

Nr 1(17)2025

ZARZĄDZANIE BIBLIOTEKA

Library Management

ISSN 2081-1004

Komisja Zarządzania i Marketingu
Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich

ZARZĄDZANIE BIBLIOTEKĄ

LIBRARY MANAGEMENT

NR I(I7)2025

GDAŃSK 2026

RADA NAUKOWA

prof. dr hab. Wiesław Babik
prof. dr hab. Ewa Głowacka
prof. dr hab. Elżbieta Gondek
dr Joanna Kamińska
dr Anthi Katsirikou
prof. ucz. dr hab. Małgorzata Derkacz
prof. ucz. dr hab. Stanisława Kurek-Kokocińska
prof. Soňa Makulová
prof. ucz. dr hab. Katarzyna Materska
prof. ucz. dr hab. Diana Pietruch-Reizes
dr hab. Jadwiga Sadowska
prof. dr hab. Irena Socha
prof. Alła Solanyk
prof. Jela Steinerová
prof. Jaroslav Šušol
prof. dr hab. Marzena Świgoń
prof. dr hab. Elżbieta Barbara Zybert
dr Beata Żołędowska-Król

REDAKTOR NACZELNA

prof. ucz. dr hab. Maja Wojciechowska

REDAKTOR JĘZYKOWA

dr Hanna Grabowska-Maciejewska

SEKRETARZ REDAKCJI

dr Magdalena Cyrklaff-Gorczyca

ISSN 2081-1004

ADRES REDAKCJI

Uniwersytet Gdański, ul. Wita Stwosza 55, 80-952 Gdańsk, p. 3.37

WYDAWCA

Instytut Filologii Polskiej Uniwersytetu Gdańskiego
Oficyna Wydawnicza Edward Mitek

Czasopismo recenzowane

Wykaz recenzentów znajduje się na stronie czasopisma

„Zarządzanie Biblioteką” znajduje się na liście czasopism
punktowanych Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego

SPIS TREŚCI

BADANIA I WIZJE

Katarzyna Górską-Marchewka

Biblioteka jako przestrzeń dla (neuro)różnorodności. Aspekty organizacyjne i społeczne ..9

Lucyna Dąbrowska

Akademickie Kluby Książki jako forma promocji czytelnictwa21

Ewelina Troka

Literatura obyczajowo-romansowa w ofercie bibliotecznej a nawyki i preferencje czytelników – wstęp do zagadnienia zarządzania usługą31

Wojciech Kamiński

Współczesne memy w dyskursie społecznym – udział bibliotek i społeczności czytelnicznych53

BIBLIOTEKI I BIBLIOTEKARZE ZA GRANICĄ

Katarzyna Topolska

Intelligent Management of Library Collections: The Application of Neural Networks for Predicting Book Demand.....71

Paweł Łapucha

Cultural challenges of the Israeli library – case study of the Bloomfield Library81

Yujia Zhang, Kinga Kizner

Tianjin Binhai Library – architektura i funkcje nowoczesnej przestrzeni publicznej w Chinach.....93

Justyna Martela, Nikodem Szelbracikowski, Anna Wardak, Kacper Żalejko

Od popiołów do światła. Biblioteka Aleksandryjska – historia i przyszłość.....105

Sławomir Sobczyk

Biblioteka Oodi w Helsinkach jako model nowoczesnej przestrzeni publicznej – analiza funkcji, architektury i społecznej roli biblioteki.....121

Gabriella Hajdu, Maja Wojciechowska

Transformacja funkcji i tożsamości Biblioteki Metropolitalnej Ervina Szabó
– między tradycją naukową a współczesną misją kulturalno-edukacyjną 141

Bernadeta Osiak, Łukasz Sienkiewicz, Emilia Skowron, Magdalena Willma

Biblioteka benedyktyńska w Admont – zarys historii, architektura, zasoby
oraz działalność wystawiennicza..... 163

Z WARSZTATU BIBLIOTEKARZA

Rzecznik prasowy w bibliotece – opracowanie Maja Wojciechowska..... 179

WYWIADY

Wywiad z Sam Helmick, prezydentką Amerykańskiego Stowarzyszenia Bibliotek (ALA),
koordynatorką ds. społeczności i dostępu w Bibliotece Publicznej w Iowa City
– poprowadziła Maja Wojciechowska
..... 195

PRZEGLĄD LITERATURY

Publikacje polskie 205
– *wybór i opracowanie Jolanta Laskowska*

Publikacje zagraniczne 209
– *wybór i opracowanie Jolanta Laskowska*

SPOTKANIA NAUKOWE

Konferencje i seminaria polskie 215
– *opracowanie Jolanta Laskowska*

Konferencje zagraniczne 219
– *opracowanie Jolanta Laskowska*

TABLE OF CONTENTS

RESEARCH AND VISIONS

Katarzyna Górską-Marchewka

Library as a Space for (Neuro)Diversity: Organizational and Social Dimensions.....9

Lucyna Dąbrowska

Academic Book Clubs as a Form of Reading Promotion.....21

Ewelina Troka

Contemporary Romance and Social Fiction in Library Collections and Readers' Habits and Preferences: An Introduction to Service Management Issues31

Wojciech Kamiński

Contemporary Memes in Social Discourse: The Role of Libraries and Reading Communities53

LIBRARIES AND LIBRARIANS ABROAD

Katarzyna Topolska

Intelligent Management of Library Collections: The Application of Neural Networks for Predicting Book Demand.....71

Paweł Łapucha

Cultural challenges of the Israeli library – case study of the Bloomfield Library81

Yujia Zhang, Kinga Kizner

Tianjin Binhai Library – Architecture and Functions of a Modern Public Space in China93

Justyna Martela, Nikodem Szelbracikowski, Anna Wardak, Kacper Żalejko

From Ashes to Light: The Library of Alexandria – History and Future 105

Sławomir Sobczyk

Helsinki's Oodi Library as a Model of a Modern Public Space – An Analysis of the Library's Functions, Architecture, and Social Role 121

Gabriella Hajdu, Maja Wojciechowska

The Transformation of the Functions and Identity of the Ervin Szabó Metropolitan Library – Between Scholarly Tradition and a Contemporary Cultural-Educational Mission	141
--	-----

Bernadeta Osiak, Łukasz Sienkiewicz, Emilia Skowron, Magdalena Willma

The Benedictine Library in Admont – An Outline of Its History, Architecture, Collections, and Exhibition Activities.....	163
--	-----

THE LIBERTARIAN PRACTICAL EXPERIENCE

Press Officer in a Library. By Maja Wojciechowska.....	179
--	-----

INTERVIEWS

Interview with Sam Helmick, President of the American Library Association (ALA), Community and Access Coordinator at the Iowa City Public Library	195
--	-----

LITERATURE SURVEY

Polish publications	205
<i>Selected and edited by Jolanta Laskowska</i>	
Foreign publications.....	209
<i>Selected and edited by Jolanta Laskowska</i>	

SCIENTIFIC EVENTS

Polish seminars and conferences	215
<i>Selected and edited by Jolanta Laskowska</i>	
Foreign conferences	219
<i>Selected and edited by Jolanta Laskowska</i>	

Badania i wizje

Biblioteka jako przestrzeń dla (neuro)różnorodności. Aspekty organizacyjne i społeczne

(Library as a Space for (Neuro)Diversity: Organizational and Social Dimensions)

Słowa kluczowe: autyzm, neuroróżnorodność, dostępność, usługi biblioteczne, przestrzenie biblioteczne

Abstrakt: W artykule zaprezentowano zagadnienie biblioteki jako przestrzeni otwartej na potrzeby różnych grup odbiorców. W tym kontekście przedstawiono pojęcie autyzmu – zaburzenia neurorozwojowego obejmującego interakcje społeczne, komunikację i stereotypowe zachowania, którym dotknięci mogą być również odbiorcy usług bibliotecznych. Omówiono pokrótce skalę występowania zjawiska. Ukazano bibliotekę jako przestrzeń potencjalnie przyjazną i dostępną dla osób autystycznych i wreszcie skupiono się na organizacyjnych aspektach działań w tym obszarze, a zwłaszcza opisie dobrych, sprawdzonych praktyk bibliotecznych oraz podejmowanych przez różne typy bibliotek działaniach na rzecz osób neuroróżnorodnych.

Keywords: autism, neurodiversity, accessibility, library services, library spaces

Abstract: This article examines the library as a space designed to respond to the needs of diverse user groups. Within this framework, autism is discussed as a neurodevelopmental condition affecting social interaction, communication, and patterns of behavior, which may also characterize users of library services. The prevalence of autism is briefly outlined. The library is subsequently conceptualized as a potentially accessible and supportive environment for individuals on the autism spectrum. The final part of the article focuses on the organizational dimensions of activities in this area, with particular emphasis on the identification of established good practices and on initiatives implemented by different types of libraries to support neurodiverse users.

Biblioteki dla jednych są miejscem ciszy, odpoczynku i skupienia, przestrzenią służącą poszukiwaniu informacji oraz zdobywaniu wiedzy. Inni kojarzą je przede wszystkim z warsztatami, spotkaniami i wystawami – z kontaktem z szeroko pojętą kulturą. Są też osoby, które spędzają czas w bibliotece z przyjaciółmi, realizując wspólne projekty lub oddając się rozrywce, na przykład grając w planszówki. Istnieje również grupa ludzi postrzegających bibliotekę jedynie jako budynek, który mijają obojętnie, nie korzystając z jej oferty, a nawet tacy, dla których nie istnieje ona w ogóle w codziennej świadomości. Jedno jest jednak pew-

ne – biblioteki każdego typu (uczelniane, miejskie, szkolne czy pedagogiczne) sukcesywnie zmieniają swoje funkcje, stając się atrakcyjnymi przestrzeniami otwartymi dla wszystkich. Dla najmłodszych tworzy się w nich kolorowe krainy zabaw, z książeczkami, zabawkami, puzzlami, grami i wygodnymi pufami. Starsi znajdą w nich kanapy i wygodne fotele – przystań relaksu i nauki. Uczniowie i studenci mogą z kolei liczyć na komfortowe miejsca do pracy (indywidualnej i grupowej). Biblioteki odwiedzają jednak również inne grupy, o których w badaniach wspomina się znacznie rzadziej, a które również powinny pozostawać w centrum zainteresowania tych placówek. Są to osoby z różnego rodzaju niepełnosprawnościami bądź zaburzeniami, m.in. autystycy. W dzisiejszym świecie, w którym coraz częściej zwraca się uwagę na istnienie i akceptację osób w spektrum autyzmu, biblioteki powinny być szczególnie mocno ukierunkowane na neuroroznorodność.

Zacząć należy od tego, czym jest autyzm i dlaczego każdy bibliotekarz powinien o nim wiedzieć. Autyzm jest zaburzeniem neurorozwojowym, którego przyczyny nie są do końca znane, pewne jest natomiast, że występuje w linii genetycznej i że wpływa znacząco na funkcjonowanie człowieka. Spektrum bada się, poddając obserwacji trzy obszary:

1. Interakcje społeczne (problemy z nawiązywaniem i utrzymaniem kontaktów międzyludzkich, z empatią, odczytywaniem uczuć, rozumieniem innych).
2. Komunikację (trudności ze zrozumieniem ironii, przenośni, gestów, mimiki twarzy, żartów, odbieranie informacji dosłownie, bez podtekstów, bardzo szczere wypowiedzi bez względu na sytuację, unikanie kontaktu wzrokowego).
3. Stereotypowe, powtarzalne zachowania (zachowania rytualne, nagminnie powielane, przywiązanie do schematów, trudności z akceptacją zmian).

Wiele osób w spektrum autyzmu wykazuje nadwrażliwość sensoryczną, np. na dotyk czy dźwięki, lub boryka się dodatkowo z różnego rodzaju niepełnosprawnościami. Samo określenie „spektrum” podkreśla fakt, że osoby autystyczne są bardzo różne i u każdej z nich zaburzenie będzie wyglądało trochę inaczej. Jak pisze Ewa Pisula: „Sposób, w jaki te zaburzenia się przejawiają, oraz ich natężenie są różne u poszczególnych osób [...]. Posługiwanie się terminem *autystyczne spektrum zaburzeń* pozwala więc na uniknięcie wielu wątpliwości i problemów” [6, s. 15].

Statystyki wskazują na systematyczny wzrost liczby osób w spektrum autyzmu. Zarówno wśród dzieci, jak i dorosłych diagnoz przybywa z roku na rok, a tendencja ta jest obserwowana na całym świecie. Dane WHO z 2024 r. mówią o zdiagnozowaniu w kierunku spektrum 1 dziecka na 100 [5]. Dla porównania w latach osiemdziesiątych XX w. pozytywną diagnozę otrzymywało 1 dziecko na 2 tys. Szacuje się, że w samej tylko Unii Europejskiej jest ok. 5 mln zdiagnozowanych osób. W Polsce do końca września 2022 r. orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego z uwagi na spektrum posiadało 82 199 dzieci i młodzieży uczącej się [8]. U chłopców diagnoza pojawia się cztery razy częściej niż u dziewcząt [4]. Przyczyną nie jest jednak związek zaburzenia z płcią męską, ale umiejętność dostosowania się dziewczynki do oczekiwań społeczeństwa, naśladowania zaobserwowanych zachowań oraz łagodniejszy przebieg zaburzeń. Dane wskazują, że „u małych dziewczynek wczesny rozwój społeczny był znacznie mniej zaburzony niż u chłopców. Lepiej się one komunikowały, częściej inicjowały zabawy społeczne oraz poszukiwały pocieszenia w kontakcie z inną

osobą. Później prawidłowość ta ulegała odwróceniu: kobiety przejawiały większe problemy w funkcjonowaniu społecznym” [6, s. 22]. Niestety nie ma szerszych badań na temat osób, które w dzieciństwie nie były poddane diagnozie, u których autyzmu na początku nie zauważono/nie stwierdzono, a który zaobserwowano dopiero w latach późniejszych.

Obecnie informacje dotyczące autyzmu stają się coraz bardziej dostępne, a wiedza powszechniejsza. Istnieje bogata literatura na ten temat, pojawiają się filmy i seriale, organizowane są szkolenia i konferencje. Mówi się o nim głośno, wskazując na skalę zjawiska i nawołując do większej uważności oraz otwartości wobec osób nieneurotypowych. Problem jest tak powszechny, że urzędy, szkoły, przedszkola czy uczelnie nie pozostają obojętne i podejmują szereg działań ułatwiających funkcjonowanie osób w spektrum autyzmu. Zobowiązuje do tego również Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami. Także biblioteki powinny odgrywać znaczącą rolę w tym procesie, rozpowszechniając wiedzę na temat neuroróżnorodności oraz sprzyjając ludziom autystycznym. Pojawia się zatem pytanie: co może zrobić biblioteka i jakie działania powinna podejmować?

Po pierwsze należy zaadaptować w odpowiedni sposób przestrzeń. Biblioteka to obiekt, pomieszczenie, w którym każdy człowiek powinien czuć się dobrze. Warto wydzielić w niej strefę wyciszenia. Wygodne fotele, przygaszone światło, słuchawki pozwalające odciąć się od hałasu, stonowane kolory, specjalne grafiki ułatwiające orientację – to wszystko może sprawić, że osoba w spektrum autyzmu poczuje się w bibliotece bezpiecznie i zechce do niej wracać. Warto tak zaaranżować pomieszczenie, żeby czytelnik mógł się „zaszyć”, „wylączyć”, uspokoić, odciąć od nadmiaru bodźców.

Drugą istotną kwestią jest odpowiednie postrzeganie czytelnika o specjalnych potrzebach. Nierzadko osoba nieneurotypowa czuje się „inna”, niezrozumiana albo wręcz niewidoczna dla otoczenia. W bibliotece powinna być akceptowana, „chciana” – wówczas instytucja ta stanie się dla niej przystanią, do której zawsze może przyjść i poczuć się lepiej; nie tylko wtedy, gdy chce wypożyczyć książkę czy wykonać projekt, ale również wtedy, a może właśnie wtedy, gdy nie czuje się zbyt dobrze.

Trzecią, nie mniej ważną kwestią jest bibliotekarz – wyrozumiały, nieoceniający, pomocny, kulturalny i – co bardzo ważne – posiadający aktualną wiedzę na temat autyzmu, a więc odpowiednio przeszkolony. Z taką osobą można porozmawiać nie tylko o książkach, ale również o swoich problemach albo zwyczajnie pomilczeć. Warto zatem zainwestować w dobre, odpowiednio przygotowane szkolenia dla pracowników bibliotek, by wyposażyc ich w niezbędną wiedzę na temat autyzmu i uświadomić, że rolą bibliotekarza jest indywidualizowane podejście do każdego czytelnika.

Ostatnią, wartą podkreślenia kwestią jest otoczenie. By być bliżej osób w spektrum, trzeba uświadamiać społeczeństwo, że autyzm istnieje i że nie jest chorobą zaraźliwą albo złym zachowaniem, „niewychowaniem”. Biblioteka pełni tu szczególną rolę. Poprzez gromadzenie oraz promowanie literatury i filmów na temat autyzmu może w skuteczny sposób szerzyć wiedzę na jego temat. Doskonałym pomysłem mogą być cykliczne spotkania dla rodzin żyjących z osobą autystyczną, szkolenia i konferencje dla szerszego grona odbiorców, współpraca z poradniami oraz gabinetami psychologów.

Są w Polsce biblioteki, które podjęły już pierwsze próby dostosowania się do tych potrzeb. Miejska Biblioteka Publiczna im. Tadeusza Różewicza we Wrocławiu organizuje cotygodniowe spotkania dla rodziców i opiekunów dzieci z autyzmem, a raz w miesiącu spotkania dla rodziców, którzy odebrali diagnozę dziecka i nie wiedzą, co robić dalej. Dodatkowo w każdy poniedziałek wybrane filie zapraszają osoby autystyczne do odwiedzin przy przygaszonym świetle i cichych rozmowach. Można również znaleźć w bibliotece specjalne materiały i grafiki, które pozwalają na łatwiejszą orientację w zbiorach i w samej placówce. Dodatkowo biblioteka nieustannie wzbogaca swoje zbiory o pozycje dotyczące autyzmu [1].

Z kolei w Miejskiej Bibliotece Publicznej w Świeciu powstał projekt pod nazwą „Twórcze zacisze. Przestrzeń przyjazna dla spektrum autyzmu”. Nieformalna grupa kobiet „MaMy i Działamy” wraz z biblioteką pozyskały fundusze do stworzenia w niej miejsca dedykowanego dzieciom w spektrum i ich rodzinom. Jak pisze Hanna Liebrecht z biblioteki miejskiej: „Celem naszych działań jest integracja rodzin z dziećmi w spektrum, współpraca społeczności i nauka tolerancji odmienności. Utworzyliśmy przestrzeń do nawiązywania kontaktów i budowania relacji między sobą. Dzięki naszej współpracy w bibliotece powstało miejsce socjalizacji, trenowania umiejętności komunikacyjnych i rozwijania kompetencji społecznych oraz nauki kreatywnego spędzania czasu wolnego. Regularne spotkania wspomagają rodziny w budowaniu więzi społecznych i poczucia przynależności [...]. Wszyscy pracownicy biblioteki zostali odpowiednio przeszkoleni. Dzięki temu zapewniamy użytkownikom poczucie bezpieczeństwa, zrozumienia i przede wszystkim – akceptacji. Wspólnie tworzymy pierwszą w mieście, bezpieczną przestrzeń dedykowaną osobom neurorozno-rodnym” [7]. W ten sposób powstał w bibliotecznym oddziale dla dzieci kącik wyciszenia, oddzielony zasłonami dźwiękochłonnymi. W strefie wypoczynku znalazły się takie elementy, jak: sensoryczne poduszki i kocyki, wygodny fotel, tablice manipulacyjne oraz różnego rodzaju zabawki sensoryczne. Została stworzona przestrzeń, gdzie dziecko czuje się dobrze i bezpiecznie, a jego potrzeby mogą być zaspokojone. Pełni zrozumienia i empatii bibliotekarze okazują się tu niezastąpieni, a rodzice mogą odetchnąć z ulgą – jest miejsce, gdzie ich dzieci są rozumiane i akceptowane. Poza przyjazną przestrzenią biblioteka organizuje warsztaty arteterapeutyczne oraz w każdą pierwszą sobotę miesiąca „soboty sensoryczne”, w których dzieci w spektrum i ich najbliżsi mogą uczestniczyć, a także liczyć na pomoc bibliotekarza oraz wyrozumiałą obsługę.

W ramach wsparcia dla rodziców zorganizowano w bibliotece rozmaite cykle spotkań, jak: „Integracja sensoryczna” z Dorotą Chyllą (spotkanie we współpracy z Poradnią Psychologiczno-Pedagogiczną w Świeciu), „Kolędowanie integracyjne” z Klaudią Wiśniewską, pogadanki „O roli farmakologii w spektrum autyzmu” z dr Dagmarą Racą-Piekarz, „Porozmawiajmy o złości u dzieci w spektrum autyzmu” z psycholożką Grażyną Rychlicką, „Wypalenie rodzicielskie” z dr Anną Pułjan-Laudańską, „Uważność dla rodziców” z Moniką Melkowską, „Jak komunikować się z dziećmi” z Weroniką Zielińską (spotkanie we współpracy z Poradnią Psychologiczno-Pedagogiczną w Świeciu)¹. Jak sygnalizuje Hanna Liebrecht: „Spotkania dedykowane rodzicom mają obecnie nieco odmienny charakter oraz odbywają się z mniejszą częstotliwością. Poszerzyliśmy formułę tych spotkań – obecnie

¹ Z korespondencji osobistej z p. Hanną Liebrecht.

obejmują one wsparcie dla rodzin dzieci z różnorodnymi neuroatypowościami oraz wszelkimi niepełnosprawnościami, nie ograniczając się wyłącznie do spektrum autyzmu. Naszym celem jest stworzenie otwartej i przyjaznej przestrzeni dla wszystkich rodziców dzieci o różnicowanych potrzebach. Każdy jest u nas mile widziany”².

Warto podkreślić, że biblioteki w Polsce coraz częściej włączają się w obchody Światowego Dnia Świadomości Autyzmu, promując zbiory na temat autyzmu, współorganizując konferencje i spotkania dla zainteresowanych tym tematem, czy podświetlając budynki na niebiesko, a więc w kolorze symbolizującym autyzm. W bibliotekach akademickich tworzy się pokoje pracy indywidualnej, gdzie można się nie tylko uczyć, ale także wyciszyć i побыć samemu. Biblioteka Politechniki Białostockiej ma takich pokoi aż 12 (fot. 1), Centrum Informacyjno-Biblioteczne Uniwersytetu Medycznego w Łodzi – 11, a Biblioteka Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie – 9. Takimi pomieszczeniami dysponują również Biblioteka Uniwersytetu Gdańskiego, Biblioteka Uniwersytetu Jagiellońskiego, Biblioteka Politechniki Poznańskiej, Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego, Biblioteka Politechniki Wrocławskiej, Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka Akademicka CINIBA w Katowicach czy Biblioteka Uniwersytetu Wrocławskiego. Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie posiada nie tylko pokoje do pracy indywidualnej, ale także kabinę akustyczną (fot. 2), zaś Biblioteka Uniwersytetu Rzeszowskiego – pokój wyciszeń. O pokojach pracy indywidualnej pomyślano również w Bibliotece Politechniki Śląskiej, która przeszła w ostatnich latach gruntowny remont (fot. 3 i 4). Pokoje te są bardzo chętnie wykorzystywane przez studentów, ponieważ potrzeba spokojnej pracy, odizolowania się od bodźców zewnętrznych lub po prostu chwilowego wyciszenia się jest w obecnych czasach dla wielu osób bardzo ważna.

Fotografia 1. Pokoje pracy indywidualnej w Bibliotece Politechniki Białostockiej

Źródło: <https://biblioteka.pb.edu.pl>.

² Z korespondencji osobistej z p. Hanną Liebrecht.

Fotografia 2. Kabina akustyczna w Bibliotece Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie

Źródło: <https://lustrobiblioteki.pl/2022/02/kabina-akustyczna-i-pokoje-do-cichej-nauki-w-bibliotece/>.

Fotografia 3 i 4. Pokoje pracy cichej w Bibliotece Politechniki Śląskiej

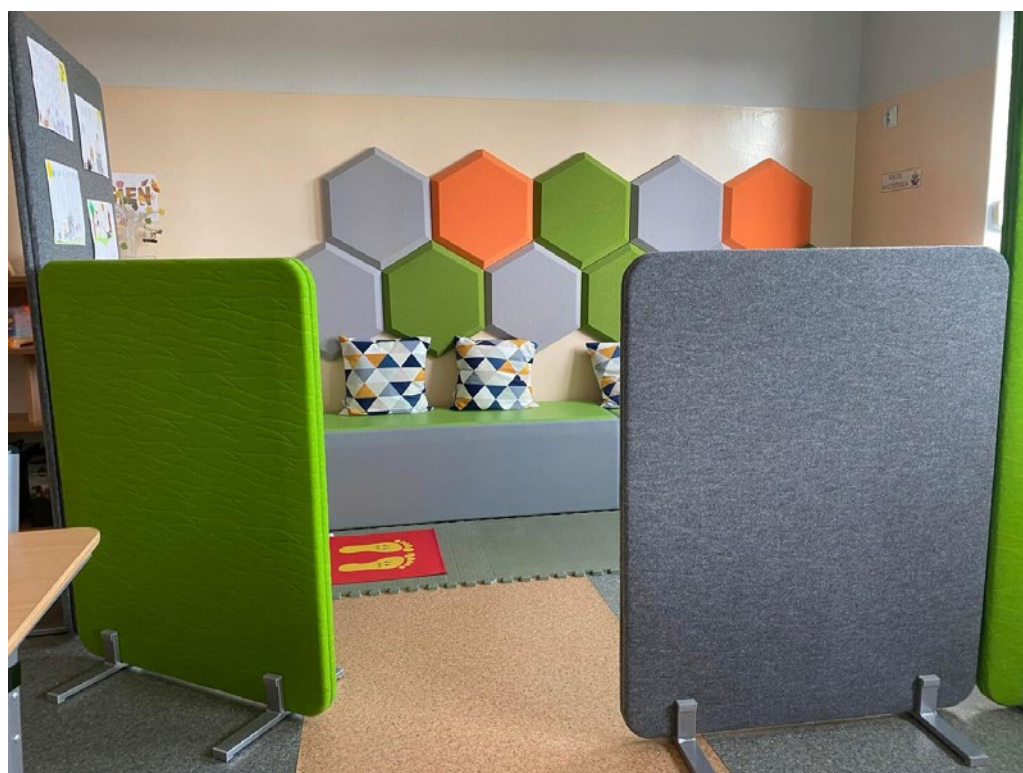

Źródło: Elżbieta Ryszka – kustosz Biblioteki Politechniki Śląskiej.

Biblioteki akademickie mają wielki potencjał, by uczestniczyć w akcjach na rzecz osób autystycznych. Szczególnie pożyteczne mogą okazać się organizowane dla szerokiego grona akademickiego prelekcje, szkolenia, konferencje, spotkania z ludźmi, których autyzm bezpośrednio dotyczy lub które stykają się z nim na co dzień. Wiedzy o autyzmie potrzebują bowiem zarówno studenci i ich wykładowcy, jak i cała społeczność akademicka, włączając pracowników bibliotek czy pracowników administracji. Ponadto ciekawym pomysłem mogą być spotkania wyciszające organizowane cyklicznie w bibliotekach oraz warsztaty lub treningi umiejętności społecznych dla dorosłych. Lubelska Fundacja Alpha zachęca uczelnie do dzielenia się najlepszymi praktykami dotyczącymi wspierania osób w spektrum autyzmu. W 2025 r. uruchomiła kolejną już, III edycję programu pod nazwą „Wydział przyjazny dla Każdego”, który ma na celu promowanie działań na rzecz osób ze specjalnymi potrzebami poprzez wyrównywanie szans i ułatwianie pełnego uczestnictwa w życiu studenckim. Dobrze, sprawdzone rozwiązania i nowe pomysły mogą zgłaszać uczelnie z całej Polski, a także sami studenci. Najlepsze praktyki zostaną nagrodzone, a wydziały wspierające osoby autystyczne otrzymają certyfikat „Wydziału przyjaznego dla Każdego”.

Coraz aktywniej w działania na rzecz osób neuroróżnorodnych włączają się też biblioteki szkolne. Wynika to po części z roli tych bibliotek, jaką pełnią one w środowisku szkolnym. Realizując program profilaktyczno-wychowawczy oraz zadania statutowe placówki oświatowej, dzięki współpracy z nauczycielami, wychowawcami oraz rodzicami uczniów, biblioteka szkolna pozyskuje informacje na temat swoich czytelników i ich specjalnych potrzeb edukacyjnych. Dzięki temu może i powinna być przestrzenią przyjazną dla każdego ucznia, szczególnie dla dzieci zagubionych, mających trudności na różnych płaszczyznach. To właśnie te dzieci szukają często w bibliotece ciszy i spokoju, chcą odpocząć od hałasu i bodźców zewnętrznych. Czasem potrzebują rozmowy i wsparcia, a czasem wolą po prostu побыć same. Mając to na uwadze, warto zabiegać o dodatkowe środki na wyposażenie szkolnych bibliotek, by stworzyć uczniom kąci wyciszenia, zakupić zabawki sensoryczne, zapewnić pomoce dydaktyczne i aktualne zbiory na temat autyzmu, promując w ten sposób temat wśród całej społeczności szkolnej. Takim kąciem ciszy dysponuje m.in. Szkoła Podstawowa nr 2 im. Jana Kochanowskiego w Mońkach (fot. 5), Szkoła Podstawowa im. Bolesława Chrobrego w Zawidowie (fot. 6) oraz Szkoła Podstawowa nr 1 w Koźminie Wielkopolskim (fot. 7 i 8).

Fotografia 5. Kąci wyciszenia w Szkole Podstawowej nr 2 w Mońkach

Źródło: <https://sp2monki.stronizklasa.pl/kacik-wyciszenia,679,pl>.

Fotografia 6. Kącik wyciszenia w Szkole Podstawowej w Zawidowie

Źródło: <https://www.szkola.zawidow.pl/artykuly/item/1439-strefa-cisy-z-ksiazka#prettyPhoto>.

Fotografia 7 i 8. Kącik wyciszenia w Szkole Podstawowej nr 1 w Koźminie Wielkopolskim

Źródło: <http://sp1.kozminwlkp.pl/zakladka-biblioteka-4/>.

Biblioteka szkolna to również idealne miejsce do organizacji różnego typu warsztatów z zakresu arteterapii, a także spotkań biblioterapeutycznych, w których mogą brać udział zainteresowani uczniowie. Można w takie spotkania wplatać elementy treningu umiejętności społecznych czy zabawy sensoryczne, wykorzystywać filmy, muzykę, ruch, karty pracy. Warto pokazywać na podstawie wybranych bohaterów literackich, którzy borykają się z podobnymi problemami, jak można je przezwyciężyć. Poczucie, że uczniowie są rozumiani i bezpieczni, a biblioteka wspiera ich w trudnościach, będzie dla nich niezwykle ważnym doświadczeniem i da przekonanie, że są ważni i akceptowani.

Opisując działania prowadzone przez biblioteki różnego typu, nie sposób przeoczyć bardzo ważnego projektu, który przyczynił się do promocji i zrozumienia autyzmu w środowisku polskich bibliotekarzy. Projekt o nazwie „Bibliotekarzu zaprzyjaźnij się z autyzmem”, realizowany w latach 2015-2016, został stworzony przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich we współpracy z Fundacją SYNAPSIS. „Fundacja ta powstała w 1989 r. jako jedna z pierwszych w Polsce organizacji pozarządowych działających na rzecz osób w spektrum autyzmu i ich rodzin” [9, s. 293]. Wiedza i narzędzia, jakimi dysponuje Fundacja, przyczyniły się do rozpowszechnienia tematyki neuroróżnorodności w wielu kręgach społecznych, a wspomniany projekt to tylko jeden z wielu, w którego realizację organizacja aktywnie się włączyła. Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich jako inicjator projektu wskazało na potrzebę uświadomienia wśród bibliotekarzy problemu oraz uczynienia każdej biblioteki miejscem dostępnym dla wszystkich, także dla osób z różnego rodzaju trudnościami bądź ograniczeniami. Wśród szeregu akcji podjętych przez pomysłodawców i organizatorów projektu zna-

lażyły się takie działania, jak: stworzenie filmów ułatwiających osobom autystycznym wizyty w bibliotece oraz gry *Labirynt*, mapy, książeczki do komunikacji mającej na celu ułatwienie kontaktu z bibliotekarzem oraz szkolenia. „Podczas spotkania podsumowującego wszystkie wizyty wielu bibliotekarzy przyznało, że zmienili oni postrzeganie osób autystycznych. Wcześniej uważali osoby w spektrum autyzmu za nieprzewidywalne i wycofane. Bali się, że nie będą wiedzieli, jak z nimi rozmawiać i czy w ogóle się skomunikują z takim czytelnikiem. Wynikało to z licznych stereotypów i braku wcześniejszych doświadczeń. Po spotkaniach z uczestnikami bibliotekarze nabrali pewności siebie i byli gotowi do bezpośrednich kontaktów” [9, s. 295]. Dla bibliotekarzy, którzy nie mieli okazji uczestniczyć w projekcie oraz dla wszystkich pracowników bibliotek, którzy chcą miejsce, w którym pracują, stworzyć dostępnym i przyjaznym dla osób w spektrum, a także podnieść swoje kompetencje zawodowe, powstał poradnik *Bibliotekarzu zaprzyjaźnij się z autyzmem* [3], dostępny w formie pdf na stronie internetowej autyzm.sbp.pl. Podzielony na pięć części, prowadzi bibliotekarza od omówienia zjawiska i skali autyzmu, poprzez przykłady dobrych praktyk i opisy podjętych w czasie realizacji projektu działań, aż do porad i opisu realnych rozwiązań, które można wdrożyć w bibliotece. Wśród wskazówek znalazły się takie podpowiedzi, jak:

- bądź przyjazny, ale nie narzucaj się;
- nie zniechęcaj się, gdy osoba z autyzmem, z którą rozmawiasz, nie patrzy Ci prosto w oczy;
- daj czas na odpowiedź i bądź cierpliwy, gdy rozmówca nie odpowiada natychmiast na zadawane pytania;
- bądź przewidywalny, uprzedzaj o zmianach, nie zaskakuj;
- podczas rozmowy używaj krótkich zwrotów i jasnych, konkretnych sformułowań; podawaj przykłady;
- upewnij się, że osoba, z którą rozmawiasz, wie, o co Ci chodzi;
- unikaj abstrakcyjnych pojęć, żartów, ironii, dwuznaczności, porównań i metafor [3, s. 28].

Skala zjawiska autyzmu jest ogromna i równie ogromna odpowiedzialność leży po stronie społeczeństwa, by odpowiednio przygotować się do pracy z osobami neuro różnorodnymi oraz do codziennego przebywania z nimi. W Polsce i polskich bibliotekach ciągle istnieje problem dostępności. Pojawia się konieczność rozwoju kompetencji bibliotekarzy niezbędnych w pracy z czytelnikami w spektrum autyzmu, a także zrozumienia ich punktu widzenia. W książce autorstwa Temple Grandin i Debry Moore pt. *Autyzm: przewodnik*, czytamy: „Istotną cechą wielu osób ze spektrum jest niechęć do proszenia o pomoc. Niektórzy mogą nawet nie zdawać sobie sprawy z tego, że takiej pomocy potrzebują. Ta kombinacja cech może doprowadzić do izolacji osoby i pozostawienia jej bez niezbędnego wsparcia [...]. Osoby autystyczne, podobnie jak wszyscy inni, będą zawsze napotykały nowe wyzwania, wymagające nowych umiejętności. Postawa skupiona na uczeniu się przez całe życie i na rozwoju polega na postrzeganiu osób w spektrum jako ludzi zdolnych do stałego wzrostu i potrzebujących dodatkowego wsparcia” [2, s. 286–287]. Dużą jest tu rola szerokiego grona osób pracujących z innymi ludźmi (urzędników, nauczycieli, bibliotekarzy, lekarzy itd.), by mieć odpowiednią wiedzę i wspierać oraz propagować działania mające na celu zrozumienie spektrum autyzmu. Dlatego „nie ignoruj zachowań, których nie potrafisz wyjaśnić; takie za-

chowania stanowią najbardziej wartościowe dane” [2, s. 37] oraz „pamiętaj, że osoba z autyzmem może czuć się zaniepokojona w nowej sytuacji. Objawem niepokoju i braku poczucia bezpieczeństwa mogą być tzw. manieryzmy ruchowe, np.: kołysanie się, machanie rękami, podskakiwanie. Staraj się nie zwracać na nie uwagi. Nie jest to przejaw agresji. Jeżeli jednak manieryzmy będą się nasilać, może to oznaczać, że sytuacja jest zbyt trudna dla osoby ze spektrum autyzmu. Zaproponuj wówczas przejście do spokojniejszego miejsca. Możesz również zapytać osobę wspierającą (rodzica, opiekuna), czy i w jaki sposób mógłbyś pomóc” [3, s. 29]. Korzystajmy więc z dobrych praktyk i działajmy, zmieniając świat na lepsze.

Bibliografia

1. *Biblioteka przyjazna osobom z autyzmem* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://biblioteka.wroc.pl/projekty/biblioteka-przyjazna-osobom-z-autyzmem/>. Stan z dnia 25.04.2025.
2. GRANDIN Temple, MOORE Debra. *Autyzm: przewodnik*. Kraków: Copernicus Center Press, 2024. ISBN 978-83-7886-666-4.
3. GRZECZNOWSKA Anna, KOCYŁAK Izabela, SZTAJERWALD Aleksandra, WERPACHOWSKA Renata, WARZECHA Dominik. *Bibliotekarzu zaprzyjaźnij się z osobą z autyzmem: poradnik*. Warszawa: Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2016. ISBN 978-83-64203-65-7.
4. *Jak często występuje autyzm?* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://polskiauzyzm.pl/rozpoznaenie-autyzmu/>. Stan z dnia 25.04.2025.
5. *Ministerstwo Zdrowia: według WHO jedno na 100 dzieci jest w spektrum autyzmu* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.rynekzdrowia.pl/Polityka-zdrowotna/Ministerstwo-Zdrowia-wedlug-WHO-jedno-na-100-dzieci-jest-w-spektrum-autyzmu,256975,14.html>. Stan z dnia 25.04.2025.
6. PISULA Ewa. *Małe dziecko z autyzmem*. Sopot: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 2010. ISBN 83-89574-87-X.
7. *Przestrzeń przyjazna dla spektrum autyzmu* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://lustrbiblioteki.pl/2023/10/przestrzen-przyjazna-dla-spektrum-autyzmu/>. Stan z dnia 09.05.2025.
8. *Spektrum autyzmu: diagnozy na wyrost czy faktyczny wzrost przypadków?* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://zdrowie.pap.pl/rodzice/spektrum-autyzmu-diagnozy-na-wyrost-czy-faktyczny-wzrost-przypadkow>. Stan z dnia 25.04.2025.
9. SZTAJERWALD Aleksandra. Biblioteka dostępna dla osób w spektrum autyzmu. *Przegląd Biblioteczny*. 2024, z. 2, s. 289–305. ISSN 0033-202X.

Akademickie Kluby Książki jako forma promocji czytelnictwa

(Academic Book Clubs as a Form of Reading Promotion)

Słowa kluczowe: akademickie kluby książki, promocja czytelnictwa, biblioteki akademickie, czytelnictwo

Abstrakt: W artykule przedstawiono obserwacje i wnioski z działalności akademickiego klubu książki w Bibliotece Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie. W tekście przytoczono m.in. opinie uczestników, w tym społeczności akademickiej. Aktywność opisanego klubu zestawiona została z ideą działalności klubów książki w bibliotekach publicznych. Badania naukowe i doświadczenie udziału w spotkaniach klubu książki potwierdzają ogromny wpływ literatury pięknej zarówno na wykształcenie kompetencji językowych, komunikacyjnych, jak i ukształtowanie postawy empatii i wyobraźni wśród uczestników. Regularne spotkania utrwalają też poczucie więzi społecznych, redukując wrażenie wyalienowania wśród młodzieży i dorosłych. Działalność klubów książki ma również nieoceniony wpływ na poziom świadomego czytelnictwa, ponieważ pozwala na swobodną wymianę myśli i rozważań wokół wspólnie przeczytanej książki, kształtując tym samym kompetencje czytelnicze uczestników. Wobec powyższego autorka tekstu podejmuje próbę wyjaśnienia przyczyny wciąż niewielkiej popularności klubów książki w społeczności akademickiej. Artykuł został stworzony w oparciu o metodę obserwacji uczestniczącej i analizę danych zastanych.

Keywords: academic book club, reading promotion, academic libraries, reading

Abstract: This article presents observations and conclusions drawn from the activities of an academic book club operating at the Library of the Warsaw University of Life Sciences (SGGW). The text includes, among other materials, the opinions of participants, including members of the academic community. The activities of the described club are compared with the concept and practices of book clubs in public libraries. Both scholarly research and the author's experience of participating in book club meetings confirm the significant impact of literary fiction on the development of linguistic and communicative competences, as well as on the formation of empathy and imagination among participants. Regular meetings also strengthen social bonds, reducing feelings of alienation among young people and adults. Book club activities further exert a substantial influence on the level of conscious and reflective reading, as they enable the free exchange of ideas and interpretations of a shared text, thereby fostering participants' reading competencies. In light of these findings, the author seeks to explain the continuing limited popularity of book clubs within the academic community. The article is based on participant observation and the analysis of existing data.

Stan czytelnictwa książek w Polsce

W Polsce regularne badania czytelnictwa prowadzone są przez Bibliotekę Narodową, która swoje zestawienia prezentuje od 1992 r. Publikowane wyniki dają szerszy ogłód na temat zainteresowania książką oraz jej poszczególnymi typami, co często wykorzystywane jest przez biblioteki różnego typu jako swoisty punkt odniesienia. Ubiegłoroczny sondaż (za 2024 r.) został zrealizowany na próbie 2025 osób w wieku co najmniej 15 lat. Ogólny wskaźnik czytelnictwa wyznaczała grupa respondentów, która deklarowała lekturę przynajmniej jednej książki w ciągu ostatnich 12 miesięcy. Jak przypominają autorzy aktualnego raportu: „Na początku XXI wieku wskaźnik czytelnictwa oscylował wokół 55%, osiągając na przykład w 2004 roku rekordowe 58%, lecz w drugiej połowie pierwszej dekady spadł trwale poniżej 50%” [2, s. 13–14]. Sytuacja ta utrzymuje się do dziś.

Lekturę przynajmniej jednej książki w ciągu ostatnich 12 miesięcy zadeklarowało 41% respondentów, czyli o 2% mniej niż w badaniu za poprzedzający rok – 2023. Również liczba wypożyczeń nie wróciła jeszcze do poziomu sprzed pandemii. Według autorów raportu o stanie czytelnictwa książek w Polsce w 2024 r. [12] wynik badania świadczy o pewnej stabilizacji wskaźnika, a pewne wahania, wywołane pandemią Covid-19 czy inwazją Rosji na Ukrainę, stanowią jedynie przejściowe odstępstwa od stałej tendencji. W latach 2021–2022 ogólnopolski wskaźnik czytelnictwa osiągnął rekordowo niski poziom 34% [2, s. 4].

Multimedialność kultury i dostęp do niej za pośrednictwem sieci również wpłynęły na praktyki czytelnicze. Z raportu Biblioteki Narodowej zrealizowanego w okresie pandemii wynika, że preferowanym sposobem spędzania wolnego dnia było oglądanie filmów czy seriali (55%), rzadziej czytanie książek (11%) [10, s. 9], zaś badania przeprowadzone wśród nastolatków wskazują na rosnącą alienację społeczną i odejście od kultury książki.

W ciągu ostatnich trzydziestu lat zaszła zmiana profilu społecznego czytających. Jeszcze w latach dziewięćdziesiątych grupę tę tworzyły przede wszystkim osoby z wykształceniem średnim. Obecnie najczęściej książek czytają mieszkańcy większych miast z wykształceniem wyższym. Sytuacja ta związana jest z upowszechnieniem szkolnictwa wyższego w kraju. Edukacja akademicka stała się bardziej dostępna i więcej osób uzyskuje wyższe wykształcenie.

Widocznym i wciąż powtarzającym się elementem w badaniach nad czytelnictwem jest przewaga kobiet wśród osób deklarujących swoje czytelnictwo. W 2024 r. różnica między czytającymi kobietami a mężczyznami wynosiła aż 12 punktów procentowych. Jak zauważają autorzy raportu Biblioteki Narodowej: „W ciągu ostatnich pięciu lat różnica ta jednak spada: gdy w 2020 i 2021 roku wynosiła 18 p.p., to w 2022 – 16 p.p., a w 2023 – 14 p.p.” Przyczyn czytelniczej przewagi kobiet nad mężczyznami upatrują w wykształceniu: „wykształcenie wyższe wśród ankietowanych ma 30% kobiet i 21% mężczyzn” [9, s. 7].

Liczniejszy udział kobiet w grupie czytelników książek widoczny jest również podczas spotkań Dyskusyjnych Klubów Książki w bibliotekach publicznych, choć zjawisko to nie jest zauważalne podczas spotkań Akademickiego Klubu Książki w Bibliotece SGGW. Na podstawie odbywających się cyklicznie spotkań skierowanych głównie do społeczności uczelni, wśród której dominują jednak osoby studiujące, różnica ta nie jest bowiem tak widoczna.

Zaskakujący wydawać się może wskaźnik czytelnictwa osób starszych, ponieważ odbiega on od stereotypu, według którego seniorzy mają dużo czasu na czytanie, więc „na pewno tym właśnie zajmują się na emeryturze”. Według ostatniego raportu Biblioteki Narodowej osoby powyżej 70. roku życia czytają najmniej spośród wszystkich grup wiekowych. Najwięcej zaś czytają osoby młode, w wieku 15–18 lat, co zapewne wiąże się z obowiązkami szkolnymi.

Jednakże wśród uczestników Dyskusyjnych Klubów Książki prowadzonych w bibliotekach publicznych widoczna jest przewaga seniorów. Dla wielu z nich aktywność czytelnicza staje się również formą aktywności towarzyskiej. Z poczynionych obserwacji wynika, że każda motywacja do czytania jest dobra, dlatego przed rozpoczęciem działalności klubu tak ważne jest rozpoznanie środowiska lokalnego i jego potrzeb oraz dobranie stosownych narzędzi promocji oraz form komunikacji marketingowej.

Dyskusyjne Kluby Książki

Idea Dyskusyjnych Klubów Książki pojawiła się w Polsce pod koniec 2006 r., zaś pierwsza edycja ogólnopolskiego Programu DKK została uruchomiona w 2007 r. przez Instytut Książki. Początkowo kluby działały w 228 bibliotekach, zaś według danych Instytutu Książki w 2024 r. zarejestrowano ich aż 1970 [5]. Tak ogromny wzrost w ciągu zaledwie 17 lat nastąpił głównie dzięki zaangażowaniu bibliotekarzy.

Z informatora programu *Dyskusyjne Kluby Książki* można dowiedzieć się, że mają one charakter inkluzyjny, nieformalny i bardzo swobodny, szczególnie w kontekście doboru omawianej wspólnie lektury. W każdym województwie działa co najmniej jeden koordynator DKK, będący pracownikiem biblioteki wojewódzkiej. Koordynatorzy zakupują średnio po dziesięć egzemplarzy jednego tytułu książek oferowanych wszystkim bibliotekom, które zgłosiły się do projektu. Lokalne kluby książki zazwyczaj są kameralne, w spotkaniach uczestniczy na ogół do dziesięciu osób. Ze względu na otwarty charakter spotkań, trudno jednoznacznie określić społeczność uczestników. Zazwyczaj są to jednak stali czytelnicy biblioteki, ponieważ informacje o aktywności klubów nie mają szerokich zasięgów.

Liczba klubów czytelniczych w Polsce z roku na rok rośnie. Powiększa się też liczba aktywnych, uczestniczących w nich czytelników. W 2024 r. wzrosła o niemal 2500 osób w stosunku do roku poprzedniego [5].

W programie, oprócz bibliotek publicznych, biorą udział również ośrodki kultury, stowarzyszenia czy szkoły podstawowe. Istnieją również kluby czytelnicze funkcjonujące poza programem Instytutu Książki. Należy do nich na przykład Akademicki Klub Książki (AKK), działający od 2023 r. w Bibliotece Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego, którego działalność zostanie szerzej opisana w niniejszym artykule.

Akademicki Klub Książki jest niezależną inicjatywą realizowaną głównie w obrębie społeczności akademickiej. Klub nie funkcjonuje w żadnym rejestrze, pozostając wewnątrz-

ną aktywnością Biblioteki SGGW, inspirowaną ogólnopolskim Programem DKK Instytutu Książki.

W spotkaniach mogą wziąć udział wszyscy zainteresowani, również osoby spoza uczelni. Różnorodność uczestników znacznie wzbogaca dyskusję, dając możliwość wypowiedzi przedstawicielom wszystkich pokoleń i grup społecznych. Dzięki temu można poznać całe spektrum punktów widzenia, sposobów odbioru i interpretacji tej samej książki.

Rodzaje klubów książki na świecie

Mimo że pierwszy klub książki powstał w Niemczech w 1919 r., to idea i tradycja klubów czytelniczych rozwinęła się bardziej w krajach anglosaskich. W Anglii kluby miały początkowo charakter ekskluzywnych salonów literackich, zaś w Stanach Zjednoczonych rozwinęły się na gruncie akademickim. W XX w. przeszły ogromną ewolucję, dostosowując się do partykularnych interesów konkretnych grup społecznych.

Idea klubu książki jako spotkania w celu rozmowy o literaturze często wykorzystywana jest w biblioterapii. Przykładem takiego zastosowania są działające w Stanach Zjednoczonych kluby książki dla osób z afazją. Podczas spotkań uczestników omawiane są tam tematy związane z wyzwaniem, które stoją przed osobami dotkniętymi afazją. Dobór odpowiedniej literatury i tematyczne rozmowy w przyjaznym gronie sprzyjają także odbudowie tożsamości osób po udarze [4, s. 1–13].

Wspólne dyskusje w czytelniczym kręgu mogą również przyczynić się do poprawy samopoczucia osób cierpiących na zaburzenia depresyjne i lękowe. Biblioterapia w zamkniętej grupie osób borykających się z podobnym problemem zmniejsza poczucie izolacji, pozytywnie wpływa na wykonywanie codziennych obowiązków, pomaga też uwolnić się od negatywnych myśli i emocji [9, s. 124–134].

Spotkania klubu książki mogą również okazać się pomocne podczas realizacji programów związanych z promocją wiedzy w określonej dziedzinie. Idea ta została z powodzeniem zaimplementowana, np. w dziedzinie psychiatrii. Metoda nauczania poprzez dyskusję w grupie na podstawie wybranej literatury jest ponadto chętnie wykorzystywana w różnego rodzaju programach dydaktycznych.

Dyskusja, wymiana spostrzeżeń oraz nabytych informacji przyczyniają się do pogłębiania wiedzy i poszerzania horyzontów. Udział w spotkaniach klubu książki rozwija również kompetencje empatycznego słuchania i pogłębia wiedzę na temat zagadnień i rozwiązań systemowych w danym kraju. Dyskusji o konkretnej książce towarzyszą bowiem zazwyczaj dysgresje dotyczące własnych, podobnych przeżyć i doświadczeń.

W przypadku młodzieży kluby książki dają poczucie przynależności do grupy oraz poczucie sprawczości. Podczas spotkań wszyscy uczestnicy traktowani są równo, każdy może zabrać głos, a na spotkaniach poruszane są tematy istotne dla młodego pokolenia. Ponadto umiejętność czytania ze zrozumieniem jest podstawą efektywnego uczenia się na wszystkich kierunkach studiów, nie tylko humanistycznych. Właściwą postawą czytelniczą oraz umie-

jętność krytycznego myślenia warto więc kształtować już na poziomie szkół średnich [11, s. 525–545].

Uczestnictwo w akademickich klubach książki, podobnie jak w klubach skierowanych do szerszej publiczności, mobilizuje do krytycznego myślenia o przeczytanym tekście, przez co wzmacnia kompetencje informacyjne, pozwalające także skutecznie wyszukiwać literaturę naukową [8, s. 573–586]. Ponadto umożliwiają one dyskusję na tematy trudne, wrażliwe, często pomijane lub marginalizowane w społeczeństwie.

Badania Anniki Herb i Davida Bettsa z Uniwersytetu Newcastle w Australii ukazują młodzieżowy kluby czytelniczy jako inicjatywę rozwijającą empatię poprzez omawianie literatury *queer*, skupiającej się wokół problemów i wyzwań marginalizowanych grup społecznych. Spotkania czytelnicze skoncentrowane na literaturze o tematyce LGBTQIA+ wzmacniają poczucie własnej wartości i przynależności, integrują i przede wszystkim pozostawiają wiele pytań otwartymi, dając przestrzeń i możliwość na znalezienie odpowiedzi w sobie, bez nakładania gotowych klisz społecznych. Otwarcie się na różnorodność pomaga w samoakceptacji i sprzyja refleksji [3, s. 432–448].

W niektórych krajach kluby książki stanowią alternatywne narzędzie edukacyjne w rozwoju zawodowym nauczycieli. Takim przykładem są kluby działające w Arabii Saudyjskiej, gdzie w przyjaznej atmosferze spotkań tworzy się społeczność zapewniającą sobie wzajemne wsparcie, dzielącą się wskazówkami i doświadczeniem na wspólnej płaszczyźnie zawodowej [1, s. 1–12].

Profilowanie klubów książki częściej występuje w bibliotekach akademickich niż w bibliotekach publicznych z powodu różnych grup odbiorców i celów statutowych. Zadaniem bibliotek akademickich jest przede wszystkim promocja i wsparcie nauki, a więc gromadzą i udostępniają one przede wszystkim literaturę naukową, beletrystykę traktując raczej jako dodatek stanowiący element życia akademickiego, lecz nie statutowy wymóg. Z kolei biblioteki publiczne są nastawione głównie na gromadzenie i udostępnianie beletrystyki, literaturę naukową (a raczej: popularnonaukową) traktując drugorzędnie. W bibliotekach publicznych nie istnieją też żadne ogórne kryteria doboru literatury niebeletrystycznej. Decyzje o zakupie podejmują zazwyczaj kierownicy poszczególnych placówek, kierując się często popularnością tematu lub autora, czasem bez żadnej weryfikacji. Skutkiem tego w niektórych bibliotekach publicznych można odnaleźć publikacje z zakresu medycyny niekonwencjonalnej czy książki obfitujące w spiskowe teorie. Podobna sytuacja prawie nie występuje w bibliotekach akademickich jako instytucjach gromadzących przede wszystkim zbiory naukowe. Część publikacji zamawiana jest z polecenia kadry naukowo-dydaktycznej. Zakup książek beletrystycznych występuje tylko w niektórych bibliotekach akademickich i stanowi jedynie niewielką część ogólnych zamówień, przez co ich dobór przeprowadzany jest bardziej selektywnie niż w bibliotekach publicznych.

Programowi Dyskusyjnych Klubów Książki realizowanemu przez Instytut Książki przyswiera idea promocji kultury literackiej i czytelnictwa. W przypadku akademickich klubów książki można ją jednak postrzegać nieco szerzej – jako żywą platformę wiedzy, integrującą ekspertów i pasjonatów różnych dziedzin, a także jako wsparcie dla uczniów i studentów w nabywaniu kompetencji informacyjnych i czytelniczych.

Działalność Akademickiego Klubu Książki w Bibliotece SGGW

Dyskusyjne Klubu Książki stały się inspiracją do powstania Akademickiego Klubu Książki w Bibliotece Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego, gdzie oprócz literatury naukowej można też znaleźć bogate zbiory beletrystyczne (w 2025 r. liczba ich egzemplarzy przekroczyła 10 tys.). Zgodnie ze Strategią rozwoju Naukowej Sieci Informacyjnej SGGW rocznie kupowanych jest przynajmniej 300 egzemplarzy książek beletrystycznych. W roku 2024 zakupiono 333 tytuły.

Udostępnianie literatury pięknej w Bibliotece SGGW ma długą tradycję, co niewątpliwie było impulsem do podjęcia próby założenia Akademickiego Klubu Książki. „Wypożyczalnia Beletrystyczna SGGW powstała w 1983 r. Początkowo mieściła się w jednym pomieszczeniu budynku administracyjnego. Na początku lat dziewięćdziesiątych została przeniesiona do dwóch pomieszczeń w baraku zaopatrzenia, a następnie w 2001 r. do zaadaptowanych piwnic Biblioteki Głównej” [7, s. 139–140]. Po ukończonej rozbudowie Biblioteki księgozbiór trafił do zwolnionych przez Wypożyczalnię Studencką pomieszczeń na parterze budynku, gdzie został odświeżony i jest systematycznie uzupełniany. Od 2023 r. księgozbiór ten znajduje się w wolnym dostępie czytelnicy C Biblioteki Głównej, w której w tym samym roku swoją działalność rozpoczął Akademicki Klub Książki.

Spotkania AKK odbywają się cyklicznie, trwają około godziny i mają charakter nieformalny. Uczestnikami są zazwyczaj członkowie społeczności SGGW, studenci, pracownicy i byli pracownicy. Ponieważ czytelnicy bibliotek Naukowej Sieci Informacyjnej SGGW mają charakter publiczny, zasada ta dotyczy także organizowanych w nich wydarzeń, w tym Akademickiego Klubu Książki – udział w spotkaniach jest otwarty.

Inkluzywność wydarzenia umożliwia udział w nim osobom spoza uczelni. Po niemal każdym spotkaniu następuje krótka, ustna ewaluacja, podczas której uczestnicy wymieniają się uwagami i sugestiami dotyczącymi funkcjonowania klubu oraz propozycjami kolejnych lektur. Inicjatywa ta jest bardzo żywa i dostosowywana do bieżących potrzeb uczestników – to oni wnoszą do niej swoją wiedzę, dzielą się zasobami społeczno-kulturowymi, nadając tym samym wartość dyskusji.

Włączanie uczestników w kształtowanie charakteru spotkań AKK wynika z eksperymentalnego charakteru przedsięwzięcia, którego nadrzędnym celem jest promocja literatury beletrystycznej znajdującej się w zasobach Biblioteki SGGW. Wśród korzyści płynących z prowadzenia klubu czytelniczego pojawia się także argument podnoszenia poziomu czytelnictwa oraz wzmacniania kompetencji komunikacyjnych zarówno studentów, jak i pracowników uczelni, uczestniczących w spotkaniach.

Dobór literatury jako przedmiotu dyskusji podczas spotkań AKK nie był łatwy z uwagi na próbny charakter przedsięwzięcia i celowo niesprecyzowaną grupę odbiorców. Książki dobierane są według kryteriów opartych na doświadczeniu i obserwacji koordynatorki klubu. Zazwyczaj są to nowości wydawnicze, uznane i polecane przez krytyków, często nagradzane i cieszące się popularnością, szczególnie wśród młodych czytelników.

Wybór książki, która była tematem pierwszego spotkania w ramach Akademickiego Klubu Książki, był szczególnie trudny, ponieważ tytuł lub nazwisko autora miało przyciągnąć uwagę i zachęcić szerokie grono potencjalnych odbiorców do udziału w wydarzeniu. W pierwszym roku po pandemii Covid-19 twórczość Olgi Tokarczuk zyskała szeroki rozgłos, również poza środowiskiem czytelników, z uwagi na przyznanie jej Literackiej Nagrody Nobla za rok 2018. Niecały rok przed inauguracyjnym spotkaniem Akademickiego Klubu Książki autorka wydała nową powieść – *Empuzjon*, rzucającą świeże spojrzenie na kwestie związane z tożsamością płciową, na tle sanatoryjnej rzeczywistości z początku XX w. na terenie dzisiejszego Dolnego Śląska. Prestiżowa nagroda najwyższej rangi miała zapewnić rozpoznawalność zapowiadanej lektury, współczesny motyw z zakresu teorii gender – miał przyciągnąć zainteresowanie studentów, a historyczne tło, z nawiązaniem do *Czarodziejskiej góry* Thomasa Manna – zachęcić do udziału w spotkaniu wytrawnych, doświadczonych czytelników.

Po pierwszym spotkaniu, w którym wzięło udział kilka osób, frekwencja była zmienna. Najwięcej czytelników uczestniczyło w dyskusji o książce *Chłopki. Opowieść o naszych babkach* Joanny Kuciel-Frydryszak oraz *Klara i Słońce* Kazuo Ishiguro. Pierwsza z nich cieszyła się popularnością na skalę narodową, bijąc rekordy sprzedaży w księgarniach oraz wypożyczeń w bibliotekach. Jeden ze studentów uczestniczących w spotkaniu, powiedział, że do lektury książki namówiła go mama, żeby zobaczyć „na czym Polska stoi” (student Wydziału Technologii Drewna SGGW, wypowiedź podczas spotkania AKK, 28 lutego 2024). Druga – *Klara i Słońce*, stała się przyczynkiem do ciekawej i zróżnicowanej światopoglądowo dyskusji na temat sztucznej inteligencji i jej roli w naszym życiu.

Skład grupy wciąż jest zmienny, studentki i studenci przychodzą w zależności od zapowiadanego tytułu, a także terminu spotkania i swojej dyspozycyjności. Bardziej stałymi uczestnikami okazali się byli i obecni pracownicy SGGW. Najmniej przewidywalną i wciąż nierozpoznaną grupą uczestników spotkań AKK są osoby z zewnątrz. Biorąc pod uwagę okazjonalność ich odwiedzin oraz aktywny udział w dyskusji, są to zazwyczaj osoby zmotywowane do udziału w spotkaniu dotyczącym konkretnego tytułu, np. *Wszystko za Everest* Jona Krakauera. Reportaż ten przyciągnął kilkoro aktywnych uczestników, którzy nie byłiby zainteresowani innymi omawianymi książkami, chyba że dotyczyłyby tematyki wysokogórskiej lub pokrewnej.

Akademicki Klub Książki jest bardzo dynamicznie rozwijającą się inicjatywą, która wciąż zaskakuje z uwagi na szerokie spektrum tematyczne i gatunkowe omawianych książek, a także otwartość na udział w dyskusji (warunkiem jest, by wypowiedzi były na temat i nie godziły w godność i prawa osobiste innych uczestników).

Promocja czytelnictwa w bibliotekach akademickich o profilu technicznym i rolniczym

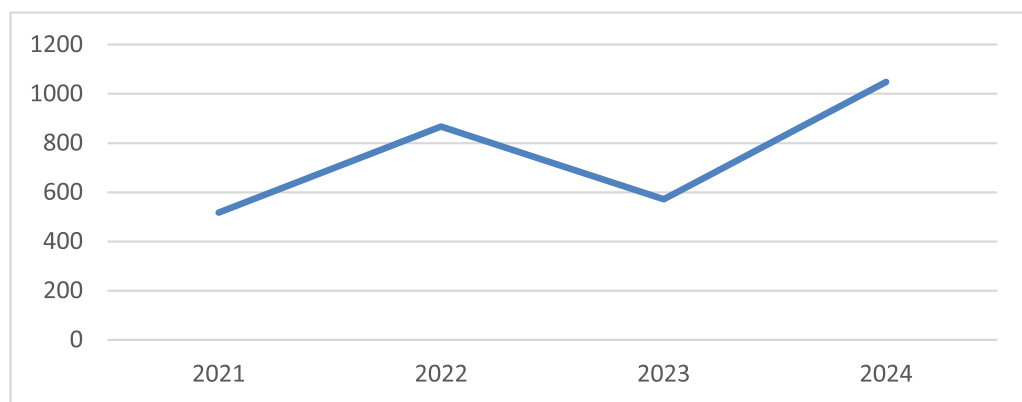
Promocją działalności Akademickiego Klubu Książki SGGW zajmuje się przede wszystkim koordynatorka, z pomocą dostępnych pracowników biblioteki. Materiały informacyjne udostępniane są w uczelnianym newsletterze, na stronie Biblioteki SGGW oraz

w mediach społecznościowych. Miesiąc przed spotkaniem Akademickiego Klubu Książki czytelnicy są informowani o wydarzeniu również na plakatach zamieszczanych w budynku Biblioteki Głównej.

Przed powstaniem Akademickiego Klubu Książki pracownicy polecali czasem w mediach społecznościowych Biblioteki SGGW przeczytane przez siebie książki. W 2025 r. ukazał się nowy cykl promujący beletrystykę znajdującą się w zbiorach Biblioteki SGGW zatytułowany „Z polecenia Dyrektora”. Tym razem, w ramach krótkiej recenzji wideo, Dyrektor Biblioteki SGGW dr Wojciech Woźniak poleca czytelnikom wybrane przez siebie tytuły. Jest to próba dotarcia do czytelników w nowej, audiowizualnej formie. Z czasem będzie można dokonać próby oceny, czy okazała się ona bardziej skuteczna i atrakcyjna dla czytelników.

Jak pokazują statystyki uczelniane, w ciągu ostatnich kilku lat nastąpił wzrost liczby wypożyczeń książek beletrystycznych. Dzieje się to nawet pomimo bezpłatnego dostępu do platformy e-booków Legimi, której Biblioteka SGGW jest subskrybentem od listopada 2021 r. Według danych programu Aleph Raporty liczba wypożyczeń książek z Wypożyczalni Beletrystycznej prezentuje się następująco: rok 2021 – 518, rok 2022 – 867, rok 2023 – 572, rok 2024 – 1048. Stan ten zilustrowano na rysunku 1.

Rysunek 1. Wypożyczenia książek beletrystycznych w Bibliotece SGGW w latach 2021–2024 na podstawie danych wygenerowanych przez program Aleph Raporty

Źródło: opracowanie własne.

Poza propagowaniem czytelnictwa Akademicki Klub Książki pełni też rolę promowania Biblioteki SGGW jako miejsca przyjaznego, w którym po pracy można w sposób interesujący i wartościowy spędzić swój wolny czas. Ponadto sama idea spotkań stacjonarnych ma ogromne znaczenie dla bibliotek szczególnie po okresie pandemii, kiedy to odwiedziny w bibliotekach akademickich znacząco spadły [4, s. 22].

Spośród 10 uczelni zrzeszonych w Konferencji Rektorów Uczelni Rolniczych i Przyrodniczych (KRURiP) połowa bibliotek akademickich posiada w swoich zbiorach literaturę beletrystyczną, lecz tylko jedna z nich prowadzi spotkania Akademickiego Klubu Książki – Biblioteka Główna im. Władysława Grabskiego Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego. W ciągu ostatnich trzech lat trwania inicjatywy odbyło się już 18 spotkań.

Warto zauważyć, że niektóre biblioteki nieposiadające księgozbioru beletrystycznego mają dostęp do literatury pięknej w formie e-booków za pośrednictwem platformy Legimi, np. Biblioteka Główna Uniwersytetu Rolniczego w Krakowie. W nich też tkwi potencjał do prowadzenia klubu czytelniczego dla społeczności akademickiej. Cyfrowy dostęp jest bowiem szybszy, mniej wymagający i przeznaczony na szerszą skalę odbiorców niż papierowe książki na półkach, kupowane zazwyczaj w jednym egzemplarzu. Brak tradycyjnego księgozbioru beletrystycznego nie stanowi zatem przeszkody w prowadzeniu klubu książki. Do realizacji tej inicjatywy wystarczą chęci i dostęp do książek w formie cyfrowej. Ponadto niezbędna jest dobra promocja wydarzenia.

Niewątpliwą korzyścią płynącą z prowadzenia klubów książki w bibliotekach akademickich jest zmiana ich wizerunku. Możliwe jest bowiem przekucie stereotypowego wyobrażenia biblioteki jako zakurzonego magazynu książek w miejsce przyjazne do pracy i spędzania wolnego czasu, w którym można poznać osoby w swoim wieku i o podobnych zainteresowaniach. Przyciągnięcie użytkowników do bibliotek po licznych lockdownach w związku z pandemią Covid-19 nie jest łatwe [szerz. zob. 6]. Wiele osób przywykło do spędzania czasu w domu i nauczyło się właśnie tam realizować większość swoich potrzeb. Świadczy o tym popularność usług dostawczych takich firm, jak Uber czy InPost. Jednak okres edukacji to jeden z intensywniejszych społecznie etapów w życiu większości osób, zaś spotkania klubu książki dają większą możliwość interakcji i otwarcia się na drugiego człowieka niż zajęcia programowe – mają bowiem formę otwartą na wrażliwość i indywidualny charakter każdego uczestnika, bez oceniania i pouczania.

Prowadzenie Akademickiego Klubu Książki w bibliotekach technicznych i rolniczych podważa też stereotypowe przekonanie, że studenci i absolwenci kierunków inżynierskich nie czytają książek. Stereotyp ten jest uproszczeniem wynikającym z braku przedmiotów humanistycznych w programie tych studiów. Nie każda studiująca osoba określa się jednoznacznie jako humanista bądź „umysł ścisły”, a przynajmniej nie wszyscy chcą się ograniczać do takich kategorii. Uczestnictwo w Akademickim Klubie Książki zapewnia więc rozwój w zakresie nauk humanistycznych, deficytowych na tradycyjnie technicznych kierunkach, stanowiąc uzupełnienie i urozmaicenie wiedzy programowej.

Wartością klubu czytelniczego jest również elastyczność w sposobie prowadzenia spotkań czy doborze lektur. Wydarzenia mogą więc być odbiciem potrzeb samych uczestników, ale mogą też generować w nich potrzeby i w miarę ich rosnącego zaangażowania, kształtować społeczność reprezentującą świadome czytelnictwo.

Brak popularności akademickich klubów książki wśród technicznych i rolniczych uczelni często wiąże się z przywiązaniem do ich stereotypowego postrzegania, które zdarza się również wśród pracowników czy kadry zarządzającej. Działania kulturowe wymagają sporego wysiłku i zaangażowania oraz kompetencji czytelnicznych, nie przynoszą zaś

natychmiastowych efektów, takich jak znaczny wzrost liczby odwiedzin biblioteki przez studentów, spektakularna statystyka wypożyczeń czy zwiększone zasięgi w mediach społecznościowych. To wszystko może wywoływać u niektórych sceptycyzm.

Prowadzenie klubu książki to praca u podstaw, ale z poczynionych obserwacji wynika, że to jedna z najlepszych metod na wzmocnienie chwiejnego rynku książki i malejącego poziomu czytelnictwa. Działalność akademickich klubów czytelniczych wiąże się z kulturową ewolucją, której efekty widać dopiero po pewnym czasie. Niekiedy są one rozproszone i uwidaczniają się w predyspozycjach indywidualnych uczestników, którzy tworzą tkankę społeczną uczelni. Takie efekty są jednak dużo trwalsze i bardziej wartościowe niż często chwiejne słupki statystyczne, ponieważ w centrum edukacji jest i zawsze powinien być człowiek.

Bibliografia

1. ALGHAMDI Dalia Jamal. The impact of using book clubs among female teachers in their professional development in Saudi Arabia. *Cogent Education*. 2022, nr 1, s. 1–12. ISSN 2331-186X.
2. CHYMKOWSKI Roman, MOTRENKO Jakub Bazyli, ZASACKA Zofia, KORYŚ Izabela. *Stan czytelnictwa książek w Polsce w 2024 roku* [Dokument elektroniczny]. 2025. Tryb dostępu: <https://www.bn.org.pl/download/document/1754397117.pdf>. Stan z dnia 14.10.2025.
3. HERB Annika, BETTS David. Queering the Book Club: Empathy Development Through Young Adult Literature in Australian Discussion Groups. *Children's Literature in Education*. 2022, t. 55, s. 432–448. ISSN 0045-6713.
4. HOOVER Elisabeth, BERNSTEIN-ELLIS Ellen, MEYERSON Debra. Using bibliotherapy to rebuild identity for people with aphasia: A book club experience. *Journal of Communication Disorders*. 2023, vol. 105, s. 1–13. ISSN 1873-7994.
5. *Już niemal dwa tysiące Dyskusyjnych Klubów Książki* [Dokument elektroniczny]. 2025. Tryb dostępu: <https://ksiazka.net.pl/juz-niemal-dwa-tysiac-dyskusyjnych-klubow-ksiazki#:~:text=W%202024%20roku%20funkcjonowa%C5%82o%20a%C5%BC%201970%20DDK-%C3%B3w%2C%20w,roku%20Dyskusyjne%20Kluby%20Ksi%C4%85%C5%BCki%20zgromadzi%C5%82y%20rekordow%C4%85%20liczb%C4%99%20uczestnik%C3%B3w>. Stan z dnia 11.09.2025.
6. KORYŚ Izabela. Ocena skutków pandemii COVID-19 dla funkcjonowania bibliotek. *Bibliotekarz Lubelski*. 2022, vol. 65, s. 17-31. ISSN 1689-3182.
7. KRÓLAK Lidia, SETA Magdalena. Nie tylko nauka – preferencje czytelnicze użytkowników Wypożyczalni Beletrystycznej Biblioteki Głównej Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie. In WOJCIECHOWSKA Maja (red.). *Multibibliotekarstwo*. Gdańsk: Wydawnictwo SBP, 2018, s. 139–150. ISBN 978-83-65741-14-1.
8. MASHIYANE Dina Mokgadi, MAKHURPETSİ Tebogo Agnes, KGOSIEMANG Thuto. The University of the Free State Neville Alexander Library book club and information-seeking behaviour. *IFLA Journal*. 2023, nr 3, s. 573–586. ISSN 0340-0352.
9. PETTERSON Ceccilia. Psychological well-being, improved self-confidence, and social capacity: bibliotherapy from a user perspective. *Journal of Poetry Therapy*. 2018, nr 2, s. 124–134. ISSN 0889-3675.
10. *Republika czytających ludzi, czyli informator programu Dyskusyjne Kluby Książki* [Dokument elektroniczny]. 2021. Tryb dostępu: <https://instytutksiazki.pl/pl/kluby-ksiazki.6,informator-dkk,10.html>. Stan z dnia 10.09.2025.
11. TIJMS Jorgen, STOOP Mirthe A., POLLEC Jody N. Bibliotherapeutic book club intervention to promote reading skills and social-emotional competencies in low SES community-based high schools: A randomised controlled trial. *Journal of Research in Reading*. 2018, nr 4, s. 525–545. ISSN 0141-0423.
12. ZASACKA Zofia, CHYMKOWSKI Roman. *Stan czytelnictwa w Polsce w 2021/22 r.* [Dokument elektroniczny]. 2022. Tryb dostępu: <https://www.bn.org.pl/download/document/1656416398.pdf>.

Literatura obyczajowo-romansowa w ofercie bibliotecznej a nawyki i preferencje czytelników – wstęp do zagadnienia zarządzania usługą

(Contemporary Romance and Social Fiction in Library Collections and Readers' Habits and Preferences: An Introduction to Service Management Issues)

Słowa kluczowe: literatura obyczajowo-romansowa, zarządzanie usługą, Biblioteka Gdynia, oferta bibliotek, księgozbiory bibliotek, rynek książki, potrzeby czytelników, nawyki czytelników, preferencje czytelników

Abstrakt: W artykule przedstawiono wyniki badania ankietowego, które miało na celu ustalenie preferencji, nawyków i potrzeb czytelników literatury obyczajowo-romansowej. Zwrócono uwagę, że takie badania są kluczowe dla usprawniania procesu zarządzania usługą i optymalizowania oferty bibliotecznej. Przedstawiono również obserwacje i wnioski z wywiadu przeprowadzonego z pracownikiem biblioteki miejskiej w Gdyni, co miało na celu przybliżenie zjawiska czytelnictwa romansów w gdynskich bibliotekach.

Keywords: romance and social fiction, library service management, Gdynia Public Library, library provision, library collections, book market, user needs, reading habits, user preferences

Abstract: This article presents the results of a survey study aimed at identifying the preferences, reading habits, and needs of readers of romance and social fiction. It is emphasized that such research is essential for improving service management processes and optimizing library offerings. The article also reports observations and conclusions drawn from an interview conducted with a staff member of the municipal library in Gdynia, intended to provide insight into the phenomenon of romance reading within Gdynia's public library system.

Wstęp

Romanse to popularny gatunek literacki, w którym uwaga skoncentrowana jest na emocjach bohaterów, ich wzajemnych relacjach i najbliższym otoczeniu. Cała fabuła skupia się na doświadczeniach ze sfery codzienności, takich jak przyjaźń, miłość, śluby, praca, choroby i wiele innych. Ten typ twórczości literackiej cieszy się zainteresowaniem głównie kobiet w różnym wieku. Choć na chwilę obecną nie dysponujemy kompletnymi danymi rynkowymi dotyczącymi tego konkretnego segmentu wydawniczego (dostępne są jedynie

dane zbiorcze dla literatury obyczajowo-romansowej, która stanowi ok. 18% tekstów literackich wydawanych w Polsce [10, s. 71; 4]), to możliwe jest przedstawienie pewnych obserwacji i wniosków opartych na badaniach przeprowadzonych przez autorkę artykułu. Mogą one okazać się istotne, zwłaszcza dla instytucji bibliotecznych, które w związku z dysponowaniem ograniczonymi środkami na działalność pragną optymalizować swoją ofertę, skupiając uwagę na przedsięwzięciach wzbudzających potencjalnie największe zainteresowanie publiczności czytelniczej, bądź też zachęcających ją do aktywności.

Badania preferencji i nawyków czytelniczych powinny stanowić istotny element procesu zarządzania usługą biblioteczną, pozwalają bowiem na takie jej zaprojektowanie bądź modyfikację, by stała się ona interesująca oraz elastyczna. Tylko ciągłe monitorowanie trendów czytelniczych daje bibliotekom szansę na zwiększenie atrakcyjności oferty, budowanie pozytywnego wizerunku i w konsekwencji przyciąganie nowych grup odbiorców [15]. Jak słusznie zauważyła Elżbieta Barbara Zybert: „biblioteki powinny dążyć do zaspokajania potrzeb wszystkich grup użytkowników, także tych, którzy nimi nie są i nigdy nie będą, o ile ich potrzeb nie zidentyfikuje się, nie przewidzi i nie zaspokoi. Środkiem do osiągnięcia tego celu jest analiza potrzeb, odpowiadająca temu szeroka i trafna oferta świadczonych usług, a także wysoka jakość proponowanych działań” [16, s. 7] – stąd też badanie, które miało na celu ujawnić zainteresowanie czytelników literaturą obyczajowo-romansową oraz ich opinie na jej temat.

Czytelnictwo literatury obyczajowo-romansowej w roku 2023 – badania ankietowe

W ramach procesu badawczego zrealizowano ankietę wśród internautów czytających książki oraz wywiad z pracownikiem biblioteki miejskiej w Gdyni. Ankieta na temat literatury romansowej na polskim rynku wydawniczym oraz jej czytelnictwa została przeprowadzona pośród osób, które deklarowały, że czytają książki. Rozpowszechniona została za pośrednictwem mediów społecznościowych i platformy Microsoft Forms. Udział wzięło w niej 131 osób. Kobiety stanowiły zdecydowaną większość respondentów, bo aż 86%, co jest zgodne z ogólnymi trendami w czytelnictwie (kobiety czytają statystycznie więcej niż mężczyźni [10, s. 73; 2, s. 6–9]). Ankietowani byli w różnym wieku, choć najczęściej należeli do przedziału 18–25 lat (72 osoby), 36–45 lat (24 osoby) oraz powyżej 45 lat (23 osoby). Dominującym statusem wykształcenia okazało się wykształcenie wyższe (68 osób) oraz średnie (59 osób). Miejsca zamieszkania respondentów były zróżnicowane, ale najwięcej osób pochodziło z miast liczących od 150 do 500 tys. mieszkańców (45 osób) oraz powyżej 500 tys. mieszkańców (28 osób). Przytoczone dane są istotne, ponieważ pozwalają na wyodrębnienie różnych grup czytelników romansów, a następnie na lepsze zrozumienie ich charakteru, tj. zwyczajów, preferencji, potrzeb i nawyków (szerz. zob. tab. 1).

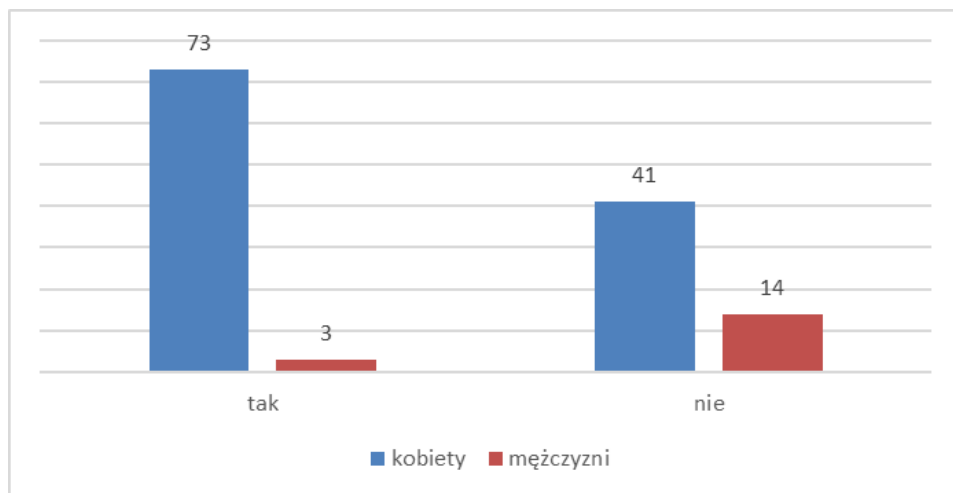
Tabela 1. Struktura społeczno-demograficzna uczestników badania

Płeć	Liczba ankietowanych
kobiety	114
mężczyźni	17
Wiek	
poniżej 18 lat	2
18-25 lat	72
26-35 lat	10
36-45 lat	24
powyżej 45 lat	23
Miejsce zamieszkania	
wieś	25
miasto do 50 tys. mieszkańców	12
miasto od 50 tys. do 150 tys. mieszkańców	21
miasto od 150 tys. do 500 tys. mieszkańców	45
miasto powyżej 500 tys. mieszkańców	28
Wykształcenie	
podstawowe	2
zawodowe	2
średnie	59
wyższe	68

Źródło: opracowanie własne.

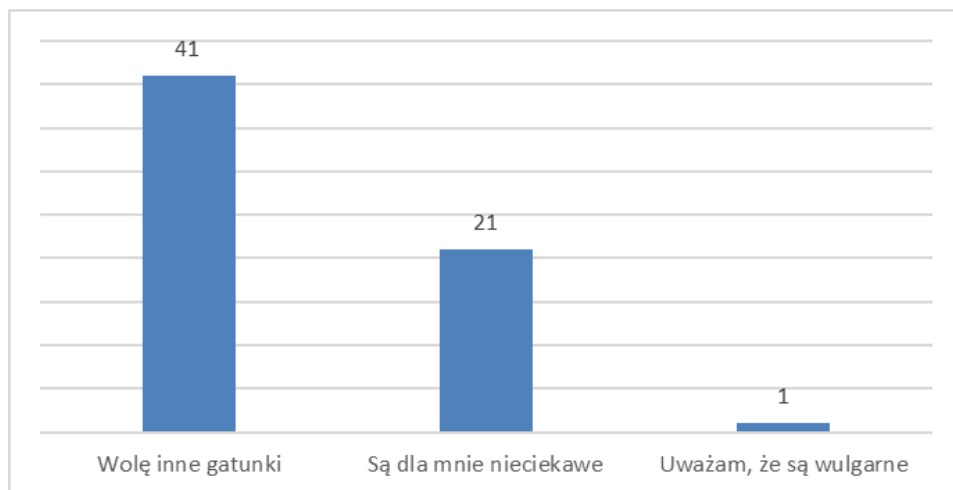
Literatura romansowa bez wątpienia należy do najpopularniejszych gatunków na polskim rynku wydawniczym, na co wskazują badania z minionych lat [zob. np. 2], jak również wyniki przeprowadzonej ankiety. W sondażu, w którym zadano pytanie *Czy czyta Pan/ Pani romanse?*, spośród 131 respondentów aż 76 udzieliło odpowiedzi twierdzącej (rys. 1), przy czym zdecydowaną większość tej grupy stanowiły kobiety. Pozostali ankietowani, którzy udzielili odpowiedzi negatywnej, zostali przekierowani do pytania, w którym mieli podać powód rezygnacji z lektury takich powieści (zob. rys. 2). Zasugerowane zostały im dwa wyjaśnienia: (1) wolę inne gatunki – zaznaczyły ją 42 osoby oraz (2) romanse są dla mnie nieciekawe – 21 osób. Pytanie posiadało również opcję podania własnego, odmiennego powodu, dlatego też pojawiły się pojedyncze wytłumaczenia, jak na przykład „brak czasu”. Było to pytanie wielokrotnego wyboru, stąd też liczba głosów nie odzwierciedla faktycznej liczby osób udzielających odpowiedzi. W dalszej części badania uwzględniono już wyłącznie głosy respondentów deklarujących czytanie literatury romansowej.

Rysunek 1. Czy czyta Pan/Pani romanse?

Źródło: opracowanie własne.

Rysunek 2. Dlaczego Pan/Pani nie czyta romansów?

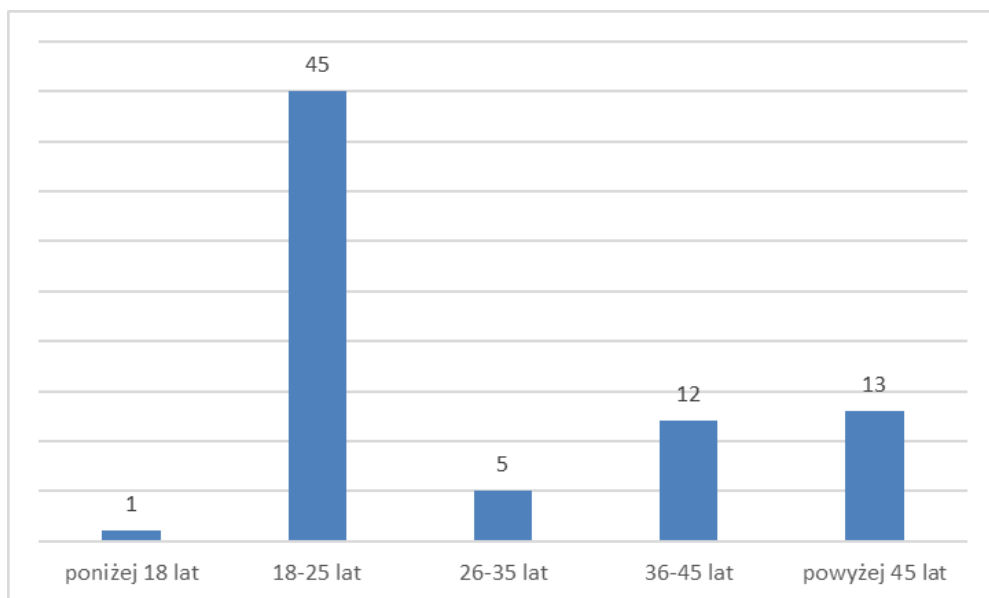

Źródło: opracowanie własne.

Obserwując tendencję do częstszego czytania romansów przez kobiety, nasuwa się pytanie, dlaczego takie zjawisko ma miejsce i czy faktycznie ten typ książek przeznaczony jest wyłącznie dla nich? Istnieje wiele czynników, które mogą się przyczyniać do wspomnianej prawidłowości. Jednym z powodów może być łatwiejsze utożsamianie się pań z bohaterkami romansów, którymi najczęściej są właśnie silne, niezależne przedstawicielki płci żeńskiej,

będące inspiracją dla czytelniczek. Innym powodem mogą być utarte wzorce społeczne i historyczne, według których to właśnie czytelniczki mają być grupą docelową tego typu literatury. W wielu kulturach kobiety są zachęcane do wyrażania i rozwijania swoich uczuć (a literatura romansowa jest idealną do tego przestrzenią), podczas gdy mężczyźni często uczeni są tłumienia swoich emocji. Pomimo tak utartych, powszechnie podzielanych przekonań na temat romansów, większość ankietowanych uznała, że nie są one przeznaczone wyłącznie dla kobiet. Aż 72 osoby stwierdziły, że mogą być one czytane również przez mężczyzn.

Rysunek 3. Wiek osób czytających romanse

Źródło: opracowanie własne.

Warto przyjrzeć się także wiekowi respondentów deklarujących czytanie romansów (rys. 3). Zgodnie z wynikami ankiety największą grupę odbiorców tego typu literatury stanowią osoby w wieku 18–25 lat (45 ankietowanych). Pokazuje to, że młodzi dorośli, w tym studenci oraz osoby rozpoczynające aktywność zawodową, chętnie sięgają po literaturę romansową. W przedziale 26–35 lat widoczny jest wyraźny spadek liczby czytelników – jedynie 5 badanych zadeklarowało zainteresowanie tym gatunkiem. Być może wraz z wchodzeniem w nowe role życiowe, takie jak rodzicielstwo czy pełnoetatowa praca, preferencje czytelnicze ulegają zmianie, a wolny czas przeznaczany jest na inne aktywności. W grupie wiekowej 36–45 lat liczba czytelników ponownie wzrasta (12 osób), co jest częściowo zaskakującym wynikiem w świetle danych z poprzedniego przedziału. Można jednak przypuszczać, że osoby w tym wieku, często charakteryzujące się większą stabilizacją życiową, powracają do czytania romansów w celach rozrywkowych. Zainteresowanie tego typu literaturą wykazali

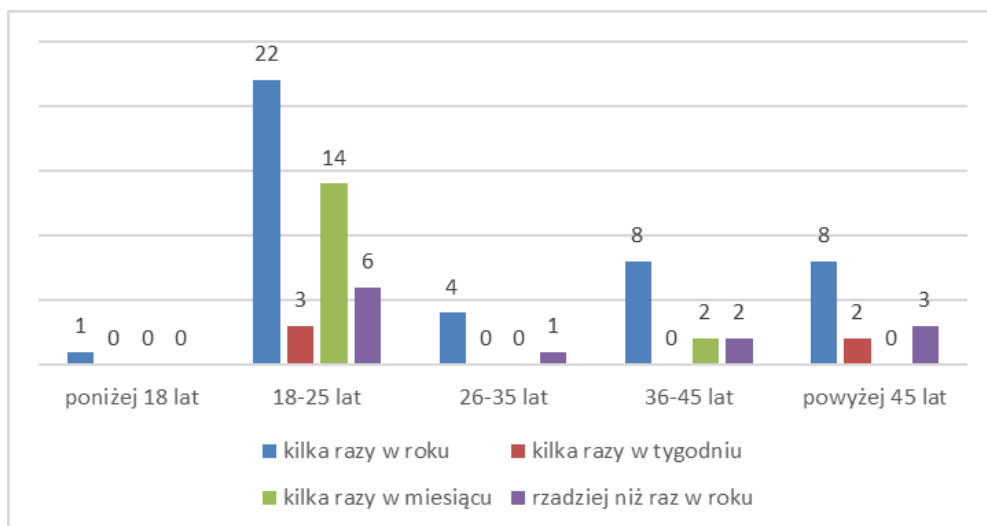
również respondenci powyżej 45. roku życia, wśród których odnotowano 13 czytelników – być może powieść romansowa stanowi dla osób w wieku średnim i starszym trwały element preferencji czytelniczych lub pełni funkcję sentymentalną. W najmłodszej grupie wiekowej (poniżej 18 lat) jedynie jeden respondent zadeklarował czytanie romansów, co może świadczyć o niskiej popularności tego gatunku wśród młodzieży, prawdopodobnie preferującej inne formy literatury lub rozrywki. Należy jednak podkreślić, że liczebność próby nie była wystarczająco duża, aby formułować w pełni reprezentatywne wnioski, odnoszące się do poszczególnych grup wiekowych. Mimo to zebrane dane stanowią interesujący punkt wyjścia do dalszych analiz dotyczących preferencji czytelniczych w różnych okresach życia.

Przyglądając się zatem czytelnictwu romansów w różnych grupach wiekowych, można dojść do ciekawych wniosków (zob. rys. 4). Widoczna jest wyraźna dominacja osób w wieku od 18 do 25 lat, zwłaszcza tych którzy czytają je kilka razy w roku. Taka popularność gatunku wśród młodszej generacji być może wynika z jego aktywnej promocji w mediach społecznościowych. Młodzi częściej i sprawniej poruszają się w przestrzeni Internetu, a to właśnie ona ma potencjał do demokratyzacji literatury. Autorzy literatury romansowo-obyczajowej często prowadzą blogi, w których dzielą się swoimi przemyśleniami na temat konkretnych tytułów oraz własnej pracy twórczej, a wydawnictwa zakładają konta w mediach społecznościowych, na których publikują zapowiedzi książek, recenzje i inne treści z nimi związane. Czytelnicy także często tworzą grupy w portalach społecznościowych, na których dyskutują o książkach, wymieniają się opiniami i rekomendacjami. Dzięki mediom społecznościowym każdy może dotrzeć do szerszego grona odbiorców i dzielić się swoją pasją do literatury – powstają nawet specjalne „książkowe” przekształcenia nazw popularnych aplikacji. Najbardziej znanymi są: bookstagram (na platformie Instagram), booktok (na platformie TikTok) oraz booktube (na platformie YouTube).

Jak pokazało badanie, każda grupa wiekowa wykazuje odmienne zachowania czytelnicze. Osoby młodsze (18–25 lat) sięgają po romanse głównie kilka razy w roku, natomiast przedstawiciele starszych grup wiekowych (36–45 lat oraz powyżej 45 lat) wykazują bardziej zróżnicowane nawyki czytelnicze – od lektury raz w roku po częstotliwość sięgającą nawet kilku razy w tygodniu. Wśród respondentów poniżej 18 lat prawie nikt nie czyta romansów regularnie, co może wskazywać, że gatunek ten nie jest popularny wśród najmłodszych czytelników lub też że młodzież preferuje inne treści o nacechowaniu romantycznym, takie jak wpisy w mediach społecznościowych czy filmy. W grupach wiekowych 26–35, 36–45 i powyżej 45 lat można zaobserwować stabilne zainteresowanie romansem, co sugeruje trwałość tego gatunku literackiego wśród różnych pokoleń. Pośród wszystkich grup wiekowych największą popularnością cieszy się czytanie romansów kilka razy w roku, zatem dla wielu respondentów jest to forma literatury wybierana raczej okazjonalnie niż regularnie, co być może wynika z faktu, że sięgają oni również po inne rodzaje twórczości literackiej – aż 71 spośród 75 ankietowanych zadeklarowało czytanie różnych gatunków. Tak więc wśród poszczególnych grup wiekowych zaobserwować można zróżnicowane nawyki czytelnicze. Widać wyraźny wpływ wieku na częstotliwość sięgania po romanse, co może być determinowane zarówno indywidualnymi preferencjami, jak i innymi czynnikami. Pewną rolę może odgrywać różna ilość czasu wolnego

oraz odmienne potrzeby emocjonalne charakterystyczne dla poszczególnych etapów życia. Młodsze osoby często intensywnie uczestniczą w życiu szkolnym lub akademickim, a ich harmonogram jest zmienny i pełen nowych aktywności, co ogranicza regularność czytania i sprzyja sięganiu po romanse jedynie okazjonalnie. Z kolei starsi czytelnicy mogą dysponować bardziej ustabilizowanym rytmem dnia, co ułatwia im regularne obcowanie z literaturą. Dodatkowo literatura romansowo-obyczajowa bywa sposobem na relaks i wyciszenie, które są szczególnie pożądane w nieco późniejszym wieku, gdy rośnie skala codziennych obowiązków związanych z pracą i rodziną.

Rysunek 4. Częstotliwość czytania romansów w różnych grupach wiekowych

Źródło: opracowanie własne.

Na pytanie: w jakim celu respondenci sięgają po romanse?, większość z nich odpowiadała, że czyta je głównie dla rozrywki (51 osób). Kolejnym powodem, dla którego czytelnicy sięgają po ten typ książek, jest chęć ucieczki od codziennych problemów, co potwierdziło 16 ankietowanych. Dla wielu osób pozycje z tego gatunku stanowią idealną formę odskoczni od codzienności i umożliwiają chwilę zapomnienia o trudach dnia codziennego. Ciekawostką jest, że jeden respondent wskazał aspekt edukacyjny jako powód czytania romansów, w szczególności romansów historycznych. Chociaż nie są one zwykle postrzegane jako źródło wiedzy, to niektóre z nich mogą dostarczać ciekawych wiadomości na temat danej epoki czy kultury, choć mimo wszystko wątpliwości może budzić rzetelność przedstawianych w nich informacji. Ponadto 4 osoby zaznaczyły, że czytają romanse dla satysfakcjonującego zakończenia, co jest zrozumiałe, ponieważ książki te mają dostarczyć czytelnikowi poczucia spełnienia i optymizmu. Zapytani o pierwsze skojarzenie z romansami uczestnicy sondażu odpowiadali bardzo podobnie. Najczęściej wskazywali na miłość, relację, intymność, seks,

ale także w odniesieniu do samego procesu lektury – na łatwą rozrywkę, odpoczynek, relaks oraz powtarzalność i schematyczność.

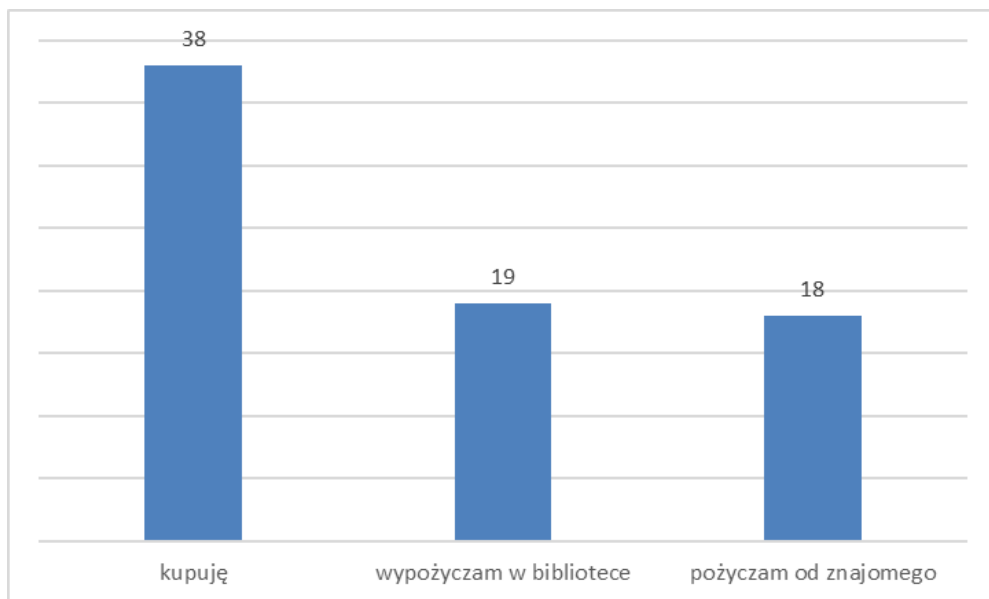
Pandemia COVID-19 miała wpływ na wiele aspektów życia, w tym na nawyki czytelnicze [szerz. zob. 3]. 29 respondentów przyznało się do częstszego sięgania po literaturę romansową w trakcie pandemii, podczas gdy 46 osób stwierdziło, że ich zwyczaje w tym trudnym okresie nie uległy zmianie. Można przypuszczać, że dla pewnej grupy osób literatura romansowa stała się formą ucieczki od niepewnej rzeczywistości czy też sposobem na poczucie bliskości i emocjonalnego wsparcia w czasach izolacji. Romanse często bowiem przedstawiają świat pełen emocji, napiętności i pozytywnych zakończeń, co mogło być kojące dla wielu czytelników. Z drugiej strony, większa liczba respondentów, która nie zmieniła swoich czytelniczych preferencji, może świadczyć o tym, że dla wielu ludzi pandemia nie miała wpływu na ich wybory literackie lub też że mogli oni szukać pocieszenia w innych gatunkach. Tak więc choć dla pewnej grupy badanych literatura romansowa stała się bardziej atrakcyjna w czasie pandemii, to większość osób nie zmieniła do niej swojego podejścia.

W jaki sposób respondenci najczęściej i najchętniej wchodzi w posiadanie romansów? Najbardziej popularną metodą jest zakup książki, na co wskazało aż 38 badanych. Zapewne jest to wynik chęci posiadania fizycznej kopii lub też łatwego dostępu do atrakcyjnych ofert zakupu. Drugą i trzecią najpopularniejszą metodą okazało się wypożyczanie książek z biblioteki oraz pożyczanie ich od znajomych (zob. rys. 5). Jak więc widać, wielu czytelników wykorzystuje zasoby publiczne oraz księgozbiory przyjaciół, ponieważ ceni sobie dostęp do różnorodnych tytułów bez konieczności ich zakupu. Co ciekawe, ankietowani zapytani, czy w księgozbiorach bibliotek powinno znajdować się więcej książek z gatunku romansu, w zdecydowanej większości nie mieli zdania na ten temat (47 osób), 19 osób odpowiedziało twierdząco, a 9 negatywnie. Osoby korzystające najczęściej z bibliotek również miały podzielone zdania w tej kwestii – 4 z nich stwierdziły, że w placówkach tych powinno być więcej romansów, a 5 osób odpowiedziało przecząco.

Zakup jako dominująca metoda pozyskiwania literatury może być odzwierciedleniem kilku aspektów kultury czytelniczej. Po pierwsze, posiadanie własnej kopii książki daje poczucie trwałości i pewności dostępu do ulubionych treści w każdym momencie. Dla wielu osób książka jest również przedmiotem kolekcjonerskim, a jej obecność w domowym księgozbiorze stanowi źródło dumy i satysfakcji. Kolekcjonowanie książek może również odzwierciedlać głęboką więź z gatunkiem, a także chęć inwestowania w przedmioty, które dostarczają emocjonalnej satysfakcji. Natomiast wypożyczanie z bibliotek pokazuje zaufanie do instytucji publicznych jako źródła literatury. Może także wskazywać na chęć eksplorowania różnorodnych tytułów bez konieczności angażowania się finansowo w każdy z nich. Biblioteki oferują możliwość odkrywania nowych autorów i serii, co może być atrakcyjne dla czytelników poszukujących świeżych doświadczeń literackich, ponadto posiadają zwykle większy wybór tytułów niż księgarnie. Z kolei pożyczanie książek od znajomych jest przejawem społecznego aspektu czytania i wskazuje, że wśród czytelników romansów istnieje kultura dzielenia się książkami oraz rekomendowania ich wśród bliskich. Romanse często stają się tematem rozmów, dyskusji i polecania. Wymienianie się książkami nierzadko wynika również z chęci dzielenia się emocjami i przeżyciami związanymi z konkretną historią. Może

również świadczyć, że wśród miłośników romansów funkcjonuje zintegrowana społeczność, która bazuje na wzajemnym wsparciu i wymianie doświadczeń czytelniczych. Podsumowując, różne metody pozyskiwania książek odzwierciedlają zarówno indywidualne preferencje czytelnicze, jak i społeczne aspekty związane z kulturą czytania. Zakup, wypożyczenie z biblioteki czy pożyczenie od bliskiej osoby – każda z tych metod ma swoje unikalne zalety i odzwierciedla różne wartości oraz potrzeby czytelników.

Rysunek 5. W jaki sposób Pan/Pani wchodzi w posiadanie romansów?

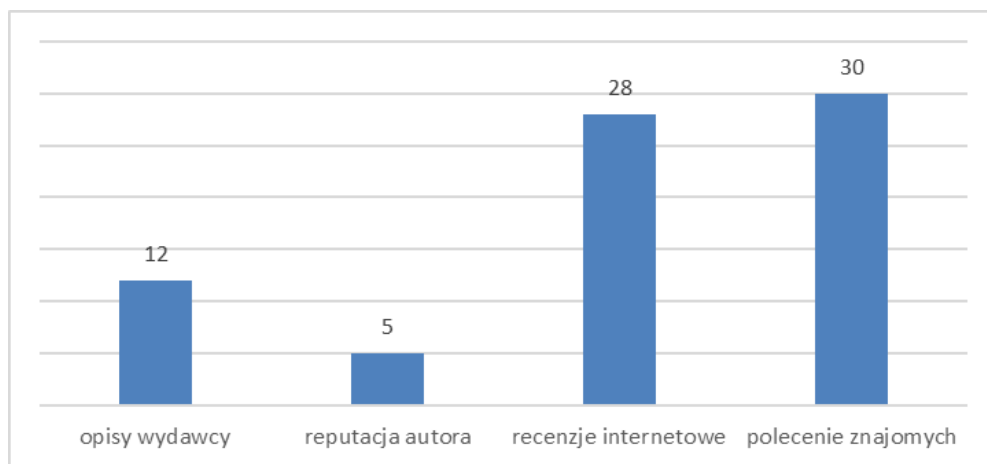

Źródło: opracowanie własne.

Interesującą kwestią, którą uwzględniono w badaniu, jest źródło, z którego czytelnicy czerpią rekomendacje dotyczące literatury. Przy wyborze nowych książek (z omawianej kategorii) najbardziej wiarygodnym źródłem okazały się dla nich polecenia znajomych (rys. 6). Ta opcja zdobyła najwięcej głosów (30 odpowiedzi), co podkreśla wartość osobistych rekomendacji w kulturze czytelniczej. Wspólne lektury i sugestie w obrębie grupy przyjaciół czy rodziny mogą kształtować silne więzi i zaufanie do konkretnych tytułów. Dla wielu czytelników rekomendacja od bliskiej osoby jest bardziej wartościowa niż opinie nieznanych internautów. Z drugiej strony, recenzje internetowe także cieszą się dużym zaufaniem, gdyż wskazało na nie 28 respondentów. W dobie cyfryzacji, kiedy wiele osób poszukuje informacji online przed zakupem książki, niezależne opinie z sieci przez niektórych mogą być postrzegane jako bardziej obiektywne niż tradycyjne materiały promocyjne, przygotowywane przez wydawców. Opisy wydawców, choć stanowiące pewne źródło informacji o książce, zdobyły jedynie 12 głosów. Być może czytelnicy traktują je jako materiały marketingowe, które mają przede wszystkim

promować produkt i maskować jego mankamenty. Najmniej głosów (5) uzyskała odpowiedź „reputacja autora”, co może sugerować, że wielu czytelników jest otwartych na odkrywanie nowych twórców i nie opiera swojego wyboru tylko na znanych nazwiskach, a z drugiej strony nazwisko autora jest mniej istotne w przypadku literatury romansowej, zwłaszcza romansu kieszonkowego. Podsumowując, choć nowoczesne formy rekomendacji, takie jak recenzje internetowe, zyskują na popularności, to nadal dla wielu czytelników osobiste polecenia od bliskich osób pozostają najważniejszym kryterium wyboru książki.

Rysunek 6. Jakie źródła rekomendacji lektury są dla Pana/Pani najbardziej wiarygodne?

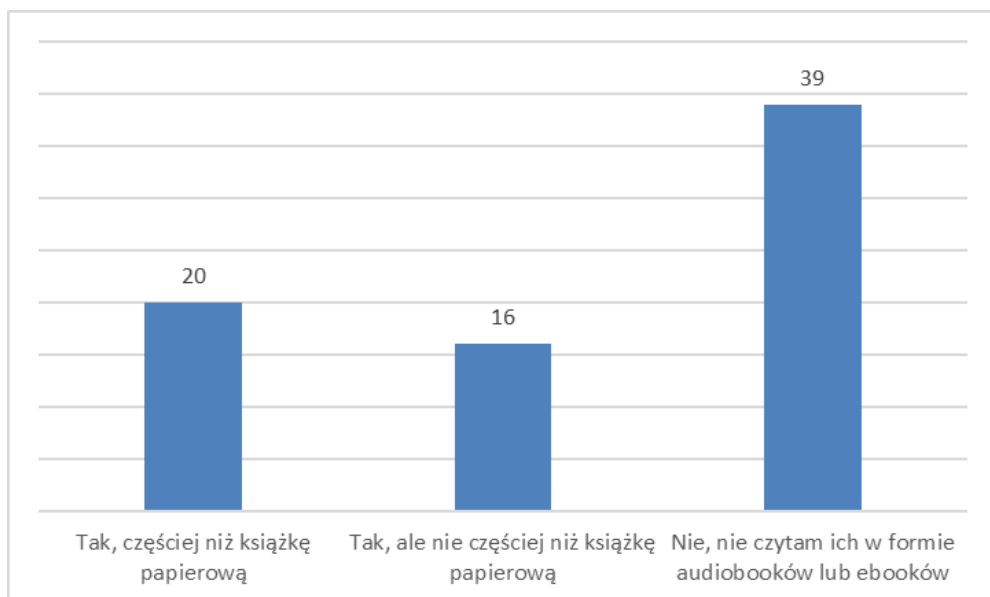

Źródło: opracowanie własne.

W celu poznania preferencji i nawyków czytelniczych osób ankietowanych zadano pytanie dotyczące czytania romansów w formie cyfrowej i tradycyjnej (rys. 7). Analiza uzyskanych wyników może dostarczyć cennych informacji na temat kierunków, w których powinien rozwijać się rynek publikacji oraz usługi bibliotek. Najwięcej respondentów (39 osób) wskazało, że nie czyta romansów w formie audiobooków ani ebooków. Zadeklarowali oni przywiązanie do tradycyjnej formy książki, która zdaniem wielu czytelników oferuje niezastąpione wrażenia związane z fizycznym dotykem, zapachem papieru czy estetyką druku. 20 osób odpowiedziało, że czyta romanse w formie elektronicznej, ale rzadziej niż w formie papierowej. Tak więc choć technologie cyfrowe stają się coraz bardziej popularne, tradycyjne książki nadal dominują w konsumpcji tego typu literatury. Z drugiej strony, wybór ebooków i audiobooków jako dopełnienie tradycyjnego czytania może wynikać z ich praktyczności, gdyż są one bardziej mobilne i łatwiejsze do przechowywania. Jedynie 16 respondentów wskazało, że czyta romanse w formie elektronicznej częściej niż tradycyjne książki, można jednak przypuszczać, że grupa ta będzie rosła w najbliższym czasie. Liczne badania pokazują bowiem, że popularność formatów cyfrowych się zwiększa, zwłaszcza wśród młod-

szych pokoleń oraz osób ceniących wygodę i mobilność. W związku z tym postuluje się, „by biblioteki wdrażały nowe technologie oraz uwzględniały specyficzne potrzeby czytelników doby cyfrowej” [9, s. 161]. Zalety takiego wyboru to m.in. możliwość dostosowania wielkości i rodzaju czcionki, korzystania z książki w ciemności czy (w przypadku audiobooków) słuchania historii podczas wykonywania innych czynności. Biblioteki dostrzegają te korzyści i dlatego systematycznie powiększają ofertę książek elektronicznych.

Rysunek 7. Czy czyta Pan/Pani romanse w formie audiobooków lub ebooków? Jeśli tak, to czy częściej niż książkę papierową?

Źródło: opracowanie własne.

Podsumowując, pomimo rosnącego zainteresowania książką elektroniczną, tradycyjne książki wciąż cieszą się dużym uznaniem wśród czytelników. Elementem, który często przykuwa ich uwagę, jest okładka. Z 75 uczestników badania 48 przyznało, że okładka książki ma dla nich istotne znaczenie. Powody mogą być różne. Najbardziej oczywistym jest sam fakt, że jest ona pierwszym elementem, który widzi czytelnik – klient księgarni lub użytkownik biblioteki. Ponadto może być ona źródłem informacji o książce, kreować ogólne wyobrażenie o jej treści lub po prostu swoją wizualną formą pasować do gustu odbiorcy. Okładki romansów przykuwają uwagę czytelników dzięki charakterystycznej szacie graficznej i wyraźnym elementom wizualnym, które sygnalizują emocjonalny i romantyczny charakter książki. Często wykorzystują kontrastujące lub pastelowe kolory, atrakcyjne zdjęcia postaci oraz sugestywne sceny, które wzbudzają ciekawość i odwołują się do wyobraźni odbiorcy. Dodatkowo okładki tego typu mogą od razu komunikować ton i nastrój histo-

rii – od lekkich i humorystycznych po namiętne i dramatyczne – co pozwala czytelnikowi szybko zorientować się, czego może oczekiwać po lekturze. W ten sposób okładka staje się pierwszym narzędziem przyciągającym uwagę i zachęcającym do zakupu lub wypożyczenia książki. Równocześnie coraz większą popularność zyskują, wspomniane już wcześniej, formaty cyfrowe, które mocno spopularyzowały się w okresie pandemii. Wówczas, dzięki rozmaitym platformom internetowym, ebooki i audiobooki były łatwiej dostępne, a część czytelników zmuszona okolicznościami (zamknięciem księgarni) wybrała tę formę konsumpcji literatury, pozostając przy niej z przyzwyczajenia po okresie lockdownu, lub też dokonując przemyślanego świadomego wyboru w oparciu o cechy tej formy książki. Tak więc wybór pomiędzy formatami jest kwestią przyzwyczajień oraz osobistych preferencji.

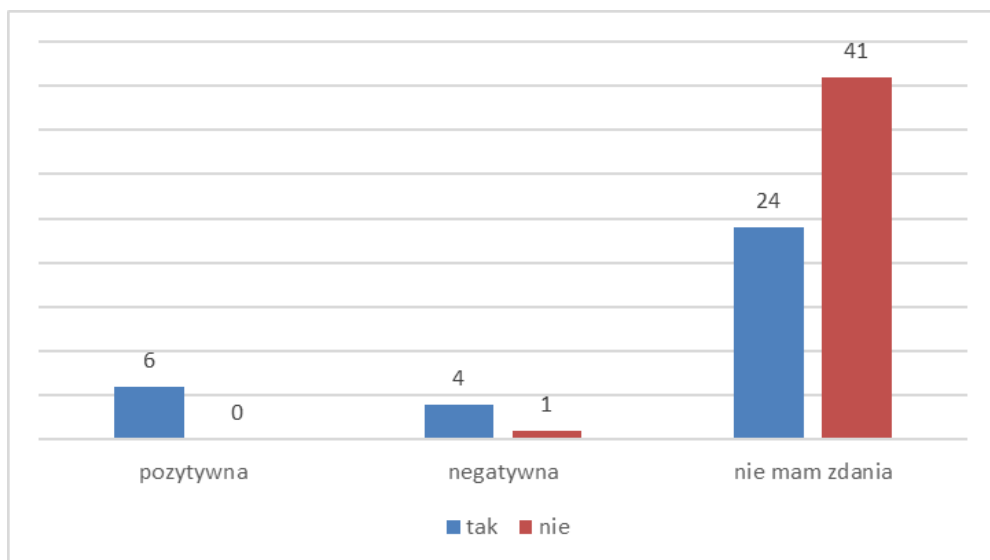
Kolejną interesującą kwestią jest krąg kulturowy, który reprezentuje czytana przez respondentów literatura. Na polskim rynku wydawniczym przeważają tytuły napisane przez rodzimych autorów. W 2022 r. stanowiły one aż 70% literatury romansowo-obyczajowej, ale czy ich liczebna przewaga wiąże się z ich popularnością? Na pytanie: po jakie romanse częściej sięgają czytelnicy, większa liczba respondentów (55 osób) odpowiedziała, że są to romanse autorów zagranicznych. Popularność tłumaczonych z obcego języka powieści to zapewne efekt ich szerokiej dostępności, uniwersalności tematów, które podejmują, różnorodności stylów i tła kulturowego, a nawet powiązania z głośnymi na całym świecie adaptacjami filmowymi. Ankietowani zapytani o polecenie ulubionego autora romansów lub tytułu powieści romansowej, w większości podwali zagraniczne nazwiska. Najczęściej wymienianymi były: Amy A. Bartol, Jane Austen, Colleen Hoover, Daniele Steel, Kristy Moseley, Penelope Douglas. Jednakże warto zaznaczyć, że wciąż istnieje grupa osób (20), która docenia romanse polskich autorów i chętnie po nie sięga, preferując historie w większym stopniu związane z polską kulturą, miejscami czy problemami.

Romans jako gatunek literacki posiada wiele odmian, które zaspokajają różne gusta czytelników. Niektórzy odbiorcy skłaniają się ku bardziej klasycznym wersjom, podczas gdy inni poszukują nowocześniejszych wariantów powieści tego typu. Analiza preferencji w zakresie różnych form romansu może dostarczyć cennych informacji na temat aktualnych trendów i zainteresowań. Wśród uczestników badania największą popularnością cieszy się literatura obyczajowa z elementami romansu, gromadząc największą liczbę głosów (39). Uwidacznia to preferencje czytelników dla bardziej złożonych fabuł, które łączą elementy romansu z innymi tematami, jak problemy społeczne, psychologiczne, refleksja nad życiem czy moralnością. Klasyczny romans zdobył drugie miejsce pod względem popularności (27). Jest to gatunek od dawna obecny na rynku wydawniczym oraz w bibliotekach, oferujący głębokie emocje i tradycyjne narracje miłosne. Popularność tego wyboru może wynikać z chęci zanurzenia się w historii pełne pasji i uczucia. Najmniej wskazań (9) uzyskał prosty romans kieszonkowy, choć on również wciąż ma grupę wiernych czytelników. Zainteresowanie nim może wynikać z chęci szybkiego zanurzenia się w świat opowieści miłosnej bez zbytniego skupiania się na dodatkowych wątkach. Proste romanse kieszonkowe mogą być idealne dla osób szukających krótkotrwałej lekkiej rozrywki. Podsumowując, choć różne formy romansu przyciągają różne grupy czytelników, istnieje ogólne zainteresowanie bardziej złożonymi fabułami, które łączą romans z innymi aspektami życia codziennego.

Jednakże każda z przedstawionych form literackich ma swoją wartość i spełnia potrzeby odmiennych grup odbiorców.

Przyglądając się wynikom badania (rys. 8), można zauważyć znaczący spadek zainteresowania harlequinami w porównaniu do lat dziewięćdziesiątych, kiedy to były one w Polsce jednymi z bardziej popularnych pozycji. Z danych wynika, że niewielka część respondentów (6 osób) czyta je i ma na ich temat pozytywną opinię. Co ciekawe, 4 osoby zadeklarowały, że czytają tego typu literaturę, mając równocześnie o niej negatywną opinię. Najwięcej ankietowanych (41 osób) nie ma wyrobionej opinii na temat harlequinów, ponieważ nigdy ich nie czytali. Dodatkowo 24 osoby nie czytają harlequinów, ale mają na ich temat pozytywną opinię. Takie wyniki mogą wynikać z kilku przyczyn. Po pierwsze, książki te bywają postrzegane jako literatura lżejsza, mało ambitna, a nawet prymitywna, co może zniechęcać do nich pewną grupę odbiorców. Po drugie, mimo istniejących stereotypów dotyczących tej formy literackiej, wiele osób może postrzegać je pozytywnie ze względu na ich walory rozrywkowe. Ponadto liczne osoby nie mają wyrobionej opinii na temat harlequinów, co może świadczyć o tym, że nie miały z nimi styczności lub po prostu się nimi nie interesują. Harlequiny nie są dominującym wyborem wśród ankietowanych, ale i tak widoczne jest zróżnicowane podejście do tej formy literackiej – od pozytywnego do negatywnego, niezależnie od faktu, czy czytelnik miał szansę się z nimi zapoznać.

Rysunek 8. Czytanie harlequinów i opinia na ich temat

Źródło: opracowanie własne.

Interesującym zjawiskiem jest również czytelnictwo romansów wpisujących się w kategorię LGBTQ+. Otwartość i akceptacja różnorodności seksualnej w społeczeństwie nie-

ustannie rośnie, co ma także swoje odzwierciedlenie w literaturze. Analizując dane, można zauważyć, że większość respondentów (54 osoby) nie sięga po romanse LGBTQ+ i jedynie 21 ankietowanych zadeklarowało, że czyta tego typu literaturę. Dlaczego takie wyniki? Istnieje kilka możliwych przyczyn. Po pierwsze, niektórzy czytelnicy mogą po prostu nie znać tej kategorii romansów lub nie mieć do niej dostępu. Po drugie, wybory literackie są często związane z osobistymi preferencjami, które mogą być kształtowane przez kulturę, środowisko czy wychowanie. Chociaż liczba czytelników romansów LGBTQ+ nie jest duża, warto podkreślić, że jest to grupa, która stale rośnie. Znalezienie literatury odzwierciedlającej różnorodność doświadczeń życiowych jest dla wielu ludzi ważne, a romanse LGBTQ+ oferują reprezentację i głosy, które były wcześniej marginalizowane w mainstreamowej literaturze. Zaletą czytania tego typu pozycji jest możliwość poszerzenia horyzontów, zrozumienia różnych perspektyw i nabrania empatii wobec innych doświadczeń miłosnych. Dla osób należących do społeczności LGBTQ+ taka literatura może być z kolei źródłem poczucia przynależności i identyfikacji. Choć romanse LGBTQ+ nie są pierwszym wyborem dla większości respondentów, ich obecność i rosnąca popularność w świecie literatury jest niezaprzeczalna i ważna zarówno z punktu widzenia kulturowego, jak i społecznego.

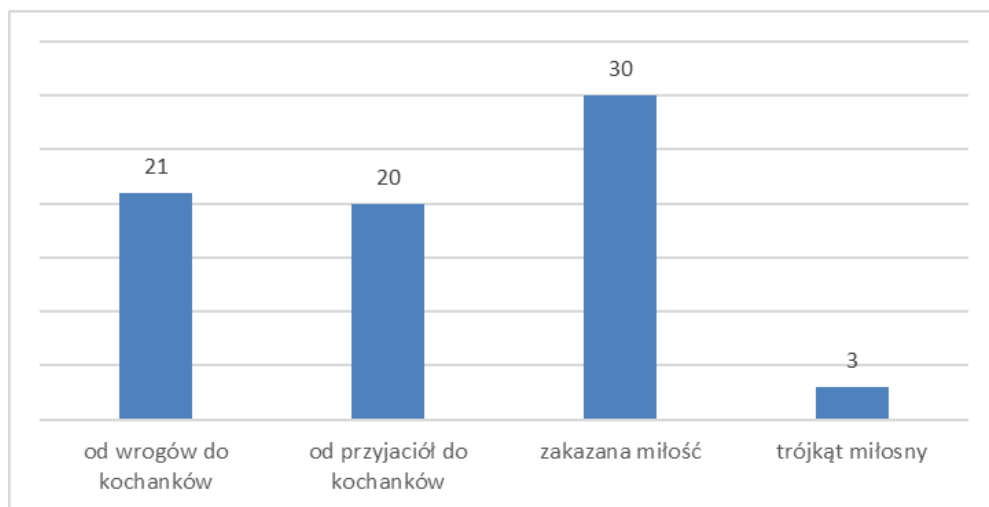
Nie da się ukryć, że każdy czytelnik ma swoje preferencje dotyczące lektur. Romanse są specyficznym rodzajem literatury. Jako gatunek literacki posiadają swoją charakterystyczną i często schematyczną strukturę. Tradycyjnie fabuła tych książek opiera się na pewnych stałych motywach i finale, który przeważnie jest pozytywny. Stereotyp szczęśliwego zakończenia, w którym zakochani żyją długo i szczęśliwie, przez długi czas był jednym z najbardziej rozpoznawalnych elementów romansów. Jednak ich współczesne wersje nie zawsze trzymają się tego schematu. Coraz częściej autorzy odchodzą od tradycyjnych wzorców, wprowadzając niespodziewane zwroty akcji czy kończąc powieść w mniej optymistyczny sposób.

Z jednej strony można by twierdzić, że romanse dobrze oddają rzeczywistość swoich czasów, ukazując społeczne i kulturowe konwencje epoki, w której są osadzone. Z drugiej zaś, ze względu na ich często wyidealizowany charakter, nie zawsze stanowią wierne odzwierciedlenie rzeczywistości. Wielu krytyków literackich uważa, że książki te, zwłaszcza starsze, przedstawiają rzeczywistość w sposób zbyt uproszczony lub naiwny. Niemniej jednak zarówno ich tradycyjne, jak i bardziej nowoczesne wersje, odzwierciedlają głębokie ludzkie pragnienia i emocje, co sprawia, że pozostają jedną z najbardziej popularnych form literackich.

Wyniki ankiety przeprowadzonej wśród czytelników tego gatunku rzucają interesujące światło na jego percepcję. Mimo istniejącego stereotypu dotyczącego schematyczności romansów, aż 69 respondentów stwierdziło, że ich powtarzalna konstrukcja nie przeszkadza im podczas lektury, podczas gdy tylko 23 osoby uważało to za problem. Co więcej, w kwestii realizmu romansów większość osób, bo 54, było zdania, że książki te dobrze odzwierciedlają rzeczywistość, w przeciwieństwie do 21 osób, które miały przeciwną opinię. Jeśli zaś chodzi o zakończenia w romansach, to dominujący okazał się model szczęśliwego finału, który preferowało 41 ankietowanych. Nieco mniej, bo 31 osób opowiedziało się za bardziej realistycznymi zakończeniami. Zaskakująco mała liczba (tylko 3 osoby) wybiera romanse ze smutnym zakończeniem. Te odpowiedzi dają wgląd w to, jak czytelnicy postrzegają i jakie mają oczekiwania wobec tego gatunku.

Na odbiór i wybory konkretnych pozycji romansowych przez czytelników wpływają różne czynniki. Istotne są m.in. motywy, które w romansach pełnią kluczową rolę w kształtowaniu doświadczeń czytelnich i przyciąganiu uwagi [szerz. zob. 11, s. 129–130]. Jednym z głównych powodów zainteresowania tym typem literatury jest zdolność tychże motywów do wywoływania silnych emocji. Wiele osób czyta romanse, by doświadczyć uczuć, przeżywając je razem z postaciami. Ponadto określone motywy umożliwiają czytelnikom identyfikowanie się z bohaterami lub wręcz przeciwnie – przeciwstawianie się im. Na przykład, motyw „od wrogów do kochanków” pozwala obserwować ewolucję relacji między postaciami, co otwiera czytelnikom perspektywę przeżywania tych zmian razem z nimi. Choć pewne motywy mogą być przewidywalne, to sposób, w jaki autorzy je rozwijają, może dostarczać niespodzianek i dawać poczucie świeżości. Ta równowaga między znanym a nieznanym przyciąga czytelników. Wyraziste motywy romantyczne często pełnią również funkcję eskapistyczną, oferując odbiorcom alternatywną rzeczywistość, w której doświadczają przeżyć niedostępnych w codziennym życiu. Motywy takie jak „zakazana miłość” mogą odnosić się do głęboko zakorzenionych norm kulturowych i społecznych, dając czytelnikom możliwość przemyślenia oraz zrozumienia własnych wartości i przekonań. Z kolei motywy typowo romantyczne skupiają się na złożoności ludzkich relacji, pokazując różne aspekty miłości, zaufania, zdrady czy poświęcenia, co umożliwia czytającym głębszą introspekcję własnych doświadczeń. Wśród ankietowanych najbardziej preferowanym motywem okazała się „zakazana miłość”, którą wybrało 30 osób, a za nią w kolejności: „od wrogów do kochanków” z 21 głosami i „od przyjaciół do kochanków” z 20 wskazaniami. Mniej popularny okazał się „trójkąt miłosny”, który otrzymał jedynie 3 głosy (zob. rys. 9).

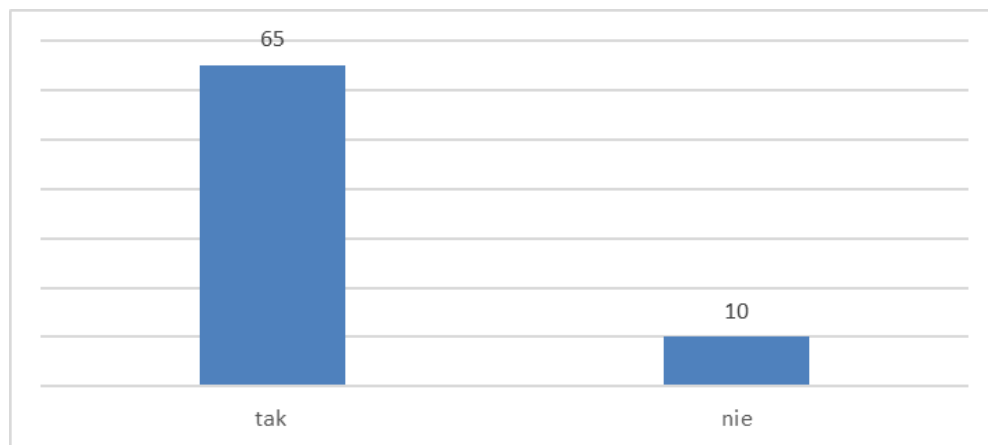
Rysunek 9. Jakie motywy/tropy w romansach najbardziej się Panu/Pani podobają?

Źródło: opracowanie własne.

Jako że literatura romansowa w centrum stawia miłość i relację między dwojgiem ludzi, to bardzo ważną kwestią jest sposób kreowania postaci w utworze. Charaktery postaci to niewątpliwie jeden z kluczowych elementów, które kształtują przeżycia czytelników podczas lektury. Z uzyskanych danych wynika, że dla znacznej większości respondentów (65 osób) sposób naszkicowania sylwetki bohatera ma duży wpływ na ich odbiór książki. Tylko 10 osób zaznaczyło, że charaktery postaci nie wpływają znacząco na ich percepcję czytanej treści (zob. rys. 10). Tak przeważająca liczba osób wskazujących na znaczenie charakteru postaci w literaturze pokazuje, jak ważne jest to, aby były one dobrze napisane, rozwinięte i miały głębię. Często to właśnie postaci, ich motywacje, dylematy i relacje z innymi bohaterami decydują o tym, czy książka jest porywająca i zapada w pamięć. Mniejsza grupa, która uważała, że charaktery postaci nie wpływają na ich odbiór utworu, może preferować literaturę bardziej opartą na fabule, charakterystycznym stylu pisarskim czy innych aspektach twórczości literackiej. Co ciekawe, ocena przedstawienia postaci w literaturze romansowej była podzielona. Nieznaczną przewagę uzyskiwała opinia dobrego portretowania psychologicznego bohaterów przez autorów romansów (42 osoby), choć niewiele mniejsza grupa respondentów miała przeciwne zdanie – 33 osoby uważały bowiem, że postaci w tego typu powieściach nie są dobrze rozwinięte. Ponieważ dla większości czytelników bohaterowie i ich charaktery są kluczowym elementem doświadczenia literackiego, to ich właściwie wykreowanie przez autora może sprawić, że książka stanie się niezapomniana. Warto jeszcze wspomnieć na marginesie, iż nierzadko bohaterami harlequinów stają się bibliotekarze oraz osoby związane w jakiś sposób z sektorem książki (wydawcy, dziennikarze, księgarze itp.) [szerz. zob. 5].

Rysunek 10. Czy charaktery postaci znacząco wpływają na Pana/Pani odbiór książki?

Źródło: opracowanie własne.

Romanse, jako jeden z najstarszych i najbardziej rozpowszechnionych gatunków literackich, budzą wiele emocji, gromadząc liczne opinie czytelników. Ich wartość, zarówno

kulturowa, jak i edukacyjna, była przez wieki przedmiotem debat oraz sporów. W świetle współczesnych dyskusji na temat feminizmu, wartości literackich i roli literatury w kształtowaniu postaw społecznych, warto przyrzeć się, jak ankietowani postrzegają ten gatunek. Czy uważają, że romanse niosą ze sobą ważne wartości? Jakiej wady dostrzegają w tych utworach? Czy w ich opinii romans może być feministyczny i stanowić wartościową lekturę? Wydaje się, że format ten posiada niezaprzeczalną wartość, przede wszystkim z powodu ukazywania relacji międzyludzkich i głębokich emocji. Wielu autorów romansów skupia się na introspekcji, rozwoju postaci i złożonych dylematach moralnych. Choć czasem romans postrzegany jest jako literatura „lżejsza”, to często książki te poruszają uniwersalne tematy miłości, zaufania, straty i poświęcenia, oferując czytelnikom zarówno eskapizm, jak i refleksję nad własnym życiem. Z taką opinią zgodziło się aż 65 osób spośród 75 ankietowanych. Większości respondentom romans kojarzy się przede wszystkim z „namiętnymi opowieściami o zawirowaniach uczuciowych głównych bohaterów”. Jednakże warto zastanowić się nad tym, jakie wartości niesie ze sobą ten uznawany za literaturę niewysoką, gatunek literacki. Zdecydowana większość biorących udział w badaniu (65 z 75 osób) odpowiedziała, że z czytania romansów można wynieść także korzyści, ponieważ mimo ich rozrywkowego charakteru, poruszany jest w nich temat cennych wartości. Ukazują wiarę w miłość jako siłę zdolną pokonywać przeciwności, podkreślają znaczenie komunikacji w związkach oraz wartość samopoznania i akceptacji. Wiele opowieści uczy też o sile przebaczenia, zarówno wobec innych, jak i siebie samego. Wszystko to sprawia, że romanse mogą być nie tylko źródłem rozrywki, ale też refleksji nad ludzkimi relacjami.

Nie można jednak zapominać o pewnych kontrowersjach związanych z gatunkiem romansu. Często pojawia się pytanie o potencjalny wpływ tych opowieści na czytelnika. Czy istnieje ryzyko, że romanse mogą negatywnie oddziaływać na percepcję rzeczywistości lub oczekiwania wobec relacji międzyludzkich? Według 23 respondentów romanse mogą do pewnego stopnia mieć negatywny wpływ na odbiorcę. Najczęściej wybieraną odpowiedzią było: „gloryfikowanie patologicznych zachowań”, ale także „złe wyobrażenie o miłości/relacji”.

Kolejny aspekt, który budzi dyskusje wśród czytelników i krytyków literackich, to kwestia feministycznego wymiaru romansów. Wielu krytyków i badaczy literatury zwraca uwagę na fakt, że tradycyjne romanse często podkreślały role genderowe, przedstawiając kobiety jako podporządkowane mężczyznom, zależne od ich ochrony i miłości. Z drugiej strony, wiele współczesnych romansów podważa te stereotypy, prezentując silne, niezależne bohaterki, które nie są zdefiniowane wyłącznie przez ich relacje z mężczyznami. Zatem współczesne romanse mogą być środkiem do promowania idei równości płci, wyzwania społecznych oraz kwestionowania tradycyjnych ról. Znaczna większość czytelników biorących udział w badaniu zaznaczyła odpowiedź, że nie wszystkie romanse są feministyczne (48 osób), na drugim miejscu znalazła się odpowiedź, że nie są (22 osoby), zaś jedynie pięciu ankietowanych stwierdziło, że romanse mogą być uznawane za literaturę feministyczną.

W ostatnich latach rynek wydawniczy romansów w Polsce przechodzi dynamiczne zmiany, zarówno jeśli idzie o dostępność tytułów, jak i ich różnorodność. Romanse, jako jeden z najpopularniejszych gatunków literackich, od dawna cieszą się nieustannie zainteresowaniem wśród czytelników, warto więc zadać pytanie: jakie są opinie jego miłośników

na temat oferty dostępnej na polskim rynku wydawniczym? Czy jest ona wystarczająco zróżnicowana, czy może dominuje pewna schematyczność i monotonia? W celu uzyskania odpowiedzi na te kwestie zadano ankietowanym pytanie o ich zdanie na temat oferty wydawnictw. Większość respondentów, a dokładnie 42 osoby, uznało, że oferta romansów w Polsce jest szeroka. Oznacza to, że dla wielu czytelników dostępność i różnorodność książek z tego gatunku jest zadowalająca. Jednakże niemała liczba, bo 30 osób, stwierdziła, że oferta jest mało zróżnicowana. Może to wskazywać na luki w dostępności pewnych podgatunków romansów lub na potrzebę większej różnorodności w tematyce czy stylu pisarzy. W odpowiedziach pojawiła się również jedna ciekawa opinia, głosząca „wysyp tragicznych powieści Wattpadowych”¹. Podsumowując, opinie na temat oferty romansów na polskim rynku wydawniczym są wyjątkowo różnorodne i zdecydowanie podzielone. Zdaniem wielu czytelników rynek ten oferuje szeroką gamę tytułów, które zaspokajają ich potrzeby czytelnicze – od tradycyjnych romansów po bardziej nowoczesne podejście do gatunku. Niemniej jednak istnieje też spora grupa osób, które uważają, że oferta jest mało zróżnicowana, co może wynikać z ich poszukiwań bardziej niszowych czy nowatorskich treści. Takie podzielone zdania mogą zależeć od indywidualnych gustów literackich, doświadczeń lekturowych z przeszłości czy nawet od promocji pewnych tytułów w mediach. Warto również zwrócić uwagę, że oczekiwania czytelników ewoluują wraz z biegiem czasu, a także wraz z wiekiem, co może wpływać na percepcję dostępnych na rynku tytułów.

Czytelnictwo romansów w gdyńskich bibliotekach – obserwacje i wnioski po rozmowie z pracownikiem biblioteki miejskiej w Gdyni

W dzisiejszych czasach biblioteki stają się miejscami nie tylko przechowywania i udostępniania książek, ale też centrami kultury, w których odbywają się różnorodne wydarzenia i spotkania [zob. m. in. 6; 12; 13; 14]. Zmiana ta wiąże się z redefinicją funkcji bibliotek, które w odpowiedzi na przemiany technologiczne i społeczne rozszerzają zakres swojej działalności, zachowując jednocześnie rolę instytucji pośredniczących w dostępie do wiedzy i kultury. Istotnym elementem tych przemian jest upowszechnienie książek w formatach cyfrowych, co łączy się ze zmianą sposobów dystrybucji, odbioru i użytkowania treści literackich, wpływając jednocześnie na strategię funkcjonowania współczesnych bibliotek. Pomimo rosnącej popularności cyfrowych formatów książek, instytucje biblioteczne nadal przyciągają liczne grono odbiorców poszukujących zarówno tradycyjnych, jak i nowych form kontaktu z literaturą. W tym kontekście literatura romansowa zajmuje istotne miejsce jako jeden z najczęściej wybieranych przez czytelników gatunków. W celu pogłębienia wiedzy na temat jej znaczenia wśród gdyńskich odbiorców przeprowadzono wywiad z doświadczonym bibliotekarzem jednej z gdyńskich bibliotek publicznych – Biblioteki Chylonia przy ulicy Opata Hackiego 33. Rozmowa pozwoliła na zgłębienie tematu zaopatrzenia bibliotek w po-

¹ Wattpad – platforma internetowa i aplikacja mobilna, która pozwala swoim użytkownikom na publikowanie własnej twórczości. Ta innowacyjna przestrzeń stała się szczególnie popularna wśród tych, którzy pragną poddać swoje teksty ocenie szerszej publiczności i wymienić się opiniami na temat własnego pisarstwa.

wieści romansowe, ich popularności wśród czytelników oraz ogólnego podejścia placówek do tego gatunku. Analiza odpowiedzi uzyskanych w trakcie wywiadu dostarczyła ważnych informacji na temat roli i percepcji romansów w literackim życiu miasta Gdyni.

Biorąc pod uwagę odpowiedzi udzielone podczas wywiadu, na uwagę zasługuje kilka kwestii. Przede wszystkim choć literatura obyczajowo-romansowa jest obecna w zbiorach biblioteki, to nie dominuje ona w ogólnym asortymencie. Wynika to z dużej różnorodności dostępnych gatunków, które zapewniają czytelnikom szeroki wybór doświadczeń literackich i umożliwiają zaspokajanie zróżnicowanych preferencji. Literatura romansowa, mimo swojej popularności, stanowi więc zaledwie jeden z wielu reprezentowanych nurtów.

Gdyńska biblioteka nie prowadzi także specjalnych akcji promocyjnych poświęconych wyłącznie tego typu twórczości. Może to sugerować, że romans nie jest postrzegany przez bibliotekarzy jako magnes przyciągający odbiorców lub że instytucji zależy na kojarzeniu się z bardziej ambitnymi tytułami. Brak dedykowanej promocji nie oznacza jednak braku zainteresowania ze strony czytelników. Warto również zauważyć, że takie decyzje mogą wynikać z ogólnej strategii promocyjnej biblioteki, która koncentruje się na wydarzeniach o szerszym zakresie, jak np. „Dzień Książki” czy „Dzień Dziecka w Bibliotece”.

Mimo to dział literatury obyczajowo-romansowej nie jest marginalizowany w polityce gromadzenia zbiorów bibliotecznych, a zakupy w tym obszarze nie podlegają szczególnym ograniczeniom; przeciwnie, księgozbiór jest systematycznie uzupełniany, choć tempo jego rozwoju pozostaje wolniejsze niż w przypadku niektórych innych kategorii tematycznych.

Biblioteka regularnie dokonuje zakupów oraz aktualizacji księgozbioru. Nowe pozycje wprowadzane są do zbiorów co najmniej dwa razy w miesiącu, co potwierdza dbałość o zapewnienie czytelnikom dostępu do aktualnych i poszukiwanych tytułów. Wśród obserwowanych tendencji czytelniczych zauważalne jest m.in. rosnące zainteresowanie romansem historycznym. Ponadto placówka często wzbogaca swoje zasoby o książki przekazywane przez użytkowników, co świadczy zarówno o wysokim poziomie zaangażowania lokalnej społeczności, jak i o otwartości instytucji na współpracę z odbiorcami. Mieszkańcy Gdyni uczestniczą zatem aktywnie w jej funkcjonowaniu, pełniąc rolę nie tylko czytelników, lecz także darczyńców. Zaangażowanie to może wynikać m.in. z efektywnej komunikacji prowadzonej przez personel z lokalną społecznością, która jednocześnie stanowi istotny element promocji działalności instytucji [szerz. na temat komunikacji w bibliotekach zob. 1; 7].

W gdyńskiej bibliotece najwięcej osób zainteresowanych literaturą romansową mieści się w przedziale wiekowym 45–60 lat. Zdecydowaną większość czytelników romansów stanowią kobiety, ale mężczyźni także sięgają po tego typu książki, choć rzadziej. Ich preferencje literackie często kierują się w stronę kryminałów, powieści historycznych czy fantastyki. Z kolei wybory literackie młodszego pokolenia koncentrują się raczej na literaturze młodzieżowej, fantastyce i komiksach, choć są przypadki nastoletnich czytelników, którzy sięgają również po romanse. Niektóre z nich mogą być odpowiednie dla młodzieży – zwłaszcza te, które opowiadają o pierwszych doświadczeniach miłosnych, pomagają w zrozumieniu relacji i przedstawiają pozytywne wzorce. Za nieodpowiednie natomiast uznaje się utwory zawierające treści seksualne lub promujące negatywne postawy. Jeśli chodzi o ograniczenia wiekowe dotyczące wypożyczania romansów, to biblioteka stosuje elastyczne podej-

ście. Mimo że istnieją pewne rekomendacje w tym zakresie, to bibliotekarze podchodzą do każdego czytelnika indywidualnie. Są świadomi, że niektóre młodsze, ale bardziej dojrzałe osoby mogą być zainteresowane taką lekturą i będzie ona dla nich odpowiednia, inne zaś nie powinny jeszcze po nią sięgać.

Biblioteka może pochwalić się lojalnym gronem miłośników romansów, którzy regularnie wracają po kolejne książki z tego gatunku. Ich zaangażowanie i pasja sprawiają, że placówka kontynuuje zakup nowych tytułów i dba o aktualność swoich zbiorów w tym obszarze. Co więcej, lojalność czytelników świadczy o ważnej roli, jaką ta instytucja pełni w kształtowaniu czytelniczych nawyków mieszkańców Gdyni. Często po przeczytaniu jednej książki wracają oni po kolejne, co stanowi dowód na to, że dobra literatura obyczajowo-romansowa potrafi przyciągnąć i zatrzymać czytelnika na dłużej. Mimo ewolucji rynku książki i zmieniających się trendów, romanse wciąż mają swoje stałe miejsce w sercach czytelników i na półkach gdyńskiej biblioteki.

Wyraźnie widoczne jest, że choć krótkie romanse, takie jak harlequiny, bywają regularnie wypożyczane, to czytelnicy preferują jednak dłuższe, bardziej rozbudowane powieści. Ta właściwość może wynikać z kilku przyczyn. Po pierwsze, dłuższe historie dają czytelnikowi szansę na bardziej intensywne zanurzenie się w świecie przedstawionym, oferując rozwinięte fabuły i postacie. Po drugie, w tej kategorii łatwiej jest odnaleźć książkę rozpoznawalnego, polecanego autora, jak choćby Nora Roberts czy Danielle Steel. Romanse kieszonkowe cechuje częściej swoista anonimowość autorów (tj. nazwisko autora nie jest ważne, ponieważ utwór ma schematyczny i przewidywalny charakter). Harlequiny, choć mniej popularne i rzadziej wypożyczane, pełnią jednak ważną funkcję w ekosystemie literatury romansowej. Można je postrzegać jako swojego rodzaju „bramę” do świata romansów – są krótsze, łatwiejsze do przeczytania i zrozumienia, często bardziej przystępne dla osób, które dopiero zaczynają swoją przygodę z tym gatunkiem. Potwierdza to również odpowiedź bibliotekarza dotycząca preferencji czytelników, który w następujący sposób wypowiedział się na ten temat: „z czasem, po zapoznaniu się z krótszymi romansami, czytelnicy sięgają po dłuższe i bardziej rozbudowane powieści, a nawet bardziej ambitne gatunki”.

Warto podkreślić, że odbiorcy literatury romansowej wykazują znaczną otwartość na różne formy lektury. Jak wynika z rozmowy z bibliotekarzem, ich wybory czytelnicze nie ograniczają się do jednego podgatunku romansu. Postawa ta może świadczyć o potrzebie różnorodności oraz dążeniu do poznawania licznych odmian literatury romansowej, co z kolei wskazuje na rosnącą świadomość literacką tej grupy. Proces polegający na stopniowym poszerzaniu zainteresowań czytelniczych po zetknięciu się z romansem ma charakter powszechny. Jednocześnie, jak podkreśliła rozmówczyni, nie prowadzi on do rezygnacji z tego gatunku. Przeciwnie, czytelnicy często łączą lekturę romansu z innymi formami literackimi, sięgając zarówno po prozę obyczajową, jak i po teksty reprezentujące odmienne gatunki. Zjawisko to należy interpretować jako przejaw naturalnej ciekawości poznawczej oraz potrzeby eksplorowania nowych obszarów. Co więcej, obecność w bibliotece dyskusyjnego klubu książki dla dorosłych jest dowodem na aktywną współpracę z czytelnikami i chęć umożliwienia im wymiany myśli oraz spostrzeżeń na temat różnych powieści. Choć spotkania klubu nie są dedykowane wyłącznie literaturze romansowej, to otwierają one

drzwi do różnorodności literackiej, która może być źródłem inspiracji dla wielu uczestników, również wielbicieli romansów.

Biblioteka, dbając o swoją ofertę i chcąc zaspokoić potrzeby czytelników, organizuje różnorodne wydarzenia, takie jak spotkania autorskie (np. z Ewą Popławską czy Lidią Górską). Pomimo dużej aktywności w zakresie promocji czytelnictwa, placówka nie zorganizowała jeszcze spotkania dedykowanego wyłącznie literaturze romansowej. Jest to zapewne skutek szerokiego zakresu zainteresowań czytelników lub też brak inicjatywy w tym konkretnym kierunku. Warto również podkreślić, że biblioteka nie ogranicza się tylko do promocji czytelnictwa wśród dorosłych. Prowadzenie warsztatów plastycznych dla dzieci, organizacja wycieczek czy stworzenie specjalnej strefy dla najmłodszych wskazuje na holistyczne podejście do promocji kultury i czytelnictwa wśród różnych grup wiekowych. Placówka stawia na różnorodność i aktywną współpracę z czytelnikami. Mimo pewnych braków w ofercie, takich jak choćby warsztaty czy spotkania dedykowane literaturze obyczajowo-romansowej, cały czas dąży ona do zaspokojenia potrzeb swoich użytkowników. Współpraca z czytelnikami, prowadzenie dyskusji i organizacja spotkań autorskich to dowód na chęć bycia blisko społeczności i dostosowywania oferty do jej potrzeb. Widać również otwartość na nowe propozycje i elastyczność w reagowaniu na zmieniające się oczekiwania czytelników.

Zmiany zachodzące w praktykach czytelniczych oraz funkcjonowaniu instytucji bibliotecznych skłaniają do refleksji nad ewolucją społecznego odbioru poszczególnych gatunków literackich. Nie sposób nie zauważyć, że współcześni użytkownicy bibliotek bez skrupowania sięgają po literaturę romansową. Czy to oznacza zmianę w społecznym postrzeganiu tego gatunku? Można przypuszczać, że mimo wcześniejszych uprzedzeń, zdobywa on coraz większe uznanie w oczach czytelników. Współczesne społeczeństwo wydaje się być bardziej otwarte na różnorodność literacką, co jest niezwykle pozytywne. To istotne, gdyż jeszcze kilka dekad temu tego typu literatura była często marginalizowana i bagatelizowana.

Interesujące jest również to, że pomimo iż biblioteka posiada bogatą kolekcję romansów polskich autorów, to jednak czytelnicy częściej sięgają po tytuły zagraniczne. Może to świadczyć o potrzebie poznawania innych kultur, historii i świadectw miłosnych z różnych zakątków świata. Niewykluczone, że pewien wpływ na podejmowane wybory miała również pandemia, która – ograniczając mobilność – skłoniła odbiorców do symbolicznego „podróżowania” poprzez lekturę. Jednocześnie pozostała ona okresem, w którym popularność literatury romansowej utrzymywała się na stabilnym poziomie. Wydaje się, że czytelnictwo (także czytelnictwo romansów) traktowane jako forma relaksu i ucieczki od codziennych problemów zyskuje szczególne znaczenie w sytuacjach społecznego kryzysu.

Działalność bibliotek w zakresie promowania różnorodności literackiej, w tym literatury romansowej, jest nieoceniona. Nie tylko dostarczają one swoim użytkownikom książki, ale również kształtują ich gusty, oferując różnorodne gatunki i tematyki. W przyszłości warto by było, aby placówki te kontynuowały tę misję, dostosowując swoją ofertę do ewoluujących potrzeb czytelników. Dzięki analizom ich preferencji możliwe jest bardziej optymalne kształtowanie księgozbioru oraz efektywniejsze zarządzanie usługami (warto w tym miejscu podkreślić rolę badań czytelnictwa jako narzędzia diagnozy nawyków, zachowań oraz potrzeb czytelników [szerz. zob. 8]).

Systematyczne badania czytelnictwa stanowią istotne narzędzie wspierające procesy decyzyjne w zakresie zarządzania ofertą biblioteczną. Umożliwiają one nie tylko identyfikację aktualnych trendów i oczekiwań odbiorców, lecz także racjonalne planowanie zakupów, działań promocyjnych oraz form pracy z użytkownikami. W efekcie przyczyniają się do podnoszenia jakości świadczonych usług oraz lepszego dostosowania działań bibliotek do potrzeb lokalnych społeczności. Odpowiedzi uzyskane w ramach zrealizowanego badania – zarówno w ankiecie, jak i w wywiadzie – okazały się w dużej mierze zbieżne, co potwierdza wysoką wartość poznawczą tego rodzaju działań oraz ich przydatność w procesie zarządzania usługami.

Bibliografia

1. BIEGALSKA Alicja, WOJCIECHOWSKA Maja. Zagadnienia współczesnej komunikacji w kontekście zarządzania instytucją biblioteczną oraz potrzeb i zachowań jej użytkowników. Studium teoretyczne. *Zarządzanie Biblioteką*. 2022, nr 1, s. 53–65. ISSN 2081-1004.
2. CHYMKOWSKI Roman, ZASACKA Zofia. *Stan czytelnictwa książek w Polsce w 2022 roku* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.bn.org.pl/download/document/1682012775.pdf>. Stan z dnia 21.10.2025.
3. CHYMKOWSKI Roman, ZASACKA Zofia. *Stan czytelnictwa książek w Polsce w drugim roku pandemii (2021–2022)* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.bn.org.pl/download/document/1656416398.pdf>. Stan z dnia 21.10.2025.
4. DAWIDOWICZ-CHYMKOWSKA Olga. *Ruch wydawniczy w liczbach: 2022: książki*. Warszawa: Biblioteka Narodowa, 2023. ISBN 978-83-8259-503-1.
5. KITLIŃSKA Maja. Książka i biblioteka w oczach „Amora”, czyli ich wizerunek w literaturze romansowej lat 90. XX wieku. *Bibliotekarz Zachodniopomorski*. 2002, nr 1, s. 44–50. ISSN 0406-1578.
6. ŁOBOCKA Agnieszka. Koncepcja biblioteki jako „trzeciego miejsca” w kontekście potrzeb osób starszych. *Zarządzanie Biblioteką*. 2013, nr 1, s. 43–50. ISSN 2081-1004.
7. MARZĘDA Agnieszka. Kreowanie wizerunku biblioteki i jej komunikacja z otoczeniem. *Zarządzanie Biblioteką*. 2022, nr 1, s. 19-33. ISSN 2081-1004.
8. ORZOŁ Monika, WOJCIECHOWSKA Maja. Badania czytelnictwa jako instrument diagnozy nawyków i zachowań czytelniczych użytkowników bibliotek. Geneza i stan obecny. *Biblioteka i Edukacja*. 2021, nr 20, s. 65–85. ISSN 2299-565X.
9. ORZOŁ Monika, WOJCIECHOWSKA Maja. Czytelnictwo w kontekście analiz i dyskusji nad kapitałem kulturowym i społeczną rolą bibliotek. *Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych*. 2021, nr 2, s. 149–175. ISSN 1426-3777.
10. TROKA Ewelina. Romans kieszonkowy w Polsce. Zmiany na rynku wydawniczym a potrzeby i oczekiwania czytelników. *Zarządzanie Biblioteką*. 2024, nr 1, s. 65–79. ISSN 2081-1004.
11. TROKA Ewelina. Romans w bibliotece: możliwości wykorzystania literatury popularnej w kreowaniu usług dla czytelników. Zarys historii romansu. *Zarządzanie Biblioteką*. 2023, nr 1, s. 121–144. ISSN 2081-1004.
12. WOJCIECHOWSKA Maja (red.). *Sfera kultury, sfera nauki: współczesny obraz biblioteki*. Gdańsk: Oficyna Wydawnicza Edward Mitek, 2014. ISBN 978-83-64335-05-1.
13. WOJCIECHOWSKA Maja, ORZOŁ Monika. Biblioteka jako trzecie miejsce. Przykład bibliotek szkół medycznych. *Forum Bibliotek Medycznych*. 2020, nr 2, s. 3–18. ISSN 1899-5829.
14. WOJCIECHOWSKA Maja, ORZOŁ Monika. Imprezy kulturalne realizowane w ramach Nocy Bibliotek jako przykład formy promocji biblioteki. *Biblioteka i Edukacja*. 2021, nr 19, s. 109–130. ISSN 2299-565X.
15. WOJCIECHOWSKA Maja. The readership indicators in Poland and programs promoting the reading. *Qualitative and Quantitative Methods in Libraries*. 2017, nr 1, s. 39–48. ISSN 2241-1925.
16. ZYBERT Elżbieta Barbara (red.). *Biblioteka w otoczeniu społecznym*. Warszawa: Wydawnictwo SBP, 2000. ISBN 83-87629-48-0.

Współczesne memy w dyskursie społecznym – udział bibliotek i społeczności czytelniczych

(Contemporary Memes in Social Discourse: The Role of Libraries and Reading Communities)

Słowa kluczowe: biblioteki, Internet, memy, dyskurs społeczny, przemiany społeczne, czytelnicy

Abstrakt: W artykule zostało poruszone zagadnienie roli współczesnych memów w dyskursie społecznym – omówiono ich cechy, rodzaje, funkcje i rolę w obiegu kulturowym. Szczególna uwaga została zwrócona na środowiska związane z książką i bibliotekami, które także mają swój udział w komentowaniu wydarzeń politycznych, społecznych czy kulturalnych. Zaprezentowane analizy wykonano w oparciu o badania wykonane przez autora w środowisku Internetu.

Keywords: libraries, Internet, memes, social discourse, social changes, readers

Abstract: The article addresses the issue of the role of contemporary memes in social discourse, discussing their characteristics, types, functions, and their place in cultural circulation. Particular attention is given to environments connected with books and libraries, which also participate in commenting on political, social, and cultural events. The analysis presented are based on research conducted by the author in the online environment.

Wstęp

W artykule dokonano analizy memów internetowych, by odpowiedzieć na pytanie o skuteczność tej formy komunikacji, która może także stać się elementem przekazu w strategii marketingowej różnych instytucji kultury, w tym bibliotek. Omówiono cechy charakterystyczne i specyfikę współczesnych memów. Na przykładzie różnych memów internetowych wskazana została rola, jaką w ich tworzeniu odgrywa absurd, ironia oraz surrealizm. Zwrócono również uwagę na to, jaką funkcję pełnią memy w społeczeństwie, stanowiąc m.in. środek wyrazu różnych emocji, komentarz na temat otaczającej rzeczywistości czy narzędzie zarówno do ocieplania, jak i pogorszenia wizerunku osób czy instytucji. Szczególną uwagę zwrócono na środowiska skupione wokół książki – czytelników, bibliotekarzy, literatów. Jak możemy przeczytać w jednym z artykułów: „Komunikacja towarzyszy człowiekowi od zawsze. Na przestrzeni wieków jej formy zmieniały się, czasami nawet znacznie, w zależności od postępu technologicznego oraz przemian społecznych. Istota ludzka nie

byłaby w stanie przetrwać bez procesu komunikowania się, zaś prawo do niego jest jednym z podstawowych praw każdego człowieka. Widać to szczególnie wyraźnie na przykładzie współczesnych społeczeństw, które nieustannie dążą do rozwijania narzędzi komunikacji, intensyfikując przy tym częstotliwość przekazów. Zjawisko to znacznie wpływa również na funkcjonowanie instytucji kultury, w tym bibliotek, które od setek lat stanowiły istotne ogniwo w procesie przekazu myśli człowieka, a zwłaszcza komunikacji naukowej” [4, s. 53]. Warto zatem bliżej przyjrzeć się procesowi wykorzystania memów jako jednej z form komunikacji elektronicznej, stosowanej także przez biblioteki oraz jej użytkowników.

Współczesne memy

Od momentu powstania pierwszego mema gatunek ten przeszedł sporą transformację, porzucając ustalone formaty i schematy (o czym częściowo pisano już w poprzednim artykule, zatytułowanym *Memy jako narzędzie komunikacji. Geneza, historia i implikacje dla bibliotek* [15]). Współczesne memy, w przeciwieństwie do tych wcześniejszych, można określić jako bardziej (wizualnie) humorystyczne, absurdalne, niszowe, różnorodne i samoodnoszące się do siebie, a poprzez to mniej przystępne i mniej zrozumiałe dla szerszej grupy odbiorców. Tendencja ta widoczna jest również w środowisku czytelników, które charakteryzuje się specyficznym humorem i estetyką, nie zawsze jasnymi dla innych grup internautów. Aby lepiej zobrazować przemiany ostatnich lat, w dalszej części artykułu zostanie zaprezentowanych kilka typów memów, jak np. dankmemy czy memy absurdalne, co pozwoli lepiej ocenić to zjawisko komunikacyjne.

Dankmemy

W połowie drugiej dekady XXI w. zaczęły pojawiać się pierwsze memy *dank* lub *dank-memy* – podgatunek memów wykorzystujący formaty memów w sposób inny niż występujące wcześniej *image macro* (ten typ memów opisano już we wcześniejszym artykule [szerz. zob. 15]). Słowo *dank* odnosi się do *zimnego, wilgotnego miejsca*. Słowo to zostało przejęte przez palaczy marihuany w celu określania wysokiej jakości palonego narkotyku, a jeszcze później stało się ironicznym określeniem konkretnego rodzaju memów, synonimem do słowa *fajny*. Termin *dank* oznaczał pierwotnie mema, który znacząco różnił się od normy, lecz teraz używany jest, aby odróżnić współczesne rodzaje memów od wcześniejszych, takich jak *image macro* [14]. Dankmemy mogą się odnosić też do tych memów, które są „wyjątkowo unikalne lub dziwne” [10]. Były również określane jako „wewnętrzne żarty Internetu”, które są „tak wymęczone, że znowu stają się niedorzeczne” lub są „tak dziwne i bezsensowne, że aż niedorzeczne” [12].

Jednym z przykładów takich memów jest format „Who Killed Hannibal?”, składający się z dwóch kadrów z jednego odcinka *The Eric Andre Show*. W pierwszym kadrze Andre

(prowadzący) strzela do swojego kolegi Buressa, a w drugim zastanawia się, kto go zastrzelił. Format ten został później dostosowany do innych sytuacji, na przykład pokolenia baby boomerów¹, obwiniającego pokolenie milenialsów² za ich problemy [26].

Dankmemy mogą wywodzić się z ciekawych zdjęć pochodzących z prawdziwego życia, które są często kopiowane lub remiksowane. Przykład stanowią memy z ćmą, pochodzące z subreddita³ r/creepy, gdzie użytkownik wstawił zdjęcia ćmy, która stuknęła w jego szybę. Zdjęcie to stało się popularne i wykorzystywane w memach. Według lepidopterologa Chrisa Grintera, memy z ćmą zyskały popularność ze względu na fakt, że ćmy lgną do lamp i światła [14]. Internauci w kreatywny sposób wykorzystali zdjęcie umieszczone przez użytkownika i zaczęli tworzyć memy, które rozniosły się po sieci (zob. il. 1 i 2).

Ilustracja 1. Przykład mema *image macro* nawiązującego do tekstu utworu *Tamagotchi* duetu Taconafide

Źródło: <https://www.wykop.pl/wpis/35593531/cma-heheszki-humorobrazkowy/>.

¹ Powojenne pokolenie wyżu demograficznego – osoby urodzone w latach 1946–1964. Szerzej zob. *Milenialsi, pokolenie Z, Y, X, generacja baby boomers – kto to?* [9].

² Inaczej pokolenie Y – ludzie urodzonych w latach 80. i 90. XX w. Szerzej zob. *Milenialsi, pokolenie Z, Y, X, generacja baby boomers – kto to?* [9].

³ Społeczność online i posty z nią związane wewnątrz serwisu Reddit. Subreddity są zazwyczaj poświęcone konkretnym tematom, o których ludzie piszą. Subreddity mają swoją nazwę poprzedzoną /r/, np. /r/gaming. Szerzej zob. *Reddit* [11].

Ilustracja 2. Mem z ćmą nawiązujący do określania Paryża „Miastem Światel”

When you find out Paris is
the city of lights

Źródło: <https://www.wykop.pl/wpis/35634155/cma-heheszki/>.

Wiele współczesnych memów wywodzi się z nonsensu lub z niepowiązanych ze sobą zdań, które są umieszczane w innych formatach. Jednym z takich przykładów jest podpis „They did a surgery on a grape” (il. 3), pochodzący z filmu *da Vinci Surgical System*, na którym widać testowy zabieg chirurgiczny przeprowadzany na winogronie [11]. Ludzie, którzy udostępniali post z filmem, dodawali ciągle ten sam podpis, tworząc w ten sposób satyryczny mem z wieloma warstwami podpisów. Memy takie jak ten roznoszą się dalej, gdy ludzie zaczynają umieszczać frazę w różnych niepowiązanych memach [14]. Dzięki temu, że dankmemy wyróżnia brak określonego formatu, użytkownicy mogą pozwolić sobie na większą kreatywność, a co za tym idzie – szerszy zakres tematyczny. W ten sposób w dankmemach znajduje się miejsce chociażby dla bibliotekarzy (zob. il. 4).

Ilustracja 3. Przykład mema z podpisem „They did surgery on a grape”

Źródło: <https://nymag.com/intelligencer/2018/11/why-is-everyone-saying-they-did-surgery-on-a-grape.html>.

Ilustracja 4. Przykład bibliotecznego dankmema

Źródło: https://www.reddit.com/r/dankmemes/comments/8o2qc7/hey_librarians/.

Memy absurdalne i surrealistyczne

Ironia jako rosnący trend w kulturze memów dała początek absurdalnym memom, które bazują na wielu warstwach znaczeń wywodzących się z innych memów. Memy te nie będą zrozumiałe dla internauty bez znajomości poprzednich. Jednym z przykładów takich memów są memy *deep fried* (z ang. smażone na głębokim tłuszczu) – memy zniekształcone wieloma filtrami, efektami i nałożoną stratną kompresją. Memy te mogą wydawać się dziwne osobom, które nie miały z nimi wcześniej styczności [14]. Sztandarowym przykładem takiego mema jest mem „E” (il. 5), w którym twarz youtubera Markipliera „złano” z głową Lorda Farquaada z filmu *Shrek*. Tym tworem następnie zastąpiono twarz Marka Zuckerberga na zdjęciu przedstawiającym jego przesłuchanie przed Kongresem [13].

Ilustracja 5. Mem „E”

Źródło: <https://www.dailydot.com/unclick/lord-farquaad-e-meme/>.

Jakiś czas później w serwisie Tumblr pojawiła się wersja *deep fried*. Ironia ta była przedmiotem dyskusji w artykule *Why is millennial humor so weird?* [7], opublikowanym na łamach *Washington Post*, którego celem było ukazanie oderwania milenialsów od innych pokoleń w kwestii postrzegania humoru (il. 6). Artykuł sam stał się memem, do którego ludzie fotoszopowali różne *deep fried* i surrealistyczne memy z intencją wyśmiania go i ukazania abstrakcji kultury memów [7].

Ilustracja 6. Przykład surrealistycznego mema wyśmiewającego artykuł pochodzący z *Washington Post*

Źródło: *Why is millennial humor so weird? – I say invest* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://knowyourmeme.com/photos/1365166-why-is-millennial-humor-so-weird>.

Memy surrealistyczne choć abstrakcyjne w swoich założeniach mogą czerpać inspirację z kultury, czytelnictwa czy literatury (zob. il. 7).

Ilustracja 7. Przykład surrealistycznego mema „książkowego”

Źródło: <https://i.kym-cdn.com/photos/images/original/001/525/077/c3e.png>.

Bogna M. Konior twierdzi, że trend surrealistycznych memów jest wynikiem zmagania się z niemożliwymi do przezwyciężenia, problemami współczesnego społeczeństwa, w tym nierównościami społecznymi i zmianami klimatycznymi. Jednym z takich powodów jest też ułomność polityki w momencie kryzysu [7].

TikTok

Po sukcesie aplikacji Vine, wyłonił się nowy format memów w postaci krótkich filmów i skeczy, który zaczerpnął swoją nazwę od aplikacji – *vine*. Nawet po wyłączeniu aplikacji w 2017 r. kompilacje *vine’ów* były umieszczane na serwisach, takich jak Twitter czy YouTube. Z czasem pojawił się serwis TikTok, który został uznany za lepszą wersję Vine. TikTok pozwala na umieszczanie wideo lub mema, trwającego aż trzy minuty, w przeciwieństwie do wcześniejszych rozwiązań, które umożliwiały publikację treści trwających jedynie sześć sekund [7].

Krótkie materiały wideo tworzone w aplikacji Vine czy TikTok z czasem były też umieszczane w innych serwisach społecznościowych jako forma reakcji i odpowiedzi na post. Filmy te były później kopiowane i replikowane w inny kontekst, przez co stawały się częścią cyberkultury. Przykładem takiego zjawiska są remiksy memu „Hit or Miss”. W 2018 r. cosplayerka⁴ Nyannyancosplay nagrała *lip dub*⁵ do utworu *Mia Khalifa* raperskiego duetu iLoveFriday. Do mema odnoszono się wielokrotnie, w tym w przerobionym przez PewDiePie’a (niezwykle popularnego szwedzkiego youtubera i wpływową osobowość internetową) „YouTube Rewind” z 2018 r., który został uznany za jeden z najbardziej wpływowych memów. Rewind obejrzano ponad 83 miliony razy (stan na 14 października 2021 r.). „Hit or Miss” było wiele razy remiksowane przez innych influencerów, w tym Belle Delphine (internetową celebrytkę, modelkę, youtuberkę i aktorkę pornograficzną). Film porównujący obok siebie wersję Belle i oryginał, zebrał ponad 4,4 mln wyświetleń (stan na 14 października 2021 r.) [14]. Popularność serwisu zainspirowała inne media społecznościowe do wzbogacenia funkcjonalności o narzędzia do umieszczania i edycji krótkich wideo.

Na TikToku można również znaleźć materiały poświęcone książce i bibliotekom. Użytkownicy platformy zapoczątkowali fenomen zwany *BookTokiem*, który odnosi się do twórczości związanej z książkami, literaturą czy czytelnictwem [5]. W treści filmików oznaczonych hashtagem #booktok można znaleźć m.in. rekomendacje, dyskusje, autorów czy informacje nt. wydarzeń. BookTokowa subkultura przyczyniła się do ogromnego wzrostu sprzedaży książek. Popularność zaczęła zyskiwać zarówno literatura, która nie miała jeszcze swojej premiery, jak i ta, która zbliżała się do dziesięciolecia swojego wydania [19]. Amerykańska sieć księgarni Barnes & Noble, dostrzegając wpływ tej platformy społecznościowej, utworzyła w swoich sklepach specjalną przestrzeń dla pozycji popularnych w booktokowej

⁴ Osoba uprawiająca *costume playing* – przebieranie się za różne postaci z fikcyjnego świata animacji, filmów czy gier komputerowych.

⁵ Rodzaj amatorskiego teledysku, w którym osoby poruszają wargami w rytm odtwarzanej z playbacku piosenki.

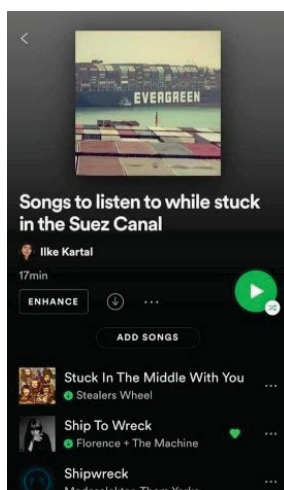
społeczności – produkty są umieszczane osobno na stołach i półkach oznaczonych hashtagiem. Szacuje się, że w 2021 r. dzięki BookTokowi sprzedano ponad 20 mln książek, co stanowi 2,4% całkowitej sprzedaży w tamtym roku. Ponadto BookTok przyczynił się do wzrostu czytelnictwa w Stanach Zjednoczonych o 60%, a w Kanadzie o 53% [9]. TikTok jako medium społecznościowe zaszczerpiło ideę czytelnictwa wśród swoich użytkowników, co ma realne skutki w postaci większej sprzedaży literatury.

Podsumowując, można stwierdzić, że memy w ciągu kilkunastu lat przeszły potężną ewolucję od prostych humorystycznych form w postaci *image macro* do form surrealistycznych i skrajnie niezrozumiałych, które mogą wywołać uczucie lekkiego dyskomfortu ze względu na fakt, że użytkownik nie do końca wie, z czego się właściwie śmieje [8].

Rola współczesnych memów w obiegu społecznym

Wraz z upływem czasu memy stały się formą wyrazu i ekspresji internautów, a także narzędziem eksponowania różnych problemów pojawiających się na świecie [20]. Memy odegrały ogromną rolę podczas Arabskiej Wiosny (2010–2012), kiedy to ludzie za pomocą komedii i satyry wyśmiewali panujący reżim. Obiektem żartu były także wyzwania, przed jakimi muszą stanąć obywatele i problemy, z którymi jako społeczeństwo muszą się zmierzyć [20]. I tak np. memy pojawiły się w marcu 2021 r. w związku z blokadą Kanału Sueskiego przez statek towarowy Evergreen (il. 8). Przez niecały tydzień kanał był zablokowany, czego konsekwencje gospodarcze wywołały powszechne zaniepokojenie na całym świecie.

Ilustracja 8. Mem przedstawiający playlistę do słuchania podczas stania w korku na Kanale Sueskim

Źródło: *From memes to playlists to finally being free: the full story behind the Suez Canal traffic jam* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://scoopempire.com/in-memes-from-the-suez-canal-traffic-jam-comes-international-memes-of-the-highest-caliber/>.

Także biblioteki i środowiska czytelnicze aktywnie włączają się w dyskurs społeczny, bazując na kulturze memów i komentując ważne kwestie społeczne, polityczne czy kulturalne, jak np. Młodzieżowe Słowo Roku. 21 listopada 2024 r. Biblioteka Śląska umieściła na swoim profilu na Instagramie rolkę nawiązującą do corocznego plebiscytu PWN [3]. W treści filmu p. Agnieszka Skwara z Działu Instrukcyjno-Metodycznego w humorystyczny sposób przedstawiła, jak niektóre z terminów znalezionych w zestawieniu można zastosować w kontekście bibliotek i ich przestrzeni. Wideo uzyskało ponad 78 tys. wyświetleń, stając się najchętniej oglądanym filmem na profilu.

Kultura memów staje się coraz bardziej wszechobecna, przez co i również coraz bardziej złożona. Memy odnoszą się do różnych części kultury i występują w wielu różnych mediach. Każdy mem odzwierciedla jakiś określony kontekst kulturowy i opiera się na pewnej wiedzy lub opinii o świecie. Niektóre memy powstają jako odpowiedź na książkę, album muzyczny lub wydarzenie kulturalne (np. gala rozdania Oscarów). Przykładem mema w odpowiedzi na książkę jest post autorstwa Fakes Forge, nawiązujący do nadchodzącej powieści Andrzeja Sapkowskiego o tytule *Rozdroże Kruków*. Warto przytoczyć jego treść: „Książka opowiada losy młodego Ciri Skywalkera na drodze do stania się Wiedźminem z Hoghwartu w Zapomnianych Krainach. «Później mówiono, że człowiek ten nadszedł od północy; od Rozdroża – Kraków. Szedł pieszo, a objuczonego konia prowadził za uzdę. Było późne popołudnie, a Lidl i Biedronka były już zamknięte, a uliczka pusta». Adam Sapkowski w formie”. Autor mema dołączył do posta autorską parodię okładki (il. 9).

Ilustracja 9. Parodia okładki „Rozdroże Kruków”

Źródło: <https://www.facebook.com/FakesForge/posts/pfbid021PdwDGpeiLmyBsHVVWcJA-Wq68U3ZPpKLdziJCjADCQCgKKaoihTrzoFoCq9MqADl>.

Istniejące memy mogą być również solidną bazą pod nowe memy. Chociaż większość memów zawiera pewien stopień surrealizmu to nierzadko odnoszą się one także do sytuacji z prawdziwego życia. Częstymi motywami memów są problemy z relacjami, głód czy konflikty na linii dziecko – rodzic. Istnieją memy opisujące stresujące zmagania uczniów w szkołach średnich, studentów czy też pracowników, których dotyczy wypalenie zawodowe. Kultura memów opisuje również niepokoje związane ze stanem świata. Memy oferują ludziom możliwość łatwego komunikowania się, gdy w grę wchodzi trudne tematy [3].

Memy mogą być także narzędziem lub mechanizmem radzenia sobie z trudnymi sytuacjami, a nawet z lękami [25]. Dają możliwość wyrażania trudnych myśli. Dochodzi tu również element społeczny – udostępnianie memów może dawać ludziom poczucie, że nie są sami ze swoimi problemami. Zjawisko to ma jednak też swoje wady – depresyjne memy (zob. np. il. 10) mogą doprowadzić do zubożnienia depresji i problemów psychicznych. Ponadto memy bywają czasami zamiennikami ważnych rozmów, które mogłyby przyczynić się do rozwiązania problemu [3].

Wiralność humoru napędzana jest przez możliwość utożsamienia się z nim. Mem musi być dekodowalny wielu osobom, aby został rozpowszechniony, a temat problemów dnia codziennego jest tematem, z którym łatwo się utożsamić. Memy dotyczące poważnych spraw, takich jak zaburzenia psychiczne, mają większą skłonność do stania się wiralami, jeśli są humorystyczne i absurdalne, a jednocześnie odnoszą się do wspólnych doświadczeń ich odbiorców. Większość memów depresyjnych składa się z dwóch warstw: pozytywnej, ale w pozornie sztuczny lub dziecinny sposób, służącej jednie jako absurdalna przykrywka dla drugiej warstwy przedstawiającej rzeczywisty problem [2].

Ilustracja 10. Przykład polskiego depresyjnego mema

Źródło: kolekcja własna autora.

Memy tego typu opisują zwykle zmagania ludzi cierpiących na depresję i jej objawy, takie jak zmęczenie, poczucie bezsilności, senność czy objadanie się. Często opisują trudności w interakcjach z ludźmi, którzy nie mają świadomości zaburzeń. Odwołują się do kultury społeczności, w której powstały i prowokują jednocześnie dyskusję na temat tego, w jakim stopniu owe memy depresyjne są pomocne. Nie ma żadnej konkretnej reakcji, którą mem depresyjny miałby wywołać u widza – mem jest dobry, o ile można się do niego

osobiście odnieść lub się z nim utożsamić. Reakcja na taki mem to zazwyczaj jednak „płacz i śmiech jednocześnie” lub „personalny atak” ze strony mema, który precyzyjnie odzwierciedla osobistą sytuację odbiorcy [2].

Przeciwwagą dla takich memów są memy *wholesome*, które zachowują humorystyczną estetykę memów, ale obracają ich sarkastyczną treść w niespodziewany pozytywny przekaz (il. 11). Treść *wholesome* memów najczęściej wiąże się ze zdrowymi relacjami. Podstawowym założeniem tego rodzaju mema jest fakt, że bezwarunkowa miłość i przyjaźń istnieje, a próby poprawy samopoczucia mogą w końcu przynieść jakiś skutek. W Internecie utarło się przekonanie, że memy obnażają niewygodne prawdy na temat człowieka, dlatego memy *wholesome* są swego rodzaju odmiennością [2].

Ilustracja 11. Przykład polskiego *wholesome* mema

Źródło: FELIX-FELICIS. *Wholesome-nosacz sundajski* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.wykop.pl/wpis/57925175/wholesome-nosacz-sundajski-nosacz-pozytywnynosacz-n/>.

Zdaniem Konrada Krawczyka, autora artykułu *How digital natives use memes to cope with mental struggle* [16], memy *wholesome* stały się popularne przez zmęczenie memami depresyjnymi. Mimo że memy depresyjne odnoszą się do tematu zdrowia psychicznego, wywołując dyskusje na ten temat, nie udaje im się ukazać możliwości rozwiązania problemu. Memy *wholesome* oferują pociechę bazującą nie na utożsamianiu się, lecz na nadziei [16].

Memy pozwalają na łączenie się ludzi ze sobą, na bycie częścią grupy, co daje poczucie spójności [25]. I tak np. wspomniana wcześniej platforma Vine, która spopularyzowała wideo-memy, była wykorzystywana przez młodych Afroamerykanów do bycia zauważonym

w sieci [24]. Tak więc kultura memów daje ludziom możliwość dyskusji na temat szkodliwych trendów społecznych lub wydarzeń.

W Internecie znajdują się jednak również memy homofobiczne i seksistowskie. Często wyśmiewane w memach są kobiety. Jednak wiele z nich bierze aktywny udział w kulturze memów i wychodzi naprzeciw stereotypom, remiksując te memy i zmieniając jednocześnie złą narrację w pozytywną [6]. Obiektami kpin nierzadko stają się też bibliotekarze, co szczególnie widać w memach szyderczej społeczności r/bookscirclejerk (krótko opisanej we wcześniejszym artykule), która w swoich treściach mocno ironicznie podchodzi do tematyki książek i wszystkiego, co z nią związane (zob. il. 12).

Ilustracja 12. Przykład mema o bibliotekarzach

Źródło: https://www.reddit.com/r/bookscirclejerk/comments/1f5uqlr/ableist_librarian/.

W społeczności bookscirclejerk snobizm i brak uznania bibliotekarzy dla audiobooków jest tzw. *rolling joke*. Zamieszczony na ilustracji 12 mem ukazuje kiepsko wycięty zrzut ekranu, na którym widnieje komentarz użytkownika podającego się za bibliotekarza. Z treści komentarza wynika, że jako zawód bibliotekarze są zgodni w tym, że słuchanie audiobooków można uznać za czytelnictwo. W odpowiedzi użytkownik również podający się za bibliotekarza krótko napisał, że tak nie jest. Pierwszy podpis pod zrzutem dodaje

ironii, ponieważ dodatkowo akcentuje poprzez poziom przedstawionej dyskusji (w kontrze do ich snobizmu), że bibliotekarze „zasługują” na to, aby z nich żartować. Kolejny podpis w postaci uwagi, że zrzut został nierówno wycięty, to humor estetyczny w celu dodania kolejnej warstwy absurdu. Brak możliwości dotarcia do źródła tej dyskusji może sugerować, że wymiana zdań w ogóle nie miała miejsca i wszystko mogło zostać spreparowane w celach komediowych. Ostatecznie celem żartu pozostają bibliotekarze.

Memy mogą szkodzić, mogą bowiem wykorzystane być do nękania, propagowania mowy nienawiści lub dezinformacji, co jest sprzeczne z ideą otwartości, akceptacji i równości, którą promują biblioteki. Jednym z przykładów ilustrujących to zjawisko jest mem z aktorką Millie Bobby Brown, który miał być ironią, a zaszkodził reputacji artystki [1].

Niektóre memy używane są także do tworzenia nieprzyjaznych środowisk. Za przykład mogą służyć tu grupy zrzeszające studentów, którzy są bezwzględni jeśli chodzi o umieszczane w tych memach treści, na czym cierpi kultura kampusowa [21].

Memy są także szeroko wykorzystywane w polityce. Eksperci są zgodni co do tego, że ich prostota czyni je bardzo skutecznym narzędziem do propagowania poglądów politycznych i przeróżnych ideologii [17]. W tym obszarze stosuje się je, aby dać proste odpowiedzi na skomplikowane pytania, zwłaszcza jeśli są w stanie wywołać emocjonalną reakcję poprzez humor mający wywołać szok. Dlatego takie memy są atrakcyjne dla grup hejterów, którzy używają ich do rozsiewania mowy nienawiści [25].

Memy zachęcają ludzi do tworzenia klik. Jeśli użytkownik nie rozumie mema, to najprawdopodobniej nie należy on do grupy odbiorców, do której mem miał dotrzeć. Tworzenie stosownych memów to dobry sposób na zbudowanie pozycji w grupie społecznej lub zyskanie wpływów. Osoby będące niżej w grupie tworzą i rozpowszechniają memy bardziej efektywnie niż ludzie o wyższym statusie w grupie, memy te jednak muszą odzwierciedlać wartości grupy [18]. W 2010 r. zainicjowano projekt *It Gets Better*, będący odpowiedzią na samobójstwa nastolatków prześladowanych z tytułu orientacji seksualnej lub samego podejrzenia innej orientacji niż heteroseksualna. Projekt miał na celu wzmocnienie środowiska LGBT i zapobieżenie kolejnym samobójstwom. W tym celu tworzone memy promujące i podnoszące na duchu młodzież LGBT. Symbol równych praw Human Rights Campaign (największej grupy rzeczników LGBTQ i organizacji lobbingowej LGBTQ w Stanach Zjednoczonych) stał się memem w obronie legalizacji małżeństw jedнопłciowych [14].

Warto przedstawić jeszcze jeden ciekawy przykład, otóż w lipcu 2014 r. wiralem było „Ice Bucket Challenge” – internetowy łańcuszek, w ramach którego osoby nominowane przez innych internautów wylewały sobie na głowę kubel zimnej wody, a film z tego wydarzenia umieszczały w sieci. „Ice Bucket Challenge” promowało, budowało świadomość i zbierało środki na leczenie stwardnienia zanikowego bocznego. W lipcu 2016 r. ogłoszono, że dzięki zebranim 115 mln dolarów doszło do przełomu w badaniach nad tym schorzeniem. Można więc stwierdzić, że memy przyczyniły się do rozwoju nauki.

Podsumowanie

Internet to bez wątpienia fascynująca przestrzeń. Wiele zjawisk zachodzących w globalnej sieci jest wartych uwagi środowiska akademickiego, jednakże uchwycenie i zbadanie w pełni jakiegokolwiek z nich nie jest rzeczą łatwą ze względu na ich dynamikę. Przykładem takiego zjawiska mogą być omawiane na łamach niniejszego artykułu memy, w tym memy biblioteczne oraz memy dotyczące literatury. Niezależnie jednak od tego, ile powstało opracowań naukowych na ich temat, pozostają one rzeczą na tyle nieprzewidywalną i zmieniającą swoją istotę, że niemożliwym jest stworzenie pełnego obrazu tego fenomenu. Mimo że autor próbował jak najprecyzyjniej ukazać obecne oblicze memów internetowych, trudno powiedzieć, w jakim kierunku one zmierzają i na ile ich obecna postać się utrzyma. Na przestrzeni lat można było obserwować burzliwy rozwój memów – od wymieniania się nimi w celach humorystycznych, przez komunikowanie za ich pomocą swoich problemów, do tworzenia treści abstrakcyjnych, surrealistycznych, pełnych ironii i niezrozumiałości. Niezależnie od przeznaczenia, memy są wszechobecne i znajdują szerokie uznanie wśród internautów, co stanowi o ich ogromnym potencjale. Ponadto memy nie umknęły uwadze marketerom, którzy wciąż eksperymentują z różnymi strategiami i działaniami marketingowymi.

Trzeba mieć jednak na uwadze, że biblioteka do pewnego stopnia ryzykuje, bazując na internetowym poczuciu humoru. Nieobeznani w cyberkulturze mogą nie wiedzieć, na bazie czego marka tworzy swoje treści, co będzie wiązało się z brakiem zrozumienia, a to natomiast może wpływać na wizerunek całej instytucji. W tej grupie znajdować się mogą chociażby starsi czytelnicy. Warto też zwrócić uwagę na fakt, że wiele z tych treści po pewnym czasie może zostać niezrozumiana, jeśli dane wydarzenie lub mem „pójdzie w zapomnienie”. Są to treści bazujące na czasie rzeczywistym i w czasie rzeczywistym powinny być również odbierane. Wydaje się, że memy są domeną ludzi młodych, którzy jako internauci oczekują informacji „tu i teraz”. Szybki czas reakcji i wysoka świadomość profilu odbiorcy powinny sprawić, że prowadzący profil na Facebooku bibliotekarze w większości przypadków celnie trafią z umieszczanym contentem.

Bibliografia

1. ABAD-SANTOS Alex. *The „Millie Bobby Brown is homophobic” meme is absurd, but that doesn’t mean it’s harmless* [Dokument elektroniczny]. 2018. Tryb dostępu: <https://www.vox.com/2018/6/14/17461458/millie-bobby-brown-homophobic-meme>. Stan z dnia 22.07.2025.
2. AKRAM Umair, IRVINE Kamila, ALLEN Sarah F., STEVENSON Jodie C., ELLIS Jason G., DRABBLE Jennifer. Internet memes related to the COVID-19 pandemic as a potential coping mechanism for anxiety. *Scientific Reports*. 2021, nr 11, s. 1–8. ISSN 2045-2322.
3. BIBLIOTEKA ŚLĄSKA. POV: sezon na Młodzieżowe Słowo Roku. In *Instagram* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.instagram.com/reel/DCplhi6oyfH/>. Stan z dnia 22.07.2025.
4. BIEGALSKA Alicja, WOJCIECHOWSKA Maja. Zagadnienia współczesnej komunikacji w kontekście zarządzania instytucją biblioteczną oraz potrzeb i zachowań jej użytkowników. Studium teoretyczne. *Zarządzanie Biblioteką*. 2022, nr 1, s. 53–65. ISSN 2081-1004.
5. Booktok. In *Słownik SEO/SEM – Marketing internetowy* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://obtk.pl/sownik/booktok-co-to-jest/>. Stan z dnia 22.07.2025.
6. BOWEN Sesali. *Bitches Be Like...: Memes as Black Girl Counter and Disidentification Tools* [A Thesis Submitted for the Degree of Master of Arts in the College of Arts and Sciences, Georgia State University]. 2016. Tryb dostępu: https://scholarworks.gsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1059&context=wsu_theses. Stan z dnia 22.07.2025.
7. BRUENIG Elizabeth. Why is millennial humor so weird? *Washington Post* [Dokument elektroniczny]. 11.08.2017. Tryb dostępu: https://www.washingtonpost.com/outlook/why-is-millennial-humor-so-weird/2017/08/11/64af9cae-7dd5-11e7-83c7-5bd5460f0d7e_story.html. Stan z dnia 22.07.2025.
8. BRYAN Chloe. *Surreal memes deserve their own internet dimension* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://mashable.com/article/surreal-memes#dBMHaD8Josqt>. Stan z dnia 22.07.2025.
9. CURCIC Dimitrije. *BookTok Statistics* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://wordrated.com/booktok-statistics/>. Stan z dnia 22.07.2025.
10. Dank meme. In *Dictionary.com* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.dictionary.com/e/slang/dank-meme/>. Stan z dnia 22.07.2025.
11. FELDMAN Brian. *They Did Surgery on a Grape* [Dokument elektroniczny]. 2018. Tryb dostępu: <https://nymag.com/intelligencer/2018/11/why-is-everyone-saying-they-did-surgery-on-a-grape.html>. Stan z dnia 22.07.2025.
12. GRIFFIN Annaliese. *„Dank” is the new umami* [Dokument elektroniczny]. 2022. Tryb dostępu: <https://qz.com/quartz/1221995/dank-is-the-new-umami/>. Stan z dnia 22.07.2025.
13. HATHAWAY Jay. *The ‘E’ meme shows just how weird memes can gett* [Dokument elektroniczny]. 2025. Tryb dostępu: <https://www.dailydot.com/unclick/lord-farquaad-e-meme/>. Stan z dnia 22.07.2025.
14. Internet meme. In *Wikipedia. The Free Encyclopedia* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: https://en.wikipedia.org/wiki/Internet_meme. Stan z dnia 22.07.2025.
15. KAMIŃSKI Wojciech. Memy jako narzędzie komunikacji. Geneza, historia i implikacje dla bibliotek. *Zarządzanie Biblioteką*. 2024, nr 1, s. 21–41. ISSN 2081-1004.
16. KRAWCZYK Konrad. *How digital natives use memes to cope with mental struggle* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://krawc.medium.com/how-digital-natives-use-memes-to-cope-with-mental-struggle-22c71063d6ff>. Stan z dnia 22.07.2025.
17. LILLYWHITE James. *How memes are changing politics* [Dokument elektroniczny]. 2017. Tryb dostępu: <https://www.ibtimes.co.uk/how-memes-are-changing-politics-1639990>. Stan z dnia 22.07.2025.
18. MAZAMBANI Gideon, CARLSON Maria Anne, REYSEN Stephen, HEMPELMANN Christian. Impact of status and meme content on spread of memes in virtual communities. *Human Technology*. 2015, nr 2, s. 148–164. ISSN 1795-6889.
19. MURRAY Conor. TikTok is taking the book industry by storm, and retailers are taking notice. In *NBC News* [Dokument elektroniczny]. 05.07.2021. Tryb dostępu: <https://www.nbcnews.com/news/us-news/tiktok-taking-book-industry-storm-retailers-are-taking-notice-n1272909>. Stan z dnia 22.07.2025.

20. NAWAR Belal. *What Makes Memes So Incredibly Powerful?* [Dokument elektroniczny]. 2021. Tryb dostępu: <https://scoopempire.com/the-power-of-memes/>. Stan z dnia 22.07.2025
21. ORBEY Eren. *Harvard's Ugly Offshoot of Campus Meme Culture* [Dokument elektroniczny]. 2017. Tryb dostępu: <https://www.newyorker.com/culture/culture-desk/harvards-ugly-offshoot-of-campus-meme-culture>. Stan z dnia 22.07.2025.
22. Reddit. In *Wikipedia. Wolna Encyklopedia* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://pl.wikipedia.org/wiki/Reddit>. Stan z dnia 22.07.2025.
23. ROJEWSKA Marta. *Mileniali, pokolenie Z, Y, X, generacja baby boomers – kto to?* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://interviewme.pl/blog/pokolenie-z>. Stan z dnia 22.07.2025.
24. SPANOS Brittany. *8 Reasons Why Vine Mattered* [Dokument elektroniczny]. 2016. Tryb dostępu: <https://www.rollingstone.com/culture/culture-news/8-reasons-why-vine-mattered-129757/>. Stan z dnia 22.07.2025.
25. *The Relationship Between Memes and Social Change* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://medium.com/@VEMEapp/the-relationship-between-memes-and-social-change-dbf168520eb>. Stan z dnia 22.07.2025.
26. VON AUE Mary. Meme About 'Who Killed Hannibal' Is Reddit's Current Obsession. In *Inverse* [Dokument elektroniczny]. 2018. Tryb dostępu: <https://www.inverse.com/article/43903-who-killed-hannibal-reddit-meme>. Stan z dnia 22.07.2025.

Biblioteki i bibliotekarze za granicą

Intelligent Management of Library Collections: The Application of Neural Networks for Predicting Book Demand

(Inteligentne zarządzanie zbiorami bibliotecznymi: zastosowanie sieci neuronowych do przewidywania popytu na książki)

Słowa kluczowe: biblioteka, prognozowanie, sieci neuronowe, analiza szeregów czasowych

Abstrakt: Celem przeprowadzonych badań była analiza i prognozowanie zapotrzebowania na zasoby biblioteczne z wykorzystaniem metod klasycznych oraz modeli opartych na sztucznej inteligencji. Przeanalizowano dane historyczne dotyczące wypożyczeń książek, identyfikując wzorce sezonowości i zmieniające się preferencje tematyczne użytkowników. Porównano skuteczność takich metod, jak regresja liniowa, LSTM, GRU, CNN oraz MLP w prognozowaniu zapotrzebowania. Wyniki wskazują na wyraźną przewagę modeli neuronowych, zwłaszcza LSTM i CNN, w dokładności predykcji oraz ich potencjalne zastosowanie w optymalizacji zarządzania zbiorami bibliotecznymi.

Keywords: library, forecasting, neural networks, time series analysis

Abstract: The aim of the study was to analyze and forecast library resource demand using both classical methods and artificial intelligence-based models. Historical book borrowing data was examined to identify seasonal patterns and changing user preferences. The effectiveness of methods such as linear regression, LSTM, GRU, CNN, and MLP was compared in forecasting demand. The results demonstrate a clear advantage of neural network models – particularly LSTM and CNN – in terms of prediction accuracy and their potential to optimize library collection management.

Introduction

Modern libraries face challenges resulting from a growing number of users, evolving reading trends, and limited financial resources [2]. Traditional collection management methods are increasingly inadequate in the face of dynamic changes in the information environment [17]. In response to these challenges, there is a growing interest in the application of artificial intelligence in librarianship [8]. One of the most promising approaches is the use of artificial neural networks to forecast book demand [9]. LSTM (Long Short-Term Memory) models are particularly effective in analyzing time-series data, such as borrowing history [6]. Research has demonstrated that LSTM models outperform traditional meth-

ods, including linear regression and ARIMA, in terms of forecasting accuracy [13]. Neural networks allow for more precise alignment of library acquisitions with users' actual needs [12], helping to reduce both overstocking and shortages of high-demand titles [20]. As a result, libraries can allocate budgets and spatial resources more efficiently [4]. The combination of machine learning and historical data analysis also enables the prediction of seasonal borrowing patterns. For instance, during the summer holiday period, demand for travel literature tends to rise – an insight that can inform acquisition planning [29].

Academic libraries are increasingly implementing predictive systems to support collection management aligned with the educational and research needs of universities [15]. Neural networks can also be applied to analyze user data, such as thematic preferences and borrowing history [1; 27, s. 157-194; 28, s. 273-308]. This approach enables the development of more personalized services [10]. Studies have shown that combining CNN and LSTM models allows for the simultaneous analysis of books' textual features and temporal borrowing patterns. Such solutions have already been implemented in libraries in South Korea and the Netherlands [7].

AI-based systems enable data visualization and the creation of intuitive dashboards to support librarians' decision-making processes [16]. The implementation of such tools fosters more informed acquisition decisions [19]. Forecasting automation also facilitates the management of large collections in central and specialized libraries [14]. Additionally, AI supports the planning of collection transfers between municipal library branches based on local user preferences [25]. Predictive models enhance the efficiency of managing both physical and digital resources [5]. Thanks to deep learning technologies, it is also possible to forecast the popularity of new publications based on reviews, trends, and demographic data [18]. This approach combines sentiment analysis with predictive analytics [3]. However, successful implementation requires appropriate organizational and technical preparation [26]. Data quality, structure, and compliance with privacy regulations are of key importance [11]. Furthermore, libraries must ensure that staff possess the necessary competencies to interpret and utilize AI-generated insights [25]. Training and collaboration with academic institutions can play a crucial role in this process [6].

The literature emphasizes that the implementation of AI in libraries is not an end in itself, but a means to improve service quality [2]. Users expect timely access to relevant resources, and predictive technologies can help achieve this goal [13]. The introduction of artificial intelligence supports the concept of a proactive library that is responsive to changing user needs [4]. AI does not replace librarians but assists them in the decision-making process [15]. Managing collections with the support of neural networks is also part of the broader trend of digital transformation in public institutions [9]. As centers of education and access to knowledge, libraries should take a leading role in this transformation [29].

Examples of implementation demonstrate that even small libraries can successfully utilize open-source AI tools such as TensorFlow, PyTorch, or Keras [14]. However, it is essential to properly adapt the models to local conditions. AI can also be used to predict which books will be needed in the context of specific social or academic events [1], allowing libraries to respond proactively – before demand actually arises [20]. The development of deep learning technologies opens new perspectives for librarianship, making it increasingly user- and data-oriented [17].

This article presents specific examples of neural network models, their implementation, and the outcomes of their application in various types of libraries [8]. The aim of the research is to develop, implement, and evaluate the effectiveness of artificial neural network models – particularly recurrent neural networks (RNNs) and Long Short-Term Memory (LSTM) networks – in forecasting book demand in both public and academic libraries.

The research objectives are as follows:

1. To identify borrowing patterns over time and across subject areas based on historical data.
2. To compare the effectiveness of various predictive models, including both traditional statistical methods and machine learning approaches.
3. To examine the impact of prediction on collection management, particularly in the areas of acquisition optimization, collection rotation, and budget planning.
4. To assess the feasibility of implementing neural network models within library systems, considering institutional constraints such as data availability, IT infrastructure, and staff competencies.
5. To identify potential barriers and limitations associated with the implementation of AI in the library environment.

Methods

The study employed four popular neural network architectures to forecast the demand for library resources: MLP, CNN, LSTM, and GRU. Each of these methods has a distinct structure and data processing mechanism, which influences their effectiveness in time series analysis.

MLP (Multilayer Perceptron) is a classical, fully connected neural network composed of an input layer, one or more hidden layers, and an output layer. Since MLP lacks sequential memory, analyzing time series data requires pre-processing inputs using a sliding window approach. Due to its simplicity, MLP performs well on data with relatively low temporal complexity but may struggle to capture long-term dependencies [24].

CNN (Convolutional Neural Network), although commonly used in image analysis, has also been applied to sequential data processing. CNNs utilize convolutional filters to detect local patterns in data, making them effective in recognizing seasonality and recurring structures within time series. Thanks to their ability to process data in parallel, CNNs are typically faster to train than recurrent networks, although their capacity to model very long-term temporal dependencies may be limited [23].

LSTM (Long Short-Term Memory) is a type of recurrent neural network designed specifically to capture long-term dependencies in sequential data. Through memory cells and gating mechanisms – input, forget, and output gates – LSTM can retain relevant information across many time steps. It is particularly effective in tasks requiring the tracking of long sequences and the identification of subtle trends or delayed effects within the data [21].

GRU (Gated Recurrent Unit) is a simplified variant of LSTM, characterized by fewer parameters, which results in faster training times and reduced data requirements. GRUs

employ gating mechanisms similar to those of LSTM, but in a more streamlined form by combining certain functions. In many cases, GRUs achieve performance comparable to LSTMs, especially when dealing with shorter time series or smaller datasets [22].

Experimental evaluation

The conducted experiments followed an experimental protocol based on historical annual data, covering actual demand indicator values in the library system over the past ten years. The objective was to compare the effectiveness of various forecasting models in predicting average annual demand. The models also incorporated independent contextual features.

Features found to significantly influence the dependent variable in library systems ($p < 0.05$) include: month or season, day of the week, number of enrolled students per semester, type of study program, academic year or semester, number of new books added to the system, title popularity measured by the number of searches, number of events organized by the library, average weekly opening hours, availability of e-books and digital resources, number of pending reservations, average book holding time by users, user academic level (e.g., undergraduate, master's, PhD), availability of computers and study spaces in the reading room, presence of promotional or informational campaigns, average satisfaction rating of library services, occurrence of holiday breaks or academic recesses, user activity level in the previous month, number of available copies of a given title, and presence of sanitary or organizational restrictions (e.g., during a pandemic).

The experimental protocol consisted of the following stages:

1. **Data Collection:** Data were obtained from the library system, including the number of borrowings, reservations, catalog queries, as well as seasonality and periods of increased activity (e.g., exam sessions, semester start). The data were anonymized and transformed into a time series format.
2. **Data Splitting:** The dataset was chronologically divided into a training set (80%) and a test set (20%). For model validation, a walk-forward validation approach was employed, in which models were trained on historical data and tested on subsequent years sequentially.
3. **Model Training:** Five models were evaluated: CNN, LSTM, GRU, MLP, and linear regression. Each model was trained using identical input parameters, standardized values, and a fixed time window length of 12 months (up to 2024). The models were trained using the Mean Squared Error (MSE) loss function and the Adam optimizer.
4. **Model Evaluation:** For each model, the predicted average annual demand, accuracy (defined as the inverse of the relative error compared to the actual value), and a 95% confidence interval (estimated via bootstrap simulation) were calculated.
5. **Experiment Replications:** To increase the reliability of the results, each experiment was repeated 30 times with random weight initialization. The reported values represent the averages across all repetitions.

This protocol ensured an objective and reproducible comparison of the models while preserving the real-world temporal structure and seasonality inherent in library data.

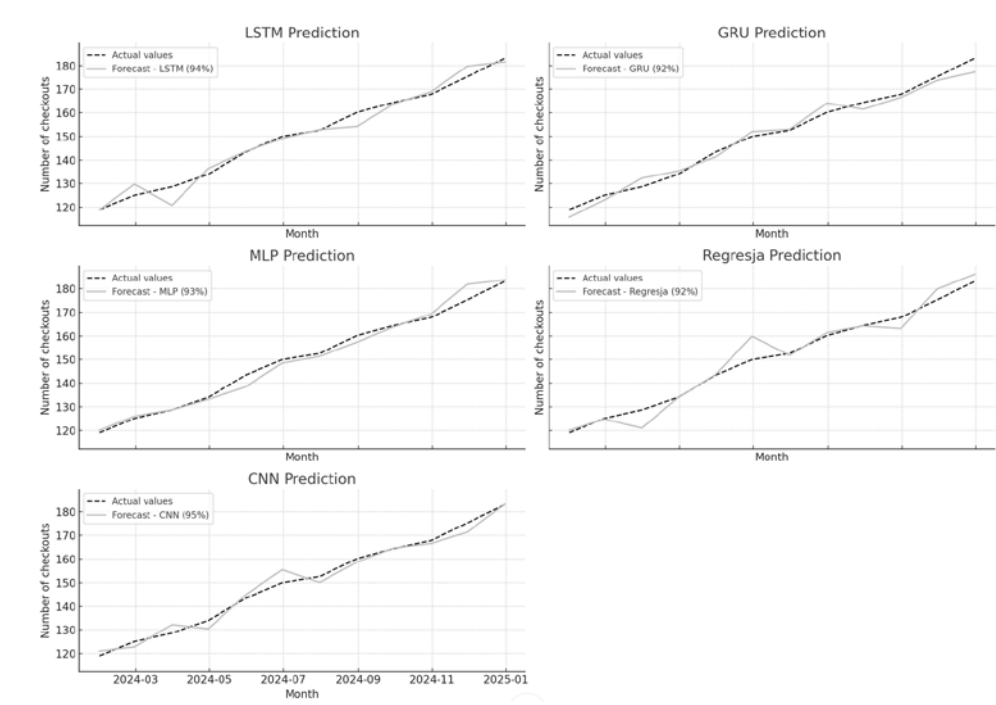
The results presented in Table 1 and Figure 1 compare the predictive performance of the five forecasting models in terms of average annual forecasts, accuracy, and stability of results.

Table 1. Statistics of Average Annual Forecasts

Model	Average Forecast	Average Actual Value	Accuracy (%)	Confidence Interval (±)
LSTM	151.6	152.9	94.00	±5.88
GRU	147.8	152.9	92.00	±7.84
MLP	150.8	152.9	93.00	±6.86
Regression	146.7	152.9	92.00	±7.84
CNN	153.9	152.9	95.00	±4.90

Source: own work.

Figure 1. Results of the Experimental Evaluation of Book Borrowing Predictions

Source: own work.

The best-performing model was CNN, with a forecast of 153.9, closest to the actual value of 152.9. It achieved the highest accuracy (95%) and the narrowest confidence interval (± 4.90). The second-best model was LSTM, which produced a forecast of 151.6, an accuracy of 94%, and moderate stability (± 5.88). The MLP model reached 93% accuracy with a confidence interval of ± 6.86 , indicating good but slightly lower effectiveness. The GRU and linear regression models showed the lowest accuracy (92%) and the widest confidence intervals (± 7.84), with forecasts deviating most from the actual value.

Based on these results, it can be concluded that deep learning models – particularly CNN – offer the highest precision and stability in forecasting, making them especially suitable for applications requiring high reliability. In the context of library systems, these models can be effectively employed for tasks such as forecasting demand for specific titles, predicting system load during different periods, managing staffing resources, and optimizing acquisitions of new materials.

It is recommended to adopt the CNN model as the primary forecasting tool in library management support systems, while considering LSTM as an alternative in scenarios where analyzing sequential usage trends is particularly important.

Research conclusions

The aim of the study was to analyze historical data on book borrowings across various time periods, including months, semesters, and years. Significant temporal patterns were identified, such as seasonality (e.g., increased demand for textbooks before exam sessions) and shifts in the popularity of specific topics (e.g., a rise in interest in non-fiction literature during particular periods). Time series analysis algorithms were employed to generate forecasts of book demand based on past data. The analysis also captured changes in users' thematic preferences, as reflected in borrowing trends.

The objective was to compare the effectiveness of classical forecasting methods, such as linear regression, ARIMA, and exponential smoothing, with modern AI-based approaches, including neural networks (LSTM, GRU). The study revealed that traditional methods, despite their simplicity, struggled to capture complex patterns in the data – such as seasonal variability and intricate interactions between book topics. In contrast, machine learning models – especially LSTM networks – proved significantly more effective, delivering more accurate forecasts and better adaptability to changing trends. The performance of other neural architectures, such as CNNs, was also evaluated and compared to that of LSTMs.

The research further aimed to assess the impact of predictive modeling on library collection management. Book demand forecasts enabled the optimization of acquisitions, preventing situations where books remained unused on shelves or, conversely, popular titles were unavailable. Predictive models supported improved planning of new acquisitions and facilitated collection rotation by indicating which books should be relocated between

branches or removed from the system. Forecasting also contributed to more efficient budget planning by aligning expenditures more closely with actual user needs.

The study additionally examined the feasibility of implementing neural network models in libraries, considering institutional factors such as data availability, IT infrastructure, and staff competencies. It was found that while AI technologies offer significant benefits, in many cases infrastructure modernization is necessary to implement these solutions effectively. Moreover, appropriate training must be provided to librarians, enabling them to understand and utilize the insights generated by predictive models. Implementing AI also requires investment in robust data management systems to ensure data quality and compliance with data protection regulations.

Several key barriers and limitations related to AI implementation in libraries were identified. These included limited access to high-quality data – essential for training neural models – and the high costs associated with acquiring and deploying AI technologies.

Additionally, many libraries face a shortage of qualified personnel capable of handling and interpreting algorithmic outputs. Another significant challenge is users' concern regarding privacy and the security of their personal data, which poses an additional obstacle to the widespread adoption of AI technologies.

Summary

The study aimed to analyze historical book borrowing data and evaluate the effectiveness of various demand forecasting methods. Distinct seasonal and thematic patterns were identified, such as increased demand for textbooks before exam sessions. Classical statistical approaches were compared with modern AI-based models, including LSTM, GRU, and CNN neural networks. Neural models, particularly LSTM, demonstrated superior effectiveness in predicting fluctuating borrowing trends. The application of these forecasts facilitated improved collection management, reducing both surpluses and shortages of books. Additionally, it had a positive impact on budget planning and resource redistribution across library branches.

However, several challenges were noted, including the need for IT infrastructure modernization and staff training. The study also emphasized the critical importance of data quality and compliance with GDPR regulations. Despite these barriers, the implementation of AI in libraries was deemed feasible and potentially highly beneficial. Further investment in the development of predictive systems and enhanced access to library data is strongly recommended.

References

1. ARUNKUMAR O. N., DIVYA O. Deep Learning Techniques for Demand Forecasting: Review and Future Research Opportunities. *Information Resources Management Journal*. 2022, nr 2, s. 1–24. ISSN 1533-7979.
2. BANDARA Kasun, SHI Peibei, BERGMEIR Chritoph, HEWAMALAGE Hansika, TRAN Quoc, SE-AMAN Brian. *Sales Demand Forecast in E-commerce using a Long Short-Term Memory Neural Network Methodology* [Dokument elektroniczny]. 2019. Tryb dostępu: <https://arxiv.org/abs/1901.04028>. Stan z dnia 04.07.2025.
3. DAIMARI Dersin, NARZARY Mwnthai, MAZUMDAR Nabajyoti, NAG Amitava. A Machine Learning Based Book Availability Prediction Model for Library Management System. *Library Philosophy and Practice*. 2021, winter. ISSN 1522-0222.
4. DAVE Emmanuel, LEONARDO Albert, JEANICE Marethia, HANAFIAH Novita. Forecasting Indonesia Exports using a Hybrid Model ARIMA-LSTM. *Procedia Computer Science*. 2021, vol. 179, s. 480–487. ISSN 1877-0509.
5. DUDLA Anil Kumar, BATHULA Thirupathi Rao, BATHINI Rangaswamy, KAGITHA Meghana. An Efficient Approach for Food Demand Forecasting Using an Ensemble Technique and Statistical Analysis. In PAREEK Prakash, MISHRA Sumita, REIS Manuel J. C. S., GUPTA Nishu (ed.). *Cognitive Computing and Cyber Physical Systems. 5th EAI International Conference, IC4S 2024, Bhimavaram, India, April 5–7, 2024, Proceedings, Part-I*. Cham: Springer Professional, 2025, s. 61–77. ISBN 978-3-031-77075-3.
6. GOŁĄBEK Marta, SENGE Robin, NEUMANN Rainer. *Demand Forecasting using Long Short-Term Memory Neural Networks* [Dokument elektroniczny]. 2020. Tryb dostępu: <https://arxiv.org/abs/2008.08522>. Stan z dnia 22.07.2025.
7. HE Chaoyang i in. FedML: A Research Library and Benchmark for Federated Machine Learning [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://arxiv.org/abs/2007.13518>. Stan z dnia 10.07.2025.
8. HOPP Daniel. Economic Nowcasting with Long Short-Term Memory Artificial Neural Networks (LSTM). *Journal of Official Statistics*. 2022, nr 3, s. 847–873. ISSN 0282-423X.
9. IMANI Maryam. Fuzzy-based weighting long short-term memory network for demand forecasting. *The Journal of Supercomputing*. 2023, vol. 79, s. 435–460. ISSN 0920-8542.
10. IQBAL Naeem, JAMIL Faisal, AHMAD Shabir, KIM Dohyeun. Toward effective planning and management using predictive analytics based on rental book data of academic libraries. *IEEE ACCESS*. 2020, vol. 8, s. 81978–81996. ISSN 2169-3536.
11. JYOTI, PANKAJ Kumar. Reshaping the library landscape: Exploring the integration of artificial intelligence in libraries. *IP Indian Journal of Library Science and Information Technology*. 2024, nr 1, s. 29–36. ISSN 2582-1555.
12. KHADEMIZADEH Shahnaz, NEMATOLLAHI Zahra, DANESH Farshid. Analysis of book circulation data and a book recommendation system in academic libraries using data mining techniques. *Library and Information Science Research*. 2022, nr 4. ISSN 0740-8188.
13. KIM Sooi, ABEDINIANGERABI Bahram. Forecasting Architecture Billings Index Using Time Series Models. In *Construction Research Congress* [Dokument elektroniczny]. 2022, s. 391–402. Tryb dostępu: <https://ouci.dntb.gov.ua/en/works/4NGLk18l/>. Stan z dnia 22.07.2025.
14. KOUSHIK Roy, ABTAHI Ishmam, KAZI Abu Taher. *Demand Forecasting in Smart Grid Using Long Short-Term Memory* [Dokument elektroniczny]. 2021. Tryb dostępu: <https://arxiv.org/abs/2107.13653>. Stan z dnia 22.07.2025.
15. LEI Chunrui, ZHANG Heng, WANG Zhigang, MIAO Qiang. Deep Learning for Demand Forecasting: A Framework Incorporating Variational Mode Decomposition and Attention Mechanism. *Processes*. 2025, nr 2, s. 1–21. ISSN 2227-9717.
16. RENUKA B. C., PRAVEEN G. M., SARASWATHI H. S. Predicting book availability in library management systems using machine learning. *International Journal of Creative Research Thoughts*. 2025, nr 1, s. 583–589. ISSN 2320-2882.

17. RUSSELL Stuart J., NORVIG Peter. *Artificial Intelligence: A Modern Approach*. Upper Saddle River: Prentice Hall, 2020. ISBN 978-0134610993.
18. SAFONOV Kirill. *Neural Network Approach to Demand Estimation and Dynamic Pricing in Retail* [Dokument elektroniczny]. 2024. Tryb dostępu: <https://arxiv.org/abs/2412.00920>. Stan z dnia 15.07.2025.
19. SALAMANIS Athanasios, XANTHOPOULOU Georgia, KEHAGIAS Dionysios, TZOVARAS Dimitrios. LSTM-Based Deep Learning Models for Long-Term Tourism Demand Forecasting. *Electronics*. 2022, nr 22. ISSN 2079-9292.
20. TAVAKOLI Neda. Prediction and Estimation of Book Borrowing in the Library: Machine Learning. *Informatica*. 2021, nr 1, s. 163–168. ISSN 1854-3871.
21. TOPOLSKI Mariusz, TOPOLSKA Katarzyna. Algorithm for Constructing a Classifier Team Using a Modified PCA (Principal Component Analysis) in the Task of Diagnosis of Acute Lymphocytic Leukaemia Type B-CLL. In PÉREZ García H., SÁNCHEZ González L., CASTEJÓN Limas M., QUINTIÁN Pardo H., CORCHADO Rodríguez E. (eds.). *Hybrid Artificial Intelligent Systems. HAIS 2019*. Cham: Springer, 2019, s. 614–624. ISBN 978-3-030-29858-6.
22. TOPOLSKI Mariusz. Algorithm of multidimensional analysis of main features of PCA with blurry observation of facility features detection of carcinoma cells multiple myeloma. In BURDUK Robert, KURZYŃSKI Marek, WOŹNIAK Michał (eds.). *Progress in Computer Recognition Systems. CORES 2019*. Cham: Springer, 2020, s. 286–294. ISBN 978-3-030-19737-7.
23. TOPOLSKI Mariusz. Application of the Stochastic Gradient Method in the Construction of the Main Components of PCA in the Task Diagnosis of Multiple Sclerosis in Children. In KRZHIZHANOVSKAYA Valeria i in. (ed.). *Computational Science – ICCS 2020*. Cham: Springer, 2020, s. 35–44. ISBN 978-3-030-50422-9.
24. TOPOLSKI Mariusz. The modified principal component analysis feature extraction method for the task of diagnosing chronic lymphocytic leukemia type b-CLL. *Journal of Universal Computer Science*. 2020, nr 6, s. 734–746. ISSN 0948-6968.
25. VAN LINT Joost W. C., HOOGENDOORN Serge Paul, VAN ZUYLEN Henk J. Freeway Travel Time Prediction with State-Space Neural Networks: Modeling State-Space Dynamics with Recurrent Neural Networks. *Transportation Research Record*. 2002, nr 1, s. 30–39. ISSN 0361-1981.
26. VERMA Manish. Novel Study on AI-Based Chatbot (ChatGPT) Impacts on the Traditional Library Management. *International Journal of Trend in Scientific Research and Development*. 2023, nr 1, s. 961–964. ISSN 2456-6470.
27. WOJCIECHOWSKA Maja (red.). *Marketing w działalności bibliotecznej*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne SBP, 2023. ISBN 978-83-89316-82-0.
28. WOJCIECHOWSKA Maja (red.). *Zarządzanie biblioteką*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne SBP, 2019. ISBN 978-83-65741-26-4.
29. XIAOHUA Shi, CHEN Hao, DING Yue, HONGTAO Lu. Library book recommendation with CNN-FM deep learning approach. *Library Hi Tech*. 2023, nr 5, s. 1559–1578. ISSN 0737-8831.

Cultural challenges of the Israeli library – case study of the Bloomfield Library

(Wyzwania kulturowe izraelskiej biblioteki – studium przypadku The Bloomfield Library)

Słowa kluczowe: Izrael, biblioteka uniwersytecka, wyzwania, organizacja, różnorodność

Abstrakt: Izrael jest krajem zróżnicowanym kulturowo, etnicznie i religijnie. Taki stan rzeczy w połączeniu ze skomplikowaną sytuacją polityczną niesie ze sobą wiele wyzwań i problemów na polu kształcenia akademickiego. Biblioteki mierzą się tam z wieloma przeszkodami, które utrudniają dostęp do zasobów wiedzy na równych prawach, dla wszystkich zainteresowanych. W artykule zaprezentowano wyzwania stojące przed bibliotekami w Izraelu. Zaprezentowany materiał został zebrany podczas Tygodnia Międzynarodowego odbywającego się na Uniwersytecie Hebrajskim w Jerozolimie w listopadzie 2022 r. Wiele informacji statystycznych zostało przytoczonych z prezentacji przedstawionych przez pracowników tamtejszych bibliotek podczas ich wykładów. Celem artykułu jest pokazanie przekroju społecznego wśród studentów oraz działań, jakie podejmuje Biblioteka Bloomfield we współpracy z Uniwersytetem, aby jak najlepiej zrealizować swoją misję.

Keywords: Israel, university library, challenges, organization, diversity

Abstract: The State of Israel is characterized by a rich tapestry of cultures, ethnicities, and religious affiliations. This multifaceted landscape, combined with a complex political environment, poses significant challenges in higher education. Academic libraries in Israel face considerable obstacles in ensuring equitable access to knowledge resources for all interested users. This article explores the challenges encountered by libraries in Israel. The material was gathered during the International Week held at the Hebrew University of Jerusalem in November 2022. A substantial portion of the statistical data is drawn from presentations delivered by library staff members during their lectures. The aim of this article is to present a cross-section of the student body and to highlight the initiatives undertaken by the Bloomfield Library, in collaboration with the university, to fulfil its mission as effectively as possible.

The State of Israel

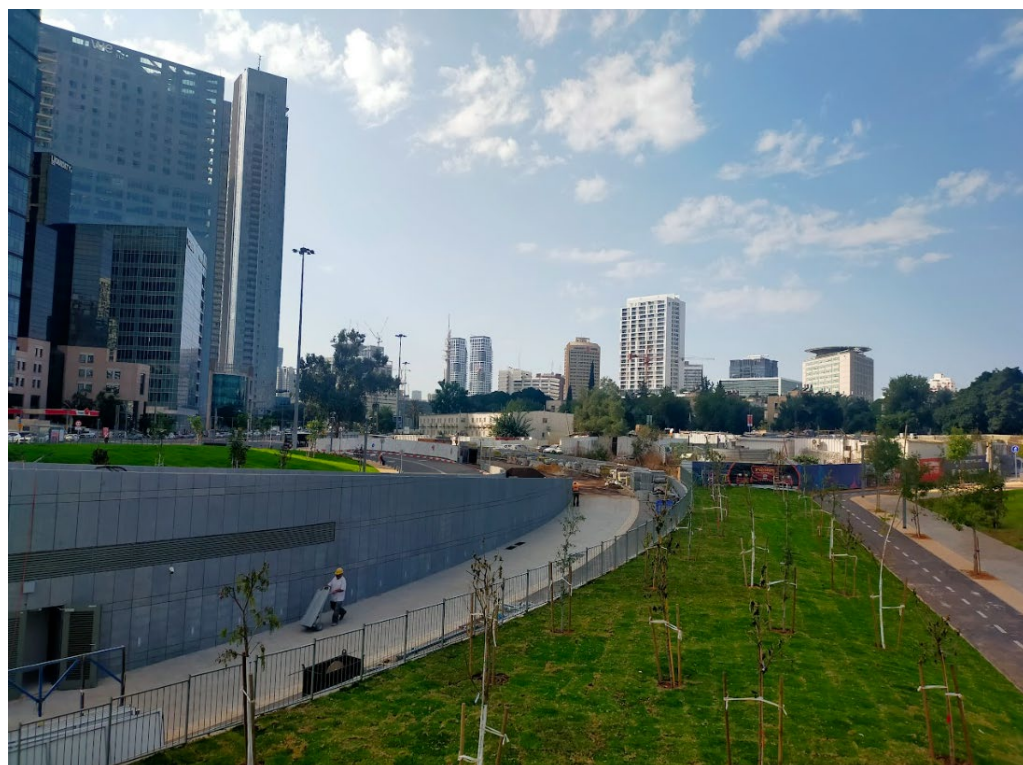
Following the expiration of the British Mandate on May 14, 1948, the State of Israel was officially established. Its capital, Jerusalem, is also the largest city in the country. Nevertheless, Tel Aviv-Jaffa – often mistakenly regarded as the capital – is in fact the second-

largest city in Israel (see Image 1). The Tel Aviv metropolitan area encompasses Ben Gurion Airport, the Port of Jaffa, the headquarters of most major companies, and the country's entire high-tech sector. Israel is widely recognized as a nation of innovators – a global hub for start-ups [9] and a source of ground-breaking ideas across a broad spectrum of disciplines. In this respect, it is often compared to countries such as Japan, India, and South Korea. This status can be largely attributed to its young and rapidly growing population.

The modern political movement advocating for the establishment of a Jewish state is known as Zionism, which dates back to 1884. That year, a congress of Zionist associations from across Europe convened in Katowice, Poland. During this meeting, a resolution was adopted to support the repatriation of Jews to Palestine and to provide financial assistance to emigrants [3].

The State of Israel declared its independence in accordance with the 1947 United Nations Partition Plan, which called for the establishment of both a Jewish and an Arab state within the territory of Palestine. However, this decision was not recognized by the neighbouring Arab states [12].

Image 1. Tel Aviv city centre

Source: author's collection.

The current political and social climate is characterized by considerable tension, and it is within this context that the education system faces a range of significant challenges. Institutions of higher education – and, by extension, academic libraries – are contending with issues that will be outlined in the following sections of this article.

In light of its historical and geopolitical context, the State of Israel remains in a state of ongoing armed conflict with several neighbouring countries. Mandatory military service constitutes a fundamental component of the national educational and social framework. This obligation applies to all citizens, with certain exemptions granted based on factors such as ethnic origin, religious affiliation, age, or specific social circumstances. The length of service differs by gender: men are required to serve for three years, while women serve for 21 months [4]. Additionally, the military accepts volunteers. On a daily basis, it is common to see young individuals in uniform – often armed – on public transportation or in the streets. Some may also appear in civilian clothing while still carrying weapons. This situation means that a segment of the youth population, who aspire to pursue higher education and develop knowledge and skills essential for a successful adult life, must suspend their academic trajectories in favour of military training. Although the army makes efforts to facilitate the continuation or completion of education during service, this is not always feasible for various practical reasons. Furthermore, Israeli law mandates that newly settled citizens over the age of 18, after residing in the country for 12 months, are subject to regular or abbreviated military service, depending on individual circumstances [11]. Following the completion of compulsory service, reservists are required to participate in annual training programs totaling up to 39 days, with the possibility of extension when necessary [5].

According to the CBS, the territory of the State of Israel includes:

- East Jerusalem (since 1967), unilaterally annexed by Israel;
- the Golan Heights (since 1982), also unilaterally annexed;
- the West Bank, with the exception of East Jerusalem, is not included in the defined territory [1].

The CBS defines the Israeli population as follows:

- It includes non-Israeli Palestinians (as well as Israeli Arabs/Palestinians) residing in East Jerusalem who hold Israeli residency permits;
- It includes Israeli settlers and other individuals with Israeli residency permits living in the West Bank;
- It does not include Palestinians, Arabs, or other residents of East Jerusalem who do not possess Israeli citizenship or residency status;
- It excludes unregistered individuals (since 2008), those residing in the country illegally, and foreign workers [2].

The total population of Israel exceeds 9 million, comprising a diverse range of ethnic and religious groups. According to demographic data:

- Jews constitute approximately 74% of the population. Among them:
 - 75% are Israeli-born,
 - 25% are immigrants, including a significant number from Russia (Russian-speaking Israelis represent the largest Jewish minority in the country [10]).

- Within the Jewish population:
 - 70% identify as secular,
 - 16% as religious,
 - 14% as Orthodox.
- Arabs account for approximately 21% of the population, forming the youngest demographic group. Children of Arab origin represent 28% of all children nationwide. Among the Arab population:
 - 83% are Muslims,
 - 9% are Christians.
- Druze constitute approximately 8% of the population.
- Others make up around 5% [8].

The challenges

The education system in Israel exhibits considerable variation depending on the ethnic and religious group in question. Within the Jewish community, for example, the degree of orthodoxy significantly influences the structure and content of education. The more orthodox the environment, the greater the presence of religious rules, restrictions, and hierarchical orders that may interfere with or shape the course of formal education.

The Palestinian education system in East Jerusalem operates separately from the national education system in the rest of the country. It does not include instruction in the Hebrew language, nor does it follow the standard Israeli matriculation (Bagrut) framework. As a result, students who wish to pursue higher education in Israeli institutions may face significant gaps in what is considered core or basic education. Moreover, they often lack proficiency in Hebrew – the primary language of instruction at most universities – which further hinders their academic integration and success.

In light of the compulsory military service described above, disparities arise in the age at which individuals begin higher education. Jewish students typically undergo military training first, resulting in a delayed start to their academic studies compared to the Arab minority in Israel, which is largely exempt from this requirement. Until recently, ultra-Orthodox Jews were also exempt from military service; however, a recent court ruling has initiated changes to this longstanding exemption [7].

Nevertheless, Arabs and ultra-Orthodox Jews constitute the smallest demographic groups within the academic community. Following them are individuals who are the first in their families to either pursue higher education or to begin it at all. The final group comprises the Falashas¹.

¹ The Cushitic people, also known as „Kayla”, or Beta Israel, are an ethnic group native to Ethiopia. They have been dispersed worldwide, with the majority of the diaspora residing in Israel. This group is often referred to as „Ethiopian Jews”.

The Bloomfield Library

The Bloomfield Library, situated on the Mount Scopus campus (see Image 2), provides a valuable case study in the management of complex educational challenges by librarians. It is one of eight libraries affiliated with the Hebrew University of Jerusalem, which accounts for nearly 40% of all civilian research conducted in Israel. The university began its scientific activities on April 1, 1925, and counted among its co-founders the renowned physicist Albert Einstein [6].

In accordance with established customs and the weekly schedule, the library is open from Sunday to Wednesday, from 8:30 a.m. to 9:45 p.m., and on Thursday from 8:30 a.m. to 7:00 p.m., thereby concluding operations before evening in observance of Shabbat.

The library is housed within a university building that was previously converted and used as a military base due to its strategic location. After Israel's independence and the subsequent reestablishment of control over the area, the library's book collection was returned to the university building.

Image 2. Mt. Scopus – campus

Source: author's collection.

The primary solution to the challenges outlined above is the establishment of a dedicated library space (see Image 3). As Daniella Michaeli, Student Secretary for the Administrative Faculty, notes, first-generation students – those whose families have either pursued or are currently pursuing higher education within the domestic environment – often face a lack of understanding or even reluctance from family members to support their academic endeavours. Instead, family expectations may prioritize household chores or other community obligations. It is primarily these students who require a quiet and supportive space for study, as well as access to relevant academic resources and tools.

Accordingly, a large portion of the library is dedicated to readers. Reading rooms are spread across multiple floors, offering a variety of seating arrangements and access to a curated selection of books. Some rooms are equipped with shelves, while others are designed specifically for focused, quiet study. Additionally, the library provides designated cubicles for individual or small group work, as well as a separate enclosed area intended for relaxation.

Those entitled to use the library are able to borrow, among other things:

- phone chargers – for a maximum of 3 hours;
- laptops – for the whole day during library opening hours;
- headphones for the computer – for the whole day during library opening hours;
- calculators – to be borrowed for the whole day during library opening hours;
- white board markers and sponge – borrowed for the whole day during library opening hours, for use in individual and group work cubicles;
- Hebrew, Arabic, English and Russian computer keyboards available – on loan for the whole day during library opening hours;
- USB computer mice – for the whole day during library opening hours.

The printers, distributed throughout the library, are connected to an online cloud-based system. Payments can be made either with cards purchased from the company operating the printers or with traditional payment cards.

The catalogue computers, located in the lobby, are accessible to everyone. Remote access to the resources is available only to members of the University after logging in via Samba².

All information about the use of the collection and access options, both traditional and remote, is provided to users at the beginning of each year. During the first few weeks, users can also visit the library, where a librarian will explain how to use the resources. Master's students are required to take a course on how to navigate the library's resources, which are available on the Moodle platform and conclude with a compulsory test.

Another challenge to address is the language barrier, which is particularly problematic for first-year students from East Jerusalem. These students, educated within the Palestinian educational system (as well as other ethnic groups subjected to prolonged educational neglect due to religious and social prejudice), often do not speak Hebrew – the language in which the entire educational process is conducted.

² Samba – a free file and printer server, available for virtually any system. It is available under the GPL (GNU General Public License). Samba uses an implementation of the SMB (Server Message Block) protocol.

Image 3. Bloomfield Mt. Scopus Library – reading room, ground floor

Source: author's collection.

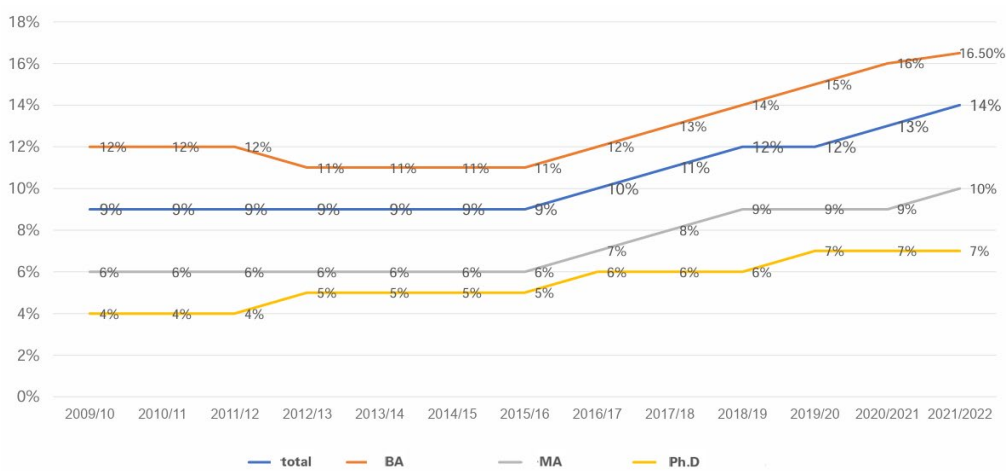
A summer 'Step Ahead' programme is offered for these individuals. It includes special courses and training designed to equip students with the skills necessary to navigate the university and utilize its resources, including the library. Students also participate in mentoring programmes. Additionally, individual courses and scholarships are provided as needed.

A significant proportion of the student body consists of first-generation college attendees, accounting for 13% of total enrolment. These students often reside far from campus, which frequently imposes financial constraints related to commuting, accommodation, and living expenses. Besides the linguistic challenges posed by language barriers, cultural and religious differences can also contribute to a sense of alienation. Consequently, in addition to offering programmes, activities, and training specifically aimed at this demographic, meetings are organized with the broader university community to raise awareness of these students and their needs, with the goal of enhancing the university experience for everyone. In this regard, collaboration is fostered with local authorities, non-profit organizations, cultural events, joint celebrations, and the facilitation of various holiday observances. A notable example of this is the installation of a menorah at one end of the hallway outside the library, with a Christmas tree at the other.

In an effort to support the endeavours of the library and the university, “diversity ambassadors” have been appointed. These students, who come from minority ethnic or religious backgrounds, have been selected to represent their communities. The role of these ambassadors encompasses a variety of functions, including mentoring first-year students, organizing cultural events, providing assistance on campus, facilitating guided tours, and promoting the university to prospective students from partner schools.

The measures outlined are producing the anticipated results. Figure 1 presents summaries provided by Daniella Michaeli, Student Secretary of the Administrative Faculty. The first summary shows the proportion of students of Arab origin who commenced and completed higher education at each level.

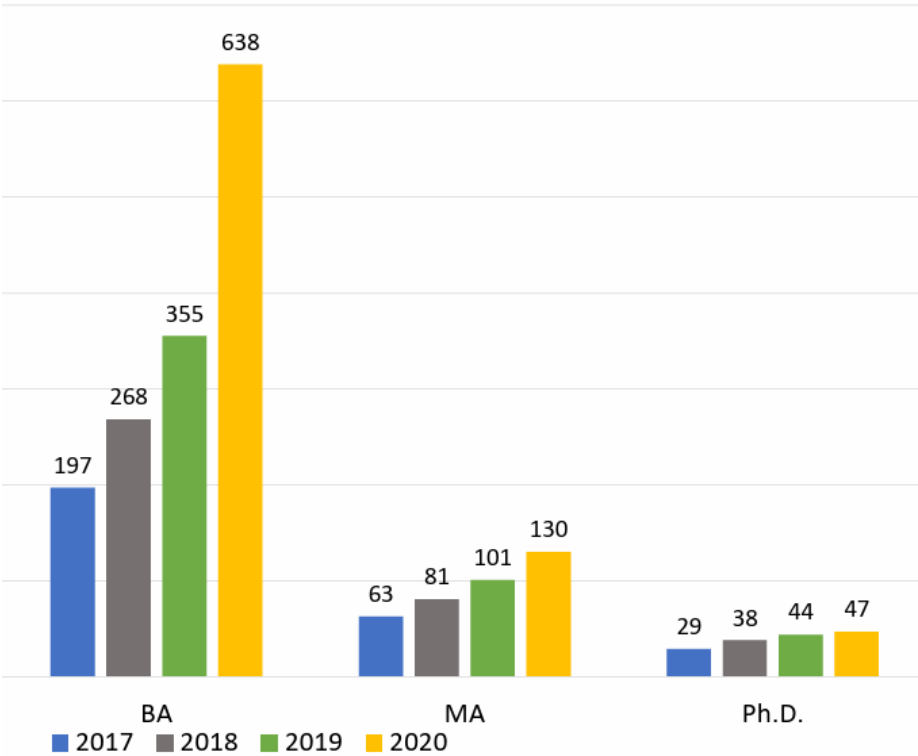
Figure 1. The percentage of graduates of Arab origin by type of study

Source: own work.

The next summary shows how well the measures worked by looking at a case study of East Jerusalem students (see Figure 2).

Figure 2. Quantitative indicators of graduates from East Jerusalem

Source: own work.

A similar approach has been adopted for the ultra-Orthodox Jewish community, with a training system, library space and course of study that have been adapted to suit their specific needs (see Table 1).

Table 1. Graduation rates among ultra-Orthodox Jews

Number of students	2017	2022	Change
BA/BSc	132	228	+73%
MA/MSc	165	256	+55%
PhD	31	52	+67%
Preparatory (Mechina)	51	80	+57%
Total	379	616	+63%

Source: own work.

The measures and actions undertaken are of a long-term nature. The initiation of programs, the provision of assistance, the scholarships and the possibility of becoming an ambassador in later years have resulted in a gradual decline in the number of students who interrupt their education (see Table 2).

Table 2. Percentages relating to student drop-out and failure rates

Academic Year	General Student Population	Arab Students	Orthodox Students
1st year 2018/2018	10%	12%	13%
1st year 2019/2020	8%	9%	10%

Source: own work.

The Hebrew University of Jerusalem is committed to maintaining contact with its alumni and providing support where possible. A significant proportion of graduates choose to pursue employment opportunities at the university, including roles as ambassadors. Consequently, the library's resources and facilities are accessible not only to students and academic staff but also to:

- alumni by card, which is subject to annual renewal. The annual subscription fee is 480 ILS³ equivalent to 631 PLN⁴;
- Friends of the University – benefactors who support the library and its resources.

A noteworthy form of assistance is provided to students affiliated with the military. Upon completing their mandatory service and transitioning to the reserves – or, in cases where service is deferred during their studies but they still have army obligations – students are granted the opportunity to borrow a mobile/cellular modem from the library. This privilege is exclusively available to students called up for reserve training, for the duration of their training or service assignments, upon presentation of a valid student ID and a call-up notice. This solution is designed to facilitate student access to online classes and library resources.

A further challenge that must be addressed is to guarantee that library facilities and equipment are accessible to all users:

- a map of the campus with wheelchair access routes is available on the library's website;
- the magazine reading room is equipped with specialized computers that feature oversized screens;
- the library is equipped with tables that feature movable or liftable tops;
- the librarian can provide keyboards with oversized keys and a variety of computer mice, each with different degrees of customization.

³ Israeli New Shekels, by ISO 4217 – ILS, symbol ₪

⁴ as on 03.12.2022.

In order to address the aforementioned challenges, the university has employed 18 librarians at Bloomfield (librarians' workroom see image 4). Additionally, the university is comprised of four campuses, with a total of 80 librarians serving 14,000 students⁵.

Image 4. Bloomfield Mt. Scopus Library – Librarians' workroom

Source: author's collection.

Furthermore, students from the home university may be employed to assist in the library. These students undergo an apprenticeship period during which they are trained in their assigned tasks, including cataloguing.

Students are engaged for between 4 and 8 hours per day, with a maximum weekly allocation of 20 hours. The hourly rate of compensation is 29 ILS, equivalent to 38 PLN. It is important to note that students are not permitted to hold employment beyond the duration of their university studies. Individuals seeking employment must initiate the application process themselves by contacting the library. Candidates are then interviewed, and employment decisions are made based on these interviews.

⁵ Number across the University on 03.12.2022.

Each student is assigned a librarian to supervise their work. When desk duties are required, such as at the circulation desk, students work in pairs with their supervising librarian. In the context of cataloguing, the librarian's role includes verifying the student's work before it is entered into the system.

Many of the library staff members who contributed to and discussed the institution during the material collection for this article initially began their careers at the library while studying, later choosing to apply for full-time positions.

Consequently, the institution is able to recruit staff who are well-prepared and experienced, capable of meeting the challenges they have previously encountered and that continue to affect the library in this culturally, ethnically, and religiously diverse country.

References

1. CENTRAL BUREAU OF STATISTICS. *Area of the State of Israel* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.cbs.gov.il/en/Pages/All-Terms.aspx?k=Area+of+the+State+of+Israel>. Stan z dnia 20.05.2025.
2. CENTRAL BUREAU OF STATISTICS. *Population of Israel* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.cbs.gov.il/en/Pages/All-Terms.aspx?k=Population+of+Israel>. Stan z dnia 20.05.2025.
3. DZIADUL Jan. Burz zbudowane, odbuduj zburzone. *Polityka*. 2015, nr 37, s. 58–61. ISSN 0032-3500.
4. JEWISH VIRTUAL LIBRARY. *Israel Defense Forces: History & Overview* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: https://www.jewishvirtuallibrary.org/history-and-overview-of-the-israel-defense-forces?utm_content=cmp-true. Stan z dnia 20.05.2025.
5. JEWISH VIRTUAL LIBRARY. *Israel Defense Forces: History & Overview* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: https://www.jewishvirtuallibrary.org/history-and-overview-of-the-israel-defense-forces?utm_content=cmp-true. Stan z dnia 20.05.2025.
6. LEVY Osnat. *The Library Authority. Presentation by the director of the Bloomfel Library of Humanities and Social Sciences* [Prezentacja]. Presented during the International Week, 13-17 November 2022 at the Hebrew University of Jerusalem.
7. LUBELL Maayan. *Israel court ends draft exemptions for ultra-Orthodox Jews* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.reuters.com/world/middle-east/israel-supreme-court-rules-religious-seminary-students-must-be-drafted-military-2024-06-25/>. Stan z dnia 20.05.2025.
8. MICHAELI Daniella. *Approaching Diversity and Inclusion in Higher Education: Our Vision for a Shared Future* [Prezentacja]. Presented at International Week, 13–17 November 2022 at the Hebrew University of Jerusalem.
9. SENOR Dan, SINGER Saul. *Naród start-upów: historia cudu gospodarczego Izraela*. Warszawa: Wydawnictwo Studio Emka, 2013. ISBN 978-83-637-7318-2.
10. TABAROVSKY Izabella. *Russian-Speaking Israelis Go to the Polls* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.wilsoncenter.org/blog-post/russian-speaking-israelis-go-to-the-polls>. Stan z dnia 20.05.2025.
11. THE MINISTRY OF ALIYAH AND IMMIGRANT ABSORPTION. *Military service* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: https://web.archive.org/web/20190722211213/http://archive.moia.gov.il/Publications/idf_en.pdf. Stan z dnia 20.05.2025.
12. Yale Law School. *Lillian Goldman Law Library. The Avalon Project Documents in Law, History and Diplomacy. United Nations General Assembly Resolution 181. November 29, 1947* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: https://avalon.law.yale.edu/20th_century/res181.asp. Stan z dnia 20.05.2025.

Yujia Zhang

Uniwersytet Pedagogiczny w Harbinie
judytazhang1225@gmail.com

Kinga Kizner (konsultacje)

Uniwersytet Gdański
kinga.k505@gmail.com

Tianjin Binhai Library – architektura i funkcje nowoczesnej przestrzeni publicznej w Chinach

(Tianjin Binhai Library – Architecture and Functions of a Modern Public Space in China)

Słowa kluczowe: biblioteka publiczna, architektura bibliotek, Tianjin (Chiny), kultura, przestrzeń publiczna

Abstrakt: Niniejszy artykuł przedstawia Bibliotekę Binhai w Tianjinie (Chiny) jako przykład nowoczesnej instytucji publicznej, łączącej innowacyjną architekturę z funkcjonalnością i wartościami kulturowymi. Opisano koncepcję architektoniczną, główne funkcje użytkowe oraz społeczne znaczenie budynku. Analiza wskazuje na rolę, jaką odgrywa biblioteka w przestrzeni miejskiej jako ośrodek wiedzy, kultury i tożsamości lokalnej.

Keywords: public library, library architecture, Tianjin (China), culture, public space

Abstract: This article presents the Binhai Library in Tianjin (China) as an example of a modern public institution that combines innovative architecture with functionality and cultural values. It describes the architectural concept, the building's main functional features, and its social significance. The analysis highlights the role the library plays in the urban space as a center of knowledge, culture, and local identity.

Wstęp

Książki i biblioteki od stuleci stanowią nieodłączną część dziedzictwa kulturowego człowieka. Pełnią istotną rolę w rozwijaniu kapitału kulturowego jednostek i całych społeczności [9, s. 150]. Jak możemy przeczytać w jednym z artykułów: „Słowo pisane jest niewątpliwie jednym z fundamentów kultury oraz cywilizacji ludzkiej. Wynalezienie pisma nie tylko odmieniło, lecz wręcz zrewolucjonizowało życie człowieka. Zdolność zapisywania i odczytywania wyrazów pozwoliła mu gromadzić wiedzę w sposób właściwie nieograniczony. Następstwa wymienionych umiejętności, a zatem: rozwój czytelnictwa oraz piśmiennictwa sprawiły, że ludzkość mogła osiągać kolejne stadia rozwoju. Także dziś pismo i zagadnienia z nim związane odgrywają ważną rolę w życiu człowieka” [8, s. 66]. Przejawem tego jest dbałość o kulturę piśmienniczą, której materialną egzemplifikacją są gmachy bibliotek. Mowa tu zarówno o wielowiekowych książnicach, jak i placówkach zupełnie nowych,

stanowiących przykład innowacyjnej myśli architektonicznej. Chiny, jako kraj o bogatej historii i kulturze, mogą poszczycić się zarówno wieloma cennymi zabytkowymi obiektami, jak też nowoczesnymi projektami – stanowiącymi przykład geniuszu koncepcyjnego współczesnego człowieka. W artykule przedstawiono Bibliotekę Binhai, uznawaną za jedną z bardziej spektakularnych realizacji nowoczesnych instytucji kultury.

Koncepcja architektoniczna i estetyczna

Biblioteka Binhai w Tianjinie została wybudowana w 2017 r. Zaprojektowało ją holenderskie biuro architektoniczne MVRDV razem z TUPDI (Tianjin Urban Planning and Design Institute), a budowę zajęła się firma China Construction Eight Engineering Division. Znajduje się ona w nowoczesnej dzielnicy Binhai (w gminie Tiencin w Chinach) i jest jednym z ważniejszych obiektów kulturalnych tego miasta. Jej budynek wzniesiono w futurystycznym stylu, który opiera się na płynnych liniach i kształtach organicznych.

Projekt ma symbolizować tzw. „Oko Binhai” oraz „Górę książek” (zob. fot. 1). Architekci z pracowni MVRDV zaplanowali wnętrze, które od pierwszego spojrzenia budzi poczucie monumentalności oraz pewnej surrealistycznej nierealności. Owalny otwór w suficie głównej hali, pełniący funkcję świetlika, przypomina ogromne oko zwrócone ku światu na zewnątrz – ma ono podkreślać ideę wiedzy jako narzędzia obserwacji, refleksji i otwartości. Usytuowana centralnie kula, mieszcząca audytorium, stanowi symboliczne „serce” budynku: miejsce wymiany myśli, spotkań autorskich i wydarzeń kulturalnych, które dopełniają funkcję biblioteki jako przestrzeni publicznej.

Fotografia 1. Fasada biblioteki Binhai z widokiem na centralne audytorium („Oko”)

Źródło: <https://www.architecturaldigest.com/story/step-inside-worlds-coolest-library>.

Białe, falujące półki oplatają całe wnętrze i układają się niczym tarasy wyrzeźbione w górskich zboczach. Ich kaskadowa forma tworzy nie tylko efektowną scenografię, lecz także płynne, organiczne przejścia pomiędzy kondygnacjami i strefami funkcjonalnymi. Dzięki temu przestrzeń sprawia wrażenie dynamicznej i niemal ruchomej, a gra światła i rytmicznych linii półek wywołuje silne wrażenie optyczne, nadając bibliotece zarówno futurystyczny charakter, jak i poczucie wyjątkowej lekkości.

Wnętrze łączy się wizualnie z ogrodem i placami na zewnątrz. Dzięki temu czytelnik ma do dyspozycji komfortowe otoczenie, które nie tylko zachęca do czytania, ale też daje możliwość zastanowienia się nad tym, jaką rolę architektura może pełnić w kulturze.

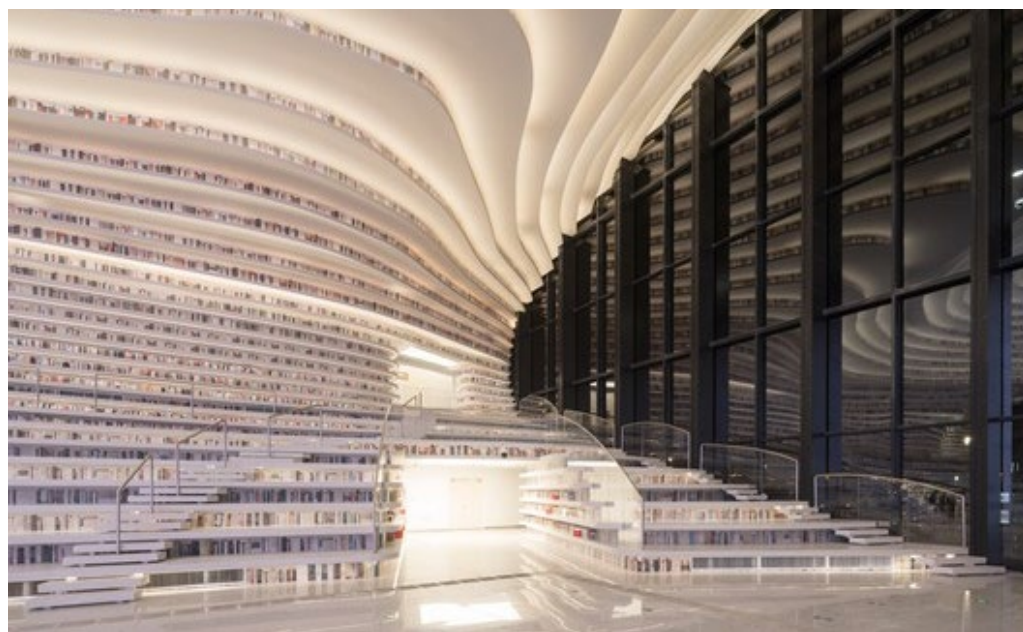
Funkcje i usługi dla użytkowników

Biblioteka Binhai w Tianjinie nie tylko zachwyca swoją futurystyczną architekturą (zob. fot. 2), ale ma też dobry funkcjonalny układ i oferuje użytkownikom nowoczesne usługi. Budynek posiada pięć pięter nadziemnych oraz jedno podziemne. Na parterze znajduje się strefa czytania dla dzieci i starszych ludzi, na drugim piętrze ulokowano czytelnię i miejsca do odpoczynku, trzecie i czwarte piętro to sale konferencyjne, stanowiska komputerowe i multimedialne. W piwnicy zaprojektowano archiwum i pomieszczenia techniczne. Oprócz tego biblioteka posiada na dachu dwa tarasy z dostępem do słońca [5]. Taki podział jest zasadny, zważywszy na odmienne potrzeby różnych grup użytkowników. I tak na przykład osobom starszym, które często doświadczają ograniczeń mobilnych oraz szybkiej męczliwości, dogodniejszy dostęp zapewni przestrzeń zlokalizowana na parterze. W przypadku dzieci konieczne jest zapewnienie wyraźnie wyodrębnionej i odpowiednio przystosowanej strefy aktywności, która będzie łatwa do odnalezienia w wielopoziomowej strukturze biblioteki. Z kolei badaczom sprzyjać będzie środowisko umożliwiające pracę w ciszy i skupieniu, usytuowane w odpowiedniej odległości od strefy wejściowej, charakteryzującej się wzmożonym ruchem i hałasem. Taka perspektywa koresponduje z koncepcją architektury bibliotecznej jako odzwierciedlenia przemian i potrzeb społecznych. Reprezentuje ją m.in. Alistair Black i Carolyn Rankin, pisząc w swoim artykule, że „podobnie jak wszystkie technologie, budynki są produktem przekonań i dążeń społeczeństwa” [2, s. 7]. Natomiast Maja Wojciechowska konstatuje tę myśl wskazując, iż „zmiana postrzegania roli dziecka w dzisiejszym społeczeństwie spowodowała konsekwencje w postaci rozwinięcia infrastruktury, również tej bibliotecznej, przeznaczonej dla małego człowieka” [15, s. 75], co jest szczególnie widoczne w Bibliotece Binhai.

W bibliotece, dzięki zastosowaniu nowych technologii, wprowadzono ideę „inteligentnej przestrzeni publicznej”. Na każdym piętrze do dyspozycji czytelników znajdują się maszyny do samodzielnego wypożyczania książek i ich zwrotu, systemy nawigacyjne, zautomatyzowany system oświetlenia i pomocne rozwiązania dla osób niepełnosprawnych [4]. Jak pisze redaktor CILIP, Rob Green – dzięki takim technologiom nowoczesne biblioteki mogą lepiej spełniać potrzeby ludzi i oferować lepsze jakościowo usługi [4]. Z kolei architekt MVRDV Winy Maas mówi, że centrum biblioteki – tzw. „Oko” – to miejsce do siedzenia,

czytania, chodzenia, wspinania się i spotkania innych – to taka społeczna struktura w środku regałów. Zdaniem projektanta rozwiązanie to łączy w sobie funkcjonalność, technologię i kulturę, co powoduje, że biblioteka Binhai jest nie tylko miejscem nauki i przechowywania książek, ale także ważną częścią Binhai Cultural Center, gdzie funkcjonują galerie, teatr, muzeum i kawiarnie [5].

Fotografia 2. Wnętrze biblioteki – kaskadowe regały

Źródło: <https://www.architecturaldigest.com/story/step-inside-worlds-coolest-library>.

Odbiór społeczny i wartość kulturowa

Biblioteka Binhai w Tianjinie bardzo szybko stała się ikoną nowoczesnej architektury i ważnym miejscem rozwoju kultury. Media zagraniczne, jak Designboom, nazywają ją „przykładem idealnej przestrzeni publicznej”, a portal Architectural Digest porównał ją do Biblioteki Babilońskiej, mówiąc o połączeniu nowoczesności i wyobraźni [5]. Biblioteka Binhai jest też bardzo popularna na platformach internetowych jak Weibo, Xiaohongshu, Instagram czy TripAdvisor – w ponad 2 tys. recenzji ludzie piszą, że wygląda jak scena z filmu science fiction lub cud architektury w Chinach [10].

Codziennie do biblioteki przychodzi około 10 tys. osób, a w weekendy nawet ponad 15 tys. (zob. fot. 3). To dużo więcej niż w typowych bibliotekach miejskich [16]. Dla wielu

osób stanowi ona główny powód podróży turystycznej – odwiedzający przyjeżdżają specjalnie z Pekinu, Jinan i innych miejsc, żeby zobaczyć ten interesujący budynek na własne oczy. Pojawiają się też jednak opinie krytyczne dotyczące funkcjonalności biblioteki. Wiele osób zwraca uwagę na wysokie, niedostępne regały, do których nie sposób sięgnąć, co znacząco ogranicza praktyczne wykorzystanie przestrzeni. Dodatkowo niektóre książki na najwyższych półkach są w rzeczywistości atrapami, mającymi jedynie imitować prawdziwe tomy i tworzyć efekt wizualny. Ten zabieg został przez niektórych odebrany jako sygnał, że w projektowaniu Biblioteki Binhai wygląd został postawiony ponad funkcjonalnością. Początkowo planowano, że wszystkie półki będą dostępne dla użytkowników, a po książki umieszczone na górnych poziomach będzie można sięgać dzięki specjalnym pomieszczeniom usytuowanym od tyłu, jednak z powodu ograniczeń czasowych podczas budowy i trudności logistycznych plan ten został porzucony, a górne regały pozostały niedostępne, pełniąc głównie funkcję dekoracyjną [11].

Pomimo tych problemów, biblioteka wciąż jest uważana za jeden z najlepszych przykładów współczesnej architektury publicznej w Chinach. Nazywana „miejskim salonem”, pełni ważną rolę w kulturze miasta, stanowiąc część dużego kompleksu – razem z muzeami, galeriami i teatrami [11; 16].

Fotografia 3. Przestrzeń biblioteki wypełniona odwiedzającymi

Źródło: <https://www.dswxyjy.org.cn/n1/2023/0426/c427152-32674263.html>.

Nowe technologie i rozwiązania cyfrowe

Biblioteka Binhai to nie tylko ładny budynek, to także przykład miejsca, w którym używa się nowoczesnych technologii, żeby lepiej wspierać użytkowników. Dzięki systemowi RFID można szybko samodzielnie wypożyczać i zwracać książki (zob. fot. 4). Na każdym piętrze znajdują się interaktywne terminale, za pomocą których można w prosty sposób wyszukać pozycję, sprawdzić, w jakiej sekcji się znajduje, a także skorzystać z mapy biblioteki w czasie rzeczywistym [4]. Lampy w środku budynku reagują na ilość światła dziennego i same zmieniają intensywność oraz kolor. Można też używać specjalnej aplikacji mobilnej, za pomocą której możliwe jest np. rezerwowanie sal, przeglądanie książek czy otrzymywanie informacji o nowościach.

Biblioteka ma też specjalne miejsca i sprzęty dla osób z niepełnosprawnościami, co pokazuje, że instytucja ta dba o wszystkich użytkowników [4]. Dzięki takim i podobnym rozwiązaniom Biblioteka Binhai jest znakomitym przykładem „inteligentnej przestrzeni publicznej”.

Fotografia 4. Samoobsługowe stanowisko do wypożyczeń w Bibliotece Binhai

Źródło: https://www.thepaper.cn/newsDetail_forward_8563365.

Biblioteka jako impuls rozwoju miejskiego

Biblioteka Binhai w Tianjinie nie tylko promuje kulturę, ale także przyczynia się do rozwoju dzielnicy. Została bowiem zaprojektowana jako część większego kompleksu kulturalnego, który obejmuje również teatr, muzeum i galerie sztuki. Po otwarciu biblioteki zwiększyła się liczba odwiedzających tę część miasta, co wpłynęło pozytywnie na lokalną gospodarkę.

Władze miejskie zainwestowały w infrastrukturę – zbudowano nowe drogi, przystanki komunikacji miejskiej, parkingi i ścieżki rowerowe [6]. Powstały również nowe punkty usługowe: kawiarnie, sklepy z pamiątkami, centra wystawowe (zob. fot. 5). Dzięki bibliotece dzielnica Binhai zmieniła się z obszaru peryferyjnego w nowoczesne centrum kultury i spotkań. To pokazuje, że dobrze zaprojektowana przestrzeń publiczna może być silnym impulsem do rozwoju całej okolicy.

Fotografia 5. Przestrzeń publiczna wokół Biblioteki Binhai z kawiarniami i deptakiem

Źródło: https://www.vogue.com.cn/culture/art/news_16g3ad3a6a85b257.html.

Co więcej, znaczenie Biblioteki Binhai wykracza poza bezpośrednie oddziaływanie infrastrukturalne i gospodarcze. Obiekt stał się także symbolem miejskiej transformacji

oraz przykładem wykorzystania architektury jako narzędzia polityki wizerunkowej. Dzięki spektakularnej formie i obecności w mediach międzynarodowych biblioteka przyczyniła się do budowania rozpoznawalności Tianjinu jako ośrodka innowacji oraz nowoczesnych rozwiązań urbanistycznych. W literaturze podkreśla się, że tego typu inwestycje w kulturę mogą pełnić funkcję tzw. „landmarków”, które zwiększają konkurencyjność miasta w skali globalnej, przyciągając zarówno turystów, jak i potencjalnych inwestorów [szerz. zob. 17]. W rezultacie rośnie nie tylko prestiż danej dzielnicy, lecz także jej długofalowa wartość społeczna i ekonomiczna.

Biblioteka Binhai wobec innych nowoczesnych projektów architektonicznych

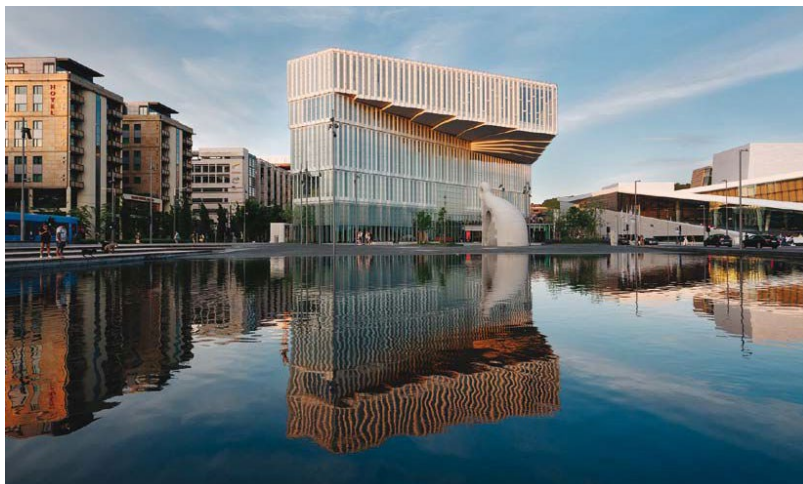
Biblioteka Binhai często porównywana jest do innych nowoczesnych bibliotek na świecie, które – podobnie jak ona – redefiniują funkcje i znaczenie współczesnych instytucji bibliotecznych. Należą do nich m.in.:

- Deichman Bibliotek w Oslo – ekologiczna i energooszczędna placówka, otwarta przez całą dobę, której budynek zaprojektowano z myślą o maksymalnym komforcie użytkowników, oferując zróżnicowane przestrzenie do pracy, relaksu oraz prowadzenia warsztatów. Biblioteka uchodzi również za przykład nowoczesnego podejścia do zrównoważonej architektury miejskiej [3] (fot. 6).
- Oodi w Helsinkach – jedna z najbardziej inkluzywnych i wielofunkcyjnych bibliotek w Europie. Oprócz tradycyjnych zbiorów oferuje przestrzenie kreatywne, takie jak studio nagrań czy specjalne pokoje zabaw dla rodzin. Oodi stanowi modelową realizację biblioteki jako otwartego „trzeciego miejsca” [7] (fot. 7).
- Bibliotheca Alexandrina w Egipcie – łączy klasykę z nowoczesnością, stanowiąc symbol ciągłości dziedzictwa intelektualnego oraz aspiracji do odtworzenia dawnego centrum wiedzy o globalnym znaczeniu [1] (fot. 8).

Biblioteka Binhai wyróżnia się wśród tych instytucji swoją wyjątkową formą przestrzenną („oko” i „góra książek”), a także funkcją społeczną. Jest bardziej monumentalna i symboliczna, stanowi jednocześnie galerię, plac miejski i przestrzeń publiczną. Choć każda z wymienionych bibliotek ma inne cechy, łączy je dążenie do bycia „więcej niż miejscem z książkami”. Niewątpliwie wdrożona została w nich koncepcja „trzeciego miejsca” amerykańskiego socjologa, Raya Oldenburga, który pisał: „Trzecie miejsce to miejsce odpoczynku – nie tylko od pracy, lecz także od wykonywanych na co dzień rutynowych czynności. Jest neutralną przestrzenią, w której spędzamy wolny czas, spotkamy przyjaciół, odpoczywamy po pracy zawodowej, pracach domowych, nabieramy oddechu przy filiżance kawy (herbaty), obserwujemy i pokazujemy się innym. Trzecie miejsca wzmacniają w nas poczucie przynależności do otoczenia oraz więzi z innymi – znanymi lub potencjalnie bliskimi nam osobami. Są to miejsca, w których tętni życie lokalnej społeczności, gdzie rodzą się nowe pomysły, utrwalają się lub ewoluują ważne w danym środowisku wartości” [12]. Rozważania Oldenburga pokazują, że człowiek ma potrzebę przebywania w przestrzeni nieformalnej, gdzie będzie czuł się swobodnie i komfortowo. To strefa, w której zachodzą interakcje

społeczne, budują się więzi, wzrasta poczucie przynależności i akceptacji [13]. Nowoczesne instytucje biblioteczne są w pełni przygotowane, by taką funkcję pełnić – czego znakomitym przykładem jest zarówno Biblioteka Binhai, jak i wspomniane wcześniej Deichman Bibliotek, Oodi w Helsinkach czy Biblioteka Aleksandryjska.

Fotografia 6. Budynek Biblioteki Miejskiej w Oslo

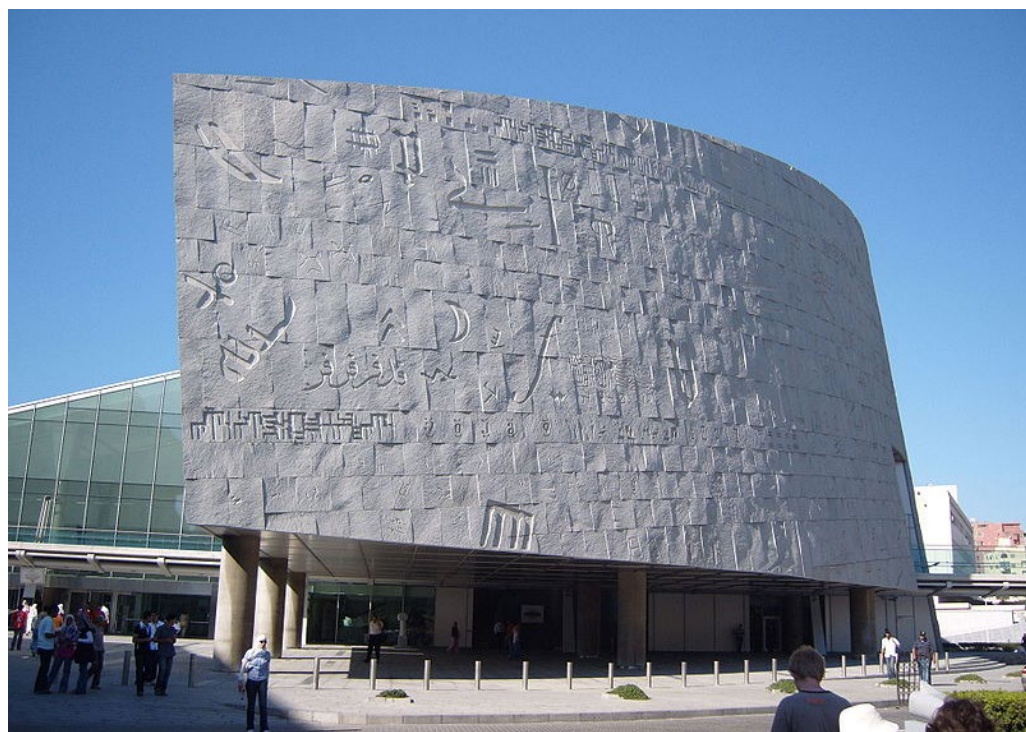
Źródło: <https://swiat-szkla.pl/article/17505-2021-05-07-09-35-05>.

Fotografia 7. Oodi – Biblioteka Publiczna w Helsinkach

Źródło: <https://www.archikatalog.com/projekty/oodi-central-library/>.

Fotografia 8. Biblioteka Aleksandryjska

Źródło: <https://www.travelin.pl/galeria/nowa-biblioteka-aleksandryjska.jpg>.

Znaczenie projektu

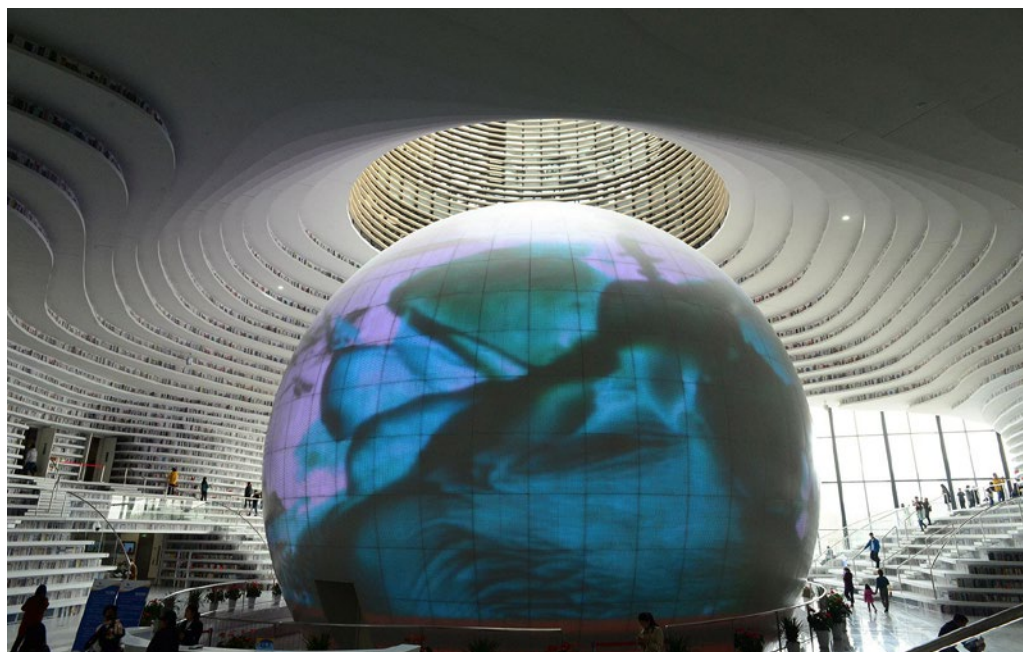
Jak zauważają bibliolodzy: „Biblioteki, szczególnie te publiczne, choć nie tylko, coraz częściej przybierają formę multicentrów, oferujących poza możliwością wypożyczenia książki, również wiele interesujących usług (form spędzania wolnego czasu). Zapewniają dostęp do multimediów, Internetu, posiadają mini laboratoria, w których dzieci i nie tylko mogą wykonywać doświadczenia, prowadzą też warsztaty, kursy, wspierają różne grupy czytelników, zapobiegając ich wykluczeniu społecznemu, jak np. osoby starsze, młode matki, osoby niepełnosprawne itp. Społeczeństwo nie zawsze posiada świadomość tak dużej atrakcyjności usług bibliotek, zaś tradycyjne ulotki czy foldery nie wyczerpują funkcji informacyjnej. Konkurencja w postaci innych instytucji «rozrywki» powoduje systematyczne rozluźnianie więzi otoczenia z bibliotekami. Dlatego też coraz częściej bibliotekarze, chcąc zainteresować czytelnika, stosują rozmaite formy działań marketingowych” [14, s. 64]. W przypadku Binhai Library wydaje się, że problemy te nie mają miejsca – wręcz przeciwnie. Zainteresowanie placówką jest ogromne.

Biblioteka Binhai to znacznie więcej niż nowoczesny budynek z książkami. Jest ikoną miasta Tianjin i przykładem tego, jak architektura może zmieniać społeczeństwo. Łączy

w sobie funkcje edukacyjne, społeczne, kulturowe i estetyczne. To miejsce, gdzie spotykają się ludzie w różnym wieku i z różnych środowisk – czytają, uczą się, odpoczywają. Projekt „Oka Binhai” inspirował do refleksji i symbolizuje otwartość na świat (zob. il. 1). Dzięki tej bibliotece Tianjin zyskał nowy symbol nowoczesności, a mieszkańcy – nową przestrzeń, z której mogą być dumni [5].

Projekt Binhai może być inspiracją dla innych miast – pokazuje, że publiczna przestrzeń, odpowiednio zaprojektowana, potrafi być równocześnie piękna, funkcjonalna i ważna społecznie zarazem, a biblioteka, wbrew globalnym trendom, może przyciągać rzesze odwiedzających, stanowiąc ważny punkt dla lokalnych mieszkańców, ale także cel odwiedzin turystów.

Ilustracja 1. Wizualizacja „Oka Binhai” z cytatem projektanta

Źródło: <https://zhuanlan.zhihu.com/p/31016116>.

Bibliografia

1. *Biblioteca Alexandrina* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.bibalex.org/en/default>. Stan z dnia 13.07.2025.
2. BLACK Alistair, RANKIN Carolyn. The History of Children's Library Design: Continuities and Discontinuities. In BON Ingrid, CRANFIELD Andrew, LATIMER Karen (red.). *Designing library space for children*. Monachium: De Gruyter Saur, 2012, s. 7–37. ISBN 978-3-11-023216-5.
3. *Deichman Bjørvika Official Site* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.deichman.no>. Stan z dnia 13.06.2025.
4. Looking at Libraries: Tianjin Binhai Library, China. In *D-Tech International* [Dokument elektroniczny]. 2019. Tryb dostępu: <https://d-techinternational.com/2019/04/04/looking-at-libraries-tianjin-binhai/>. Stan z dnia: 09.06.2025.
5. MVRDV shapes tianjin binhai library around luminous spherical auditorium. In *Designboom* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.designboom.com/architecture/mvrdv-tianjin-binhai-library-china-11-02-2017/>. Stan z dnia: 09.06.2025.
6. MVRDV. *Official Project Description* [Dokument elektroniczny]. 2017. Tryb dostępu: <https://www.mvrdv.nl/projects/268/tianjin-binhai-library>. Stan z dnia 15.07.2025.
7. *Oodi Helsinki Central Library Official Website* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.oodi-helsinki.fi/en/>. Stan z dnia 06.07.2025.
8. ORZOŁ Monika, WOJCIECHOWSKA Maja. Badania czytelnictwa jako instrument diagnozy nawyków i zachowań czytelniczych użytkowników bibliotek. Geneza i stan obecny. *Biblioteka i Edukacja*. 2021, nr 20, s. 65–85. ISSN 2299-565X.
9. ORZOŁ Monika, WOJCIECHOWSKA Maja. Czytelnictwo w kontekście analiz i dyskusji nad kapitałem kulturowym i społeczną rolą bibliotek. *Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych*. 2021, nr 2, s. 149–175. ISSN 1426-3777.
10. Tianjin Binhai Library – Reviews. In *TripAdvisor* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: https://www.tripadvisor.com/Attraction_Review-g311293-d13085838-Reviews-Binhai_Library-Tianjin_. Stan z dnia 09.06.2025.
11. Tianjin Binhai Library. In *Wikipedia. The Free Encyclopedia* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: https://en.wikipedia.org/wiki/Tianjin_Binhai_Library. Stan z dnia 09.06.2025.
12. Trzecie miejsce. In *Wikipedia. Wolna encyklopedia* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: https://pl.wikipedia.org/wiki/Trzecie_miejsce. Stan z dnia 12.07.2025.
13. WOJCIECHOWSKA Maja, ORZOŁ Monika. Biblioteka jako trzecie miejsce. Przykład bibliotek szkół medycznych. *Forum Bibliotek Medycznych*. 2020, t. 13, s. 3–18. ISSN 1899-5829.
14. WOJCIECHOWSKA Maja. Merchandising – wizualna promocja biblioteki. Wprowadzenie do problematyki. *Zarządzanie Biblioteką*. 2011, nr 1, s. 63–85. ISSN 2081-1004.
15. WOJCIECHOWSKA Maja. Strefa dla młodego czytelnika – fizyczna przestrzeń dziecięcych instytucji bibliotecznych. In WOJCIECHOWSKA Maja (red.). *Fizyczna przestrzeń biblioteki*. Gdańsk: Oficyna Wydawnicza Edward Mitek, 2013, s. 75–93. ISBN 978-83-64335-00-6.
16. *World Architecture. MVRDV's topographical Tianjin Binhai Public Library* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.worldarchitecture.org/architecture-news>. Stan z dnia 09.06.2025.
17. ZAMPARINI Alessandra, GUALTIERI Gastone, LURATI Francesco. Iconic buildings in the making of city identity: The role of aspirational identity artefacts. *Urban Studies*. 2023, nr 12, s. 2474–2495. ISSN 1360-063X.

Justyna Martela

Uniwersytet Gdański
jmartela1@gmail.com

Nikodem Szelbracikowski

Uniwersytet Gdański
Nikodem.szelbr@gmail.com

Anna Wardak

Uniwersytet Gdański
annamwardak@gmail.com

Kacper Żalejko

Uniwersytet Gdański
k.zalejko.003@studms.ug.edu.pl

Od popiołów do światła. Biblioteka Aleksandryjska – historia i przyszłość

(From Ashes to Light: The Library of Alexandria – History and Future)

Słowa kluczowe: Biblioteka Aleksandryjska, dziedzictwo kulturowe, rekonstrukcja, Bibliotheca Alexandrina, pamięć historyczna, digitalizacja, międzykulturowość, historia książki, dialog cywilizacji

Abstrakt: Artykuł stanowi przekrojowe i interdyscyplinarne ujęcie historii oraz współczesnej funkcji Biblioteki Aleksandryjskiej – jednej z najważniejszych instytucji kultury i wiedzy w dziejach cywilizacji. W części pierwszej przedstawiono dzieje antycznej biblioteki, poczynając od jej założenia w III wieku p.n.e. aż po kolejne etapy destrukcji, które złożyły się na jej symboliczną zagładę. Omówiono również mity i kontrowersje narosłe wokół przyczyn upadku, wskazując na rolę konfliktów zbrojnych, zmian politycznych oraz przemian religijnych. Druga część tekstu została poświęcona odbudowie biblioteki (dziś nazwanej Bibliotheca Alexandrina), jako współczesnej instytucji naukowej, edukacyjnej i kulturotwórczej, której architektura, funkcje i programy symbolicznie nawiązują do dziedzictwa starożytności. Szczególny nacisk położono na jej nowoczesną ofertę – od programów naukowych i edukacyjnych po działalność muzealną i digitalizacyjną. Ponieważ biblioteka jawi się jako współczesny pomnik pamięci kulturowej oraz przestrzeń dialogu międzykulturowego i demokratyzacji wiedzy, tekst ukazuje także jej metaforyczny wymiar jako feniksa odradzającego się z popiołów – symbolu trwania ducha nauki mimo upływu czasu, katastrof i przemian cywilizacyjnych. W artykule zastosowano metodę krytycznej analizy źródeł historycznych i instytucjonalnych.

Keywords: Library of Alexandria, cultural heritage, reconstruction, Bibliotheca Alexandrina, historical memory, digitization, interculturality, history of the book, dialogue of civilizations

Abstract: This article offers a comprehensive and interdisciplinary approach to the history and contemporary role of the Library of Alexandria—one of the most important institutions of culture and knowledge in the history of civilization. The first part outlines the history of the ancient library, from its foundation in the 3rd century BC to the successive stages of destruction that led to its symbolic demise. It also discusses the myths and controversies surrounding the causes of its fall, pointing to the roles of armed conflicts, political changes, and religious transformations. The second part of

the text is devoted to the reconstruction of the library (now known as the Bibliotheca Alexandrina) as a modern scientific, educational, and cultural institution whose architecture, functions, and programs symbolically refer to the heritage of antiquity. Particular emphasis is placed on its contemporary offerings—from academic and educational programs to museum activities and digitization initiatives. As the library emerges as a modern monument of cultural memory and a space for intercultural dialogue and the democratization of knowledge, the article also highlights its metaphorical dimension as a phoenix rising from the ashes – a symbol of the enduring spirit of scholarship despite the passage of time, disasters, and civilizational change. The study employs the method of critical analysis of historical and institutional sources.

Starożytne dzieje biblioteki

Jednym z ważniejszych, doskonale rozpoznawalnych, momentów historii jest pożar Biblioteki Aleksandryjskiej – wydarzenie, które stało się swoistym symbolem bezpowrotnej utraty ludzkiego dorobku intelektualnego. Motyw największej biblioteki świata antycznego pochłanianej przez ogień na trwałe wszedł do zbiorowej wyobraźni, ukazując kruchość wiedzy wobec destrukcyjnych działań niszczycielskich. Jednocześnie początki tej instytucji owiane są mitem, według którego książnica ta powstała z ambitnej wizji zgromadzenia całej spisanej wiedzy człowieka w jednym miejscu. Idea uniwersalnej biblioteki łączyła motywy hellenistycznej ekspansji kulturowej z ideą panowania nad wiedzą jako formą władzy nad światem. Od momentu założenia Biblioteka Aleksandryjska doświadczała okresów świetności przeplatających się z burzliwymi wydarzeniami dziejowymi, które ostatecznie doprowadziły do jej upadku.

Biblioteka Aleksandryjska została założona na początku III wieku p.n.e. w nowo powstającym mieście – Aleksandrii nad Nilem – założonym jeszcze przez Aleksandra Wielkiego w 332 r. p.n.e., a rozbudowanym przez dynastię Ptolemeuszy [29; 30, s. 4]. Inicjatorem stworzenia biblioteki był król Ptolemeusz I Soter lub jego następca Ptolemeusz II Filadelfos, który faktycznie doprowadził do urzeczywistnienia projektu ok. 283 r. p.n.e. Źródła wskazują, że istotną rolę w narodzinach biblioteki odegrał Demetriusz z Faleronu – uczony perypatetyk i były namiestnik Aten, doradzający dworowi Ptolemeuszy [29; 30, s. 4–5]. Wzorem dla nowej instytucji stała się idea muzeum (gr. *Mouseion*) – „świątyni muz” i zarazem instytutu naukowego [30, s. 4–5]. W obrębie królewskiego kompleksu pałacowego powstało zatem Muzeum Aleksandryjskie, na terenie którego zorganizowano m.in. obserwatorium astronomiczne, ogród botaniczny i zoologiczny, sale wykładowe oraz samą bibliotekę. Była to placówka o charakterze uniwersalnym, otwarta dla uczonych ze wszystkich kręgów kulturowych, pochodzących ze świata śródziemnomorskiego – nowatorskie centrum badań, edukacji i gromadzenia piśmiennictwa na niespotykaną wcześniej skalę [1, s. 2; 5].

Od początku swojego istnienia Biblioteka Aleksandryjska imponowała rozmiarem kolekcji. Szybko stała się największym zbiorem piśmiennictwa, jaki znał ówczesny świat. Ptolemeusze nie szczędzili środków na powiększanie zasobów – wysyłali emisariuszy po księgi do najdalszych zakątków półwyspu greckiego i poza jego granice, skupując zwoje

papirusowe wszelkiego rodzaju [1, s. 3; 29; 33]. Co więcej, wprowadzono praktykę tzw. egzemplarza obowiązkowego – każdy statek zawijający do portu w Aleksandrii musiał oddać wszystkie przewożone woluminy do skrytoriów królewskich, gdzie sporządzano ich kopie – oryginały zatrzymywano w bibliotece, a kopie odsyłało właścicielom [32]. Zgodnie z przekazem, obowiązek ten obejmował wszystkie statki wpływające do portu w Aleksandrii, co czyniło tę praktykę unikalną w świecie starożytnym [30, s. 2]. Dzięki temu zabiegowi, a także niezliczonym zakupom i darom, zasoby rosły lawinowo. Antyczni autorzy podają różne liczby określające wielkość księgozbioru: od około 400 tys. zwojów (Orozjusz), przez 490 tys. (Kallimach z Kyreny), aż nawet po 700 tys. (Ammianus Marcellinus) [30, s. 5]. Choć dane te mogą być przesadzone, nie ulega wątpliwości, że kolekcja aleksandryjska nie miała sobie równych w starożytności. Co istotne, biblioteka od początku podzielona była na dwie części: główny zbiór w dzielnicy królewskiej (Brucheion) – dostępny przede wszystkim dla uczonych rezydujących w Muzeum – oraz filię publiczną w świątyni Serapisa (tzw. Serapejon), służącą mieszkańcom miasta [11]. Ów dualny charakter podkreślał zarówno ekskluzywny charakter badań naukowych, jak też zapewniał szerszą dostępność do wiedzy dla społeczeństwa Aleksandrii.

Znaczenie Biblioteki Aleksandryjskiej dla rozwoju cywilizacji antycznej było ogromne. Gromadzenie w jej murach tak obszernego księgozbioru umożliwiało uczonym prowadzenie badań przekrojowych i porównawczych w rozmaitych dziedzinach wiedzy. To tutaj przechowywano dzieła literatury greckiej, traktaty filozoficzne, rozprawy naukowe z matematyki, medycyny czy geografii, a także teksty obce – tłumaczone na język grecki specjalnie na potrzeby biblioteki [1, s. 3; 29]. Przykładem może być słynna *Septuaginta*, czyli pierwsze tłumaczenie Biblii hebrajskiej na język grecki, dokonane wedle tradycji przez 72 żydowskich uczonych na zlecenie Ptolemeusza II [29; 30, s. 3].

W aleksandryjskich murach tworzyli lub pracowali najwybitniejsi intelektualiści epoki: m.in. Euklides – autor *Elementów*, Eratostenes z Cyreny – matematyk, geograf i bibliotekarz królewski mierzący obwód Ziemi, Archimedes z Syrakuz – genialny wynalazca i geometra korzystający ze zbiorów biblioteki, Hipparch – pionier astronomii, Heron z Aleksandrii – konstruktor pierwszych automatów, czy Hypatia – matematyczka i filozofka neoplatońska [30, s. 8]. Pierwszym dyrektorem biblioteki został Zenodot z Efezu, który wraz z poetą Kallimachem opracował pionierski katalog zbiorów zwany *Pinakes*, porządkujący piśmiennictwo w działach tematycznych i alfabetycznie [30, s. 3]. Dzięki działalności tych uczonych Biblioteka Aleksandryjska stała się nie tylko skarbcem wiedzy, ale i dynamicznym ośrodkiem badań – prawdziwym intelektualnym sercem świata hellenistycznego.

Mimo swej świetności, historia Biblioteki Aleksandryjskiej nie była wolna od turbulencji. Okres rządów dynastii Ptolemejskiej przyniósł także konflikty polityczne, które nie omiły społeczności uczonych. Przykładowo w II wieku p.n.e. doszło do kryzysu, gdy wskutek intryg na dworze Ptolemeusza VIII kilku czołowych badaczy musiało opuścić Aleksandrię – w tym ówczesny dyrektor biblioteki Arystarch z Samotraki, wybitny gramatyk i filolog [30, s. 6]. Utrata kadry naukowej na pewien czas zachwiała funkcjonowaniem Museionu, a biblioteka straciła swój charakter instytucji badawczej. Choć później, za rządów kolejnych Ptoleme-

uszków, zbiory znów się powiększały i autorytet ośrodka został częściowo odbudowany, to był to pierwszy sygnał, że losy tej instytucji zależą od politycznej koniunktury.

W 30 r. p.n.e. Egipt przeszedł pod panowanie Rzymu, co również wpłynęło na status biblioteki – przestała ona być oczkiem w głowie niezależnych władców, stając się częścią prowincjonalnej rzeczywistości Cesarstwa [1, s. 5; 11]. Mimo iż niektórzy cesarze starali się podtrzymywać dawny splendor (Cezar August i Klaudiusz mieli zakładać nowe biblioteki w Aleksandrii, a cesarz Hadrian podczas wizyty w 130 r. n.e. ufundował biblioteczną kolekcję w świątyni), to jednak z biegiem stuleci znaczenie tamtejszego ośrodka nauki malało [1, s. 4–5].

Prawdziwa katastrofa, która zaważyła na losach Biblioteki Aleksandryjskiej i utrwałała się w pamięci potomnych, nastąpiła w I wieku p.n.e. w rezultacie działań wojennych. Podczas wojny aleksandryjskiej w roku 48/47 p.n.e. rzymski wódz Juliusz Cezar, uwikłany w konflikt między Kleopatrą a Ptolemeuszem XIII, został oblężony w aleksandryjskim porcie. Aby odeprzeć przeważające siły wroga, Cezar rozkazał podpalić flotę egipską. Rozniecony ogień wymknął się jednak spod kontroli – płomienie przeniosły się z płonących okrętów na nabrzeżne zabudowania portowe, a stamtąd dalej na miasto. W pożodze, która ogarnęła część Aleksandrii, znalazła się również dzielnica Brucheion ze słynną biblioteką [11]. Sam Cezar we *Wspomnieniach o wojnie domowej* lakonicznie przyznaje się do podpalenia okrętów, lecz milczy o zniszczeniach w bibliotece. Z kolei historyk Tytus Liwiusz wspomina o wielkim pożarze miasta, a Plutarch w *Żywocie Cezara* pisze wprost, że ogień strawił „wielką bibliotekę” Alexandrii [30, s. 6–7]. Choć nie wszystkie przekazy są zgodne co do rozmiarów zniszczeń, większość źródeł podkreśla katastrofalne skutki tych wydarzeń. Szacuje się, że w wyniku pożaru cezariańskiego spłonęło około 400 tys. zwojów – być może nawet cały główny księgozbiór zgromadzony w pałacu [30, s. 6]. Ocalone zostało prawdopodobnie jedynie to, co znajdowało się w oddzielnym Serapejonie, jednak tamtejsze zbiory (ok. 30 tys. woluminów) stanowiły zaledwie ułamek całości. Co gorsza, w płomieniach przepadł również bezcenny katalog Kallimacha, co uniemożliwia pełne odtworzenie zawartości biblioteki. Zniszczenie Biblioteki Aleksandryjskiej przez pożar w 47 r. p.n.e. było ciosem nie do oszacowania – kres jednej z największych kolekcji antyku oznaczał utratę niezliczonych dzieł z obszaru literatury i nauki, które mogłyby rzucić światło na starożytność, gdyby przetrwały [32].

Paradoksalnie zagłada wielkiej biblioteki nie była końcem jej historii. Źródła podają, że już w kilka dekad po katastrofie podejmowano próby odtworzenia zbiorów. Rzymski wódz Marek Antoniusz miał w 41 r. p.n.e. подарować Kleopatrze całą bibliotekę pergamońską (ponad 200 tys. zwojów) jako rekompensatę strat [32]. Kolejni cesarze również dokładali starań: wspomniany już wcześniej cesarz Klaudiusz utworzył w Aleksandrii centrum badań historycznych, a za panowania Hadriana powstała nowa biblioteka przy świątyni [29]. Niemniej jednak dawnej świetności nie udało się przywrócić.

W następnych stuleciach miasto doświadczało licznych wstrząsów politycznych i militarnych, które ostatecznie dopełniły dzieła zniszczenia. W 272 r. n.e. cesarz Lucjusz Domicjusz Aurelian stłumił bunt w Egipcie, zdobywając Aleksandrię – podczas tych walk zrównano z ziemią całą dzielnicę Brucheion wraz z pozostałościami pałacu królewskiego.

Jeśli do tego czasu zostały zachowane jeszcze jakieś resztki głównej biblioteki, to z pewnością przestały istnieć właśnie wtedy. Przerwać mogła jedynie „biblioteka-córka” w Serapejoni, chroniona przez sanktuarium boga Serapisa. Jednak i ona niebawem podzieliła tragiczny los [30, s. 7–8].

W 391 r. n.e., za rządów cesarza Teodozjusza Wielkiego, doszło w Aleksandrii do gwałtownych wystąpień na tle religijnym [32]. Chrześcijański patriarcha Teofil, realizując edykt Teodozjusza nakazujący likwidację pogańskich kultów, zajął świątynię Serapisa – według relacji niektórych autorów, mnisi towarzyszący Teofilowi zburzyli Serapejon, a zgromadzone w nim zwoje spalili na stosach ulicznych [30, s. 11; 7]. Trzeba podkreślić, że brak jest jednoznacznych świadectw potwierdzających spalenie księgozbioru przez Teofila; część historyków sugeruje wręcz, że patriarcha mógł ocalić manuskrypty, przekazując je do klasztorów lub sprzedając, choć argumentom tym przeczy fakt, że żadne późniejsze katalogi monastyczne nie odnotowują rękopisów o aleksandryjskim rodowodzie. Tak czy inaczej pod koniec IV w. ostatnie ślady Biblioteki Aleksandryjskiej uległy zagładzie [29].

Legenda o ostatecznym unicestwieniu biblioteki żyła jednak dalej, a przez kolejne stulecia obwiniano za nie różne strony. W średniowieczu pojawiła się opowieść, jakoby w VII w. arabski zdobywca Aleksandrii – kalif Omar – nakazał spalić ocalałe książki, argumentując fanatycznie, że jeśli treść ksiąg jest sprzeczna z Koranem, to jest heretycka, a jeśli zgodna – to zbędna [32]. Wedle tej legendy zwoje przez sześć miesięcy płonęły w łaźniach jako opał. Warto zaznaczyć, że narracja ta została spisana dopiero wiele wieków później (pojawiła się w XIII-wiecznych kronikach) i dziś większość badaczy ją odrzuca jako ahistoryczną. W rzeczywistości, gdy muzułmanie zajęli Aleksandrię w 642 r., dawnej biblioteki już od dawna nie było – niektórzy mogliby zarzucić, że szczątkowe zbiory zapewne wtedy jeszcze istniały, ale równie dobrze mogły one dawno zaginąć [29]. Pytanie, kto faktycznie „podłożył ogień”, przez wieki pozostawało przedmiotem sporów i projekcji ideologicznych. Winą za zniszczenie obarczano kolejno rozmaitych sprawców: Rzymian, chrześcijan czy muzułmańskich najeźdźców (późne legendy arabskie) [32]. Niektórzy współcześni historycy zwracają uwagę, że upadek Biblioteki Aleksandryjskiej mógł mieć charakter stopniowy i być rozciągniętym na całe stulecia procesem zaniedbań, zmian intelektualnych trendów i naturalnego niszczenia się woluminów, a nie pojedynczą apokaliptyczną katastrofą. Niezależnie od tego, który scenariusz uznamy za najbliższy prawdzie, w świadomości zbiorowej utrwalił się obraz dramatycznej zagłady (pożaru) Biblioteki Aleksandryjskiej jako jednej z największych tragedii w historii kultury.

Znaczenie i symbolika upadku Biblioteki Aleksandryjskiej wykraczają daleko poza ramy starożytnej historii. Utrata niezliczonych zwojów pełnych wiedzy stała się przestrogą o ulotności dorobku cywilizacji – przypomina, jak wiele skarbów myśli ludzkiej może zniknąć na skutek wojen, fanatyzmu czy zaniedbań. „Z upadkiem biblioteki historia straciła swą pamięć” – zanotował amerykański badacz książki Nicholas A. Basbanes, cytowany przez Grzegorza Sowulę [32], obrazowo ujmując intelektualne konsekwencje tej katastrofy. Rzeczywiście trudno oszacować, jak inaczej potoczyłyby się losy ludzkości i nauki, gdyby przetrwały oryginały dzieł starożytnych przechowywane niegdyś w Aleksandrii. Los Biblioteki Aleksandryjskiej stał się zatem uniwersalnym symbolem – upadek tego „arsenału wiedzy”

oznaczał koniec pewnej epoki i zarazem stanowił memento dla potomnych o konieczności ochrony dziedzictwa kulturowego.

Przez wieki tragiczne dzieje aleksandryjskiej księżnicy inspirowały historyków, pisarzy i artystów, pojawiając się w literaturze i sztuce jako metafora zagłady wiedzy (od XIX-wiecznych opracowań historycznych po współczesne filmy). Co znamienne, pamięć o Bibliotece Aleksandryjskiej nie zginęła wraz z jej ruinami. W 2002 r. u brzegów tego samego miasta, zainaugurowano działalność nowej Biblioteki Aleksandryjskiej (Bibliotheca Alexandrina) – ultranowoczesnej instytucji nawiązującej do legendy swej poprzedniczki [1, s. 8–11; 11; 32]. Stanowi to niezaprzeczalne wręcz świadectwo, że idea gromadzenia i udostępniania całego bogactwa myśli ludzkiej nie umarła (nie spłonęła) wraz z antycznym gmachem. Wręcz przeciwnie, niczym Feniks powstały z popiołów, Biblioteka Aleksandryjska odradza się we współczesnej formie, niosąc światło kolejnym pokoleniom.

Idea odbudowy

Pomysł odbudowy Biblioteki Aleksandryjskiej narodził się w latach siedemdziesiątych XX w. związku z nasileniem apeli naukowców, którzy pragnęli ożywić pamięć o starożytnej księżnicy, przypomnieć o dawnej potędze Egiptu i uczynić go ponownie oknem na dziedzictwo świata arabskiego oraz kulturalną stolicą regionu [31, s. 7]. Postulaty zakorzeniły się w środowisku Uniwersytetu Aleksandryjskiego tak mocno, że władze postanowiły przeznaczyć ziemię pod budowę biblioteki. Wówczas rozpoczęto konstruowanie dużego kompleksu amfiteatralnego, przeobrażonego później w centrum konferencyjne. Projekt z początku nie zyskał dużego rozgłosu i prawdopodobnie nie eskalowałby, gdyby nie poparcie Amadou-Mokhtara M'bowy – ówczesnego Dyrektora Generalnego UNESCO. Wraz z zainteresowaniem UNESCO powstała General Organization for Alexandria Library (GOAL), która z wtórującym głosem egipskiego Ministerstwa Edukacji, wydała oficjalne oświadczenie o rozpoczęciu odbudowy [31, s. 16–17].

W 1989 r. zorganizowany został międzynarodowy konkurs architektoniczny, którego zwycięzca został oficjalnym projektantem budowli. Wzięło w nim udział 524 uczestników z 52 krajów. Ostatecznie zaszczyt przygotowania projektu przypadł norweskiemu zespołowi Snøhetta, składającemu się z pięciu osób w wieku nieprzekraczającym 33 lat. Projekt został opracowany w jedenaście miesięcy i przez sześć lat czekał na wykonanie. W maju 1995 r. rozpoczęła się jego realizacja, trwająca następne siedem lat i kosztująca (nie wliczając zakupu książek) około 223 mln dolarów [30, s. 6]. 16 października 2002 r. światowi przywódcy, wybitni naukowcy i najbardziej znani artyści przybyli do Egiptu, by wspólnie z całym narodem inaugurować otwarcie Bibliotheca Alexandrina. Celebracja trwała dwa tygodnie. Towarzyszyły jej liczne wystawy i koncerty prezentujące wielokulturowość społeczeństwa [31, s. 16].

Biblioteka została ulokowana w Porcie Wschodnim, nad brzegiem Morza Śródziemnego. Nie jest to wybór przypadkowy – to celowy hołd dla przeszłości i nauki, powrót do

źródła. To tu spotyka się burzliwa historia i nowoczesna technologia. Gmach biblioteki wznosi się bowiem tam, gdzie unosi się duch starożytnej wiedzy – w dzielnicy Brucheion, w której niegdyś znajdowała się pramatka odbudowanej instytucji. Forma budynku również została dokładnie zaplanowana – we wszystkich jej detalach tkwią symbole, które razem tworzą niesamowitą narrację o kręgu czasu.

Budowla to 30-metrowy dysk o średnicy niemal 160 metrów, który wygląda jakby wynurzał się prosto z morza (fot. 1.). Szesnastostopniowe nachylenie dachu sprawia wrażenie zatrzymanego ruchu. Wygląd budynku, który pozostanie z Aleksandryjczykami na następne wieki, stanowi przede wszystkim przypomnienie o cykliczności życia i zataczającym koło czasie. Dach biblioteki pokrywa lśniąca powierzchnia, przywodząca na myśl słońce oświetlające wszystkie narody, tak jak biblioteka rzuca światło wiedzy na każdego, kto pragnie czytać [31, s. 7]. Nie sposób przejść obojętnie obok symboliki solarnej, dla starożytnych Egipcjan będącej przede wszystkim życiodajną siłą. Biblioteka bowiem z założenia jest miejscem, które poprzez udostępnienie źródeł naukowych ma przynieść siłę i spełnienie każdemu, kto pragnie osiągnąć pełnię, życia zgłębiając świat wiedzy. Nie jest to jednak jedyna symbolika – mieniające się pokrycie budowli tworzy analogię do latarni morskiej, wskazującej zbłądzonym żeglarzom bezpieczne miejsce, w którym mogą się schronić.

Fotografia 1. Wygląd zewnętrzny Biblioteki Aleksandryjskiej – biblioteka wynurzona z wody

Źródło: BIBLIOTHECA ALEXANDRINA. *BA Exterior*. [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.bibalex.org/en/MediaGallery/Default/baexterior>.

Oksydowane mury biblioteki pokrywają litery stu dwudziestu alfabetów starożytnych i nowożytnych (fot. 2). Tworzy to narrację o wspólnocie narodów, które zjednoczone są w stanie powtórzyć sukces pramatki Biblioteki Aleksandryjskiej. Każdy kamień tworzący fasadę stanowi opowieść o historii świata – od jego początków aż do czasów obecnych. To przede wszystkim symbol animacji kulturalnej [30, s. 6] oraz hołd dla różnorodności ludzkości.

Fotografia 2. Litery alfabetów świata umieszczone na fasadzie biblioteki

Źródło: BIBLIOTHECA ALEXANDRINA. *BA Exterior* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.bibalex.org/en/MediaGallery/Default/baexterior>.

Dzisiejsza biblioteka nie jest dosłowną rekonstrukcją swojej poprzedniczki; nigdy nie planowano też, żeby takową była. Nawiązuje natomiast do ducha starożytnych, korespondując jednocześnie, a raczej będąc znakomitą egzemplifikacją nowoczesności i otwartości [2]. Instytucje łączy jednak nie tylko idea, ale również ciężące nad nimi fatum. W roku 2003, krótko po otwarciu nowego gmachu, biblioteka omal nie powtórzyła losu pramatki. Czwarta piramida (Egipcjanie nazywają Bibliotheca Alexandrina „czwartą piramidą”, co pokazuje ich stosunek do instytucji – poszanowanie i traktowanie jej jako żywego pomnika historii) w wyniku nieszczęśliwego wypadku – awarii instalacji elektrycznej – stanęła w płomieniach. Zniszczeniu uległy cztery z jedenastu pięter budynku. Pomimo iż ogień został ugaszony w niespełną godzinę, zdołał w tym czasie zająć książki [31, s. 9]. Pożar, chociaż był dziełem przypadku, stanowi nie tylko ogromną ironię, ale także metaforę – dokładnie obrazuje małość człowieka wobec natury – nawet największe osiągnięcia i najbardziej skrupulatne próby budowy arki, zawierającej wiedzę całej cywilizacji, są niczym w porównaniu do nieokiełznanych żywiołów. Nie da się tym samym całkowicie uchronić przed zapomnie-

niem i uciec od przemijania; można jedynie próbować żyć z nimi w harmonii. Tak też funkcjonuje Bibliotheca Alexandrina, która mimo przeciwności losu prężnie się rozwija, poszerzając swoje zasoby i środki przekazu, pozostając jedną z najbardziej rozwiniętych placówek tego typu na świecie.

Funkcje i oferta współczesnej biblioteki

Usługi, które obecnie oferuje instytucja, znacząco wykraczają poza tradycyjne rozumienie biblioteki. Miejsce to stało się ośrodkiem kultury nie tylko dla społeczności lokalnej, lecz także globalnej. Bibliotheca Alexandrina jest rocznie gospodarzem ok. 1500 wydarzeń, w tym konferencji, wykładów, paneli naukowych czy nawet koncertów, goszcząc w ten sposób milion odwiedzających [4]. Najważniejsze jest jednak, że prowadzone na terenie placówki programy wykraczają poza granice Egiptu, tworząc na Bliskim Wschodzie miejsce spotkań i dyskusji dla ludzi z całego świata zaangażowanych w tematy takie, jak pokój, demokracja, obywatelskość oraz innowacyjne zagadnienia naukowe, kulturowe i społeczne o globalnym znaczeniu [4].

Opisanie ogromu rozbudowanych gałęzi instytucji wymaga przedstawienia pierwotnej i głównej funkcji budynku jako biblioteki. Książnica ta składa się z jedenastu pięter, co łącznie daje możliwość pomieszczenia woluminów w liczbie od czterech do ośmiu milionów – mimo że obecny inwentarz to 1 496 314 woluminów [18; 10]. Wśród książek znajdujących się we własności placówki odnaleźć można sześć mniejszych kolekcji tematycznych. Jedną z nich jest *The Taha Hussein Library for the visually-impaired*, poświęcona egipskiemu intelektualistcie, pisarzowi, tłumaczowi i krytykowi literackiemu, zwanemu dziekanem arabskiej literatury, który w wieku trzech lat stracił wzrok. Materiały z tego zbioru, dzięki specjalnemu oprogramowaniu, mogą czytać osoby niewidome oraz niedowidzące [24]. Drugą znaczącą kolekcją jest tzw. Sekcja Noblowska, mająca za zadanie służyć głównie naukowcom. Jej elementami są tu, poza oczywiście książkami, sala noblowska, Audytorium im. Gada Rausinga czy salon Söderberga. Sala noblowska wyposażona jest w replikę mebli i oświetlenia zaprojektowanych specjalnie dla Instytutu Nobla w Sztokholmie otwartego w 1918 r. [33]. Wśród pomniejszych zbiorów znajduje się kolekcja kartograficzna – zawierająca 7 tys. map oraz innych dokumentów kartograficznych, geologicznych czy nawet tematycznych, m.in. zbiór przedstawiający Ziemię ze szczególnym uwzględnieniem terenów samej Aleksandrii oraz Bliskiego Wschodu. Co więcej, odnaleźć w niej można także liczne atlasy, mapy nawigacyjne, aeronautyczne, zdjęcia satelitarne czy globusy [11].

Biblioteka Aleksandryjska posiada również ofertę dla najmłodszych zwiedzających. Sekcja wydzielona dla dzieci od 6. do 11. roku życia, dostosowana również do potrzeb osób niepełnosprawnych, umożliwia dostęp do wielu książek obrazkowych i przygodowych bądź materiałów multimedialnych pokrywających zagadnienia z wielu obszarów – od sztuki do zoologii. Dzieci obejrzą też w tym miejscu pokazy kukielkowe, spotkają autorów ich ulubionych książek na specjalnych panelach organizowanych przez bibliotekę lub przy-

stąpią do warsztatów rozwijających kreatywność i artystyczne umiejętności manualne [9]. Dla odwiedzających w wieku nastoletnim instytucja przygotowała natomiast zbiór pomocy naukowych wspomagających rozwój młodych pasjonatów oraz wyselekcjonowany odpowiednik zbioru głównego, poruszający te same tematy, ale w bardziej przystępnej formie [26]. Podkreślić należy, że działania nastawione na młodego czytelnika są szczególnie istotne, ponieważ to on w przyszłości będzie (lub nie) odbiorcą usług biblioteki i właśnie teraz powinny być kształtowane jego nawyki dotyczące korzystania z lektury oraz szerzej – z instytucji kultury. W związku z tym biblioteki powinny zapewniać zarówno odpowiednią ofertę usługową, dedykowaną osobno młodszym dzieciom oraz nastolatkom, jak też odpowiedni księgozbiór oraz specjalnie przystosowane przestrzenie biblioteczne [szerz. zob. 28; 35].

Atrybutem architektonicznym Biblioteki Aleksandryjskiej jest druga co do wielkości na świecie przestrzeń czytelniana (w chwili powstania największa), zajmująca ponad połowę całej kubatury budynku (fot. 3). Sala ta, o powierzchni 20 tys. m², może pomieścić nawet 2 tys. osób. Na uwagę zasługuje również przemyślane oświetlenie czytelnicy oparte o liczne pionowane okna połaciowe, znajdujące się na dachu pomieszczenia, skierowane w stronę północy, co umożliwia wygodne czytanie, przy jednoczesnym braku narażenia książek oraz innych materiałów archiwalnych na degradację, spowodowaną bezpośrednim oddziaływaniem światła słonecznego. Innym atutem czytelnicy jest jej konstrukcja, oparta na tarasowych podestach, które razem tworzą przestrzeń przypominającą amfiteatr. Takie rozplanowanie wnętrza pozwala na szybsze, względem swojego tradycyjnego odpowiednika, docieranie do wybranych pozycji, oferując zwiedzającym dodatkowo przyjemny widok oraz potrzebne w lekturze oświetlenie [4].

Fotografia 3. Wnętrze czytelnicy głównej

Źródło: BIBLIOTHECA ALEXANDRINA. *BA Interior* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.bibalex.org/en/MediaGallery/Default/bainterior>.

Bibliotheca Alexandrina mieści 4 muzea, 16 wystaw stałych oraz 4 galerie sztuki przygotowane na kolekcje czasowe [18]. Miejsca te nie tylko dopełniają ważne historyczne bądź kulturowe aspekty placówki, lecz także wpływają na jej walory turystyczne. Na terenie biblioteki znajduje się bowiem aż 1316 archeologicznych artefaktów, wchodzących w skład wystawy o antykach. Przedmioty te to między innymi zdobycze wyłowione z dna Morza Śródziemnego w pobliżu Portu Wschodniego i Zatoki Abukir [6]. W bibliotece znajduje się również zbiór rękopisów (w tym największy na świecie zbiór rękopisów cyfrowych) oraz specjalny warsztat, pozwalający na profesjonalną ich konserwację [14].

Jednym z najciekawszych i najbardziej rozbudowanych muzeów na terenie biblioteki jest jednak *Sadat Museum*, którego inauguracji dokonała w 2009 r. Suzanne Mubarak oraz Jehan Al Sadat. Celem wystawy jest ukazanie spadku pozostawionego po polityku, oficerze wojskowym oraz trzecim prezydencie Egiptu, sprawującym swoją kadencję w latach 1970–1981, który za liczne zasługi został uhonorowany Pokojową Nagrodą Nobla. Muzeum zajmuje 200 m². Wystawa stylizowana jest miejscami na pokój Sadata, prezentując jego biurko wraz z osobistym radiem oraz książkami, które otrzymał od przedstawicieli różnych państw. Ponadto obejrzeć można liczne przedmioty, które należały do samego polityka, w tym medale i dekoracje zdobyte przez niego w trakcie życia. Zwiedzającemu dane będzie również spojrzeć na pełną gamę portretów byłego prezydenta Egiptu, a nawet odsłuchać nagrania, na którym ten recytuje własny utwór pod tytułem *Qur'an*. Biblioteka posiada również przestrzeń w Internecie, która została poświęcona wystawie. Na stronie internetowej publikowane są nagrania, grafiki i różnego rodzaju dokumenty. Obecna kolekcja cyfrowa składa się z 14 tys. zdjęć oraz 61 godzin filmów [23].

Na podstawie wspomnianej już, ale także innych wystaw, łatwo zauważyć, że w bibliotece duży nacisk kładziony jest na interaktywność oraz publikowanie cyfrowe. Dzięki temu zdigitalizowane treści są dostępne dla zainteresowanych na całym świecie. Jak można przeczytać w jednej z książek na temat elektronicznego wizerunku bibliotek: „Zauważalny w ostatnich latach dynamiczny rozwój nowych technologii powoduje coraz liczniejsze zmiany w organizacji nauki, rozwoju kultury, sztuki oraz formach organizacji różnego typu usług. Już nie tylko instytucje komercyjne korzystają z nowych zdobyczy techniki, ale również organizacje usługowe o charakterze non profit. Również i biblioteki stanęły przed koniecznością zmiany form działania. Nowe możliwości przekazu danych, nowe nośniki utrwalania, przechowywania i udostępniania informacji oraz zupełnie odmienne metody zarządzania danymi powodują konieczność modyfikacji dotychczasowych form pracy bibliotek” [34, s. 5]. Widać to doskonale w Bibliotece Aleksandryjskiej, która zabiega o interaktywność swoich prezentacji oraz szeroką dostępność zbiorów, które prezentowane są za pośrednictwem Internetu.

Biblioteka chętnie sprawuje opiekę nad wieloma wystawami. Ich zorganizowanie często możliwe jest dzięki hojnym darczyńcom, dzielącym się własnymi cymbeliami. Pośród stałego zestawu ekspozycji mieści się *The Impressions of Alexandria exhibition*, poruszająca tematykę miasta Aleksandrii. Jest to galeria rycin i fotografii z okresu od XV do XX w. Zebrane materiały to obiekty подарowane instytucji przez doktora Mohameda Awada – są tu m.in. niezwykle rzadkie zdjęcia od pierwszej połowy XIX w. aż do połowy wieku XX. Cała kompozycja stanowi dokumentację Aleksandrii przedstawianej przez najsłynniejszych artystów, pisarzy i podróżników [13].

Nagrań oraz kolekcji cyfrowych w bibliotece jest oczywiście o wiele więcej. W skład wystawy stałej wchodzi przykładowo projekt *Our Digital World*, przedstawiający m.in. cyfrowe archiwa byłych prezydentów Egiptu, a także materiały związane z *Encyclopedia of life*, darmową internetową encyklopedią, której celem jest dokładne udokumentowanie wszystkich znanych nauce gatunków zamieszkujących Ziemię (1,9 miliona). Innym przedsięwzięciem pokazującym ogrom działania instytucji, jaką jest Bibliotheca Alexandrina, może być *Science Supercourse*, czyli darmowy edukacyjny kurs online, pozwalający na pobranie nawet do 165 tys. prezentacji-wykładów z czterech wyodrębnionych działów nauki, takich jak: publiczna służba zdrowia, inżynieria komputerowa i środowiskowa oraz agrokultura. Kurs ten jest częścią większego ruchu z lat osiemdziesiątych XX w., wywodzącego się od Rolanda LaPorte'a z Uniwersytetu w Pittsburghu, a zrzeszającego przynajmniej 56 tys. badaczy ze 174 krajów. Ma on stanowić narzędzie do zdobywania wiedzy dla ludzi z całego świata [17; 20; 21].

Bardziej związaną z kulturą egipską wystawą jest natomiast *The World of Shadi Abdel Salam Exhibition*, której elementy zostały подарowane bibliotece przez rodzinę słynnego reżysera i realizatora filmowego Shadi'ego Abdel Salama, odpowiedzialnego za ponowne wypromowanie filmu egipskiego w latach siedemdziesiątych XX w. poza granicami rodzinnego kraju [25].

Ostatnim już etapem „zwiedzania” cyfrowego zasobu Biblioteki Aleksandryjskiej jest *The Culturama* (fot. 4). To hala wyposażona w panoramiczny, interaktywny ekran komputerowy o łącznej średnicy 10 metrów, złożony z dziewięciu segmentów oraz dziewięciu dodatkowych projekcji z rzutników. Razem tworzą one jednolitą, półkolistą wizualizację, ukazującą detale obejmujące łącznie 5 tys. lat historii Egiptu. Technika ta została zaprojektowana przez Egyptian Center for Documentation oraz Center for Documentation of Cultural and Natural Heritage i opatentowana w 2007 r. [16].

Fotografia 4. Ekran panoramiczny projektu *The Culturama*

Źródło: BIBLIOTHECA ALEXANDRINA. *Projects. Culturama* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.bibalex.org/en/MediaGallery/Default/culturama>.

Kolekcje, wystawy i zbiory dopełnia znajdujące się na terenie instytucji Planetarium Science Center. Planetarium prowadzone jest przez fundację nonprofit, skupiającą się na edukacji oraz propagowaniu zagadnień związanych z nauką wśród społeczeństwa egipskiego. W 2008 r. Planetarium Science Center zorganizowało pierwszy pokaz, utworzony w pełni na terenie Afryki i Bliskiego Wschodu, zatytułowany *Sky of Alexandria*. W roku 2010 fundacja wspomogła Center for Documentation of Cultural and Natural Heritage w zrealizowaniu projektu *Astronomical Myths*, pierwszego egipskiego filmu, możliwego do odtworzenia na pełnej kopule planetarium [19].

Podsumowując, współczesna Biblioteka Aleksandryjska, podobnie jak jej starożytna poprzedniczka, stała się ośrodkiem rozwoju kultury, pracy badawczej i edukacyjnej. Nacisk, który instytucja kładzie na propagowanie wiedzy oraz zachęcanie do nauki, nie pozostawia wątpliwości – jest to swoiste metamuzeum o wielokierunkowych zadaniach i funkcjach, w którym wystawa stała *History of Science Museum* podkreśla wartości wynikające przede wszystkim z pielęgnowania informacji o dorobku kulturowym zarówno Bliskiego Wschodu, jak i całego świata nauki [12]. Bibliotheca Alexandrina to wielozadaniowa placówka nie tylko przechowująca miliony woluminów, ale propagująca idee wolności, współpracy i łatwego dostępu do wiedzy dla każdego. Przechowując księgi zakazane w krajach sąsiadujących [3], oferując tysiące materiałów cyfrowych czy organizując międzynarodowe konferencje, akcje społeczne oraz naukowe, znacząco przyczynia się do postępu, wspierając rozwój wiedzy i pomagając patrzeć w przyszłość [5].

Znaczenie symboliczne i przyszłość

Przyciągając do swoich murów turystów, naukowców i artystów ze wszystkich państw, Bibliotheca Alexandrina stanowi nie tylko najważniejszy punkt kulturalny Egiptu, ale jest również centrum naukowym – zarówno w znaczeniu dosłownym, jak i metaforycznym. To nie tylko instytucja skupiająca zapiski ludzkości, lecz przede wszystkim miejsce, w którym dialog międzynarodowy i starcie wielu kultur pozwalają na zachowanie ciągłości rozwoju cywilizacyjnego. To również hołd w stronę przodków, którzy budując „starą” bibliotekę, zapewne nie marzyli o jej formie znanej dzisiaj. Znacząca jest też rola biblioteki jako połączenia przeszłości z przyszłością, miejsca wiedzy, pokoju i tolerancji, które nie zna barier wynikających z różnorodności języków czy granic państw. Młoda Bibliotheca Alexandrina jest czymś więcej niż skarbnicą wiedzy – to symbol intelektualnych osiągnięć, które w miarę upływu czasu poszerzają horyzonty. Starożytna Biblioteka Aleksandryjska była miejscem, w którym pierwszy raz w historii ludzkości wiedza stała się uniwersalna, nie „patrzyła” na imperia czy kontynenty. Zbierając dorobek naukowy, księżnica ta stała się wrzącym kotłem koncepcji, historii i kultur – łącznikiem dla całego świata.

W erze szybkiego dostępu do danych, od których człowieka dzielą przysłowiowe dwa kliknięcia myszy, w czasach, w których książki bez problemu istnieją w przestrzeni internetowej w formie audiobooków czy e-booków, można zastanawiać się, czy instytucja biblioteki ma jeszcze znaczenie. Być może współczesny człowiek potrafi sobie radzić inaczej

i nie potrzebuje już rozwiązań, które zaproponowane były tysiące lat wcześniej... Przecież teksty większości książek i artykułów trafiają obecnie do Internetu, który często jest bardziej dostępny niż fizyczna biblioteka. Jest to jednak mylne przekonanie, obrazujące zależność ludzi od sieci. Budynek biblioteki jest wszak miejscem, którego nie da się przekonwertować na dokument elektroniczny. Żadna technologia nie wyprze nigdy bezpośrednich kontaktów międzyludzkich, nawiązywanych m.in. w murach księżnic, a także nie będzie w stanie oddać piękna i monumentalności ich fizycznych przestrzeni. Niezastąpione jest również obcowanie z instytucją, która staje się żywym organizmem, z sercem, którym wcale nie są woluminy, a ludzie ją odwiedzający. To fenomen, którego cyfryzacja nie jest w stanie zastąpić – najważniejsze są tu bowiem przeżycia i empiryczne doświadczenia z bycia częścią placówki.

Fenomen ten dostrzegają nie tylko naukowcy z całego świata, którzy każdego dnia pracują w gmachu nad nowymi badaniami. Widzą go również inne państwa – Francja, Hiszpania, Grecja czy Włochy, które przekazują do zbiorów biblioteki kolejne materiały, umożliwiając w ten sposób ciągły rozwój tak, jak odbywało się to w starożytności. Ponadto Biblioteka Aleksandryjska sama daje się zauważyć poprzez wystawy, wydarzenia kulturalne i nieprzerwaną promocję internetową. Dzięki tym działaniom placówka w 2022 r. zdobyła nagrodę Sheikh Zayed Book Awards w kategorii Wydawnictwa i Technologie [27]. Szczególnie docenione zostały bogate zasoby biblioteki, takie jak jej cyfrowe archiwum, ale także inicjatywy naukowe.

Będąc symbolicznym słońcem i latarnią morską Egiptu, Bibliotheca Alexandrina manifestuje swoją potęgę i znaczenie w dziejach nowożytnego świata. Mimo pożaru z 2003 r. i problemów finansowych, z którymi musiała się mierzyć na początku swojej działalności, ciągle pokazuje, że tym razem nie pozwoli na zahamowanie swojego rozwoju. Jest fenomenem, który mimo ulotności czasu i nietrwałości rzeczy materialnych nie pozwoli na zapomnienie i ponowne obrócenie swojej inicjatywy w proch.

Odrodzenie się tej placówki w nowożytnym świecie nie tylko obrazuje nieprzerwaną potrzebę rozwoju, ale jest również pomnikiem intelektu, który nawet w sytuacjach krytycznych zdaje się być trwalszy niż ze spiżu. Aby go nie zburzyć, należy go nieustannie pielęgnować. Dlatego biblioteka nie tylko potrzebuje ludzi, by mogła istnieć – ona jest tymi, którzy ją tworzą. Stanowi też najważniejszą dla ludzkości lekcję współpracy. Ma szansę funkcjonować przez wieki, jeżeli społeczeństwo dalej będzie żyło w głodzie wiedzy i w wierze, że to kultura jest fundamentem istnienia, który wart jest każdej ceny i poświęcenia.

Bibliografia

1. AMÁN Mohammed M. *The New Bibliotheca Alexandrina: A Link in the Historical Chain of Cultural Continuity* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://eric.ed.gov/?id=ED330358><https://eric.ed.gov/?id=ED330358>. Stan z dnia 13.06.2025.
2. *Biblioteka Aleksandryjska – hołd dla starożytności i arcydzieło współczesnej architektury* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://architectu.pl/biblioteka-aleksandryjska-egipt/>. Stan z dnia 14.06.2025.
3. Biblioteka Aleksandryjska. Jak powstał największy księgozbiór starożytności i kto go zniszczył? *National Geographic* [Dokument elektroniczny]. 03.01.2023. Tryb dostępu: <https://www.national-geographic.pl/historia/biblioteka-aleksandryjska/#biblioteka-aleksandryjska-dzis>. Stan z dnia 13.06.2025.
4. *Bibliotheca Alexandrina. A Library for the Public* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.snohetta.com/projects/bibliotheca-alexandrina>. Stan z dnia 13.06.2025.
5. BIBLIOTHECA ALEXANDRINA. *About the BA* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.bibalex.org/en/page/about>. Stan z dnia 13.06.2025.
6. BIBLIOTHECA ALEXANDRINA. *Antiquities Museum* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://antiquities.bibalex.org/home/index.aspx?lang=en>. Stan z dnia 13.06.2025.
7. BIBLIOTHECA ALEXANDRINA. *BA Exterior* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.bibalex.org/en/MediaGallery/Default/baexterior>. Stan z dnia 14.06.2025.
8. BIBLIOTHECA ALEXANDRINA. *BA Interior* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.bibalex.org/en/MediaGallery/Default/bainterior>. Stan z dnia 14.06.2025.
9. BIBLIOTHECA ALEXANDRINA. *Children's Library* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.bibalex.org/en/center/details/childrenslibrary>. Stan z dnia 13.06.2025.
10. BIBLIOTHECA ALEXANDRINA. *Frequently Asked Questions* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.bibalex.org/en/Page/FAQ>. Stan z dnia 14.06.2025.
11. BIBLIOTHECA ALEXANDRINA. *Historia i misja* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.bibalex.org/en/AboutUs/History>. Stan z dnia 13.06.2025.
12. BIBLIOTHECA ALEXANDRINA. *History of Science Museum* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.bibalex.org/en/center/details/historyofsciencemuseum?keywords=history%20of%20science%20museum>. Stan z dnia 13.06.2025.
13. BIBLIOTHECA ALEXANDRINA. *Impressions of Alexandria: The Awad Collection* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.bibalex.org/en/center/details/ImpressionsofAlexandria#:~:text=%E2%80%9CImpressions%20of%20Alexandria%E2%80%9D%20is%20a%20collection%20of%20original,Alexandria%20from%20the%2015th%20to%20the%2019th%20centuries>. Stan z dnia 13.06.2025.
14. BIBLIOTHECA ALEXANDRINA. *Manuscripts Center* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.bibalex.org/en/center/details/manuscriptscenter?keywords=manuscripts>. Stan z dnia 13.06.2025.
15. BIBLIOTHECA ALEXANDRINA. *Map Library*. [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.bibalex.org/en/center/details/maplibrary?keywords=maps>. Stan z dnia 13.06.2025.
16. BIBLIOTHECA ALEXANDRINA. *News. Culturama at the Bibliotheca Alexandrina* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.bibalex.org/en/news/details?documentid=386&keywords=culturama>. Stan z dnia 13.06.2025.
17. BIBLIOTHECA ALEXANDRINA. *Our Digital World* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.bibalex.org/en/center/details/ourdigitalworld?keywords=the%20our%20digital%20world>. Stan z dnia 13.06.2025.
18. BIBLIOTHECA ALEXANDRINA. *Overview* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.bibalex.org/en/page/overview?keywords=overview>. Stan z dnia 13.06.2025.
19. BIBLIOTHECA ALEXANDRINA. *Planetarium Science Center (PSC)* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.bibalex.org/en/center/details/planetariumsciencecenterpsc?keywords=planetarium%20science%20center>. Stan z dnia 13.06.2025.

20. BIBLIOTHECA ALEXANDRINA. *Projects & Activities. Science Supercourse Project* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.bibalex.org/en/project/details?documentid=187&keywords=science%20supercourse>. Stan z dnia 13.06.2025.
21. BIBLIOTHECA ALEXANDRINA. *Projects & Activities. The Encyclopedia of Life (EOL)*. [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.bibalex.org/en/project/details?documentid=282&keywords=encyclopedia%20of%20life>. Stan z dnia 13.06.2025.
22. BIBLIOTHECA ALEXANDRINA. *Projects. Culturama* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.bibalex.org/en/MediaGallery/Default/culturama>. Stan z dnia 14.06.2025.
23. BIBLIOTHECA ALEXANDRINA. *Sadat Museum* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.bibalex.org/en/center/details/sadatmuseum?keywords=sadat>. Stan z dnia 13.06.2025.
24. BIBLIOTHECA ALEXANDRINA. *Taha Hussein Library For Visually Impaired* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.bibalex.org/libraries/presentation/static/14710.aspx>. Stan z dnia 13.06.2025.
25. BIBLIOTHECA ALEXANDRINA. *The World of Shadi Abdel Salam Exhibition* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.bibalex.org/en/center/details/worldofshadiabdel salamexhibition?keyword=s=the%20world%20of%20shadi%20abdel%20salam%20exhibition>. Stan z dnia 13.06.2025.
26. BIBLIOTHECA ALEXANDRINA. *Young People's Library* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.bibalex.org/en/center/details/youngpeopleslibrary>. Stan z dnia 13.06.2025.
27. Bibliotheca Alexandrina: award-winning cultural centre. In *BookBrunch* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.bookbrunch.co.uk/page/free-article/bibliotheca-alexandrina/>. Stan z dnia 14.06.2025.
28. GRABOWSKA Dorota, MIERZECKA Anna. Potrzeby użytkowników dziecięcych a działania bibliotek w świetle badań na łamach międzynarodowych czasopism naukowych. In KOTOWSKI Robert, GRABOWSKA Dorota (red.). *Wokół bibliotek i dziedzictwa kultury*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne SBP, 2022, s. 113–129. ISBN 978-83-65741-80-6.
29. Library of Alexandria. In *Encyclopedia Britannica* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.britannica.com/topic/Library-of-Alexandria>. Stan z dnia 13.06.2025.
30. MEINARDI Gabriela. Bibliotheca Alexandrina – „czwarta piramida” – świetność z gruzów. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Bibliothecarum Scintiam Pertinentia III*. 2005, Folia 25, s. 3–10. ISSN 2081-1861.
31. SERAGELDIN Ismail. *Much more than a building... Rreclaiming the legacy of the Bibliotheca Alexandrina*. Egypt: Bibliotheca Alexandrina, 2007. ISBN 978-977-6163.
32. SOWULA Grzegorz. Bibliotheca Alexandrina, czwarta piramida. *Rzeczpospolita* [Dokument elektroniczny]. 16.10.2012. Tryb dostępu: <https://www.rp.pl/literatura/art5893461-bibliotheca-alexandrina-czwarta-piramida>. Stan z dnia 13.06.2025.
33. The New Alexandrian Library. *Electrum Magazine* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.electrummagazine.com/2010/12/the-new-alexandrian-library/>. Stan z dnia 13.06.2025.
34. WOJCIECHOWSKA Maja (red.). *Elektroniczny wizerunek biblioteki*. Gdańsk: Ateneum – Szkoła Wyższa, 2008. ISBN 978-83-61079-01-9.
35. WOJCIECHOWSKA Maja. Strefa dla młodego czytelnika – fizyczna przestrzeń dziecięcych instytucji bibliotecznych. In WOJCIECHOWSKA Maja (red.). *Fizyczna przestrzeń biblioteki*. Gdańsk: Oficyna Wydawnicza Edward Mitek, 2013, s. 75-93. ISBN 978-83-64335-00-6.

Sławomir Sobczyk

Akademia Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie
ssobczyk@asp.krakow.pl

Biblioteka Oodi w Helsinkach jako model nowoczesnej przestrzeni publicznej – analiza funkcji, architektury i społecznej roli biblioteki

(Helsinki's Oodi Library as a Model of a Modern Public Space – An Analysis of the Library's Functions, Architecture, and Social Role)

Słowa kluczowe: Biblioteka Oodi, bibliotekarstwo fińskie, Helsinki, ALA Architects, nowoczesna biblioteka, inkluzywna biblioteka

Abstrakt: Artykuł przedstawia Bibliotekę Oodi w Helsinkach jako model nowoczesnej przestrzeni publicznej, łączącej funkcje edukacyjne, społeczne, kulturalne oraz rekreacyjne. W tekście omówiono proces projektowania gmachu z udziałem społeczności lokalnej oraz innowacyjne rozwiązania architektoniczne, które kształtują otwartą i wielofunkcyjną przestrzeń. Przedstawiono również wielowymiarową rolę biblioteki w integrowaniu mieszkańców, wspieraniu edukacji cyfrowej oraz promowaniu partycypacji społecznej. Na podstawie obserwacji autora oraz rozmów z pracownikami biblioteki dało się wysnuć wniosek, że jest to instytucja inspirująca, miejsce sprzyjające współpracy, kreatywności i budowaniu tożsamości miejskiej.

Keywords: Oodi Library, Finnish librarianship, Helsinki, ALA Architects, modern library, inclusive library

Abstract: The article analyzes the Oodi Library in Helsinki as a model of a modern public space that integrates educational, social, cultural, and recreational functions. It discusses the design process involving the local community and innovative architectural solutions that shape an open and multi-functional environment. The article also presents the library's multifaceted role in fostering community integration, supporting digital education, and promoting social participation. Based on the author's observations and conversations with library staff, it can be concluded that the library is an inspiring institution – a place that fosters collaboration, creativity, and the development of urban identity.

Wstęp

Biblioteki publiczne od dawna pełnią na całym świecie kluczową rolę jako instytucje kultury, edukacji i integracji społecznej. W dobie dynamicznych przemian technologicznych, zmieniających się oczekiwań użytkowników oraz rosnącego znaczenia przestrzeni sprzyjających współpracy i kreatywności tradycyjna rola bibliotek ulega głębokiej trans-

formacji. W tym kontekście warto bliżej zaprezentować Bibliotekę Oodi w Helsinkach, otwartą w 2018 r. Stanowi ona model nowoczesnej przestrzeni publicznej, która integruje funkcje centrum kultury, edukacji oraz społecznego spotkania, tworząc wielowymiarową i inkluzywną przestrzeń [5, s. 75].

Oodi nie tylko kontynuuje misję popularyzacji wiedzy i zapewniania powszechnego dostępu do zasobów, ale także wyznacza nowe standardy w zakresie innowacyjnej architektury, poszerzenia oferty dostępnych usług i zaangażowania społecznego. Biblioteka ta stała się symbolem otwartej i aktywnej przestrzeni miejskiej, wspierającej dialog społeczny i budowanie tożsamości lokalnej. Finlandia, znana z wysokiego poziomu czytelnictwa oraz szerokiego dostępu do usług bibliotecznych, jest doskonałym przykładem konsekwentnej polityki edukacyjnej i kulturalnej, gdzie biblioteki pełnią istotną funkcję w życiu społecznym – jako centra nauki, spotkań i promowania kultury.

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie Biblioteki Oodi jako modelu nowoczesnej przestrzeni publicznej, ze szczególnym uwzględnieniem analizy jej funkcji, architektury oraz społecznej roli, jaką pełni w codziennym życiu mieszkańców Helsinek.

Metodologia

Analiza zawarta w niniejszym artykule opiera się na jakościowej metodzie obserwacji autora, który osobiście odwiedził Bibliotekę Oodi w Helsinkach. Obserwacja objęła przede wszystkim przestrzeń architektoniczną budynku oraz atmosferę panującą w różnych strefach biblioteki. Autor zwracał uwagę na aspekty funkcjonalne, estetyczne oraz społeczne, które wpływają na odbiór i wykorzystanie nowoczesnej przestrzeni publicznej.

Metoda ta pozwoliła na uzyskanie subiektywnych, lecz dobrze ugruntowanych wrażeń, które uzupełniają analizę teoretyczną o praktyczne doświadczenia związane z organizacją i aranżacją przestrzeni. Dzięki temu możliwe było ocenienie, jak funkcje biblioteki odpowiadają założeniom projektowym oraz celom społecznym wyznaczonym przez twórców i władze miasta.

Choć obserwacja jakościowa nie zastępuje badań ilościowych czy ankietowych, stanowi wartościowy wkład w zrozumienie roli Biblioteki Oodi jako modelu nowoczesnej, wielofunkcyjnej i otwartej przestrzeni publicznej.

Geneza powstania biblioteki

Biblioteka Centralna Oodi w Helsinkach to przykład nowoczesnej instytucji kultury, która wyrosła z głęboko zakorzenionych w fińskim społeczeństwie wartości demokracji, równości, partycypacji społecznej oraz powszechnego dostępu do wiedzy. Powstanie Oodi jest efektem długotrwałych przemyśleń na temat roli bibliotek w XXI w. Instytucje te traktowane są w Finlandii nie tylko jako miejsca wypożyczania książek, lecz także jako przestrzenie współpracy, kreatywności oraz rozwoju kompetencji cyfrowych i obywatelskich (fot. 1) [3, s. 22].

Fotografia 1. Budynek Biblioteki Oodi

Źródło: fotografia własna.

Idea stworzenia nowej, centralnej biblioteki dla Helsinek zrodziła się pod koniec lat 90. XX w. W 1998 r. ówczesny minister kultury Claes Andersson zainicjował publiczną debatę na temat potrzeby powstania instytucji, która odpowiadałaby rosnącym wymaganiom mieszkańców oraz podkreślała rolę edukacji i dostępu do informacji jako fundamentów społeczeństwa obywatelskiego [7]. Projekt ten stopniowo zyskiwał poparcie kolejnych rządów, bez względu na ich polityczną orientację, co świadczyło o jego znaczeniu dla całego społeczeństwa [17].

Prace koncepcyjne i przygotowawcze trwały do 2013 r., kiedy to ogłoszono międzynarodowy konkurs architektoniczny na budynek nowej biblioteki [8]. Zwyciężyła fińska pracownia ALA Architects, która zaproponowała innowacyjny projekt, łączący nowoczesną technologię, ekologiczne rozwiązania i otwartą przestrzeń dostosowaną do różnych grup użytkowników [3, s. 22]. Od samego początku zakładano, że Oodi będzie pełnić funkcję nie tylko biblioteki, ale również ogólnodostępnej przestrzeni miejskiej – tzw. „salonu miejskiego”, w którym mieszkańcy mogą spotykać się, pracować oraz uczestniczyć w życiu społecznym i kulturalnym [18, s. 9].

Budowa, finansowana przez miasto Helsinki oraz państwo, rozpoczęła się w 2015 r., a ukończono ją w roku 2018, przy całkowitym koszcie około 100 mln euro [4]. Realizacja inwestycji zbiegła się w czasie z obchodami stulecia odzyskania niepodległości przez Finlandię, zaś sama biblioteka stała się jednym z kluczowych projektów programu jubileuszowego „Finlandia 100” [11].

Szczególnie ważnym elementem procesu powstawania Oodi była szeroka partycypacja społeczna – władze miasta przeprowadziły konsultacje z mieszkańcami, gromadząc ponad

2300 propozycji dotyczących funkcji i wyglądu biblioteki [9, s. 26]. Część budżetu pochodziła z budżetu obywatelskiego, co zwiększyło zaangażowanie lokalnej społeczności i poczucie współtworzenia tej nowoczesnej przestrzeni publicznej [9, s. 26]. Projekt był na bieżąco prezentowany społeczności – zarówno architekci, jak i instytucje miejskie dbali o przejrzystość i aktywne informowanie obywateli o postępach oraz decyzjach projektowych, co budowało zaufanie i poczucie wspólnotowego charakteru przedsięwzięcia [7].

Nazwa „Oodi” („Oda”) symbolizuje hołd dla kultury, wiedzy i demokracji – wartości, które stanowią fundament fińskiej tożsamości narodowej [2, s. 640]. Zatem biblioteka jest nie tylko miejscem dostępu do książek, ale przede wszystkim przestrzenią celebrującą społeczne i humanistyczne ideały. Reprezentuje nowy model instytucji publicznej, która elastycznie odpowiada na potrzeby współczesnego społeczeństwa, stając się dynamicznym centrum społecznego zaangażowania i kulturowej aktywności [10].

Architektura i funkcje przestrzeni

Biblioteka Centralna Oodi w Helsinkach stanowi przykład nowoczesnej przestrzeni publicznej, która harmonijnie łączy wysoką jakość architektury z funkcjonalnością, dostępnością oraz zrównoważonym rozwojem. Zlokalizowana w samym sercu fińskiej stolicy, naprzeciwko gmachu parlamentu (Eduskuntatalo), po drugiej stronie placu Kansalaistori, została pomyślana nie tylko jako centrum wiedzy i kultury, lecz również jako symboliczny pomost między obywatelami a państwem. Lokalizacja biblioteki w otoczeniu kluczowych instytucji publicznych i kulturalnych podkreśla jej rolę jako współczesnego forum obywatelskiego (fot. 2).

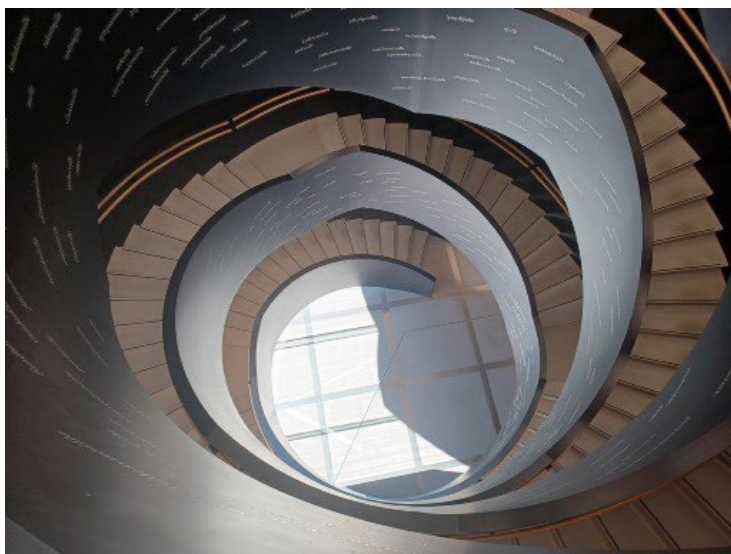
Fotografia 2. Budynek Biblioteki Oodi

Źródło: fotografia własna.

Budynek o całkowitej powierzchni 17 250 m² został zaprojektowany przez pracownię ALA Architects, kierowaną przez Juho Grönholma, Anttiego Nousjokiego i Samuli Woolstona [15, s. 1]. „Chęć ludzi do korzystania z budynku i dzielenia się nim w kreatywny i pełen szacunku sposób była dla nas wspaniałym doświadczeniem” – mówi Nousjoki [18, s. 9]. Jego koncepcja architektoniczna opiera się na idei „trzeciego miejsca” – przestrzeni niezależnej od domu i pracy, otwartej dla wszystkich, stwarzającej warunki do spotkań, nauki, odpoczynku i kreatywnej aktywności [14]. Architektura obiektu realizuje tę ideę poprzez wyraźne zróżnicowanie funkcji na trzech publicznie dostępnych poziomach (fot. 3).

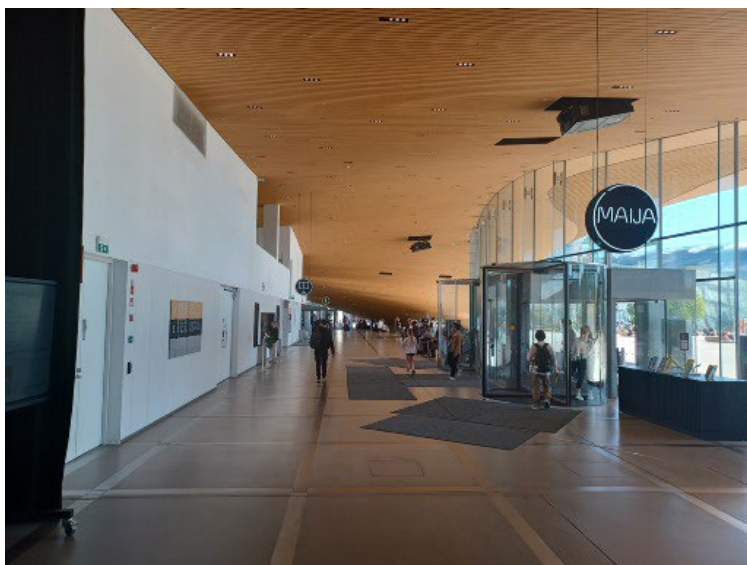
Fotografia 3. Klatka schodowa w Bibliotece Oodi

Źródło: fotografia własna.

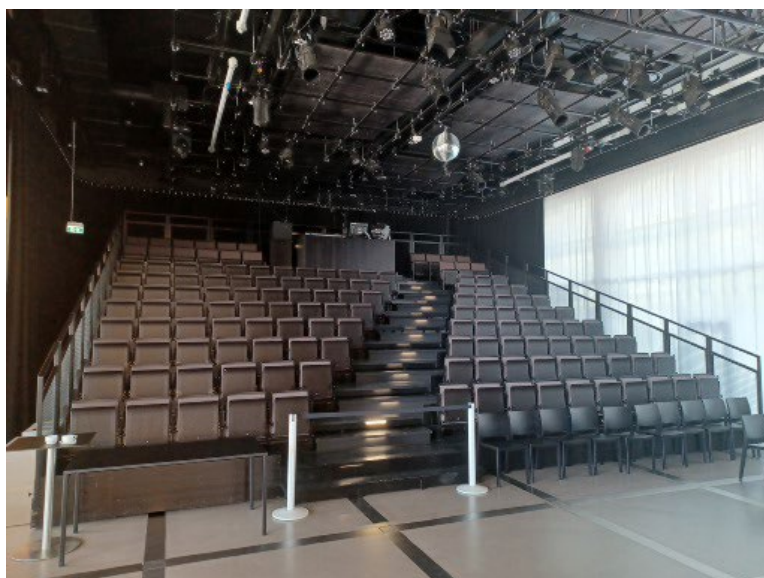
Parter pełni funkcję otwartej przestrzeni miejskiej, stanowiąc przedłużenie placu Kanalaistori (fot. 4). Mieszczą się tu m.in. strefy spotkań, recepcja, kawiarnia, restauracja z letnim tarasem oraz Kino Regina – sala projekcyjna Narodowego Instytutu Audiowizualnego (fot. 5). To dostępna codziennie, niekomercyjna strefa społeczna, w której użytkownicy mogą zarówno uczestniczyć w wydarzeniach, jak i korzystać z bibliotecznych usług w sposób swobodny i demokratyczny [3, s. 23].

Fotografia 4. Poziom parteru

Źródło: fotografia własna.

Fotografia 5. Kino Regina w Bibliotece Oodi

Źródło: fotografia własna.

Pierwsze piętro, nazwane „Attyką”, zawiera przestrzeń dedykowaną różnym formom aktywności – od cichych stref nauki po twórcze działania zespołowe [3, s. 23]. Znajdują się tu m.in. pracownie, sale multimedialne, FabLab, studia nagrań oraz pomieszczenia wystawowe. Układ architektoniczny kondygnacji wykorzystuje przestrzeń między kratownicami mostu, tworząc elastyczne i intymne wnętrza.

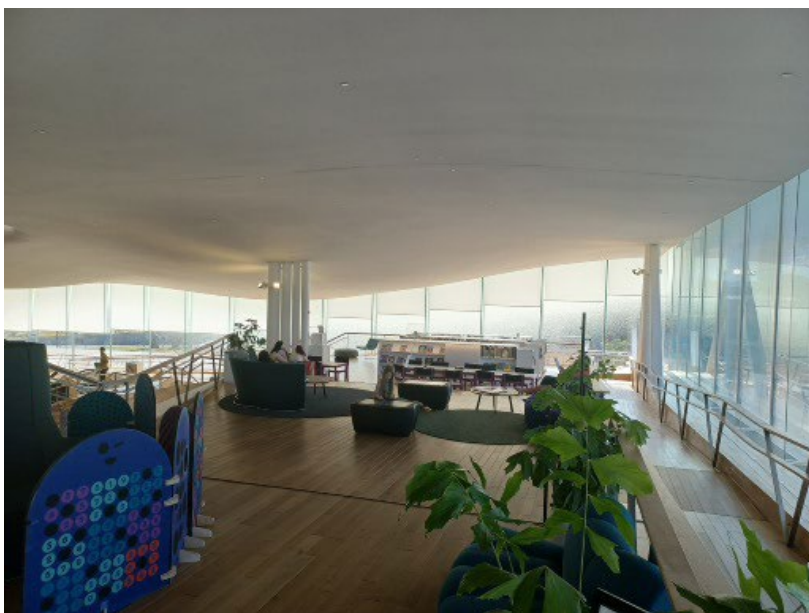
Na najwyższej kondygnacji znajduje się otwarta czytelnia, określana mianem „nieba książek” – pod falującym sufitem z okrągłymi świetlikami rozciąga się panoramiczna strefa lektury i refleksji, z dostępem do rozbudowanego księgozbioru, indywidualnych kabin do nauki oraz tarasu widokowego z widokiem na centrum Helsinek [14]. Atmosfera tego poziomu łączy klasyczne wartości bibliotek z możliwościami, jakie daje współczesna technologia i nowoczesna ergonomia (fot 6-12).

Fotografia 6. Czytelnia główna Biblioteki Oodi

Źródło: fotografia własna.

Fotografia 7. Antresola w czytelni głównej Biblioteki Oodi

Źródło: fotografia własna.

Fotografia 8. Czytelnia główna Biblioteki Oodi

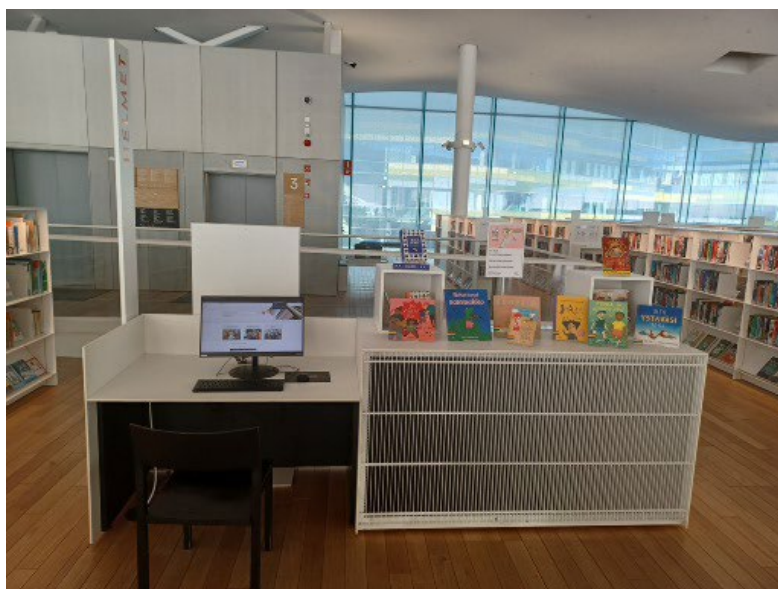
Źródło: fotografia własna.

Fotografia 9. Czytelnia główna Biblioteki Oodi

Źródło: fotografia własna.

Fotografia 10. Stanowisko komputerowe w czytelni głównej Biblioteki Oodi

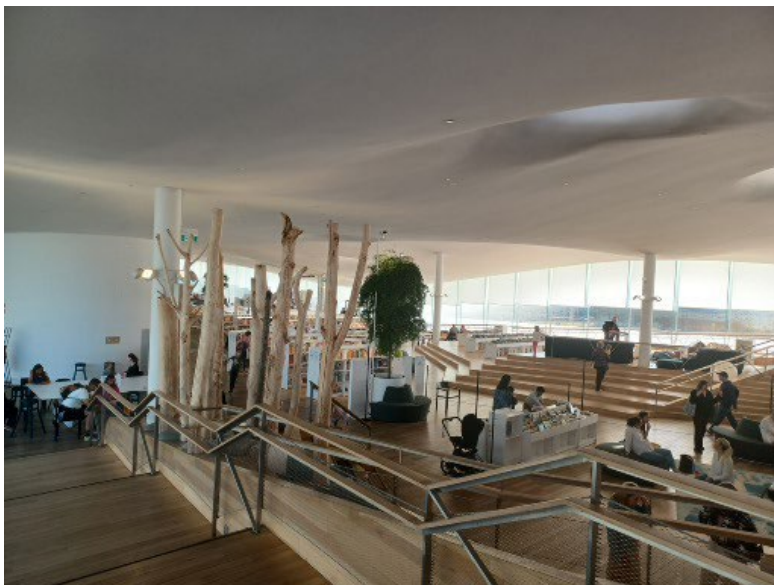
Źródło: fotografia własna.

Fotografia 11. Czytelnia główna Biblioteki Oodi

Źródło: fotografia własna.

Fotografia 12. Antresola w czytelni głównej Biblioteki Oodi

Źródło: fotografia własna.

Konstrukcja budynku opiera się na innowacyjnym rozwiązaniu – asymetrycznym, zamieszkanym moście rozpiętym na 109 metrów [1, s. 158]. Nośna struktura składa się ze stalowych łuków i kratownic, które umożliwiają otwarcie parterowej przestrzeni bez kolumn. Dzięki temu uzyskano dużą elastyczność aranżacyjną, wspierającą różne funkcje publiczne, w tym wydarzenia miejskie, wystawy, projekcje filmowe czy działania obywatelskie [1, s. 158].

W aspekcie materiałowym Oodi odzwierciedla dążenie do zrównoważonego rozwoju. Głównym budulcem ścian zewnętrznych jest lokalny fiński świerk – drewno o grubości 33 mm, użyte w prefabrykowanych panelach, zaprojektowanych z użyciem technologii parametrycznego modelowania 3D [3, s. 25]. Elewacja, w sposób płynny przechodząca w zadaszenie placu, tworzy przestrzeń półotwartą – zarówno funkcjonalną, jak i symboliczną. Zadaszenie to pełni dodatkowo rolę tarasu publicznego, służącego jako punkt obserwacyjny i miejsce spotkań mieszkańców.

Zastosowane rozwiązania techniczne wpisują się w założenia budownictwa niskoemisyjnego. Budynek spełnia standardy niemal zeroenergetyczne (nZEB), co osiągnięto dzięki wysokiej efektywności systemów instalacyjnych oraz pasywnym strategiom projektowania, takim jak optymalne doświetlenie naturalne, ograniczenie potrzeby klimatyzacji czy zintegrowane zarządzanie energią [14]. W celu zapewnienia większej funkcjonalności na wszystkich poziomach publicznych zastosowano podnoszone podłogi, co umożliwia rekonfigurację układów wnętrz. Cały proces projektowania i zarządzania realizowano przy użyciu metodyki BIM (Building Information Modeling) [14].

Wnętrza biblioteki utrzymane są w duchu skandynawskiego minimalizmu – dominują naturalne materiały, takie jak drewno, tkaniny i rośliny, a kolorystyka obejmuje stonowane barwy: biel, beż, zielenie i błękity. Duży nacisk położono na ergonomię, komfort użytkowników i różnicowanie akustyczne poszczególnych stref – od gwarnej przestrzeni integracyjnej po miejsca sprzyjające skupieniu i kontemplacji.

Ważnym aspektem funkcjonowania Oodi jest jej rola społeczna. Biblioteka oferuje znacznie więcej niż tradycyjne usługi biblioteczne – użytkownicy mają dostęp do kina, restauracji, przestrzeni wystawienniczych, punktu informacyjnego Helsinki Info, centrum Europa Experience, kuchni społecznej oraz placu zabaw Loru [12, s. 115-117]. Redukcja przestrzeni magazynowej i administracyjnej na rzecz funkcji publicznych świadczy o głęboko społecznym charakterze tej instytucji.

Biblioteka Centralna Oodi w Helsinkach stanowi wzorcowy przykład współczesnej biblioteki jako otwartej przestrzeni miejskiej. Jej architektura, funkcjonalność i lokalizacja czynią z niej nie tylko centrum kultury, lecz także miejsce aktywnego uczestnictwa społecznego, promującego edukację, dialog i demokratyczne wartości. Oodi ustanowiła nowy standard dla instytucji publicznych XXI w., łącząc technologiczną innowacyjność z humanistyczną wizją otwartego miasta. Projekt biblioteki stał się sztandarowym elementem fińskiej sieci bibliotek publicznych, zyskując uznanie na arenie międzynarodowej i wyznaczając nowe kierunki rozwoju dla bibliotek na świecie [3, s. 21]. W 2019 r., podczas Międzynarodowego Kongresu IFLA w Atenach, Oodi została wyróżniona jako najlepsza biblioteka publiczna na świecie, a rok później uhonorowano ją prestiżową nagrodą „The Best in Heritage” za jej wpływ na kształtowanie przyszłości dziedzictwa kulturowego [3, s. 21].

Estetyka i atmosfera

Biblioteka Oodi to przestrzeń publiczna, która łączy funkcjonalność z wyjątkowym doświadczeniem estetycznym i emocjonalnym. Już od pierwszego kontaktu budynek emanuje spokojem, otwartością oraz harmonią, wpisując się w ducha nordyckiej prostoty. Forma, kolorystyka i materiały wykorzystane w Oodi współgrają z otoczeniem, tworząc unikalne połączenie nowoczesności i bliskości z naturą. To miejsce, gdzie skandynawska tradycja projektowania spotyka się z innowacyjnym podejściem do przestrzeni publicznej.

Dominującym elementem estetycznym jest drewno klejone warstwowo, obecne zarówno w konstrukcji, jak i detalach wnętrza. Naturalne, ciepłe materiały nadają bibliotece przytulny charakter, rzadko spotykany w instytucjach tego typu. W połączeniu z przeszklonymi fasadami, miękkim światłem dziennym i zielenią roślin doniczkowych, Oodi tworzy atmosferę sprzyjającą nie tylko nauce i pracy, ale także odpoczynkowi i spotkaniom.

Duże przeszklenia zapewniają panoramiczny widok na park Töölönlahti oraz centrum Helsinek, podkreślając integrację budynku z miejskim krajobrazem. Naturalne światło, zmieniające się wraz z porami dnia i roku, wpływa na dynamikę wnętrza, tworząc żywą, inspirującą przestrzeń sprzyjającą koncentracji i twórczości.

Projektanci Oodi dążyli do stworzenia miejsca dostępnego dla wszystkich – niezależnie od wieku, statusu społecznego czy celu wizyty. Ta inkluzywność przejawia się zarówno w funkcjonalnych rozwiązaniach, takich jak brak barier architektonicznych i zróżnicowane strefy użytkowe, jak i w emocjonalnym wymiarze przestrzeni. Użytkownicy czują się tu zauważeni i mile widziani, co zachęca do długotrwałego pobytu bez presji i ograniczeń.

Badania Helsińskiego Centrum Bibliotecznego pokazują, że Oodi jest postrzegana zarówno jako „oaza spokoju w sercu miasta”, jak i miejsce pełne energii i życia. Te pozornie sprzeczne odczucia wynikają z przemyślanego podziału przestrzeni na różne strefy – od tętniącego życiem parteru z kawiarnią i miejscami do pracy grupowej, przez kreatywne laboratoria i przestrzenie multimedialne, po ciche czytelnie i strefy relaksu na wyższych kondygnacjach. Takie zróżnicowanie pozwala każdemu użytkownikowi znaleźć przestrzeń odpowiadającą jego potrzebom – czy to na aktywność, rozmowę, skupienie czy odpoczynek.

Równie istotnym elementem atmosfery jest komfort akustyczny. Starannie zaprojektowane materiały wykończeniowe, rozproszone źródła dźwięku oraz oddzielone strefy tematyczne umożliwiają współistnienie różnych aktywności bez wzajemnych zakłóceń. Dzięki temu Oodi łączy funkcję cichej czytelnia, społecznego salonu i kulturalnego centrum.

Estetyka Oodi – spójna, łagodna i pełna światła to nie tylko kwestia wizualna, ale także narzędzie budowania relacji z przestrzenią, innymi ludźmi i samym sobą. Wnętrza biblioteki wyrażają wartości, takie jak: otwartość, równość, wolność i wspólnotowość. Dzięki temu Oodi przekształca się z budynku w wyjątkowe doświadczenie i emocjonalny punkt odniesienia dla mieszkańców Helsinek i gości z całego świata.

Usługi biblioteki

Biblioteka Centralna Oodi redefiniuje rozumienie współczesnej instytucji bibliotecznej, oferując kompleksową i elastyczną strukturę usług odpowiadającą na potrzeby wielowymiarowego użytkownika XXI w. Zlokalizowana w samym sercu Helsinek, naprzeciwko Parlamentu Finlandii, Oodi integruje funkcje tradycyjnej biblioteki z rolami coworkingu, centrum kultury, laboratorium technologicznego oraz przestrzeni obywatelskiej. Jest otwarta przez siedem dni w tygodniu, od wczesnych godzin porannych do późnego wieczora, co umożliwia dostęp do jej zasobów i przestrzeni w elastycznym rytmie życia miejskiego [13].

Zbiory Oodi liczą ponad 100 tys. jednostek, w tym książki, e-booki, audiobooki, filmy DVD, gry planszowe i komputerowe oraz szeroką gamę czasopism [10, s. 21]. Kolekcja jest wielojęzyczna i zaprojektowana z myślą o różnych grupach użytkowników – w tym dzieciach, młodzieży, osobach starszych, migrantach oraz osobach LGBTQ+. Szczególnie wyróżnia się tzw. „Raj książek” na trzecim piętrze – przestrzeń czytelnicza oferującą literaturę w blisko 20 językach, największy w Helsinkach zbiór nut (ok. 9 tys. pozycji), bogatą kolekcję komiksów oraz „tęczowe półki” (Sateenkaarihyllä), dedykowane literaturze i materiałom dotyczącym różnorodnych tożsamości płciowych i seksualnych [10, s. 21]. Ponadto biblioteka zapewnia możliwość wygodnego zamawiania i odbierania materiałów z całej sieci bibliotek Helmet, posiadającej w sumie 3,4 mln jednostek oraz największą bibliotekę cyfrową w krajach nordyckich [10, s. 22].

Oodi to również przestrzeń sprzyjająca pracy, edukacji i twórczości. Znaleźć tu można: czytelnie, miejsca pracy indywidualnej, ciche strefy, elektryczne stanowiska z regulacją wysokości, dziesięć sal grupowych oraz tzw. Balkon Obywatelski z widokiem na zatokę Töölönlahti. Na drugim piętrze zlokalizowane są z kolei pokoje do gier konsolowych i VR oraz retro-konsole dla miłośników gier komputerowych, służące rozrywce nie tylko młodych czytelników. Dzięki otwartej infrastrukturze technologicznej użytkownicy mają dostęp do bezpłatnego Wi-Fi, komputerów, Internetu, skanerów, drukarek oraz innych urządzeń [16].

To, co wyróżnia ofertę Oodi, to zaawansowane usługi cyfrowe i techniczne. Przestrzenie typu FabLab i Miejska Pracownia umożliwiają samodzielne lub wspierane przez personel korzystanie z drukarek 3D, ploterów laserowych, frezarek CNC, maszyn do szycia, sprzętu lutowicznego, narzędzi do grawerowania czy nadruków tekstylnych [11]. Użytkownicy mogą projektować i tworzyć przedmioty codziennego użytku, naprawiać odzież lub realizować projekty artystyczne. Dodatkowo profesjonalne studia fotograficzne, nagraniowe i wideo umożliwiają rejestrację i edycję treści cyfrowych, digitalizację materiałów archiwalnych oraz tworzenie podcastów lub muzyki – z pełnym wsparciem technicznym personelu.

Biblioteka wdrożyła zautomatyzowany system zwrotu książek, obsługiwany przez robota mobilnego MiR200, który transportuje książki z punktów zwrotu do magazynu w piwnicy i dalej – na półki. Projekt robota został opracowany wspólnie z firmą Futurice oraz użytkownikami biblioteki i zakładał m.in. zastosowanie intuicyjnego interfejsu, prostotę obsługi oraz komunikacji niewerbalnej [13]. Robot wspomaga pracę bibliotekarzy, a jednocześnie stanowi element edukacyjny, promując nowe technologie wśród użytkowników.

Oferta Oodi uwzględnia także potrzeby dzieci i rodzin. Na trzecim piętrze znajduje się przestronna, kolorowa strefa dziecięca z interaktywną salą bajek ukrytą za sekretnym przejściem, plac zabaw Loru, stanowiska do przewijania oraz pokój dla niemowląt, a wszystko to z dostępem dla wózków [8]. Organizowane są liczne darmowe wydarzenia dla najmłodszych – od spektakli i koncertów po spotkania literackie i warsztaty. Dla młodych użytkowników dostępne są też gry, filmy i tematyczne kolekcje książek.

Oodi funkcjonuje również jako aktywne centrum życia kulturalnego i społecznego. W przestrzeniach, takich jak sala Maijansali (dla 170 osób), Kino Regina, szklana sala Kuto, studio Aura czy kuchnia warsztatowa, odbywają się regularnie szkolenia, warsztaty, spotkania autorskie, debaty, wystawy, projekcje filmowe i koncerty. Biblioteka udostępnia także strefę pop-up przeznaczoną dla organizacji społecznych i inicjatyw obywatelskich, która jest dostępna na preferencyjnych warunkach i przystosowana do potrzeb osób z niepełnosprawnościami [13].

Jak już wspomniano, Oodi została zaprojektowana w modelu partycypacyjnym, w ścisłej współpracy z mieszkańcami Helsinek. W kampanii „Unel-moi!” zebrano ponad 2300 propozycji dotyczących funkcji i wyglądu biblioteki, a użytkownicy uczestniczyli także w procesie opiniowania budżetu partycypacyjnego, rozdysponowując 100 tys. euro na pilotażowe inicjatywy. Przy planowaniu funkcjonalności, oznaczeń i rozmieszczenia przestrzeni została wykorzystana metoda projektowania usług (tzw. service design), co pozwoliło dostosować bibliotekę do realnych potrzeb mieszkańców [9, s. 26].

Podsumowując, Oodi to coś więcej niż biblioteka – to dynamiczne, otwarte środowisko społeczno-kulturalne, które łączy tradycje z innowacjami. Umożliwia wypożyczenie książki, ale też organizację wydarzeń, pracę freelancera, naukę szycia zasłon, zabawę z dziećmi, komponowanie muzyki czy eksplorację technologii cyfrowych. To miejsce, które żyje razem z miastem i jego mieszkańcami, oferując przestrzeń dla każdego – bez względu na wiek, pochodzenie, styl życia czy poziom wiedzy.

Dzięki wszechstronnej ofercie, otwartości i zaangażowaniu społeczności Oodi uosabia ideę biblioteki przyszłości – elastycznej, integrującej różnorodne potrzeby, funkcjonującej w rytmie miasta i wspierającej rozwój demokratycznego społeczeństwa wiedzy.

Rola społeczna

Biblioteka Oodi w Helsinkach to instytucja redefiniująca rozumienie współczesnej biblioteki publicznej, pełniąc wielowymiarową rolę społeczną, edukacyjną i kulturalną. Oodi nie ogranicza się do tradycyjnych funkcji gromadzenia i udostępniania zbiorów – stanowi nowoczesne centrum integracji społecznej, dialogu międzypokoleniowego oraz współtworzenia kultury miejskiej. Dzięki swojej otwartej architekturze i przemyślanej koncepcji funkcjonalnej biblioteka stała się miejscem, w którym każdy – niezależnie od wieku, pochodzenia, statusu społecznego czy światopoglądu – może znaleźć przestrzeń dla siebie.

Jedną z kluczowych ról Oodi jest wzmacnianie więzi społecznych i przeciwdziałanie wykluczeniu. Biblioteka działa jako przestrzeń spotkań i współpracy, gdzie różnorodne grupy społeczne – rodziny, seniorzy, młodzież, imigranci, osoby samotne – mogą integrować się i uczestniczyć w życiu lokalnej wspólnoty. Regularnie realizowane są tu programy wspierające włączenie społeczne, takie jak kursy językowe, warsztaty międzykulturowe i wydarzenia tematyczne, które nie tylko ułatwiają integrację, ale też budują poczucie wspólnoty i zaufania społecznego. Biblioteka pełni zatem rolę miejskiego „mostu” – przestrzeni niwelującej podziały i wspierającej ideę społeczeństwa otwartego.

Oodi współtworzy miejską tożsamość Helsinek – nie tylko przez ofertę edukacyjno-kulturalną, ale także poprzez aktywne włączanie mieszkańców w decyzje dotyczące rozwoju instytucji. Przykładem tego są liczne inicjatywy miejskie i partnerstwa, które realizuje wspólnie z lokalnymi organizacjami i instytucjami [8]. Do ważniejszych projektów należą programy integracyjne skierowane do imigrantów i mniejszości narodowych, promujące dialog międzykulturowy oraz wspierające naukę języka fińskiego poprzez warsztaty i zajęcia edukacyjne [8]. Ponadto Oodi współpracuje z organizacjami zajmującymi się edukacją cyfrową, oferując bezpłatne kursy obsługi nowoczesnych technologii i narzędzi kreatywnych, co pozwala wyrównać cyfrowe szanse mieszkańców. Biblioteka angażuje się także w projekty artystyczne i społeczne, które sprzyjają integracji społecznej i rozwojowi lokalnej wspólnoty, organizując wystawy lokalnych artystów czy wydarzenia tematyczne skupione na ważnych problemach społecznych [8]. Dzięki takim działaniom Oodi staje się aktywnym uczestnikiem życia miejskiego, promując wartości otwartości i współpracy, co czyni ją nie tylko miejscem spotkań i nauki, ale także platformą dialogu społecznego.

Równie istotny jest edukacyjny wymiar działalności Oodi. Biblioteka oferuje szeroki wachlarz warsztatów, kursów i szkoleń skierowanych do różnych grup użytkowników. Szczególny nacisk kładzie się na rozwój kompetencji przyszłości – cyfrowych, technologicznych i kreatywnych – poprzez dostęp do nowoczesnych narzędzi, takich jak drukarki 3D, oprogramowanie do projektowania czy urządzenia multimedialne w przestrzeniach typu FabLab [13]. Inicjatywy edukacyjne skierowane są również do osób starszych, imigrantów oraz tych, którzy z różnych przyczyn mają ograniczony dostęp do edukacji formalnej, co pozwala przeciwdziałać wykluczeniu cyfrowemu i edukacyjnemu. Oodi w ten sposób wspiera rozwój osobisty i zawodowy swoich użytkowników, oferując równe szanse niezależnie od punktu wyjścia.

Na poziomie kulturowym Oodi pełni rolę otwartego i dostępnego centrum promocji literatury, sztuki i twórczości. Organizowane są tu liczne wydarzenia kulturalne – spotkania autorskie, wystawy, koncerty, projekcje filmowe, debaty publiczne – które angażują mieszkańców i umożliwiają im aktywny udział w kulturze [8]. Biblioteka współpracuje z lokalnymi instytucjami kultury, artystami oraz szkołami, oferując programy edukacyjno-artystyczne zarówno dla dzieci, jak i dorosłych. Tego rodzaju działania wzmacniają poczucie tożsamości kulturowej i budują szeroką ofertę uczestnictwa w kulturze na zasadach równego dostępu i partycypacji.

Biblioteka Oodi to także przykład realizacji idei tzw. „trzeciego miejsca” – przestrzeni między pracą a domem, gdzie mieszkańcy mogą odpoczywać, pracować, rozwijać pasje i bu-

dować relacje społeczne. W miejskim krajobrazie, gdzie często dominuje anonimowość, komercjalizacja i pośpiech, Oodi oferuje bezpieczne, neutralne i komfortowe środowisko do bycia „po prostu razem” – bez konieczności konsumowania czy uczestniczenia w zorganizowanych aktywnościach [8]. To właśnie ta funkcja, oparta na zaufaniu i dostępności sprawia, że biblioteka staje się integralną częścią codziennego życia wielu mieszkańców Helsinek.

W szerszym kontekście Oodi pełni również funkcję promocyjną i wizerunkową – nie tylko dla systemu bibliotek fińskich, ale i dla samego miasta Helsinki. Jest przykładem inwestycji w nowoczesną infrastrukturę społeczną, która łączy edukację, kulturę, technologię i partycypację obywatelską. Biblioteka przyciąga uwagę międzynarodową, stając się miejscem odwiedzin specjalistów, badaczy, projektantów i turystów zainteresowanych nowatorskimi rozwiązaniami w dziedzinie urbanistyki, architektury i rozwoju lokalnego [8]. Pokazuje, że inwestowanie w dostępne, wielofunkcyjne i otwarte przestrzenie publiczne może realnie wspierać rozwój społeczny, kulturowy i gospodarczy.

Oodi to nie tylko model nowoczesnej biblioteki – to przestrzeń synergii, gdzie spotykają się edukacja, kultura, technologia i społeczna odpowiedzialność. Jej działalność dowodzi, że instytucje publiczne mogą być nie tylko miejscem gromadzenia wiedzy, ale również aktywnym uczestnikiem i współtwórcą miejskiej rzeczywistości – bardziej zrównoważonej, równej, otwartej i wspólnotowej.

Użytkownicy w przestrzeni biblioteki

Wizyta w Bibliotece Oodi to coś więcej niż tylko standardowe korzystanie z biblioteki – to prawdziwe zanurzenie się w nowoczesnej przestrzeni publicznej stworzonej z myślą o użytkownikach. Już od pierwszych chwil zwraca uwagę niezwykła dostępność i otwartość tego miejsca, które naturalnie zachęca do bycia razem i interakcji. Poruszanie się po Oodi jest intuicyjne dzięki przemyślanej architekturze i logicznemu rozplanowaniu funkcji – każda część biblioteki ma swój niepowtarzalny klimat i cel.

Parter tętni życiem – to przestrzeń pełna energii, idealna do wspólnych działań, nieformalnych spotkań i kreatywności. To tutaj freelancerzy, młodzi ludzie i pracujący zdalnie chętnie korzystają z wygodnych stref coworkingowych, gdzie nowoczesność łączy się z funkcjonalnością. Użytkownicy doceniają łatwy dostęp do technologii oraz swobodę wyboru miejsca, co sprzyja spontanicznym rozmowom i wymianie pomysłów. Natomiast wyższe piętra oferują ciszę i skupienie – to strefy idealne do nauki, czytania czy pracy koncepcyjnej. Ten kontrast między dynamicznym parterem a wyciszonymi piętrami pozwala każdemu znaleźć przestrzeń odpowiadającą jego nastrojowi i potrzebom.

Personel Oodi to kolejny element, który użytkownicy szczególnie cenią. Bibliotekarze są nie tylko kompetentni, ale przede wszystkim serdeczni i pomocni. Towarzyszą odwiedzającym zarówno przy tradycyjnych usługach, jak i podczas korzystania z nowoczesnych technologii. Ich obecność daje poczucie bezpieczeństwa i komfortu, budując partnerską relację między biblioteką a jej gośćmi.

Oodi tętni życiem dzięki różnorodnym wydarzeniom, warsztatom i projektom kulturalno-edukacyjnym. Uczestnictwo w nich pozwala rozwijać zainteresowania, ale także nawiązywać kontakty i czuć się częścią lokalnej wspólnoty. Dla wielu mieszkańców Helsinek biblioteka to miejsce, do którego wracają nie tylko po książki, ale również po inspirację i wsparcie.

Różnorodność odwiedzających – od rodzin z dziećmi, przez studentów i freelancerów, aż po seniorów i turystów – świadczy o tym, że Oodi jest przestrzenią przyjazną i dostępną dla osób w różnym wieku i o zróżnicowanych potrzebach. Biblioteka łączy różne potrzeby i style życia, będąc symbolem miejskiej otwartości i równości. To przestrzeń, w której prywatność pracy i nauki harmonijnie współistnieje z publicznym miejscem spotkań i kreatywności.

Dla odwiedzających Oodi to nie tylko budynek, lecz doświadczenie, które zmienia sposób postrzegania przestrzeni publicznej i roli instytucji kultury. Pobyt tutaj inspiruje, otwiera na nowe możliwości i pokazuje, jak dobrze zaprojektowana przestrzeń może wpływać na jakość życia, relacje społeczne i rozwój osobisty.

Podsumowanie

Biblioteka Centralna Oodi w Helsinkach stanowi wzorcowy przykład nowoczesnej przestrzeni publicznej, która harmonijnie integruje funkcje kulturalne, społeczne, edukacyjne oraz technologiczne. Od momentu otwarcia 5 grudnia 2018 r., kiedy w zaledwie dwa dni odwiedziło ją 55 tys. osób, a milionowy użytkownik przekroczył próg budynku już po niespełna czterech miesiącach, Oodi zyskała status symbolu otwartości i innowacyjności [6]. Sukces ten potwierdził, jak silna była potrzeba stworzenia takiej przestrzeni w sercu miasta – dynamicznej, inkluzywnej i dostępnej dla wszystkich.

Oodi przekracza tradycyjne ramy biblioteki jako miejsca skupionego wyłącznie na udostępnianiu książek. Jest dziś tętniącym życiem centrum miejskim, przestrzenią spotkań, pracy grupowej, wydarzeń artystycznych, społecznych i edukacyjnych, w której każdy może odnaleźć coś dla siebie. Bogata i zróżnicowana oferta – od tradycyjnych zbiorów po nowoczesne technologie, drukarki 3D, studia nagrań i przestrzenie coworkingowe – odpowiada na potrzeby użytkowników w różnym wieku i o różnych zainteresowaniach, wspierając ich rozwój na wielu płaszczyznach.

Architektura budynku została zaprojektowana z myślą o człowieku i środowisku. Jasne, otwarte przestrzenie, przeszklone elewacje oraz wykorzystanie naturalnego światła i ekologicznych materiałów tworzą atmosferę sprzyjającą zarówno skupieniu, jak i współpracy. Dialog z otoczeniem – dosłowny i symboliczny – podnosi komfort użytkowników, jednocześnie podkreślając związki między nowoczesnością a naturą.

Społeczna funkcja biblioteki jest równie istotna. Oodi stała się miejscem integracji różnych grup mieszkańców, w tym imigrantów, młodzieży, rodzin, seniorów oraz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Dzięki licznym inicjatywom, takim jak warsztaty,

spotkania autorskie czy programy edukacyjne, biblioteka wzmacnia tożsamość lokalnej wspólnoty, promując dialog, empatię i uczestnictwo obywatelskie.

Ogromna popularność Oodi przyniosła jednak również wyzwania. Najważniejsze z nich to: niedobory kadrowe, przeciążenie systemów technicznych, niewystarczająca liczba materiałów i pomieszczeń [6]. Tak intensywne zainteresowanie spowodowało, że pojawiły się pomysły na częściowe komercyjne wykorzystanie przestrzeni – wynajem sal czy organizację konferencji. Mimo to Oodi pozostaje przede wszystkim biblioteką – instytucją publiczną, otwartą, demokratyczną i bezpłatną.

Oodi to model biblioteki przyszłości, łączącej dziedzictwo z innowacją. Pokazuje, że elastyczność, otwartość i inkluzyjność to filary rozwoju nowoczesnych przestrzeni publicznych. Inspiruje do tworzenia miast bardziej zrównoważonych, kreatywnych i zintegrowanych, w których biblioteka jest nie tylko instytucją kultury, ale ważnym elementem codziennego życia mieszkańców.

Bibliografia

1. DE NEUMANN Simon. Oodi – Helsinki Central Library. Making the architectural vision a reality. In *Nordic Steel 2019. The 14th Nordic Steel Construction Conference, 18-20 September 2019, Copenhagen, Denmark* [Dokument elektroniczny]. 2019. Tryb dostępu: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1002/cepa.1042>. Stan z dnia 25.05.2025.
2. DETLEFS Beate. Oodi – óda a finn könyvtárakhoz: új fiókkönyvtár-épület nyílt Helsinkiben. *Könyvtári Figyelő* [Dokument elektroniczny]. 2019, nr 4. Tryb dostępu: https://www.epa.hu/00100/00143/00358/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_2019_04.pdf. Stan z dnia 25.04.2025.
3. GOLASZ-SZOŁOMICKA Hanna, SZOŁOMICKI Jerzy. Modernistyczna biblioteka Oodi w Helsinkach jako przykład eksperymentalnego centrum kulturalnego. *Builder*. 2025, nr 1, s. 21–27. ISSN 1896-0642.
4. HAAVISTO Tuula. *A Dream Come True of Citizens – the New Helsinki Central Library* [Dokument elektroniczny]. 2017. Tryb dostępu: <https://library.ifla.org/id/eprint/1790/1/207-haavisto-en.pdf>. Stan z dnia 25.05.2025.
5. HAAVISTO Tuula. Helsinki City Library, a Cornucopia of Urban Culture and Learning. *City, Culture and Education* [Dokument elektroniczny]. 2020, s. 75–79. Tryb dostępu: <https://www.edcities.org/en/wp-content/uploads/sites/2/2021/04/oodi-english.pdf>. Stan z dnia 28.05.2025.
6. HAAVISTO Tuula. The concept of the new Helsinki Central Library Oodi – what does it mean to professionals and professional skills? In *Conference of the Association of Hungarian Librarians, 3 April 2019* [Dokument elektroniczny]. 2019. Tryb dostępu: https://mke.info.hu/wp-content/uploads/2019/04/Tuula_Haavisto.pdf. Stan z dnia 25.05.2025.
7. HAAVISTO Tuula, LIPASTI Pirjo, SAULI Antti. *Working with the citizens: planning the new Helsinki Central Library* [Dokument elektroniczny]. 2017. Tryb dostępu: <https://bid.ub.edu/en/38/haavisto.htm>. Stan z dnia 30.05.2025.
8. IGARASHI Tomoya, WATANABE Momoka, TOMITA Yumi, SUGENO Yuki, YAMAGISHI KOIZUMI Motoko. Public library events with spaces and collections: Case analysis of the Helsinki Central Library Oodi. *Journal of Librarianship and Information Science*. 2022, nr 3, s. 681–693. ISSN 0961-0006.
9. MAN Raluca. Oodi, un nou tip de bibliotecă în Helsinki (I). *Biblioteca: Revista de Bibliologie și Știința Informării*. 2020, nr 5, s. 21–28. ISSN 2668-618X.
10. MAN Raluca. Oodi, un nou tip de bibliotecă în Helsinki (II). *Biblioteca: Revista de Bibliologie și Știința Informării*. 2020, nr 6, s. 35–39. ISSN 2668-618X.

11. MUURINEN Lotta. *Oodi – the crown jewel of Finnish libraries* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://mikromarc.wordpress.com/wp-content/uploads/2018/11/oodi-crownjewel.pdf>. Stan z dnia 18.05.2025.
12. OBUŠEKOVÁ Darina. Helsinská Knižnica Oodi – óda na vzdelanie. *Knižnica*. 2021, nr 2, s. 114–117. ISSN 1336-0965.
13. *Oodi Helsinki Central Library* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://oodihelsinki.fi/en/>. Stan z dnia 15.05.2025.
14. Oodi Helsinki Central Library. *ArchDaily* [Dokument elektroniczny]. 06.12.2018. Tryb dostępu: https://www.archdaily.com/907675/oodi-helsinki-central-library-ala-architects?utm_source=chatgpt.com. Stan z dnia 21.05.2025.
15. *Oodi opens in Helsinki, marking a new era of libraries in the world's most literate nation* [Dokument elektroniczny]. 2018. Tryb dostępu: <https://www.prnewswire.com/news-releases/oodi-opens-in-helsinki-marking-a-new-era-of-libraries-in-the-worlds-most-literate-nation-300758878.html>. Stan z dnia 26.05.2025.
16. ROGERS Thomas. Helsinki's New Library Has 3 D Printers and Power Tools. (And Some Books, Too.). *The New York Times (Arts/Design section)* [Dokument elektroniczny]. 06.12.2018. Tryb dostępu: <https://www.nytimes.com/2018/12/06/arts/design/helsinki-library-oodi.html>. Stan z dnia 08.05.2025.
17. SOININVAARA Anna-Maria. Die Bibliothek Oodi – ihre Entstehungsgeschichte und Bedeutung für die Gesellschaft. *Abi-Technik*. 2022, nr 1, s. 130–141. ISSN 0720-6763.
18. STENGER Wif. Helsinki's New Living Room – Oodi Library. *Scandinavian Review*. [Dokument elektroniczny]. 2021, Spring/Summer. Tryb dostępu: https://www.amscan.org/wp-content/uploads/2021/09/SR-Spring-2021_Oodi_Library.pdf. Stan z dnia 18.05.2025.

Gabriella Hajdu

Uniwersytet im. Loránda Eötvösa (ELTE) w Budapeszcie
hajdu.gabi08@gmail.com

Maja Wojciechowska

Uniwersytet Gdański
maja.wojciechowska@gmail.com

Transformacja funkcji i tożsamości Biblioteki Metropolitalnej Ervina Szabó – między tradycją naukową a współczesną misją kulturalno-edukacyjną

(The Transformation of the Functions and Identity of the Ervin Szabó Metropolitan Library – Between Scholarly Tradition and a Contemporary Cultural-Educational Mission)

Słowa kluczowe: Biblioteka Metropolitalna Ervina Szabó, Budapeszt, biblioteki węgierskie, Ervin Szabó, Pałac Wenckheima

Abstrakt: Artykuł prezentuje dzieje, architekturę, zbiory oraz współczesne funkcjonowanie Biblioteki Metropolitalnej Ervina Szabó w Budapeszcie – jednej z najważniejszych instytucji bibliotecznych na Węgrzech. Podstawę opracowania stanowi analiza źródeł piśmienniczych, uzupełniona obserwacjami własnymi autorek oraz wywiadami przeprowadzonymi z pracownikami biblioteki. W tekście omówiono rozwój instytucji od momentu jej powołania w 1904 r. do czasów współczesnych, ze szczególnym uwzględnieniem działalności i znaczenia jej patrona – Ervina Szabó, wybitnego przedstawiciela węgierskiego bibliotekarstwa i socjologii. Zaprezentowano również walory architektoniczne neobarokowego Pałacu Wenckheima, będącego siedzibą biblioteki, a także scharakteryzowano najcenniejsze zespoły zbiorów, w tym Kolekcję Budapesztańską oraz Kolekcję Muzyczną. Artykuł analizuje ponadto zakres nowoczesnych usług bibliotecznych, rozwój zasobów cyfrowych, działalność edukacyjną i kulturalną oraz rolę biblioteki jako istotnego centrum społeczno-kulturalnego stolicy. Biblioteka Metropolitalna Ervina Szabó jawi się jako modelowy przykład połączenia dziedzictwa historycznego z nowoczesnymi rozwiązaniami bibliotecznymi, pełniąc kluczową rolę w popularyzacji wiedzy i kultury wśród mieszkańców Budapesztu.

Keywords: Ervin Szabó Metropolitan Library, Budapest, Hungarian libraries, Ervin Szabó, Wenckheim Palace

Abstract: This article presents the history, architecture, collections, and contemporary operation of the Ervin Szabó Metropolitan Library in Budapest—one of the most important library institutions in Hungary. The study is based on an analysis of written sources, supplemented by the authors' own observations and interviews conducted with library staff. The text discusses the development of the institution from its founding in 1904 to the present day, with particular emphasis on the activities and significance of its patron, Ervin Szabó, an outstanding figure in Hungarian librarianship and sociology. The architectural merits of the neo-Baroque Wenckheim Palace, which houses the library, are also pre-

sented, and the most valuable parts of the collections are characterized, including the Budapest Collection and the Music Collection. Furthermore, the article analyzes the scope of modern library services, the development of digital resources, educational and cultural activities, and the role of the library as an important socio-cultural center of the capital. The Ervin Szabó Metropolitan Library emerges as a model example of combining historical heritage with modern library solutions, playing a key role in promoting knowledge and culture among the residents of Budapest.

Zarys historii biblioteki

Biblioteka Metropolitalna Ervina Szabó w Budapeszcie (węg. *Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár*) uznawana jest przez wielu za najbardziej imponującą i reprezentacyjną bibliotekę w kraju. Niewątpliwie stanowi mocno rozbudowaną sieć biblioteczną, która obsługuje czytelników na terenie Budapesztu, może się także poszczycić wspaniałą siedzibą. Została założona w 1904 r., ale dopiero w 1931 r. ulokowano ją w pięknym, neobarokowym pałacu Wenckheim, mieszczącym się przy Szabó Ervin tér 1.

W momencie założenia instytucji główny zrąb księgozbioru liczył 33 tys. tomów, przejętych z biblioteki Miejskiego Urzędu Statystycznego. Przede wszystkim były to dzieła z obszaru nauk społecznych, a w szczególności: materiały demograficzne, statystyczne, dotyczące administracji i socjologii.

Ervin Szabó, którego imię nosi dzisiaj biblioteka, odegrał ważną rolę w rozwoju krajowej socjologii i był jednym z pierwszych pracowników ksiąznicy, konsekwentnie rozwijając ten odziedziczony materiał książkowy w nowoczesną kolekcję socjologiczną. Pod jego kierownictwem w 1910 r. rozpoczęła się reorganizacja Biblioteki Metropolitarnej, która miała doprowadzić do jej przeobrażenia w bibliotekę publiczną. Plany obejmowały budowę godnego budynku – pałacu bibliotecznego, a także rozwój systemu filii, utworzenie bibliotek dziecięcych i realizację zadań edukacji publicznej. Niestety z powodu wybuchu I wojny światowej plany te zostały zrealizowane tylko częściowo: powstało pięć filii bibliecznych, ale nie udało się wybudować pałacu na potrzeby biblioteki.

W 1925 r. zmodyfikowano regulamin organizacyjny biblioteki, co – wraz ze zmianą zasad gromadzenia zbiorów – doprowadziło do przekształcenia jej w bibliotekę ogólnonaukową, przechowującą i udostępniającą materiały ze wszystkich dziedzin wiedzy. Był to ważny etap w procesie rozwoju instytucji, oznaczający odejście od pierwotnego, wąsko sprofilowanego charakteru socjologiczno-statystycznego. W 1946 r. bibliotece nadano imię jej wieloletniego dyrektora i patrona intelektualnego Ervina Szabó, którego działalność miała kluczowe znaczenie dla ukształtowania jej misji i kierunków rozwoju.

Okres po drugiej wojnie światowej był dla ksiąznicy czasem wyjątkowo owocnym – utworzono bibliotekę objazdową, trzy biblioteki przenośne oraz filię administracyjną. Ponadto w latach pięćdziesiątych powstały aż 23 biblioteki filialne. W 1968 r., z uwagi na dysponowanie największym księgozbiorem socjologicznym w kraju, biblioteka uzyskała status narodowej biblioteki socjologicznej.

Obecnie posiada ona 47 filii bibliotecznych we wszystkich dzielnicach stolicy [4; 9] i działa jako nowoczesna biblioteka publiczna z szeroką ofertą usługową oraz systemem promocji skierowanym do różnych grup odbiorców (zob. il. 1 – logo promujące bibliotekę, fot. 1 i 2 – logo biblioteki zamieszczone na witrynie jednej z filii).

Ilustracja 1. Najnowsze i poprzednie logo biblioteki

Źródło: <https://fszek.hu>.

Fotografie 1 i 2. Filia biblioteczna z nową wersją logo

Źródło: fotografia własna.

Ervin Szabó – twórca nowoczesnej koncepcji bibliotekarstwa publicznego na Węgrzech

Ervin Szabó (fot. 3), uznawany za „ojca” węgierskiego bibliotekarstwa, urodził się w 1877 r. w Slanicy (na terenie dzisiejszej Słowacji), a zmarł przedwcześnie w 1918 r. na gripę hiszpankę w Budapeszcie – mieście, z którym związana była jego działalność zawodowa i w którym mieściła się kierowana przez niego biblioteka. Jego biografia naznaczona była nie tylko intensywną aktywnością naukową i organizacyjną, lecz także poważnymi problemami zdrowotnymi. Już w 1905 r., a więc w młodym wieku, w wyniku gruźlicy stracił jedno oko, co znacząco wpłynęło na jego codzienne funkcjonowanie. Doświadczenie to nie zahamowało jednak jego rozwoju intelektualnego ani zaangażowania w pracę naukową i bibliotekarską, a wręcz uwidoczniło determinację Szabó w konsekwentnym dążeniu do poszerzania wiedzy i realizacji ambitnych projektów zawodowych [9].

Ervin Szabó z pochodzenia był Żydem. Ukończył studia prawnicze na Uniwersytecie w Budapeszcie, a następnie kontynuował kształcenie na Uniwersytecie Wiedeńskim, gdzie pogłębiał wiedzę z zakresu nauk społecznych i prawa. W 1899 r. uzyskał stopień doktora, który stanowił formalne potwierdzenie jego przygotowania naukowego i intelektualnego u progu kariery zawodowej, łączącej działalność bibliotekarską z zaangażowaniem społeczno-politycznym. Pomimo uzyskanej specjalizacji akademickiej nigdy nie praktykował prawa. Za to już w trakcie studiów interesował się ekonomią i bibliografią, choć najwięcej uwagi przykładał do nauk socjologicznych (co potem miało odzwierciedlenie w profilu gromadzenia zbiorów biblioteki, którą kierował). Podobnie jak wielu jemu współczesnych intelektualistów, Ervin Szabó był osobą bardzo wszechstronną. W 1906 r. został wybrany na wiceprezesa Węgierskiego Towarzystwa Nauk Społecznych (węg. *Társadalomtudományi Társaság*). W 1911 r. otrzymał nominację na dyrektora Biblioteki Metropolitarnej, zaś w maju 1946 r. placówce tej zostało nadane jego imię [17, s. 4].

Ervin Szabó związany był z ruchem socjaldemokratycznym, a następnie rewolucyjnym syndykalizmem, który głosił hasła sprawiedliwości społecznej oraz walki proletariatu o swoje prawa. Natomiast podczas I wojny światowej reprezentował ruch antywojenny, stając się jego narodowym liderem. W związku z tym był aktywny na łamach gazet politycznych, przetłumaczył również na język węgierski prace z obszaru socjalizmu czy marksizmu, m.in. dzieła Karola Marksa i Fryderyka Engelsa. W pracy bibliotecznej wzorował się na brytyjskim systemie bibliotek publicznych, który opierał się m.in. na ustawie o bibliotekach publicznych z 1850 r. Dawała ona prawo gminom do tworzenia bezpłatnych bibliotek publicznych, mając na celu zwiększenie zainteresowania niższych klas, a zwłaszcza robotników, edukacją i książką, zamiast rozrywką i „rozpustą”. Biblioteki te miały działać w modelu: duża biblioteka centralna w dużym mieście, filie biblioteczne w mniejszych miastach oraz mobilne usługi biblioteczne na terenach wiejskich [13]. Jak podkreślają Jadwiga Sadowska i Katarzyna Zimoch: „początek XX w. był okresem, w którym nasiliła się walka z analfabetyzmem, w związku z czym zwiększyło się zapotrzebowanie na książki dla wszystkich warstw społecznych, wśród których znaleźli się nie tylko ludzie wykształceni, obeznani z piśmien-

nictwem, ale także mniej doświadczeni, bezradni wobec ogromu zbiorów i trudności dotarcia do odpowiednich lektur. Im wszystkim bibliotekarze mieli zapewnić dostęp do tekstów, a przede wszystkim do wszechstronnej informacji. Wiek XX to okres istotnego rozwoju bibliotek publicznych, realizujących zasadę powszechnej oświaty i czytelnictwa” [15, s. 31].

Ervin Szabó, mając świadomość tych potrzeb, zarysował ambitny plan rozwoju budapesztańskiej biblioteki. W jego zamierzeniach znalazła się m.in. budowa odpowiedniego budynku bibliotecznego, stworzenie scentralizowanego systemu filii, podporządkowanego bibliotece głównej, utworzenie biblioteki dla dzieci oraz realizacja zadań kulturalnych w przestrzeni publicznej. Wszystkich planów niestety nie udało się zrealizować ze względu na wybuch I wojny światowej – nie wybudowano m.in. gmachu biblioteki, ale zorganizowano za to 5 filii bibliecznych oraz stworzono tzw. kolekcję budapesztańską, w ramach której gromadzono odtąd dzieła związane z lokalnym dziedzictwem [6].

Ervin Szabó niewątpliwie jest ważną postacią w historii bibliotekarstwa węgierskiego, wszak przypisuje mu się wprowadzenie na Węgry Uniwersalnej Klasyfikacji Dziesiętnej oraz aktywizację czytelnictwa wielu środowisk (uważał bowiem, że nowoczesnego społeczeństwa nie da się zbudować przy pomocy zakazów i nakazów, lecz poprzez podniesienie umiejętności czytania i pisania), z drugiej strony przez wielu uznawany jest za radykała, który upolityczniał bibliotekę dzięki swojej władzy. Liczne kontrowersje związane z jego osobą doprowadziły w 2010 r. do próby usunięcia jego nazwiska z fasady biblioteki – co ostatecznie nie doszło do skutku [10].

Fotografia 3. Portret Ervina Szabó

Źródło: ILIÁS-NAGY Katalin. *A könyvtár, ahol egyszer egy ló volt a portás* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://wmn.hu/cikk/63537/>.

Siedziba biblioteki

Jak już wcześniej wspomniano, Biblioteka Metropolitalna Ervina Szabó mieści się w Pałacu Wenckheima. Jest to zabytkowy budynek w 8. dzielnicy Budapesztu, w wewnętrznej dzielnicy pałacowej Józsefváros, na placu Szabó Ervin. Obecnie jest to siedziba Centralnej Biblioteki Budapeszteńskiej (w skrócie po węgiersku: FSZEK) [19]. Budynek został wzniesiony w duchu późnego historyzmu węgierskiego, który w tamtym okresie był szczególnie popularny w Budapeszcie (do dnia dzisiejszego turystów zachwyca budynek parlamentu, Bazylika św. Stefana czy Opera Węgierska, powstałe w tym samym nurcie). Pałac Wenckheima to złożone dzieło architektoniczne, które najlepiej można sklasyfikować jako neobarokowe i neorokokowe (zob. fot. 4 i 5).

Fotografie 4 i 5. Główne wejście do biblioteki (1931 r.)

Źródło: <https://www.facebook.com/bpgyujt>.

Pałac został zbudowany przez hrabiego Frigyesa Wenckheima i jego żonę na okazjonalne pobyty rodziny w Peszcie. Rodzina Wenckheim, pochodząca pierwotnie z Turynii, a później będąca jedną z najbogatszych rodzin arystokratycznych w kraju, miała powiązania z Węgrami od XVIII w. W 1748 r. Maria Teresa nadała tytuł szlachecki jednemu z członków rodziny, znanemu jako Wenck, Jánosowi Wenck Keresztowi, który odtąd przyjął nazwisko Wenckheim. W czasach świetności rodzina hrabiowska rozrosła się i uzyskała prawa do majątków ziemskich obejmujących około 100 tys. akrów [2].

Hrabia zlecił zaprojektowanie pałacu saksońskiemu architektowi Artúrowi Meinigowi. Wybudowano go w latach 1886–1889. W 1927 r., po śmierci hrabiego, spadkobiercy sprzedali budynek władzom stolicy. Po czteroletniej renowacji, w 1931 r. otwarto go dla publiczności jako Bibliotekę Budapeszteńską. Okres II wojny światowej i rewolucji w 1956 r., choć trudny, pozwolił na przetrwanie budynku biblioteki z relatywnie niewielkimi stratami. Podczas oblężenia Budapesztu (1944–1945) pałac został uszkodzony w wyniku ostrzału, ale niecałkowicie zniszczony. Straty dotyczyły głównie: zniszczeń konstrukcyjnych i dachowych (odłamków i eksplozji), szyb oraz stolarki, części wyposażenia wewnątrz oraz w niewielkim stopniu księgozbioru bibliotecznego [9; 12]. Trzeba jednak podkreślić, że w porównaniu do wielu innych pałaców i budynków w Budapeszcie, siedziba główna biblioteki nie ucierpiała zbyt mocno, zachowując większość swojej pierwotnej struktury i dekoracje, które można podziwiać do dzisiaj (zob. fot. 6 i 7). Niestety dwie z filii uległy całkowitemu zniszczeniu.

Fotografie 6 i 7. Ozdobna fasada wejściowa i wejście do budynku dzisiaj

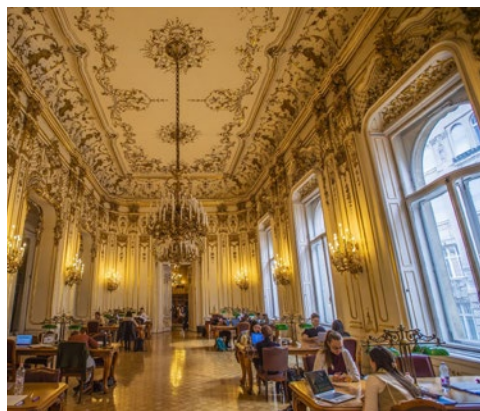
Źródło: BAKÓ Bettina. Egy arisztokrata család emlékei hazánkban: A Wenckheim-rezidenciák nyomában. In *Funzine* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://funzine.hu/2023/10/27/kult/egy-arisztokrata-csalad-emlekei-hazankban-a-wenckheim-rezidenciak-nyomaban/> oraz FÖRDÖS Zsanett. A bálok helyét átvette az olvasás, a 22 karátos aranytápéta viszont maradt – A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár palotája. In *We love Budapest* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://welovebudapest.com/cikk/2022/11/23/latnivalok-es-kultura-a-balok-helyet-atvette-az-olvasas-a-22-karatos-aranytapeta-viszont-maradt-a-fovarosi-szabo-ervin-ko-nyvtar-palotaja/>.

Wraz z rozwojem życia intelektualnego powojennego Budapesztu znaczenie i intensywność użytkowania Biblioteki Centralnej, mieszczącej się w Pałacu Wenckheima, zaczęły systematycznie rosnąć. Jako kluczowy podaje się w tym kontekście rok 1952. W tym czasie większość użytkowników stanowili intelektualiści, przede wszystkim studenci studiujący na uczelniach wyższych. Pomimo faktu, że liczba miejsc w czytelni została zwiększona poprzez wewnętrzne remonty, coraz trudniej było sprostać wymaganiom użytkowników. Rozwiązaniem była przebudowa starych budynków połączona z rozbudową, która miała miejsce w la-

tach 1998–2001 dzięki środkom finansowym pochodzącym ze stolicy i szerokiemu wsparciu rządowemu, zgodnie z planami architekta Pétera Hegedűsa [4]. Oprócz przebudowy i renowacji pierwotnego budynku bibliotekę poszerzono o Pałac Berczików przy ul. Reviczky oraz o nowe skrzydło przy ul. Baross. Dla odwiedzających ponownie została otwarta w 2001 r. jako centralny gmach (biblioteka główna) Biblioteki Metropolitalnej Ervina Szabó [12].

Wśród charakterystycznych elementów architektonicznych pałacu, które przetrwały do dziś, na szczególną uwagę zasługuje żyrandol umieszczony w dawnej, reprezentacyjnej jadalni. Jest to jedyny oryginalny żyrandol w budynku, który zachował swoje pierwotne usytuowanie. Obiekt ten wyróżnia się również największą masą oraz najwyższą wartością spośród zachowanych egzemplarzy tego typu. Jego ciężar wynosi 1700 kilogramów, co spowodowało, że podczas remontu wymagał zastosowania wzmocnienia konstrukcyjnego w postaci dwóch stalowych belek. W trakcie prac konserwatorskich, prowadzonych w latach 1998–2001, obejmujących zarówno wnętrze pomieszczenia, jak i sam żyrandol, proces demontażu trwał trzy miesiące, natomiast ponowny montaż sześć miesięcy, co pokazuje skalę przedsięwzięcia oraz starania, by zachować jak najwięcej oryginalnych elementów wyposażenia [9]. Na fotografiach 8 i 9 pokazano bogato zdobioną dawną salę recepcyjną oraz salę balową. Jak widać, pałac został zbudowany w stylu neobarokowym, przeplatany elementami neorenesansu. Pojawiają się w nim rokoko i biedermeier. Cechą charakterystyczną budynku są kute kraty, bramy i kandelabry, które zostały wykonane przez Gyulę Jungfera, wybitnego przedstawiciela sztuki kutego żelaza w Peszcie. Kute żelazne bramy dzisiejszego ozdobnego wejścia biblioteki (fot. 10) zostały ukończone w 1897 r. [12].

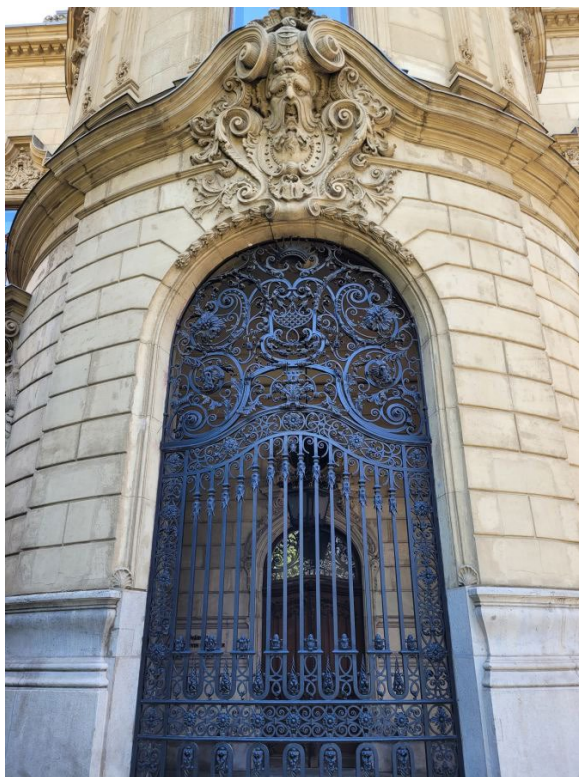
Fotografie 8 i 9. Dawna sala recepcyjna i wielka sala balowa

Źródło: A tudás otthona: Budapest egyik legszebb könyvtárában jártunk. In *Lakáskultúra magazyn* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.lakaskultura.hu/hirek/tudas-otthona-budapest-egyik-legszebb-konyvtar-aban-jartunk/> oraz FÖRDŐS Zsanett. A bálók helyét átvette az olvasás, a 22 karátos aranytapéta viszont maradt – A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár palotája. In *We love Budapest* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://welovebudapest.com/cikk/2022/11/23/latnivalok-es-kultura-a-balok-helyet-a-tvette-az-olasas-a-22-karatos-aranytape-ta-viszont-maradt-a-fovarosi-szabo-ervin-ko-nyvtar-palotaja/>.

W uznaniu piękna budynku w 2003 r. organizacja International Real Estate Federation przyznała Bibliotece Metropolitalnej Ervina Szabó nagrodę World Prix d'Excellence Award w kategorii instytucji sektora publicznego [11].

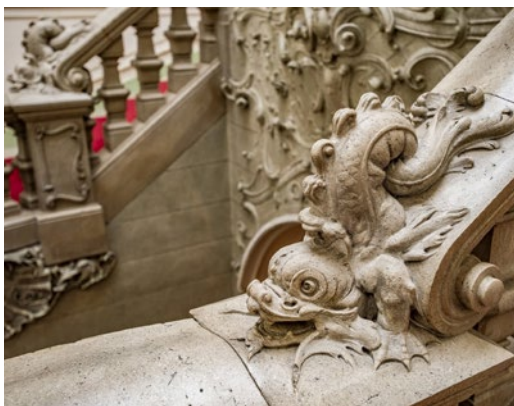
Fotografia 10. Kuta brama wejściowa – charakterystyczna cecha Biblioteki Metropolitalnej

Źródło: Kastelyokvarak, Wenckheim-palota (Budapest). In *A múlt emlékei* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://amultemlekei.hu/wenckheim-palota-budapest/>.

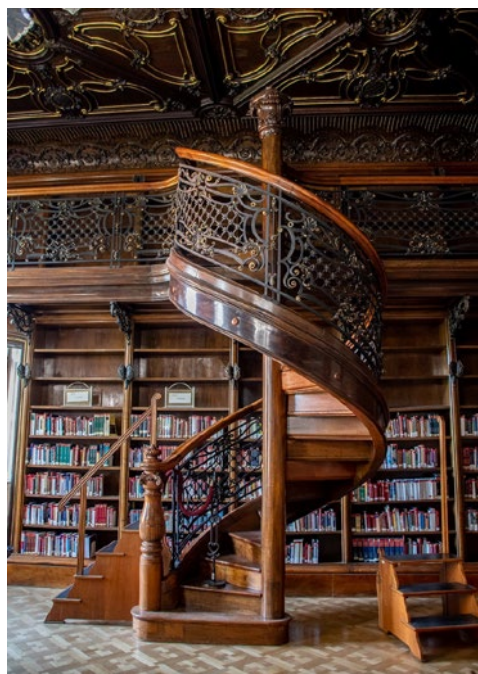
Końcowym rezultatem remontu był imponujący, bogato zdobiony, światowej klasy budynek biblioteczny z różnorodnymi usługami (zob. fot. 11 i 12). Zabytkowe pomieszczenia zaadaptowano do nowych funkcji (zob. fot. 13 i 14), a w kompleksie budynków znalazła się również Biblioteka Dziecięca Sárkányos (Smocza Biblioteka), której projektantem wnętrza został Csaba Jakab, pochodzenia transylwańskiego [4] (zob. fot. 15 i 16).

Fotografie 11 i 12. Kariatydy w kształcie brodatych krasnoludków górskich w holu pałacu oraz balustrada z dekoracją smoka

Źródło: FÖRDÖS Zsanett. A bálók helyét átvette az olvasás, a 22 karátos aranytápetá viszont maradt – A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár palotája. In *We love Budapest* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://welovebudapest.com/cikk/2022/11/23/latnivalok-es-kultura-a-balok-helyet-a-tvet-az-olvasas-a-22-karatos-aranytapeta-viszont-maradt-a-fovarosi-szabo-ervin-ko-nyvtar-palotaja/>.

Fotografie 13 i 14. Dawna palarnia i jadalnia zaadaptowane na miejsca do pracy

Źródło: *Séta a Wenckheim-palotában* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://jozsefvarosuj-sag.hu/seta-a-wenckheim-palotaban/>.

Fotografie 15 i 16. Duże kule inspirowane historią Małego Księcia oraz ceramiczny smok Jánosa Pusztai na dziedzińcu biblioteki

Źródło: <https://habosvilla.blog.hu/>.

Księgozbiór

Biblioteka Ervina Szabó, wraz ze swoimi 48 filiami rozmieszczonymi w 23 dzielnicach, jest największą siecią biblioteczną na Węgrzech i jedną z największych w Europie. Cała sieć FSZEK przechowuje ponad 3 miliony różnych dokumentów, w tym rzadkie cymelia. Najstarszą księgą w zbiorze jest kronika świata Hartmanna Schedla z 1493 r., zawierająca pierwszy autentyczny opis Budy [9]. Jak już wspomniano, początkowy księgozbiór liczył 33 tys. woluminów, które zostały przekazane przez Józsefa Kőrösy'ego (renomowanego statystyka i członka Węgierskiej Akademii Nauk) z biblioteki Metropolitarnego Urzędu Statystycznego – dlatego też zasób ten był mocno sprofilowany w kierunku nauk społecznych, a zwłaszcza socjologii, demografii, statystyki i administracji. Miało to wpływ na charakter biblioteki w początkowym okresie funkcjonowania, ponadto jeszcze przez pewien czas kontynuowano podobny profil gromadzenia zbiorów, dopiero w późniejszych latach zmieniając go na profil ogólnoakademicki i włączając w plan zakupów książki także z innych dyscyplin (do zasadniczego przeorganizowania księgozbioru doszło w 1925 r.). Warto także wspomnieć, że od 1968 r. biblioteka klasyfikowana jest jako krajowa specjalistyczna biblioteka socjologiczna. Placówka ta posiada bowiem największą kolekcję literatury socjologicznej na Węgrzech, ma zasięg ogólnokrajowy, jeśli chodzi o specjalistyczne usługi biblioteczne, a także prowadzi systematyczną eksplorację literatury krajowej z obszaru socjologii.

Aktualnie biblioteka posiada szereg wyspecjalizowanych i cennych kolekcji. Jedną z najważniejszych jest założona w 1914 r. Kolekcja Budapesztańska, licząca ponad 100 tys. woluminów. Jak można przeczytać w dokumentach instytucji: kolekcja ma ilustrować hi-

historię miasta, administracji miejskiej i urbanistyki, poprzez gromadzenie i przechowywanie publikacji drukowanych i innych reprodukowanych dokumentów, które zawierają dane lub wyobrażenia na temat życia mieszkańców Budapesztu oraz zmian w środowisku naturalnym i budowlanym miasta. Bodźcem do jej rozwoju była praktyka zagranicznych miejskich bibliotek publicznych, które na początku XX w. uchodziły za wzór i które starały się również dostarczać swoim zwiedzającym wiedzy o tematyce lokalnej, ściśle związanej z życiem codziennym [5; 7]. W tym celu Biblioteka Ervina Szabó:

- prowadzi bazy danych;
- publikuje wydawnictwa oraz tworzy i rozpowszechnia dokumenty cyfrowe;
- udziela informacji zainteresowanym;
- współpracuje z innymi bibliotekami publicznymi, wydawcami i redakcjami;
- utrzymuje kontakty z lokalnymi grupami historycznymi, lokalnymi organizacjami społecznymi oraz organami samorządowymi;
- organizuje wystawy i inne wydarzenia kulturalne o tematyce związanej z Budapesztem, a także prowadzi prezentacje dla uczniów szkół średnich i studentów [7].

W kolekcji znajdują się m.in. starodruki od XV do XVII w., książki z XIX i XX w., publikacje współczesne, a także czasopisma, mapy, plakaty, nuty i fotografie. Zbiory pochodzą z zakupu antykwarycznego, darowizn z prywatnych kolekcji oraz zakupu nowo publikowanych tytułów, traktujących o Budapeszcie. Struktura kolekcji prezentuje się następująco:

- 100 tys. książek, czasopism oraz rękopisów;
- 250 tys. fotografii oraz innych ilustracji dotyczących historii miasta w ramach galerii zdjęć;
- 400 tys. plakatów i małych druków w ramach kolekcji druków ulotnych;
- 1500 publikacji kartograficznych – map, planów, rzutów kondygnacji w ramach biblioteki map;
- 9,3 tys. jednostek w ramach kolekcji cymeliów, m.in. XV-wiecznych wydań dotyczących zmagania osmańskich oraz walk o odzyskanie Budy i Węgier, a także dzienników podróży z okresu od XVII do XIX w., które dają wieloaspektowy obraz warunków panujących w Peszcie i Budzie w tamtym czasie;
- bazy bibliograficzne, katalogi specjalne i bibliografie [7].

W kolekcji znajdują się przede wszystkim źródła i opracowania w języku węgierskim, ale także w językach obcych, jeśli są niezbędne do badań nad przeszłością Budapesztu i jego poprzednikami. Wyszczególnić można zwłaszcza prace historyczne związane z pierwszym osadnictwem, architektoniczne, urbanistyczne, socjologiczne i statystyczne. W kolekcji znajdują się również takie dokumenty, jak spisy abonentów, rejestry nieruchomości, książki telefoniczne, opisy miasta, przewodniki, mapy i plany, gazety, kalendarze, wycinki prasowe dotyczące stolicy i powiatu, dokumenty instytucji i organizacji, sprawozdania, biuletyny stowarzyszeń, materiały administracji miejskiej, protokoły, instrukcje, przepisy, a także dzieła literackie związane z Budapesztem lub niektórymi jego częściami [5].

Drugą ważną kolekcją jest Kolekcja Muzyczna, która powstała w 1964 r. W jej ramach udostępniane są książki muzyczne, nuty i multimedia (płyty CD, DVD, płyty winylowe etc.), gromadzone bez ograniczeń czasowych, przestrzennych i gatunkowych. Oprócz publi-

kacji z obszaru muzyki klasycznej kolekcja obejmuje również znaczną liczbę dokumentów na temat jazzu, bluesa, muzyki folkowej, muzyki pop, muzyki filmowej, musicali, operetek i muzyki świata. Celem sekcji jest upowszechnianie muzyki, edukacja i badania nad muzyką, a także zapewnienie przestrzeni do realizacji wydarzeń kulturalno-społecznych. Zdigitalizowane nuty, czasopisma dotyczące muzyki i tańca oraz zbiory linków do różnych treści cyfrowych (podcasty, bazy danych) są dostępne online dla każdego, stanowiąc bogate źródło informacji dla zainteresowanych i badaczy. Strona Kolekcji Muzycznej na Facebooku codziennie udostępnia prace różnych autorów, zwykle w oparciu o rocznice. Informuje ponadto o ważnych wydarzeniach kulturalnych.

Kolekcja Muzyczna Biblioteki Metropolitalnej jest największą publiczną kolekcją muzyczną na Węgrzech. Jej zbiory liczą ponad 30 tys. książek, ponad 55 tys. nut, blisko 30 tys. nagrań i półtora tysiąca płyt DVD, w związku z czym często odwiedzają ją studenci, pedagodzy i kompozytorzy Akademii Lisztowskiej. Ponadto biblioteka otworzyła dla publiczności Salon Őtlarsirta, gdzie odbywają się koncerty, spektakle i spotkania pisarzy z czytelnikami [18].

W ciągu ostatniego półwiecza Biblioteka Metropolitalna stworzyła bogaty wachlarz usług informacyjnych, przygotowując m.in. różnego typu opracowania analityczne i bibliografie zalecające. Wśród cennych publikacji znajduje się siedmiotomowa *Budapest Historical Bibliography*, której kontynuacja jest obecnie tworzona w wersji elektronicznej. Ponadto w 1964 r. uruchomiono analityczny katalog czasopism literackich i książek naukowych, który również jest teraz dostępny online [4].

Kolekcja biblioteki jest stale poszerzana i aktualizowana. Co roku na półki trafia około 70 tys. nowych książek. Na bieżąco trwa również selekcja i utylizacja zniszczonych pozycji. Tomy usunięte z księgozbioru, pozostające w dobrym stanie, są oferowane innym bibliotekom w formie darowizny lub też czytelnikom za symboliczną kwotę [9].

Dzięki usługom online użytkownicy mogą poszukiwać niezbędnych informacji i dokumentów, nie wychodząc z domu. Na stronie internetowej biblioteki posadowiona jest bowiem wyszukiwarka EBSCO Discovery Service (EDS). Ponadto w formie cyfrowej dostępnych jest też wiele dokumentów ze zbiorów biblioteki. Niektóre można przeglądać zdalnie, do innych dostęp możliwy jest wyłącznie lokalnie w bibliotece, na komputerach w czytelni.

Wśród dokumentów cyfrowych wchodzących w skład budapesztańskiej kolekcji znajdują się m.in.: zbiór węgierskich plakatów z czasów I wojny światowej, archiwa adresów i danych z początku XVIII w., bazy danych zawierające zdjęcia, obrazy i grafiki, jak np. fotografie i odbitki z 1956 r., zdjęcia nagrobków na stołecznych cmentarzach, a także pocztówki, grafiki, ryciny, mapy itp.

Warto nadmienić jeszcze, że Biblioteka Metropolitalna wydawała w latach 1910–1941 *Literaturę bieżących problemów*. Była to seria tematyczna, w ramach której poruszano tematy dotyczące ówczesnych problemów społeczno-ekonomicznych Węgier, jak np. wzrost kosztów, bezrobocie, godziny pracy.

Obecnie czytelnikom zainteresowanym specjalistycznymi opracowaniami oferowana jest systematycznie rosnąca liczba e-booków w językach węgierskim i angielskim. Większość z tych

zasobów udostępniana jest w trybie zdalnym, natomiast z pozostałych można korzystać na miejscu w dowolnej bibliotece filialnej po okazaniu karty biblioteczej. Zdalny dostęp realizowany jest za pośrednictwem usługi proxy, co wymaga wprowadzenia odpowiednich zmian w ustawieniach przeglądarki internetowej; w odpowiedzi na te potrzeby instytucja opracowała szczegółowy poradnik umożliwiający samodzielną konfigurację komputera osobistego [4].

Zbiory Biblioteki Ervina Szabó, obejmujące zarówno unikatowe cymelia, jak i systematycznie uzupełniane kolekcje współczesne, stanowią jedno z najważniejszych zapleczy źródłowych do badań nad historią, kulturą i życiem społecznym Budapesztu. Ich różnorodność formalna i tematyczna, połączona z konsekwentną digitalizacją i udostępnianiem online, podkreśla trwałą wartość zasobu oraz jego znaczenie dla użytkowników o zróżnicowanych potrzebach badawczych.

Struktura usług i bieżąca działalność biblioteki

Struktura usług Biblioteki Metropolitalnej Ervina Szabó reprezentuje model nowoczesnej instytucji publicznej, łączącej tradycyjną funkcję udostępniania zbiorów z rozwiniętą ofertą usług informacyjnych, edukacyjnych i kulturalnych. W dalszej części artykułu przedstawiony zostanie opis aktualnych rozwiązań organizacyjnych oraz praktyki obsługi użytkowników, którzy stanowią fundament bieżącego funkcjonowania biblioteki.

Zacząć należy od tego, że podstawowe narzędzie komunikacji biblioteki z użytkownikami stanowi strona internetowa, która zawiera aktualne informacje dotyczące programów, usług oraz zasad udostępniania zbiorów. Interfejs umożliwia przełączenie języka na angielski oraz uruchomienie trybu uproszczonego dostępu dla osób niedowidzących, zaś przejrzysta struktura serwisu, oparta na piktogramach i intuicyjnej nawigacji, sprzyja efektywnemu korzystaniu z zasobów informacyjnych biblioteki.

Biblioteka Metropolitalna Ervina Szabó jako instytucja publiczna udostępnia swoje zasoby wszystkim osobom spełniającym wymogi regulaminu. Korzystanie z usług możliwe jest w ramach trzech form dostępu: bez konieczności członkostwa, na podstawie biletu jednodniowego lub po okazaniu karty biblioteczej, która zapewnia pełny dostęp do oferty stacjonarnej i cyfrowej. Do usług bezpłatnych zalicza się przede wszystkim korzystanie na miejscu z wyznaczonych części zbiorów, uczestnictwo w zajęciach edukacyjnych organizowanych dla grup szkolnych, dostęp do podstawowych usług informacyjnych i wybranych form kształcenia ustawicznego, a także wizyty studyjne o charakterze zawodowym. Użytkownicy mogą również wykonywać zdjęcia dokumentów własnym urządzeniem mobilnym oraz korzystać z bezpłatnego dostępu do sieci Wi-Fi

Bilet jednodniowy zapewnia dostęp do podstawowego zakresu usług, w tym do stnowisk komputerowych, subskrybowanych baz danych dostępnych lokalnie oraz dokumentów audiowizualnych odtwarzanych na sprzęcie bibliotecznym. Rejestracja online umożliwia ponadto zdalne korzystanie z części baz danych oraz z systemu wypożyczeń e-booków opartego na platformie CloudLibrary.

Karta biblioteczna rozszerza zakres dostępnych usług o możliwość wypożyczania dokumentów drukowanych oraz wybranych materiałów audiowizualnych, korzystania z subskrybowanych baz danych zarówno stacjonarnie, jak i zdalnie (zgodnie z warunkami licencyjnymi), a także o dostęp do rozwiniętych usług wspomagających procesy wypożyczeń, takich jak powiadomienia e-mail, przedłużenia czy płatności online. Użytkownicy mogą również korzystać z samoobsługowych kiosków umożliwiających odbiór i zwrot zamówionych dokumentów oraz wypożyczać urządzenia do odtwarzania dźwięku (jak np. odtwarzacze CD i magnetofony kasetowe), przeznaczone dla osób z poważnymi niepełnosprawnościami. Biblioteka świadczy ponadto usługę dostarczania dokumentów do domu użytkownikom, którzy z przyczyn zdrowotnych nie mogą odwiedzać placówki. Członkostwo można wykupić na 1 dzień, 3, 6 lub 12 miesięcy, przy czym dostęp do pełnej sieci bibliotecznej zapewniają abonamenty półroczne i roczne.

System opłat przewiduje liczne zwolnienia i ulgi. Z opłat rejestracyjnych zwolnione są m.in. osoby poniżej 25. roku życia, seniorzy po ukończeniu 70 lat, pracownicy bibliotek, muzeów i archiwów, emeryci węgierskiego systemu ubezpieczeń społecznych oraz osoby z niepełnosprawnościami (niewidomi, niedowidzący, głusi, osoby o ograniczonej sprawności ruchowej, osoby z niepełnosprawnością intelektualną, autystycy), co należy potwierdzić odpowiednią dokumentacją. Zniżki w wysokości 50% przysługują między innymi obywatelom Węgier i Unii Europejskiej, studentom posiadającym międzynarodową legitymację, emerytom przed 70. rokiem życia oraz osobom pobierającym świadczenia opiekuńcze lub pomoc socjalną (otrzymującym regularną pomoc społeczną od samorządu lokalnego, otrzymującym zasiłek na opiekę nad dzieckiem lub nad niemowlęciem lub też osobom cierpiącym na choroby objęte zakresem Dekretu Rządowego, legitymującym się stosownym zaświadczeniem od lekarza prowadzącego). Rejestracja osób niepełnoletnich wymaga poręczenia prawnego opiekuna.

Wypożyczanie dokumentów możliwe jest wyłącznie na podstawie ważnej karty bibliotecznej. Jednocześnie można wypożyczyć do 18 pozycji, przy czym standardowy okres wypożyczenia wynosi 4 tygodnie i może być dwukrotnie przedłużony. Bestsellerowe tytuły udostępniane są na 2 tygodnie bez możliwości prolongaty. Za nieterminowy zwrot naliczane są opłaty, a po 18 dniach od upływu terminu wypożyczenia wysyłane jest płatne powiadomienie listowne. Biblioteka okazjonalnie organizuje akcje, umożliwiające zwrot dokumentów bez naliczania kar, jak miało to miejsce w 2021 r. z okazji 120-lecia instytucji [9].

Do usług płatnych należą krajowe i międzynarodowe wypożyczenia międzybiblioteczne realizowane w ramach systemu ODR (Krajowy System Dostarczania Dokumentów) oraz usługi reprograficzne, takie jak skanowanie, drukowanie, kserowanie czy laminowanie, dostępne w wybranych filiach. Biblioteka oferuje również zakup rocznych kart prezentowych uprawniających do korzystania z usług pełnopłatnych.

W okresie letnim część filii funkcjonuje w ograniczonym zakresie. W 2025 r. główny gmach biblioteki był zamknięty od 1 lipca do 3 sierpnia, przy czym umożliwiono zwrot wypożyczonych oraz odbiór zarezerwowanych dokumentów.

Fotografie 17 i 18. Dzisiaj recepcja, dawniej wjeżdżały tu powozy konne

Źródło: PESTI Monika. Egy magyar nábob lányának palotája. In *Lechner Tudásközpont* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://lechnerkozpont.hu/node/319>.

Fotografie 19 i 20. Nowoczesna część biblioteki i jej wewnętrzny dziedziniec

Źródło: ILIÁS-NAGY Katalin. *A könyvtár, ahol egyszer egy ló volt a portás* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://wmn.hu/cikk/63537/>.

Biblioteka stanowi także przestrzeń wykorzystywaną do działań komercyjnych i artystycznych – jej reprezentacyjne wnętrza są regularnie wynajmowane na potrzeby produkcji filmowych i reklamowych, a obiekt cieszy się zainteresowaniem międzynarodowych ekip filmowych. Odwiedziły go takie światowe gwiazdy, jak Jennifer Lawrence, Jason Statham, Angelina Jolie, Ashton Kutcher, Ben Kingsley czy Melissa McCarthy. Bibliotekę można również wynająć na śluby i sesje zdjęciowe [9]. Jej gmach regularnie wizytują też polscy bibliotekarze [zob. np. 20]. Zróżnicowanie przestrzeni bibliotecznej znajduje odzwierciedlenie w aranżacji i funkcjach poszczególnych pomieszczeń, umożliwiając dostosowanie ich do odmiennych potrzeb użytkowników. Niektóre wnętrza zachowały dawną stylistykę,

inne wyglądają zupełnie współcześnie (zob. fot. 17–20). Dane statystyczne wskazują, że w 2023 r. z usług biblioteki skorzystało około 300 tys. użytkowników, generując łącznie około 4 miliony odwiedzin [4; 9], co należy interpretować jako efekt szerokiej i zróżnicowanej oferty programowej oraz dostępności instytucji.

Model usług Biblioteki Metropolitalnej Ervina Szabó opiera się na jasno zdefiniowanej strukturze dostępu oraz szerokim spektrum usług stacjonarnych i cyfrowych, odpowiadających zróżnicowanym potrzebom użytkowników. Instytucja konsekwentnie rozwija narzędzia komunikacji i obsługi, kładąc nacisk na dostępność, automatyzację procesów oraz wsparcie grup wymagających szczególnych udogodnień. Zastosowane rozwiązania organizacyjne i finansowe sprzyjają równoważeniu funkcji społecznych biblioteki z efektywnym zarządzaniem zasobami i usługami.

Struktura usług biblioteki ma charakter wielopoziomowy i zróżnicowany, odpowiadając zarówno funkcjom biblioteki publicznej, jak i specjalistycznej. Obejmuje ona usługi podstawowe, takie jak udostępnianie zbiorów na miejscu i na zewnątrz, obsługę informacyjną i bibliograficzną oraz działalność edukacyjną i kulturalną, a także usługi wyspecjalizowane, skierowane do badaczy i instytucji, w tym dostęp do kolekcji specjalnych, opracowań analitycznych i baz danych. Istotnym elementem struktury usług są rozwiązania cyfrowe, umożliwiające zdalne wyszukiwanie informacji, korzystanie z zasobów elektronicznych oraz dostęp do wybranych, zdigitalizowanych kolekcji. Tak skonstruowany system usług pozwala bibliotece efektywnie realizować zadania informacyjne, naukowe i społeczne na poziomie lokalnym i ogólnokrajowym.

Programy kulturalno-edukacyjne realizowane przez bibliotekę

Biblioteka Metropolitalna Ervina Szabó prowadzi bogaty i zróżnicowany program kulturalno-edukacyjny, który stanowi integralną część jej misji upowszechniania wiedzy i wspierania czytelnictwa. W przestrzeniach książnicy odbywają się liczne wydarzenia, skierowane do odbiorców w różnym wieku – od warsztatów dla najmłodszych w Smoczej Bibliotece Dziecięcej, po kluby dyskusyjne, koncerty i spotkania autorskie dla dorosłych. Bibliotekarze aktywnie reagują na potrzeby lokalnej społeczności, tworząc programy włączające, promujące kreatywność, rozwój kompetencji cyfrowych i dialog. Dzięki wykorzystaniu nowoczesnych technologii i mediów społecznościowych biblioteka skutecznie łączy tradycyjną funkcję instytucji pamięci z rolą centrum życia kulturalnego i społecznego Budapesztu, wzmacniając swoją pozycję jako miejsca otwartego, inspirującego i integrującego mieszkańców miasta.

Bibliotekarze budapesztańscy nieustannie próbują przyciągnąć czytelników nowymi usługami i atrakcyjnymi programami, zwłaszcza że od czasu epidemii Covid czytanie na Węgrzech znów stało się bardziej popularne. Do ponownego odkrycia bibliotek przez ludzi przyczyniła się jednak nie tylko epidemia, ale także kryzys i znaczny wzrost cen książek [9].

Biblioteka Metropolitana Ervina Szabó przygotowuje zróżnicowaną ofertę programów i klubów tematycznych, skierowanych do szerokiego grona odbiorców. Szczegółowe informacje dotyczące tych inicjatyw są dostępne na oficjalnej stronie internetowej instytucji. System wyszukiwania umożliwia filtrowanie propozycji według kategorii wiekowych (niemowlęta, dzieci, młodzież, dorośli, seniorzy), co znacząco usprawnia wybór odpowiednich wydarzeń. Dodatkowo kalendarz programów pozwala nie tylko na zapoznanie się z planowanymi przedsięwzięciami, lecz także na dostęp do informacji o wydarzeniach bibliotecznych, które już się odbyły [4].

Co ciekawe, biblioteka ma ponad 3 tys. czytelników w wieku poniżej trzech lat, którym rodzice nie tylko wypożyczają książki z opowiadaniem, ale także przyprowadzają je na bezpłatne zajęcia dla dzieci [9]. Dla najmłodszych powstała, wspomniana już wcześniej, Smocza Biblioteka Dziecięca. Jak piszą organizatorzy na stronie internetowej biblioteki (il. 2), specjalnie zresztą dostosowanej do potrzeb dzieci: „W bajkach smoki strzegą skarbu, książniczki, a w bibliotece są strażnikami wiedzy. Niezależnie od tego, czy szukasz ekscytującej historii, czy chcesz zanurzyć się w świecie nauki, mamy coś dla Ciebie. Możesz wybierać spośród ponad 50 czasopism w języku węgierskim lub obcym, możesz też wypróbować gry planszowe, logiczne i komputerowe” [8]. Oddział ten mieści się na I piętrze biblioteki głównej na 600 m² i oferuje najmłodszym ponad 22 tys. książek (także w językach obcych), czytelnię, salę gier oraz dziedziniec z dwoma ogromnymi kamiennymi smokami (fot. 16). Ponadto regularnie przygotowywana jest oferta dla grup zorganizowanych (przedszkolnych i szkolnych). Co ważne, do Smoczej Biblioteki można dotrzeć z wózkiem dziecięcym.

Ilustracja 2. Strona internetowa Smoczej Biblioteki

Źródło: https://web.archive.org/web/20180620094240/http://www.fszek.hu/?rPath=%2Fgyerekeknek%2Fgyerekkonyvtarak__reszlegek%2Fsarkanyos_gyerekkonyvtar.

Programy realizowane przez Bibliotekę Metropolitarną to szeroka oferta, którą trudno w całości opisać. Można jednak skategoryzować je w sześciu głównych grupach. Są to:

1. Programy kulturalne i artystyczne:
 - wystawy tematyczne;
 - koncerty kameralne i spotkania muzyczne w Salonie Ötöarsirta;
 - pokazy filmowe i prezentacje literackie;
 - wydarzenia rocznicowe i upamiętniające.
2. Programy edukacyjne:
 - warsztaty i szkolenia informacyjne (np. z zakresu korzystania z zasobów cyfrowych, baz danych, katalogów);
 - zajęcia dla szkół i przedszkoli (lekcje biblioteczne, quizy, wspólne czytanie);
 - wykłady i spotkania popularyzujące wiedzę z zakresu kultury, historii i nauki.
3. Programy społeczne i obywatelskie:
 - inicjatywy wolontariackie, np. *Uczniowie szkół średnich pomagają seniorom w cyfrowym świecie*;
 - działania integrujące różne grupy społeczne (osoby z niepełnosprawnościami, młode matki, seniorów etc.);
 - biblioterapia i działania wspierające dobrostan psychiczny poprzez książkę i kontakt społeczny.
4. Programy rodzinne i dziecięce:
 - aktywności w ramach Smoczej Biblioteki Dziecięcej (czytanie bajek, gry, zajęcia plastyczne);
 - kluby dla rodziców z małymi dziećmi;
 - warsztaty rodzinne i tematyczne dni otwarte.
5. Programy rekreacyjne i towarzyskie:
 - spotkania integracyjne;
 - spotkania klubowe (np. miłośników literatury, muzyki, filmu, gier planszowych);
 - cykliczne spacer-y i zwiedzanie biblioteki z przewodnikiem.
6. Programy cyfrowe i online:
 - szkolenia z rozwijania kompetencji cyfrowych i bezpieczeństwa w sieci;
 - projekty digitalizacji i udostępniania zbiorów online;
 - zdalne wydarzenia edukacyjne i kulturalne (webinary, spotkania online).

Wśród ciekawych inicjatyw warto wymienić program *Uczniowie szkół średnich pomagają seniorom w cyfrowym świecie*, w ramach którego młodzież uczestniczyła w wolontariacie, wspierając seniorów w zakresie obsługi urządzeń cyfrowych i rozwiązań online. Na uwagę zasługuje również seria dyskusji w ramach rocznicy powstania „Wielkiego Budapesztu” – biblioteka zorganizowała w swoich filiach 14-częściowy cykl wydarzeń, w ramach których analizowano społeczne i kulturowe skutki połączenia dzielnic w 1950 r. Za oryginalną inicjatywę można uznać także wystawę *Araukarie: nasz skarb*. Była to fotowystawa dotycząca brazylijskich drzew, zorganizowana w ramach Tygodnia Tematycznego Zrównoważonego Rozwoju, która odbyła się w siedzibie biblioteki jako efekt współpracy z ambasadą Brazylii.

Ponadto niezmiennie nieustającym zainteresowaniem cieszy się klub gier planszowych czy programy dla dzieci i młodzieży, takie jak quizy biblioteczne oraz inne aktywności zachęcające do czytania i korzystania z biblioteki. Ze względu na zabytkowy charakter wnętrza instytucja oferuje zwiedzanie z przewodnikiem (tzw. *guided tours*), organizowane zazwyczaj w drugą sobotę miesiąca, w grupach liczących do 25 osób (w języku węgierskim, angielskim lub niemieckim) [4].

Przedstawiony przegląd działań programowych Biblioteki Metropolitarnej ukazuje tę instytucję jako wielofunkcyjne centrum kultury, edukacji i integracji społecznej, elastycznie reagujące na zróżnicowane potrzeby użytkowników. Szeroki zakres inicjatyw, obejmujący zarówno tradycyjne formy aktywności bibliotecznej, jak i nowoczesne działania cyfrowe oraz społeczne, potwierdza rosnącą rolę placówki jako aktywnego uczestnika życia kulturalnego i obywatelskiego.

Podsumowanie

Rola budapesztańskiej Biblioteki Metropolitarnej postrzegana jest dziś szeroko – zarówno przez bibliotekarzy, jak i odbiorców jej usług. Jak mówi dyrektor ksiąźnicy – Péter Fodor – biblioteka ma za zadanie pełnić rolę mediatora kultury w społecznościach lokalnych, a więc stwarzać możliwości dla różnych inicjatyw, dyskusji, klubów i wystaw [18]. Biblioteka Metropolitalna Ervina Szabó stanowi wyjątkowe połączenie tradycji i nowoczesności – jest zarówno strażniczką dziedzictwa kulturowego, jak i dynamicznie rozwijającym się ośrodkiem wiedzy i życia społecznego. Jej działalność pokazuje, że biblioteka XXI w. może być nie tylko miejscem gromadzenia i udostępniania książek, lecz także przestrzenią dialogu, edukacji i wspólnoty. Zachowując pamięć o swoim założycielu i patronie, instytucja ta nieustannie realizuje jego wizję biblioteki otwartej, powszechnie dostępnej i aktywnie uczestniczącej w kształtowaniu społeczeństwa opartego na wiedzy i kulturze.

Bibliografia

1. A tudás otthona: Budapest egyik legszebb könyvtárában jártunk. In *Lakáskultúra magazin* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.lakaskultura.hu/hirek/tudas-otthona-budapest-egyik-legszebb-konyvtar-aban-jartunk/>. Stan z dnia 12.08.2025.
2. BAKÓ Bettina. Egy arisztokrata család emlékei hazánkban: A Wenckheim-rezidenciák nyomában. In *Funzine* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://funzine.hu/2023/10/27/kult/egy-arisztokrata-csala-d-emlekei-hazankban-a-wenckheim-rezidenciak-nyomaban/>. Stan z dnia 20.07.2025.
3. FÖRDÖS Zsanett. A bálók helyét átvette az olvasás, a 22 karátos aranytapéta viszont maradt – A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár palotája. In *We love Budapest* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://wlovebudapest.com/cikk/2022/11/23/latnivalok-es-kultura-a-balok-helyet-a-tvette-az-olvasas-a-22-karatos-aranytapeta-viszont-maradt-a-fovarosi-szabo-ervin-ko-nyvtar-palotaja/>. Stan z dnia 20.07.2025.
4. *Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://fszek.hu/>. Stan z dnia 20.08.2025.

5. FŐVÁROSI SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR. *A Budapest Gyűjtemény szolgáltatásai* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: https://web.archive.org/web/20070210151701/http://www.fszek.hu/?tPath=/konyvtaraink/kozponti_konyvtar/budapest_gyujtemeny/a_gyujtemeny. Stan z dnia 10.08.2025.
6. FŐVÁROSI SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR. *Budapest Gyűjtemény* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: https://web.archive.org/web/20061216173033/http://www.fszek.hu/konyvtaraink/kozponti_konyvtar/budapest_gyujtemeny. Stan z dnia 29.07.2025.
7. FŐVÁROSI SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR. *Budapest Gyűjtemény* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://fszek.hu/budapest/bgy-gyujtemeny>. Stan z dnia 30.07.2025.
8. FŐVÁROSI SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR. *Gyerekeknek* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: https://web.archive.org/web/20180620094240/http://www.fszek.hu/?tPath=%2Fgyerekeknek%2Fgyerekkonyvtarak_reszleg%2Fsarkanyos_gyerekkonyvtar. Stan z dnia 30.07.2025.
9. ILIÁS-NAGY Katalin. *A könyvtár, ahol egyszer egy ló volt a portás* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://wmn.hu/cikk/63537/>. Stan z dnia 13.07.2025.
10. Ilyen a szép élet: Szabó Ervin, a radikális könyvtáros. In *Csucsú – REFLEX* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: http://csucsuka.blog.hu/2014/09/30/szabo_ervin_a_radikaliskonyvtaros. Stan z dnia 16.08.2025.
11. INTERNATIONAL REAL ESTATE FEDERATION. *FIABCI World Prix d'Excellence Awards* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://fiabciprix.com/#>. Stan z dnia 22.08.2025.
12. Kastelyokvarak, Wenckheim-palota (Budapest). In *A múlt emlékei* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://amultemlekei.hu/wenckheim-palota-budapest/>. Stan z dnia 10.08.2025.
13. MINTO John. *A History of the Public Library Movement in Great Britain and Ireland*. Londyn: George Allen & Unwin Ltd., 1932.
14. PESTI Monika. Egy magyar nábob lányának palotája. In *Lechner Tudásközpont* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://lechnerkozpont.hu/node/319>. Stan z dnia 12.08.2025.
15. SADOWSKA Jadwiga, ZIMNOCH Katarzyna. Biblioteki i ich użytkownicy – od elitarności do powszechności. In BRZEZIŃSKA-STEC Halina, ŻOCHOWSKA Jolanta. *Biblioteki bez użytkowników...? Diagnoza problemu*. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2015, s. 17–36. ISBN 978-83-7431-484-8.
16. *Séta a Wenckheim-palotában* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://jozsefvarosujsg.hu/seta-a-wenckheim-palotaban/>. Stan z dnia 07.07.2025.
17. TÓTH Gyula. *Szabó Ervin könyvtáros volt* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://mek.oszk.hu/24500/24521/24521.pdf>. Stan z dnia 22.08.2025.
18. *Túl a könyvkölcsönzésen* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: https://nepszava.hu/3134178_tul-a-konyvkolcsonzesen. Stan z dnia 21.08.2025.
19. Wenckheim-palota – Budapest. In *KASTELYOK.COM* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.kastelyok.com/adatlap.php?details=49>. Stan z dnia 13.08.2025.
20. WOJCIECHOWSKA Maja. Biblioteki jako centra informacyjne i multimedialne na Węgrzech. *Bibliotekarz*. 2013, nr 12, s. 24–29. ISSN 0208-4333.

Bernadeta Osiak

Uniwersytet Gdański
beniaosiak@gmail.com

Łukasz Sienkiewicz

Uniwersytet Gdański
lukiesen@o2.pl

Emilia Skowron

Uniwersytet Gdański
emiliaskowron05@poczta.fm

Magdalena Willma

Uniwersytet Gdański
magdalena.willma05@gmail.com

Biblioteka benedyktyńska w Admont – zarys historii, architektura, zasoby oraz działalność wystawiennicza

(The Benedictine Library in Admont – An Outline of Its History, Architecture, Collections, and Exhibition Activities)

Słowa kluczowe: biblioteka benedyktyńska, opactwo Admont, sztuka baroku i oświecenia, Joseph Hueber, muzea klasztorne, bibliotheca universalis

Abstrakt: W artykule przedstawiono bibliotekę benedyktyńską, powstałą na przełomie baroku i oświecenia w austriackim miasteczku Admont. Autorzy zastosowali podejście interdyscyplinarne, łącząc perspektywy historii, historii sztuki, architektury, bibliotekoznawstwa i muzealnictwa. Zarysowano dzieje opactwa oraz historię funkcjonującej przy nim biblioteki, akcentując ich znaczenie dla dziedzictwa kulturowego regionu. Znaczną część opracowania poświęcono analizie architektury kompleksu, którego układ przestrzenny i forma artystyczna stanowią kluczowe elementy wpływające na wyjątkowość i rozpoznawalność całej instytucji. Szczegółowo omówiono zarówno strukturę zespołu klasztornego, jak i samą salę biblioteczną. W artykule zwrócono również uwagę na działające w obrębie budynku muzea oraz liczne wystawy, przyczyniające się do popularyzacji wiedzy o historii regionu oraz rozwoju lokalnej kultury. Podkreślono ponadto estetyczne i kulturowe walory opactwa, wyjaśniając, dlaczego biblioteka bywa określana mianem „ósmego cudu świata”, a jej zasoby i oferta cieszą się rosnącym zainteresowaniem. Artykuł powstał w oparciu o metodę analizy i krytyki piśmiennictwa.

Keywords: benedictine library, Admont Abbey, baroque and enlightenment art, Josef Hueber, monastic museums, bibliotheca universalis

Abstract: The article presents the Benedictine library established at the turn of the Baroque and Enlightenment periods in the Austrian town of Admont. The authors adopt an interdisciplinary approach, combining perspectives from history, art history, architecture, library and information science, and museum studies. The history of the abbey and the library operating within it is outlined,

with emphasis on their significance for the cultural heritage of the region. A substantial part of the study is devoted to an analysis of the architecture of the complex, whose spatial layout and artistic form constitute key elements contributing to the institution's uniqueness and recognizability. Both the structure of the monastic complex and the library hall itself are discussed in detail. The article also draws attention to the museums located within the building and the numerous exhibitions that contribute to the popularization of knowledge about the region's history and to the development of local culture. Furthermore, the aesthetic and cultural values of the abbey are highlighted, explaining why the library is sometimes referred to as the "eighth wonder of the world" and why its collections and offerings enjoy growing interest. The article is based on the method of analysis and critical review of the literature.

Wprowadzenie

Biblioteka benedyktyńska opactwa Admont jest jednym z ciekawszych zachowanych zabytków pogranicza baroku i oświecenia w Europie. Jej bogate wnętrza zachwycają do dzisiaj, a ze zbiorów mogą korzystać także współcześni czytelnicy. Wielkim zainteresowaniem cieszą się również muzea mieszczące się na terenie opactwa. W artykule przybliżona została historia powstania tej zabytkowej księżnicy oraz zaprezentowana jej architektura. Dzięki analizie materiałów źródłowych, w tym także stron internetowych oraz blogów podróżniczych, przedstawiona została sekcja muzealna i wystawy, które są nieodłączną częścią całego opactwa. Uwagę zwrócono również na zbiory książek, które ukazują bogactwo intelektualne zarchiwizowane przez bibliotekarzy. Artykuł powstał w celu przybliżenia warunków austriackiej biblioteki i jej fenomenu, który sprawił, że zyskała ona miano „ósmego cudu świata”.

Opactwo w Admont i jego biblioteka

Biblioteka Benedyktyńska w Admont stanowi jedno z najważniejszych dzieł architektury barokowej na terenie europejskich kompleksów klasztornych. Jest ona częścią opactwa położonego w niewielkim mieście w Styrii, w Austrii. Budynek biblioteki wchodzi w skład rozległego zespołu klasztorного (fot. 1), którego początki sięgają 1074 r., kiedy to arcybiskup Gebhard z Salzburga ufundował klasztor, pierwotnie przeznaczony do edukacji dziewcząt z rodzin szlacheckich. Funkcjonowanie wspólnoty zostało poważnie zakłócone w okresie reformacji oraz w czasie wojen austriacko-tureckich, jednak wraz z nadejściem kontrreformacji klasztor stopniowo odzyskał znaczenie.

Obecnie opactwo funkcjonuje jako rozbudowany ośrodek o zróżnicowanej działalności gospodarczej i kulturalnej, będąc zarazem jednym z największych pracodawców w Górnej Styrii. Prowadzi działalność nie tylko w obszarze kultury, edukacji i turystyki, lecz również w sektorach leśnym, ogrodniczym, drzewnym, energetycznym, winiarskim, gastronomicznym oraz w zakresie zarządzania nieruchomościami.

Największy rozkwit opactwa przypadł na okres baroku, kiedy to wzniesiono monumentalną bibliotekę, dziś uznaną za jedną z największych i najcenniejszych bibliotek klasztornych na świecie. Mimo że w XIX w. kompleks został poważnie zniszczony przez pożar, jego odbudowa pozwoliła zachować ciągłość życia monastycznego, a samo opactwo do dziś pozostaje ważnym ośrodkiem kulturowym i historycznym regionu.

Fotografia 1. Opactwo w Admont. Widok na kościół

Źródło: <https://pomyslynawyprawy.pl/biblioteka-w-admont-austria/>.

Klęska pożaru i kryzys gospodarczy w latach trzydziestych XX w. zmusiły opactwo do sprzedaży wielu skarbów sztuki. Wcześniej naziści rozwiązali klasztor, który po 1946 r. rozpoczął ponownie działalność jako wspólnota benedyktyńska. Niedawno zaś dzięki pracom renowacyjnym przywrócono wspaniały wygląd biblioteki. „W trzech głównych etapach prac w latach 2004–2008 odrestaurowano wszystkie kamienne i metalowe elementy, freski sufitowe, całą dekorację rzeźbiarską i wszystkie drewniane elementy. Cały księgozbiór liczący około 70 tys. książek został oczyszczony i zbadany pod kątem uszkodzeń. Ponad 5 tys.

książek zostało odrestaurowanych. Podczas tej fazy renowacji Biblioteka Opactwa Admont pozostała dostępna dla zwiedzających” [2; zob. szerz. 9].

Sala biblioteczna znajdująca się w Admont to w istocie największa biblioteka klasztorna. Projektowana w duchu oświecenia, wywodzi się z koncepcji artystycznej Mateusza Offnera, którą zrealizował architekt Josef Hueber. Imponuje wieloma walorami architektonicznymi, przez co przez wielu uznawana jest za najpiękniejszą instytucję biblioteczną, określaną „od czasu jej ukończenia w 1776 roku [...] ósmym cudem świata” [12]. Jest to miejsce wyjątkowe, syntezujące sztukę, kulturę oraz religię. Przekazuje metaforyczny boski wymiar rękodziela człowieka oraz podkreśla wartość przekazu literatury w dyskursie katechizmu późnego baroku. To miejsce spajające wizję barokowej architektury, idei klasztoru, muzealnego przekazu średniowiecza oraz nowoczesności [zob. szerz. 1; 6].

W 2018 r. biblioteka wdrożyła nowoczesne narzędzia cyfrowe – zastosowała m.in. promocję internetową oraz zaimplementowała system umożliwiający elektroniczny zakup biletów, reprezentując przy tym model „skarbnicy wiedzy, sztuki i historii współczesnej – osadzonej w barokowym przepychu” [6].

Oferta dla zwiedzających obejmuje elementy wystaw muzealnych, które zostaną omówione w dalszej części tekstu. Zwiedzanie można odbywać samodzielnie, podążając własną trasą, bądź w towarzystwie przewodnika lub korzystając z audioprzewodnika.

Biblioteka w Admont oraz całe opactwo nieustannie się rozwijają, oferując przez cały rok usługi turystom z różnych części świata. Systematycznie unowocześniają swoją ofertę, docierając do coraz szerszego grona osób zainteresowanych książkami, kulturą, sztuką, religią i architekturą.

Muzea i wystawy na terenie opactwa

„Wystawy, naturalnie obecne w muzeach, stanowią formę prezentacji, która od lat stosowana jest także przez biblioteki różnych typów – różnej wielkości, zasobności, nastawionych na obsługę różnych grup użytkowników, jako dodatkowa forma usług. Możliwości, które stwarza zorganizowanie przez bibliotekę wystawy sprawiają, że sięgają po nią wszystkie rodzaje księżnic – począwszy od niepozornych bibliotek szkolnych aż po największe na świecie instytucje” [17, s. 142] – taka forma prezentacji nie jest również obca instytucjom klasztornym, które postanowiły otworzyć się na kontakt ze środowiskiem zewnętrznym, jak ma to miejsce w przypadku opactwa Admont.

Po bogatej historii biblioteki oraz całego opactwa pozostało wiele przedmiotów, które znalazły swoje nowe zastosowanie w muzeach mieszczących się w kompleksie. Aktualnie działają takie trzy. Znajdują się w nich głównie przedmioty religijne, używane przez zakonników lub znajdujące się niegdyś w kościele. Z uwagi na wieloletnią tradycję klasztoru ich pochodzenie sięga nawet czasów sztuki romańskiej. Zabytkowe artefakty to jednak niejedynie warte uwagi eksponaty. W muzeach można oglądać również sztukę nowoczesną, a w Muzeum Historii Naturalnej przeglądać ciekawe przedmioty związane z przyrodą [zob. szerz. 12].

Na szczególną uwagę zasługuje Muzeum historii sztuki, które zostało otwarte w 1959 r. Od początku zyskało ono wielką popularność z uwagi na wysoką klasę prezentowanych zabytków. Jego wnętrza na przestrzeni lat były często przebudowywane, a ostatnia duża zmiana nastąpiła w 2023 r., kiedy to z uwagi na 950. rocznicę istnienia klasztoru przeniesiono je na parter i powiększono. Dzięki temu można oglądać dziś główną wystawę opowiadającą o losach klasztoru, w której pokazywane są w sposób chronologiczny najważniejsze zabytki. Na początku zwiedzający mogą podziwiać kolekcję Mayera – jest to zbiór, zachowanych w idealnym stanie, gotyckich rzeźb, obrazów, kielichów mszalnych oraz ornatów. Następnie prezentowane są przedmioty z późniejszych epok – od baroku, przez rokoko i klasycyzm, kończąc na XIX i XX w. Wystawa pokazuje ciągłość tradycji klasztoru, który rozwijał się i trwał przez wieki. Do najważniejszych eksponatów można zaliczyć gotycką rzeźbę *Madonny z Dzieciątkiem* (fot. 2) wybitnego austriackiego artysty Jakoba Kaschauera oraz obrazy Bartolomeo Altomonte. Zainteresowani mogą podziwiać te dzieła sztuki również dzięki opcji zwiedzania wirtualnego dostępną na stronie internetowej muzeum [zob. szerz. 8].

Fotografia 2. Rzeźba *Madonna z Dzieciątkiem*

Źródło: <https://harmony-photo.pl/2023/09/13/osmy-cud-swiata-biblioteka-w-admont/>.

Na drugim piętrze znajduje się Muzeum sztuki współczesnej, będące prawdziwym fenomenem, polegającym na połączeniu zabytkowych wnętrz ze sztuką najnowszą. Muzeum może poszczycić się ponad tysiącem prac około 180 artystów. Co ważne, władze muzeum promują w szczególny sposób lokalnych, austriackich twórców, udowadniając tym, że misją, którą jest promowanie miejscowej kultury, dalej budzi zainteresowanie mimo dostępu do wysokiej klasy zabytków.

Tematyka wystaw również dotyczy religii chrześcijańskiej, jednak interpretowanej w zaskakujący, nowy sposób. Ścieżka zwiedzania opiera się na trzech drogach: życie, śmierć i zmartwychwstanie. Wśród dzieł sztuki można podziwiać reinterpretacje znanych dzieł średnio-wiecznych, a w szczególności gotyckich, które w nowatorski sposób podejmują tematykę życia i śmierci, a często także motywy mesjańskie i maryjne. Dzięki temu odbiorca może być świadkiem pewnej ciągłości kulturowej, zaś po zwiedzeniu dolnej części budynku, przeżyć nawet swego rodzaju dysonans poznawczy, związany z nowatorskim podejściem do utartych w kulturze europejskiej tematów, przedstawionych odmiennie, nowatorsko. Wspomniana już Madonna Kaschauera „czuwa” nad całą wystawą, znajdując się w jej centralnym punkcie, przypominając o niekończących się wątkach i ciągłości kulturowej w Europie, która w niewątpliwy sposób od ponad tysiąca lat jest głęboko związana z chrześcijaństwem [zob. szerz. 4].

Ostatnie, najstarsze muzeum – Muzeum historii naturalnej – powstało w 1865 r. na fali zainteresowania przyrodą i rozwojem biologii jako nauki w drugiej połowie XIX w. Początkowo prowadził je ojciec Gabriel Strobl, który zebrał imponującą kolekcję owadów, składającą się z 252 tys. okazów. W muzeum istnieje specjalna wystawa poświęcona ojcu założycielowi, a owady zebrane przez niego do dzisiaj budzą podziw wśród znawców tematu. Szczególnie wartościowa jest kolekcja muchówek, nieustannie badanych jeszcze przez naukowców. W drugiej sali można podziwiać z kolei kolekcję woskowych owoców, zaś samo pomieszczenie, dzięki przemyślanej, zakrzywionej konstrukcji, przypomina kształtem właśnie owoc. Co ciekawe, znajduje się tam ponad 200 eksponatów, które pod względem formy i rozmiaru wierne odwzorowują rzeczywiste owoce. Pozostałe sale zawierają klasyczne dla tego typu muzeów ilustracje i opisy zwierząt trzech żywiołów – wody, ziemi i powietrza. Zamyśl twórców polegał na pokazaniu harmonii świata i równowagi całego ekosystemu [zob. szerz. 7].

Muzeum prowadzi współpracę z Parkiem Narodowym Gesause, co można zobaczyć w ramach wystawy poruszającej problematykę pobliskich gór. Władze muzeum działają z władzami parku na rzecz uświadamiania społeczeństwu problemu niszczenia środowiska naturalnego, które jest systematycznie poddawane destrukcyjnemu wpływowi człowieka. Przedstawiciele obu placówek wspólnie badają ekosystem gór i starają się zapobiegać dalszej degradacji terenów naturalnych.

Architektura biblioteki w Admont

Mimo ciekawych ekspozycji muzealnych perłą opactwa jest biblioteka, która mieści się w jego wschodnim skrzydle. Składa się ona z trzech sal. Mierzy 70 metrów długości, 14 metrów szerokości i 11 metrów wysokości. Za projekt i nadzór nad powstawaniem biblio-

teki odpowiedzialny był architekt Josef Hueber. Inspirację przy projektowaniu sal czerpał z cesarskiej biblioteki dworskiej w Wiedniu (aktualnie Austriacka Biblioteka Narodowa, która ma swoją siedzibę w pałacu cesarskim Hofburg) [zob. szerz. 3].

Sala centralna z owalną kopułą łączy dwie sale skrzydłowe (fot. 3). Długość wszystkich trzech pomieszczeń odpowiada sklepieniu siedmiu kopuł. Biblioteka ma konstrukcję dwukondygnacyjną, z wbudowanymi sześćdziesięcioma oknami, z czego jedynie czterdzieści osiem oświetla sale. Pozostałe dwanaście zostało zasłoniętych przez regały z książkami. Cechuje ją odmienność od typowych XVIII-wiecznych obiektów tego typu. Przede wszystkim nietypowa jest jasność pomieszczenia, wpływająca na optyczne powiększenie przestrzeni. Zdecydowano się na białe regały, jasne kolory ścian i malowideł, a także elementy ze złotymi zdobieniami. Biblioteka wzorowana jest na styl rokoko, z podkreśleniem intelektualizmu oświeceniowego. Podłoga we wszystkich salach pokryta jest około 7 tys. marmurowych kamieni w kolorach: biały, szary i czerwony. Kamienie w kształcie rombów ułożone są w geometryczne wzory i tworzą różne struktury [3].

Fotografia 3. Wnętrze biblioteki. Sala centralna

Źródło: <https://stiftadmont.at/wp-content/uploads/Bibliothek-klein.jpg>.

Centralna sala biblioteki podtrzymywana jest przez 12 kolumn z czerwonego marmuru. Sufit zwieńczony jest kopułą, którą zdołał ozdobić siedem fresków autorstwa malarza barokowego Bartolomea Altomonte (fot. 4). Pracy nad malowidłami podjął się w wieku osiemdziesięciu lat, kończąc ją w letnich miesiącach 1776 r. Tematem cyklu fresków jest „intymny związek między religią a sztuką i naukami ścisłymi”. Fresk zdobiący centralną kopułę przedstawia zagadnienie objawienia. W centralnej części obrazu namalowana została siedząca na tronie upersonifikowana postać boskiej mądrości. Z lewej strony zobrażony został Mojżesz, będący przedstawicielem Starego Testamentu, zaś malowidło z prawej strony to personifikacja kościoła – kobieta

z tiarą, która ma symbolizować Nowe Przymierze. W dolnej partii obrazu znajdują się sylwetki czterech łacińskich przedstawicieli Ojców Kościoła [5].

Fotografia 4. Fresk z centralnej kopuły

Źródło: <https://pawelwronski.blog/2012/04/11/austria-styria-klasztorna-biblioteka-w-admont/>.

Pod centralną kopułą znajdują się cztery rzeźby autorstwa Josefa Stammela (fot. 5–8). Ustawione między kolumnami i regałami, tworzą kwadrat. Dzięki temu osoba stojąca w jego centrum znajduje się symbolicznie pośrodku „czterech ostatnich rzeczy”. Rzeźby przedstawiają bowiem śmierć, zmartwychwstanie, piekło i niebo. Takie rozmieszczenie postaci odzwierciedla charakterystyczne dla twórców późnego baroku podejmowanie tematów sądu boskiego i nieuchronności śmierci [10].

Fotografia 5. Rzeźba symbolizująca śmierć (sala centralna)

Źródło: <https://stiftadmont.at/wp-content/uploads/Bibliothek4LETZTE2-817x1024.jpg>.

Fotografia 6. Rzeźba symbolizująca zmartwychwstanie (sala centralna)

Źródło: <https://stiftadmонт.at/wp-content/uploads/Bibliothek-4LETZTE1-R-814x1024.webp>.

Fotografia 7. Rzeźba symbolizująca piekło (sala centralna)

Źródło: <https://stiftadmонт.at/wp-content/uploads/Die-Stiftsbibliothek-b-3-818x1024.jpg>.

Fotografia 8. Rzeźba symbolizująca niebo (sala centralna)

Źródło: <https://stiftadmont.at/wp-content/uploads/Bibliothek-4LETZTE3-R-808x1024.webp>.

Wzdłuż ścian bocznych sal biegnie galeria i mnożą się dwukondygnacyjne regały wypełnione książkami, tym samym podkreślając jej wielkość i przestronność. W czterech narożnikach skrzydłowych pomieszczeń ukryto za szafami spiralne schody prowadzące na galerię, która znajduje się na piętrze. Od centralnej kopuły odbiegają po trzy mniejsze w stronę północną i kolejne trzy w stronę południową. Wszystkie sześć kopuł zdobionych jest freskami symbolizującymi konkretne nauki i sztuki. Od strony południowej pierwszy fresk ilustruje sztukę. Świadczy o tym ukazany Apollo (bóg poezji i światła), a także alegorycznie przedstawione kobiety jako inne dziedziny sztuki. Drugi fresk obrazuje lekarza z laską Asklepiosa, co nawiązuje do tematyki nauk przyrodniczych [3; 5] (fot. 9).

Fotografia 9. Fresk przedstawiający nauki przyrodnicze

Źródło: https://harmony-photo.pl/wp-content/uploads/2023/09/2-DSC_8826-1-1536x1025.jpg.

Kolejny, trzeci fresk z południowej strony, poprzez przedstawienie kobiety ze słońcem na piersi, odnosi się do teologii i religii. Jest to bowiem personifikacja teologii. Dalej widnieje także gołębica i trzy kobiety utożsamione z trzema cnotami, którymi są: wiara, nadzieja i miłość. Następne malowidło to fresk w centralnej kopule. Piąty, kolejny fresk, znajduje się już w północnym skrzydle. Przedstawia w alegoryczny sposób prawo duchowne i świeckie, co dodatkowo akcentuje waga, będąca symbolem sprawiedliwości. Przedostatni fresk obrazujący badania historyczne ukazuje nieuporządkowane książki, będące symbolem upływającego czasu. Siódme i ostatnie malowidło, znajdujące się na skrajnej kopule północnego skrzydła, określane jest mianem przebudzenia ducha. Bogini świtu – Aurora znajduje się w centrum, a całość jest jakby rozświetlana przez pochodnię [5].

Wnętrze biblioteki ozdabia więcej rzeźb niż wspomniane wcześniej „cztery ostatnie rzeczy”. Josef Stammel jest autorem szesnastu rzeźb i dwóch dużych płaskorzeźb. W większości zostały one wykonane z drewna lipowego. Dwie duże płaskorzeźby znajdują się na węższych ścianach galerii bocznych pomieszczeń biblioteki. Na południowej ścianie widnieje *Sąd Salomona*. Płaskorzeźbę przedstawiającą starotestamentową scenę budują cztery postacie: Mojżesz, Elias, Piotr i Paweł. Północna płaskorzeźba przedstawia z kolei scenę z Nowego Testamentu – *Jezusa nauczającego w świątyni*. Na niej umieszczone są sylwetki czterech ewangelistów: Łukasza, Jana, Mateusza i Marka [10].

Zbiory biblioteki w Admont

Jak mówi stara maksyma: „Klasztor bez biblioteki jest jak twierdza bez zbrojowni” [11]. Zgodnie z tym założeniem powstała przepiękna benedyktyńska biblioteka w Admont, która posiada największy na świecie księgozbiór benedyktyński i jest także największą na świecie biblioteką w obiekcie sakralnym [14]. Jej imponujące zbiory książek liczą obecnie około 200 tys. tomów, w tym 530 inkunabułów i ponad 1400 rękopisów (najstarsze pochodzą z VIII w.) [13]. Warto wspomnieć, że znajdują się w niej nieocenione manuskrypty biblijne, olbrzymia *Biblia* pochodząca z około 1070 r. czy przepiękna ewangelia z licznymi iluminacjami.

Opactwo w Admont bardzo wcześnie, bo już w połowie XII w., zaczęło prowadzić swoje niezależne skryptorium – miejsce, w którym tworzone liczne książki przeznaczone dla samego klasztoru, ale również dla innych wspólnot zakonnych. Dzięki powstaniu owej przestrzeni zbiory biblioteki zasiły nowe lektury. Do rozbudowy księgozbioru przyczynił się także światły opat Engelbert około 1300 r., bowiem jego dzieła znacznie powiększyły księgozbiór w Admont. Jednak prawdziwy przełom nastąpił w erze powstania prasy drukarskiej – to wtedy zaobserwowano największy wzrost liczby książek w kolekcji biblioteki. Szacuje się, że pod koniec XVI w. znajdowało się w niej ponad 3 tys. lektur, które były efektem nowego wynalazku.

Zważając na religijny charakter biblioteki w Admont, ciekawym aspektem jest to, że już w XII w. stała się ona swoistą „Bibliotheca universalis”. Jej zbiory nie ograniczały się

tylko do dzieł teologicznych, choć z pewnością różne wydania *Biblii* stanowiły dużą część księgozbioru. W kolekcji można było znaleźć najważniejsze książki z różnych dziedzin – lektury z obszaru prawa, przyrody, a nawet rozmaite pisma z okresu starożytności (które choć nie były pisane w dziejach pobożności, to jednak znalazło się dla nich miejsce na półkach). Z każdym kolejnym wiekiem książki z różnych dziedzin coraz liczniej uzupełniały regały biblioteki benedyktyńskiej. Już w XVIII w. zbiory podzielono na trzy duże sekcje i zaczęto wyodrębniać różne tematycznie opracowania. Następnie pogrupowano je na dzieła teologiczne (*Biblia*, prawo kanoniczne, kazania, historia tworzenia się wspólnot katolickich, w tym kościoła, doktryna) oraz na poszczególne dziedziny wiedzy (nauki ścisłe, historia ludzkości, medycyna, prawo, literatura klasyczna, teksty źródłowe).

Aktualnie w bibliotece w Admont można odnaleźć wiele już wymienionych dzieł starożytnych i religijnych, ale także pozycje bardziej nowoczesne z punktu widzenia współczesnego czytelnika. W centralnej części znajdują się najcenniejsze zbiory teologiczne (fot. 10), w północnym skrzydle pozostałe dzieła z tego obszaru, a w południowym – materiały reprezentujące nauki świeckie [zob. szerz. 11].

Fotografia 10. Zbiory biblioteki w sali centralnej

Źródło: <https://pomyslynawyprawy.pl/biblioteka-w-admont-austria/>.

Dzięki cyfryzacji istnieje możliwość obejrzenia zbiorów benedyktyńskiej biblioteki przez Internet. Jest to możliwe za pośrednictwem strony Stift Admont. Odnajdziemy na niej odnośnik do strony manuscripta.at, która pozwala wyszukać różne kategorie obiektów (inkunabuły, książki drukowane, rękopisy etc.) [zob. szerz. 11]. I tak na przykład cyfrowa baza średniowiecznych manuskryptów to świetna opcja dla historyków, naukowców czy nawet zwykłych czytelników, których interesuje tak specyficzny obszar.

Zbiory biblioteki benedyktyńskiej to jednak coś więcej niż tylko stare księgi – to prawdziwy skarb kultury i dowód na to, jak przez wieki dbano o rozwój wiedzy, duchowości

i sztuki w Europie. Znaleźć w niej można wiele cymeliów: od rękopisów ze średniowiecza, przez stare druki, aż po nowsze teksty z dziedziny teologii, filozofii czy pozostałych nauk. To pokazuje, jak ogromny wysiłek wkładali mnisi w zbieranie, przepisywanie i chronienie tego, co ważne – ksiąg stanowiących bramę do wiedzy i dziedzictwa kulturowego. Dziś, dzięki udostępnieniu zbiorów, mogą z nich korzystać nie tylko naukowcy, ale i zwykli czytelnicy. Biblioteka wciąż spełnia swoją misję: łączy to, co było, z tym, co jest, i inspiruje to, co dopiero przed nami.

Podsumowanie

Zasygnalizowane w artykule zagadnienia pokazują, że biblioteka benedyktyńska w Admont niewątpliwie może być uznawana za „ósmą cud świata”. Zarówno jej bogata historia, wyjątkowa architektura, cenne wystawy i zbiory biblioteczne świadczą o wartości tego miejsca, zaś klimat biblioteki stanowi o jej popularności wśród odwiedzających i czytelników. Zarządzanie opactwem, jego współpraca z innym lokalnymi organizacjami oraz reklama biblioteki poprzez wirtualne narzędzia mogą stanowić wzór dla innych instytucji kultury. Odwołując się do tytułu jednej z książek na temat nowoczesnych form działalności bibliotek – placówka w Admont działa kompetentnie, mobilnie i interaktywnie, umiejętnie dostosowując się przez wieki do nowych realiów i oczekiwań czytelników, zaś jej fizyczna przestrzeń stanowi dodatkowy atut, który przyciąga co roku licznych odwiedzających [16; 15]. Jak pisze Elżbieta Barbara Zybert w jednej ze swoich prac: „biblioteki jako instytucje powinny dążyć do kształtowania u siebie wzorów kultury adaptacji” [18, s. 18]. Biblioteka w Admont niewątpliwie stara się taki model realizować pomimo swojego specyficznego charakteru, powinności, które przed nią stoją i szeregu ograniczeń narzuconych przez lata tradycji.

Bibliografia

1. Admont Abbey Library. In *Wikipedia, the free encyclopedia* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: https://en.m.wikipedia.org/wiki/Admont_Abbey_Library. Stan z dnia 12.06.2025.
2. Admont Abbey. In *Wikipedia, wolna encyklopedia* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: https://en.m.wikipedia.org/wiki/Admont_Abbey. Stan z dnia 12.06.2025.
3. BENEDIKTINERSTIFT ADMONT. *Architektura biblioteki klasztornej w Admont* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://stiftadmont.at/pl/architektura/>. Stan z dnia 12.06.2025.
4. BENEDIKTINERSTIFT ADMONT. *Aspekty kolekcji sztuki współczesnej* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://stiftadmont.at/pl/aktualne-wystawy/sztuka-wspolczesna-w-starych-murach/>. Stan z dnia 12.06.2025.
5. BENEDIKTINERSTIFT ADMONT. *Freski w bibliotece klasztornej w Admont* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://stiftadmont.at/pl/freski/>. Stan z dnia 12.06.2025.
6. BENEDIKTINERSTIFT ADMONT. *Kultura i turystyka* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://stiftadmont.at/pl/o-bibliotece-opactwa/>. Stan z dnia 12.06.2025.

7. BENEDIKTINERSTIFT ADMONT. *Muzeum Historii Naturalnej w opactwie Admont* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://stiftadmont.at/pl/muzeum/muzeum-historii-naturalnej/>. Stan z dnia 12.06.2025.
8. BENEDIKTINERSTIFT ADMONT. *Nowa prezentacja skarbów sztuki Admont* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: https://stiftadmont.at/pl/aktualne-wystawy/nowo-zaprezentowane-skarby-sztuki-admont/?fbclid=IwY2xjawK3ihFleHRuA2FlbQIxMAABHizUnBPBjbX0p8rzn3IZ2P_0ZvZ-REsqU-uXBI-4IryX10_1fRPiCLiFs6FC__aem_7Glee3PWLWphN0Tc4m1tmA. Stan z dnia 12.06.2025.
9. BENEDIKTINERSTIFT ADMONT. *Renowacja biblioteki klasztornej w Admont* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://stiftadmont.at/pl/przywrocenie/>. Stan z dnia 12.06.2025.
10. BENEDIKTINERSTIFT ADMONT. *Rzeźby i płaskorzeźby w bibliotece klasztoru Admont* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://stiftadmont.at/pl/rzezby-i-plaskorzezby/>. Stan z dnia 12.06.2025.
11. BENEDIKTINERSTIFT ADMONT. *Zbiory biblioteczne* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://stiftadmont.at/pl/zbiory-biblioteczne/>. Stan z dnia 12.06.2025.
12. ŁACINA Renata. *Biblioteka w Admont – Ósmy cud świata* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://harmony-photo.pl/2023/09/13/osmy-cud-swiate-biblioteka-w-admont/>. Stan z dnia 12.06.2025.
13. PATYNOWSKA Maria. *Benedyktynska biblioteka w Admont* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: https://www.frona.pl/a/benedyktynska-biblioteka-w-admont,7329.html#google_vignette. Stan z dnia 12.06.2025.
14. WEISS Samanta. *Zabytkowa biblioteka w opactwie Admont jest chroniona przez Loxone* [Dokument elektroniczny]. 2023. Tryb dostępu: <https://www.loxone.com/plpl/blog/zabytkowa-biblioteka-loxone/>. Stan z dnia 12.06.2025.
15. WOJCIECHOWSKA Maja (red.). *Fizyczna przestrzeń biblioteki*. Bydgoszcz: Oficyna Wydawnicza Edward Mitek, 2013. ISBN 978-83-64335-00-6.
16. WOJCIECHOWSKA Maja, CYRKLAFF-GORCZYCA Magdalena. *Mobilnie, interaktywnie, kompetentnie. Usługi, media i technologie informacyjno-komunikacyjne w nowoczesnej bibliotece*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne SBP, 2019. ISBN 978-83-65741-42-4.
17. WOJCIECHOWSKA Maja. Usługi wystawiennicze jako dodatkowa oferta biblioteczna. Przykład The Polonsky Exhibition of The New York Public Library's Treasures Biblioteki Publicznej w Nowym Jorku. *Zarządzanie Biblioteką*. 2024, nr 1, s. 141–165. ISSN 2081-1004.
18. ZYBERT Elżbieta Barbara. *Kultura organizacyjna w bibliotekach: nowe i stare idee w zarządzaniu biblioteką*. Warszawa: Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2004. ISBN 83-89316-21-8.

Z warsztatu bibliotekarza

Rzecznik prasowy w bibliotece

(Press Officer in a Library)

opracowanie Maja Wojciechowska

Wiele bibliotek to duże instytucje odpowiedzialne za szereg programów i działań, które poza realizacją podstawowych funkcji bibliotecznych mają za zadanie informowanie, edukowanie i aktywizowanie społeczeństwa w określonych obszarach. Ich wpływ wykracza poza lokalną społeczność, a skala działań jest duża. Takie placówki oprócz działów marketingu powinny posiadać swoich reprezentantów odpowiedzialnych za kontakty z mediami. Choć rzecznik prasowy nie jest stanowiskiem powszechnie spotykanym w bibliotekach, to instytucje, które je wprowadziły do swoich struktur, wskazują na skuteczniejszą komunikację, a więc i lepsze zrozumienie działań biblioteki przez otoczenie oraz budowanie pozytywnego, wyrazistego wizerunku, co z kolei sprzyja pozyskiwaniu nowych użytkowników oraz efektywniejszemu nawiązywaniu współpracy z partnerami zewnętrznymi. W niniejszym opracowaniu zaprezentowane zostaną podstawowe zasady pracy, cele oraz zadania rzecznika prasowego biblioteki.

Definicja: Rzecznik prasowy biblioteki to specjalista ds. komunikacji, odpowiedzialny za kształtowanie, utrzymywanie i ochronę wizerunku instytucji bibliotecznej w przestrzeni publicznej, w szczególności poprzez budowanie i rozwijanie relacji z mediami (tradycyjnymi i cyfrowymi). Do jego zadań należy planowanie i realizacja strategii informacyjnej biblioteki, przygotowywanie i dystrybucja materiałów prasowych (np. komunikatów, oświadczeń, notatek prasowych), organizacja konferencji prasowych oraz monitorowanie opinii publicznej i medialnych wzmianek dotyczących działalności biblioteki. Rzecznik prasowy biblioteki pełni funkcję mediatora między instytucją a jej otoczeniem – użytkownikami, partnerami, samorządem oraz mediami – zapewniając transparentność działań biblioteki, wspierając budowę zaufania społecznego i promując jej misję informacyjną, kulturalną oraz edukacyjną.

Tłumaczenie terminu: ang. *library press officer*, niem. *Pressesprecher der Bibliothek*, fr. *porte-parole de la bibliothèque*, ros. *пресс-секретарь библиотеки*.

Rola rzecznika prasowego biblioteki:

1. Komunikacja z mediami (*media relations* biblioteki):
 - przygotowywanie i dystrybucja materiałów prasowych (komunikaty, notatki, oświadczenia, materiały dla prasy);
 - organizowanie konferencji prasowych, briefingów i spotkań z dziennikarzami;
 - budowanie i utrzymywanie relacji z przedstawicielami mediów lokalnych, regionalnych, ogólnokrajowych, branżowych, a nawet międzynarodowych;
 - reagowanie na zapytania medialne i kształtowanie przekazu o bibliotece w przestrzeni publicznej.
2. *Public relations* i kreowanie wizerunku biblioteki:
 - opracowywanie i realizacja strategii komunikacji zewnętrznej biblioteki (wspólnie z działem marketingu);
 - budowanie pozytywnego wizerunku biblioteki jako instytucji otwartej, nowoczesnej i społecznie zaangażowanej;
 - kreowanie przekazów promujących działalność kulturalną, edukacyjną i naukową biblioteki;
 - zarządzanie sytuacjami kryzysowymi (tzw. *crisis communication*).
3. Wspieranie komunikacji wewnętrznej (*internal communications*):
 - informowanie pracowników biblioteki o bieżących działaniach, planowanych wydarzeniach i inicjatywach;
 - współpraca z dyrekcją oraz zespołami merytorycznymi przy tworzeniu oficjalnych komunikatów (dla mediów, partnerów, organów prowadzących, sponsorów, publiczności etc.);
 - zapobieganie sytuacjom trudnym, problemowym wewnątrz biblioteki oraz łagodzenie ich skutków.
4. Promocja działalności biblioteki:
 - współtworzenie razem z działem marketingu kampanii promocyjnych i informacyjnych;
 - wspieranie zespołów merytorycznych w organizacji wydarzeń i projektów (szczególnie w obszarze komunikacji);
 - przygotowywanie/kontrola treści do materiałów promocyjnych, biuletynów, newsletterów i raportów;
 - koordynacja działań promocyjnych w mediach społecznościowych.
5. Monitoring i analiza informacji:
 - śledzenie przekazów medialnych dotyczących biblioteki i jej działalności;
 - analiza opinii publicznej i odbioru komunikatów medialnych;
 - raportowanie wyników działań komunikacyjnych i rekomendowanie kierunków rozwoju strategii PR.

6. Reprezentacja i rzecznictwo instytucji:
 - występowanie w imieniu biblioteki w mediach, podczas wydarzeń publicznych lub w kontaktach z partnerami;
 - dbanie o spójność przekazu instytucji;
 - reprezentowanie biblioteki w sytuacjach kryzysowych i podczas komunikacji strategicznej.

Cele działań rzecznika prasowego biblioteki:

1. Informacyjne:
 - zapewnienie społeczeństwu rzetelnych, aktualnych i kompletnych informacji o działalności biblioteki;
 - przekazywanie komunikatów o wydarzeniach, projektach i decyzjach;
 - eliminowanie dezinformacji i niejasności w przekazie medialnym.
2. Wizerunkowe (promocyjne):
 - kształtowanie pozytywnego obrazu biblioteki w opinii publicznej;
 - eksponowanie jej osiągnięć, nowoczesności i roli społecznej;
 - budowanie wizerunku biblioteki jako instytucji otwartej, innowacyjnej i społecznie zaangażowanej.
3. Relacyjne (komunikacyjne):
 - rozwijanie i utrzymywanie trwałych relacji z mediami, użytkownikami, partnerami oraz środowiskiem lokalnym i ponadlokalnym;
 - wspieranie dialogu społecznego i otwartości informacyjnej;
 - wzmacnianie sieci kontaktów.
4. Reaktywne (reagowania kryzysowego):
 - szybkie i adekwatne reagowanie na sytuacje kryzysowe lub kontrowersyjne;
 - ochrona wizerunku instytucji w mediach i w opinii publicznej;
 - minimalizowanie skutków negatywnego przekazu informacyjnego na temat biblioteki, jej projektów lub planów.
5. Doradcze i strategiczne:
 - wspieranie kierownictwa w zakresie komunikacji i *public relations*;
 - formułowanie rekomendacji dotyczących strategii informacyjnej i medialnej biblioteki;
 - wspieranie zespołów merytorycznych w zakresie komunikacji i promocji w trakcie prac nad nowymi projektami.
6. Edukacyjne i społeczne:
 - popularyzacja wiedzy o działalności biblioteki oraz jej funkcjach kulturotwórczych, informacyjnych, naukowych i społecznych;

- wspieranie działań biblioteki w zakresie kształtowania postaw czytelniczych oraz promowania idei równego i powszechnego dostępu do informacji.

Pożądane efekty pracy rzecznika prasowego biblioteki:

- osiągnięcie transparentności działań biblioteki i zbudowanie zaufania publicznego;
- wzmocnienie jej tożsamości i pozytywnej reputacji;
- ugruntowanie jej wiarygodności poprzez podkreślenie profesjonalizmu oraz rzetelności i odpowiedzialności społecznej;
- stworzenie atmosfery zaufania i współpracy, zarówno w kontaktach z odbiorcami usług, jak i partnerami oraz szeroko rozumianym otoczeniem;
- ograniczenie szkód wizerunkowych wynikających z sytuacji kryzysowych;
- stworzenie modelu komunikacji biblioteki zgodnej z jej tożsamością i strategią.

Grupy odbiorców działań rzecznika prasowego biblioteki:

1. Media:

- dziennikarze prasy lokalnej, regionalnej, ogólnokrajowej i międzynarodowej;
- redakcje portali branżowych i kulturalnych;
- stacje radiowe i telewizyjne;
- blogerzy, influencerzy, twórcy treści o kulturze, edukacji i nauce.

Cel komunikacji: dostarczanie rzetelnych informacji o działalności biblioteki, kreowanie jej wizerunku w mediach, reagowanie na zapytania prasowe.

2. Użytkownicy biblioteki/społeczność czytelnicza:

- czytelnicy indywidualni;
- instytucjonalni odbiorcy usług (np. szkoły, uczelnie, instytuty badawcze);
- użytkownicy korzystający zdalnie z zasobów cyfrowych biblioteki oraz innych usług elektronicznych;
- uczestnicy wydarzeń kulturalnych, edukacyjnych i naukowych organizowanych przez bibliotekę.

Cel komunikacji: informowanie o ofercie i usługach biblioteki, wzmacnianie więzi z użytkownikami, promowanie aktywności czytelniczej, kulturalnej, naukowej, edukacyjnej i społecznej.

3. Personel biblioteki:

- kadra kierownicza;
- kadra administracyjna;
- bibliotekarze, w tym edukatorzy i animatorzy kultury zatrudnieni w bibliotece, specjaliści dziedzinowi, bibliotekarze systemowi, data stewardzi oraz inni specjaliści pracujący na stanowiskach merytorycznych;

- zespoły projektowe i robocze;
- personel pomocniczy (pracownicy ochrony, personel sprząający itp.).

Cel komunikacji: informowanie o działaniach i strategii biblioteki, zapewnienie spójnego przekazu wewnątrz instytucji, wzbudzenie motywacji i budowanie zaangażowania pracowników.

4. Władze i instytucje współpracujące:

- przedstawiciele organów prowadzących;
- władze samorządowe i państwowe;
- uczelnie, szkoły oraz inne instytucje z obszaru nauki, kultury i edukacji;
- organizacje pozarządowe i partnerzy społeczni;
- przedstawiciele biznesu;
- sponsorzy i darczyńcy.

Cel komunikacji: budowanie pozytywnego wizerunku biblioteki w oczach decydentów, nawiązywanie pozytywnych relacji międzyinstytucjonalnych, wspieranie współpracy, wzmocnianie pozycji biblioteki jako partnera w środowisku lokalnym i ponadlokalnym.

5. Lokalna społeczność:

- mieszkańcy dzielnicy, miasta (miejscowości) lub regionu, który obsługuje biblioteka;
- grupy użytkowników o szczególnych potrzebach (np. seniorzy, osoby z niepełnościami, imigranci);
- lokalne środowiska opiniotwórcze;
- grupy inicjatyw obywatelskich.

Cel komunikacji: promowanie biblioteki jako źródła rzetelnej informacji, dostępnej i otwartej dla wszystkich przestrzeni kulturalno-społecznej, wspieranie uczestnictwa w kulturze, edukacji oraz integracji społecznej.

6. Środowisko branżowe:

- inne biblioteki (np. publiczne, naukowe, szkolne, fachowe, społeczne, prywatne);
- stowarzyszenia bibliotekarskie i związki zawodowe;
- organizacje merytorycznie związane z profilem działalności biblioteki (niebibliotekarskie, np. Naczelna Izba Lekarska dla Głównej Biblioteki Lekarskiej);
- środowiska naukowe zajmujące się bibliotekoznawstwem i informacją naukową.

Cel komunikacji: wymiana doświadczeń, współpraca w projektach branżowych, promocja dobrych praktyk.

Rzecznik prasowy biblioteki komunikuje się z wieloma grupami, które można podzielić na dwie główne kategorie:

- **odbiorcy wewnętrzni** – wszyscy pracownicy biblioteki oraz jej wewnętrzne struktury organizacyjne;
- **odbiorcy zewnętrzni** – media, użytkownicy, inne instytucje, społeczność lokalna, administracja publiczna.

Jego zadaniem jest dostosowanie przekazu i jego formy oraz kanałów komunikacji do specyfiki każdej z tych grup, aby zapewnić skuteczność działań informacyjnych i wizerunkowych.

Kompetencje rzecznika prasowego biblioteki:

1. Kompetencje komunikacyjne:
 - umiejętność formułowania jasnych, spójnych i zrozumiałych komunikatów;
 - zdolność dostosowania języka i stylu przekazu do różnych grup odbiorców (media, użytkownicy biblioteki, inne instytucje itp.);
 - biegłość w wystąpieniach publicznych i kontaktach z mediami;
 - umiejętność udzielania i prowadzenia wywiadów, briefingów oraz konferencji prasowych.
2. Kompetencje merytoryczne:
 - znajomość misji, celów, struktury i działalności biblioteki;
 - orientacja w polityce kulturalnej, edukacyjnej i informacyjnej;
 - znajomość zasad funkcjonowania instytucji publicznych i organizacji non-profit;
 - podstawowa wiedza z zakresu prawa autorskiego, ochrony danych osobowych i dostępu do informacji publicznej.
3. Kompetencje marketingowe:
 - znajomość zasad budowania wizerunku i reputacji instytucji;
 - umiejętność planowania i realizacji strategii komunikacyjnych;
 - znajomość narzędzi PR (media relations, social media marketingu, event marketingu etc.);
 - zdolność do monitorowania opinii publicznej i reagowania na sytuacje kryzysowe.
4. Kompetencje cyfrowe i medialne:
 - obsługa narzędzi komunikacji elektronicznej i mediów społecznościowych;
 - umiejętność tworzenia materiałów informacyjnych (postów, grafik, filmów, newsletterów);
 - znajomość zasad SEO i analityki internetowej;
 - świadomość etyczna i prawna związana z publikowaniem treści w sieci.
5. Kompetencje interpersonalne i organizacyjne:
 - zdolność do prowadzenia negocjacji, mediacji i budowania relacji;

- umiejętność pracy zespołowej oraz współpracy z różnymi działami biblioteki;
- odporność na stres i presję czasu;
- umiejętność radzenia sobie w trudnych sytuacjach (z trudnymi partnerami);
- dobra organizacja pracy, planowanie i priorytetyzacja zadań.

6. Kompetencje etyczne:

- znajomość kodeksów etycznych, przede wszystkim branżowych (kodeksu etyki bibliotekarza, ale też innych, jak np. netykieta);
- odpowiedzialność za słowo i przekazywane treści;
- przestrzeganie zasad etyki zawodowej i przejrzystości działań;
- lojalność wobec instytucji, ale także dbałość o interes społeczny i prawo do informacji.

Rzecznik prasowy biblioteki łączy w sobie cechy informatora, analityka, doradcy, stratega i reprezentanta instytucji. Powinien dysponować kompleksowym zestawem kompetencji komunikacyjnych, medialnych, organizacyjnych, etycznych oraz innych, które umożliwią mu skuteczne kształtowanie wizerunku biblioteki oraz utrzymywanie trwałych relacji z mediami i społecznością.

Kanały wykorzystywane w ramach komunikacji rzecznika prasowego biblioteki z jej otoczeniem:

1. Tradycyjne media (mass media):

- prasa drukowana: gazety lokalne, czasopisma branżowe, biuletyny samorządowe, prasa regionalna, krajowa i zagraniczna;
- radio i telewizja: wywiady, komunikaty, audycje tematyczne, relacje z wydarzeń;

2. Media internetowe:

- strona internetowa biblioteki (podstawowe źródło oficjalnych informacji na temat instytucji);
- serwisy tematyczne;
- newslettery i biuletyny elektroniczne;
- media społecznościowe, w tym blogi i mikroblogi biblioteczne;
- tematyczne fora dyskusyjne;
- mailing do mediów i partnerów – personalizowana komunikacja instytucjonalna.

3. Bezpośrednia komunikacja interpersonalna:

- spotkania z mediami (konferencje prasowe, briefingi, konsultacje);
- rozmowy telefoniczne i indywidualne kontakty z dziennikarzami;
- spotkania z użytkownikami i partnerami instytucjonalnymi;
- udział w wydarzeniach kulturalnych, naukowych i społecznych.

4. Wydarzenia i działania promocyjne:

- konferencje, festiwale, warsztaty, wystawy;
 - akcje czytelnicze i kampanie społeczne;
 - dni otwarte biblioteki, jubileusze, inicjatywy lokalne.
5. Publikacje i materiały informacyjne:
 - raporty, broszury, ulotki, plakaty, katalogi;
 - komunikaty prasowe i informacje dla mediów;
 - materiały multimedialne (zdjęcia, filmy, podcasty).
 6. Kanały wewnętrzne (komunikacja instytucjonalna):
 - intranet, komunikatory wewnętrzne, listy mailingowe;
 - spotkania pracownicze i zebrania informacyjne;
 - biuletyny wewnętrzne i ogłoszenia dyrekcji.

Warunki, które muszą spełniać komunikaty (materiały) przygotowane przez rzecznika prasowego biblioteki:

1. Rzetelność i wiarygodność:
 - komunikat musi zawierać wyłącznie prawdziwe i aktualne informacje;
 - wykorzystane źródła danych powinny zostać uprzednio zweryfikowane (np. oficjalne statystyki, dokumenty, wypowiedzi upoważnionych osób);
 - przekaz nie może zawierać spekulacji, opinii zamiast faktów ani manipulacji.
2. Zgodność z misją i polityką biblioteki:
 - komunikat musi być spójny z wartościami i celami biblioteki;
 - treści powinny odzwierciedlać charakter biblioteki jako instytucji publicznej i kulturalno-edukacyjnej bądź naukowej;
 - wypowiedzi oraz materiały przygotowane przez rzecznika powinny reprezentować oficjalne stanowisko biblioteki, a nie jego prywatną opinię.
3. Jasność i przejrzystość przekazu:
 - komunikat powinien być zrozumiały dla odbiorcy, bez nadmiaru specjalistycznych terminów;
 - zaleca się, by układ tekstu był logiczny, spójny i uporządkowany (najważniejsze informacje warto zamieścić na początku);
 - użyty język powinien być czytelny, akapity krótkie, a zdania proste.
4. Poprawność językowa i stylistyczna:
 - komunikaty muszą być wolne od błędów gramatycznych, ortograficznych i interpunkcyjnych;
 - zastosowany styl powinien być neutralny, profesjonalny, rzeczowy;
 - przekaz powinien być wolny od emocji, kolokwializmów i wartościowania.
5. Atrakcyjność i dostosowanie formy do odbiorcy (grupy docelowej):

- język i forma przekazu powinny być dopasowane do grupy odbiorców (inaczej należy pisać do mediów, a inaczej do czytelników lub partnerów);
 - w niektórych sytuacjach tekst może zostać uzupełniony elementami graficznymi bądź multimedialnymi (zdjęcia, infografiki, wideo), co zwiększa atrakcyjność przekazu;
 - należy zadbać o przejrzysty układ wizualny i czytelną strukturę informacji.
6. Zwięzłość i konkretność:
- komunikaty powinny zawierać tylko informacje istotne i niezbędne;
 - zaleca się stosowanie zasady odwróconej piramidy informacyjnej (najważniejsze informacje na początku, szczegóły dalej);
 - należy unikać nadmiernego rozwlekania i powtórzeń.
7. Terminowość i aktualność:
- publikowane mogą być wyłącznie komunikaty aktualne;
 - w przypadku ważniejszych wydarzeń bądź kluczowych tematów wymagających obszerniejszych wypowiedzi istotne jest zaplanowanie całego harmonogramu publikacji komunikatów informacyjnych;
 - w przypadku sytuacji kryzysowej komunikat powinien zostać przedstawiony przez rzecznika niezwłocznie po zaistnieniu zdarzenia.
8. Zgodność z zasadami etyki i prawa:
- publikowane materiały powinny powstać z poszanowaniem prawa autorskiego oraz przepisów o ochronie danych osobowych (RODO);
 - należy unikać treści dyskryminujących, politycznych, komercyjnych;
 - istotna jest dbałość o prawdziwość cytatów i źródeł;
 - zaleca się zachowanie neutralności światopoglądowej i politycznej.
9. Spójność wizualna i identyfikacyjna:
- zaleca się stosowanie jednolitej identyfikacji wizualnej (logo, kolorystyka, szablony dokumentów zatwierdzone przez bibliotekę);
 - wymagana jest zgodność z księgą znaku i wytycznymi graficznymi instytucji, jeśli takie posiada;
 - rekomenduje się utrzymywanie rozpoznawalnego stylu komunikacji biblioteki.

Etapy działań rzecznika prasowego biblioteki w procesie komunikowania:

1. Analiza sytuacji komunikacyjnej:
- obserwacja wydarzeń, inicjatyw i obszarów aktywności biblioteki;
 - ocena, które informacje mają znaczenie dla publiczności i mogą zainteresować media lub użytkowników;
 - selekcja tematów istotnych z punktu widzenia wizerunku instytucji.

2. Wybór kanału komunikacji i opracowanie komunikatu:

- wybór najbardziej odpowiedniego kanału przekazu:
 - komunikat prasowy,
 - briefing lub konferencja prasowa,
 - strona internetowa biblioteki,
 - media społecznościowe,
 - newsletter,
 - kontakt telefoniczny lub mailowy z dziennikarzem
 - inne;
- przygotowanie zrozumiałego, rzetelnego i zgodnego z zasadami etyki materiału informacyjnego;
- dostosowanie formy komunikatu do charakteru kanału (np. krótki tekst uzupełniony fotografią do mediów społecznościowych, dłuższy artykuł na stronę internetową biblioteki);
- dopasowanie języka, charakteru i tonu komunikatu do specyfiki odbiorców (grupy docelowej);
- uzyskanie akceptacji kierownictwa dla treści komunikatu (w razie potrzeby).

3. Przekazanie informacji:

- wysłanie komunikatu do mediów;
- publikacja informacji na stronie biblioteki lub w mediach społecznościowych;
- organizacja konferencji lub spotkania prasowego;
- udzielenie wypowiedzi lub komentarza dziennikarzom;
- przygotowanie newslettera lub innych materiałów informacyjnych.

4. Monitorowanie odbioru informacji:

- śledzenie publikacji medialnych i reakcji dziennikarzy na przekazane informacje;
- analiza, jak komunikat został zrozumiany i przedstawiony przez media;
- rejestrowanie opinii, komentarzy i reakcji użytkowników.

5. Reakcja na informacje zwrotne:

- udzielanie odpowiedzi na pytania lub sprostowania w razie nieścisłości;
- doprecyzowanie przekazu, jeśli został źle zinterpretowany;
- uzupełnienie informacji w kolejnych komunikatach.

6. Utrzymywanie relacji:

- podtrzymywanie kontaktu z dziennikarzami i redakcjami;
- budowanie zaufania opartego na wiarygodności i dostępności;
- przygotowanie dalszych materiałów w oparciu o obserwację zainteresowania mediów, czytelników bądź innych grup odbiorców komunikatu.

7. Dokumentacja działań komunikacyjnych:

- archiwizowanie wysłanych komunikatów, publikacji i relacji medialnych;
- tworzenie bazy kontaktów z mediami i kalendarium wydarzeń;
- sporządzenie dla kierownictwa biblioteki raportu z działań informacyjnych.

Ograniczenia i trudności w pracy rzecznika prasowego biblioteki:

- instytucjonalne (biurokracja, brak strategii komunikacyjnej, niejednoznaczny zakres obowiązków rzecznika);
- finansowe (brak lub ograniczone środki na promocję, w tym na profesjonalne kampanie medialne, materiały, opracowania, limitowane możliwości wykorzystywania nowoczesnych narzędzi – systemów monitoringu mediów, oprogramowania wspierającego działania PR itp.);
- prawne (ograniczające regulacje i zalecenia, np. zakaz publikowania fotografii promujących wydarzenia realizowane bibliotece wynikający z zasad ochrony wizerunku);
- medialne (małe zainteresowanie ze strony mediów sprawami książki i bibliotek, konieczność rywalizowania o uwagę dziennikarzy z atrakcyjniejszymi/bardziej medialnymi/spektakularnymi tematami, brak stałych relacji z redakcjami);
- wewnętrzne (słaby przepływ informacji, np. między kierownictwem a pracownikami, pomiędzy działami, filiami itp., sprzeczne decyzje i oświadczenia wynikające ze złej komunikacji wewnętrznej, opór ze strony personelu i/lub kadry kierowniczej wobec upubliczniania niektórych działań biblioteki, brak jednolitego stanowiska w sytuacjach kryzysowych);
- społeczne (niska świadomość roli bibliotek w społeczeństwie i niewielkie zainteresowanie ich działalnością, stereotypowe postrzeganie tych instytucji jako mało dynamicznych i innowacyjnych, ograniczony wpływ bibliotek na kształtowanie opinii publicznej, trudności w docieraniu do niektórych grup potencjalnych odbiorców usług bibliotecznych);
- organizacyjne (łączenie przez rzecznika wielu obowiązków i funkcji, np. realizowanie dodatkowo zadań promocji, organizacji eventów bibliotecznych czy obsługi użytkowników, duża liczba bieżących zadań, ograniczająca możliwość długofalowego planowania);
- czasowe (presja czasu niosąca ryzyko błędów – konieczność szybkiego reagowania na zapytania medialne związana z ryzykiem pomyłek, nieścisłości lub udzielenia przedwczesnych informacji, problem z utrzymaniem spójności przekazu w dynamicznym środowisku informacyjnym, wyzwania związane z sytuacjami kryzysowymi wymagającymi natychmiastowych reakcji, w tym ryzyko niekontrolowanego obiegu informacji).

Różnice między rzecznikiem prasowym a specjalistą PR

- rzecznik prasowy koncentruje się przede wszystkim na przekazywaniu informacji mediom i opinii publicznej, natomiast specjalista PR w większym stopniu planuje i realizuje strategię komunikacyjną biblioteki;

- rzecznik działa głównie reaktywnie – odpowiada na pytania i reaguje na wydarzenia; specjalista PR działa proaktywnie – inicjuje działania i kampanie wizerunkowe;
- rzecznik przekazuje fakty, decyzje i oficjalne stanowiska, podczas gdy specjalista PR kształtuje narrację, emocjonalny odbiór i tożsamość instytucji;
- rzecznik utrzymuje bieżący kontakt z mediami, organizuje briefingi i przygotowuje oświadczenia; specjalista PR planuje i koordynuje długofalowe działania promocyjne;
- rzecznik pełni funkcję przedstawiciela kierownictwa biblioteki, a specjalista PR – doradcy i realizatora strategii komunikacyjnej;
- rzecznik działa przede wszystkim w sferze komunikacji zewnętrznej, natomiast specjalista PR zajmuje się zarówno komunikacją zewnętrzną, jak i wewnętrzną;
- praca rzecznika ma głównie charakter krótkoterminowy i zadaniowy, a praca specjalisty PR – planowy i długofalowy;
- rzecznik skupia się na prawidłowym przepływie odpowiednich informacji, natomiast specjalista PR koncentruje się w większym stopniu na budowaniu relacji;
- najważniejsze kompetencje rzecznika to umiejętność wystąpień publicznych, przygotowywania materiałów informacyjnych, odpowiadania na zapytania mediów oraz znajomość prawa prasowego i samej biblioteki; specjalista PR powinien wyróżniać się przede wszystkim kreatywnością, umiejętnością nawiązywania długoterminowych relacji, planowania strategicznego i znajomością narzędzi promocji;
- rzecznik odpowiada za oficjalne wypowiedzi i stanowiska instytucji, a specjalista PR za spójność i skuteczność przekazu wizerunkowego;
- rzecznik biblioteki informuje media i opinię publiczną o jej działalności, natomiast specjalista PR kształtuje pozytywny obraz instytucji w środowisku lokalnym i ponadlokalnym oraz w Internecie, stosując w tym celu szeroką gamę narzędzi z obszaru marketingu;
- rzecznik działa „na pierwszej linii komunikacji” – jest twarzą biblioteki, natomiast specjalista PR pracuje raczej w tle, tworząc strategię i narzędzia komunikacji;
- obie funkcje są komplementarne – rzecznik komunikuje, a specjalista PR kreuje wizerunek, w mniejszych bibliotekach role te często łączy jedna osoba, co wymaga szerokich kompetencji komunikacyjnych i organizacyjnych.

Literatura przedmiotu:

1. DOMAŃSKA Katarzyna. Rola rzecznika prasowego biblioteki. In WOJCIECHOWSKA Maja (red.). *Marketing w działalności bibliotecznej*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2023, s. 880–898. ISBN 978-83-89316-82-0.
2. GROMOW Natalia. *Rzecznictwo – narzędzie budowania wizerunku biblioteki i relacji z organizatorem i społecznością lokalną* [Dokument elektroniczny]. 19.07.2023. Tryb dostępu: <https://nprcz.pl/news/organizacja-eventu-w-bibliotece-krok-po-kroku-2>. Stan z dnia 22.10.2025.
3. Rozmowa z mgr Jadwigą Witek, rzecznikiem prasowym i specjalistą ds. promocji i PR w Centrum Informacji Naukowej i Bibliotece Akademickiej w Katowicach. Poprowadziła Joanna Kamińska. *Zarządzanie Biblioteką*. 2015, nr 1, s. 152–153. ISSN 2081-1004.
4. SZCZEPANIAK Renata. Czy w bibliotece potrzebny jest rzecznik prasowy? Na pod stawie doświadczeń polskich i niemieckich. In WOJCIECHOWSKA Maja (red.). *Marketing biblioteczny. Rozważania, dyskusje, konteksty*. Gdańsk: Ateneum – Szkoła Wyższa, 2007, s. 43–49. ISBN 978-83-61079-002.
5. WITEK Jadwiga. Akademicka księżnica w otoczeniu społecznym – budowanie relacji poprzez działania public relations. In KYCLER Maria, PAWELEC Dariusz, WARZĄCHOWSKA Bogumiła (red.). *Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego w pięćdziesięciolecie istnienia*. Katowice: Oficyna Wydawnicza Wacław Walasek, 2018, s. 267–287. ISBN 978-83-6569-458-4.
6. WOJCIECHOWSKA Maja. Media relations jako forma komunikacji marketingowej biblioteki. *Toruńskie Studia Bibliologiczne*. 2009, nr 2, s. 81–91. ISSN 2080-1807.
7. WOJCIECHOWSKA Maja. *Spółeczne komunikowanie się biblioteki z otoczeniem. Istota, cele i zasady bibliotecznego PR*. In ANTCZAK-SABALA Beata, KOWALSKA Małgorzata, TKACZYK Lucyna (red.). *Przestrzeń informacyjna biblioteki akademickiej: tradycja i nowoczesność*. Toruń: Wyższa Szkoła Bankowa w Toruniu, 2009, s. 267–279. ISBN 978-83-923607-6-6.

Wywiady

Wywiad z Sam Helmick, prezydentką Amerykańskiego Stowarzyszenia Bibliotek (ALA), koordynatorką ds. społeczności i dostępu w Bibliotece Publicznej w Iowa City

(Interview with Sam Helmick, President of the American Library Association (ALA), Community and Access Coordinator at the Iowa City Public Library)

poprowadziła Maja Wojciechowska

Jak zdefiniowałaby Pani główną misję ALA w dzisiejszym kontekście społecznym i politycznym? Jakie są Pani kluczowe priorytety i cele na czas prezydentury ALA?

Misja Amerykańskiego Stowarzyszenia Bibliotek (*American Library Association*, ALA) jest dziś ważniejsza niż kiedykolwiek. Organizacja ta zapewnia przywództwo w rozwoju, promowaniu i doskonaleniu usług bibliotecznych i informacyjnych oraz zawodu bibliotekarza – po to, by wspierać naukę i zapewniać wszystkim dostęp do informacji.

W obecnym kontekście społecznym i politycznym, naznaczonym rosnącymi próbami ograniczania dostępu do informacji, polaryzacją, nierównościami cyfrowymi oraz gwałtownymi zmianami technologicznymi, misja ALA koncentruje się na wzmacnianiu ludzi i budowaniu więzi. Oznacza to dziś zapewnienie każdej osobie możliwości, narzędzi i bezpiecznej przestrzeni do nauki, kontaktu z innymi i poczucia przynależności.

Jako prezydentka ALA kładę nacisk na przekaz, że nasze historie są warte opowiedzenia, co podkreśla przekonanie, że biblioteki są skarbnicami historii: osobistych, społecznych i wspólnotowych, stanowiących fundament demokracji, równości i wspólnoty. Skupiam się również na budowaniu społeczności i zwiększaniu dostępu – zapewnieniu stabilnego finansowania, wsparcia politycznego oraz dostępu do szerokopasmowego Internetu, tak aby biblioteki mogły pełnić funkcję instytucji kotwiczących społeczność.

Obrona wolności intelektualnej pozostaje kluczowa – oznacza to zdecydowane opowiadanie się za wolnością czytania, różnorodnością zbiorów oraz za umożliwianiem wypowiedzi tym, których głosy są zbyt często uciszane. Niezbędna jest również otwartość na innowacje i zmiany, dlatego biblioteki muszą dostosowywać się do realiów czasów sztucznej inteligencji, nowych potrzeb społeczności, modeli usług i kwestii równości cyfrowej, jednocześnie pozostając wiernymi swoim podstawowym wartościom. Wreszcie, zrównoważony rozwój i równość są kluczowymi priorytetami, obejmującymi walkę z nierównościami społecznymi, troskę o środowisko, dobrostan pracowników oraz kulturę organizacyjną – tak, aby biblioteki służyły społecznościom i odzwierciedlały je w swoich zespołach, wartościach i praktykach.

Czy ALA obserwuje zmiany w sposobie, w jaki amerykańskie społeczeństwo postrzega biblioteki? Jak organizacja reaguje na te zmiany i jakie są obecnie największe wyzwania stojące przed bibliotekami w Stanach Zjednoczonych?

Postrzeganie bibliotek przez społeczeństwo amerykańskie ulega zmianie, co niesie zarówno szanse, jak i wyzwania. Biblioteki są coraz częściej postrzegane jako centra dostępu cyfrowego, miejsca programów społecznych, wsparcia zawodowego, edukacji przez całe życie, warsztatów twórczych (*makerspaces*), działań zewnętrznych i kontaktów międzyludzkich. Jednocześnie instytucje te stoją w obliczu zwiększonej kontroli i presji wynikającej z działań legislacyjnych, publicznych debat dotyczących zakazów wprowadzania niektórych książek oraz pytań o wartość usług publicznych.

Amerykańskie Stowarzyszenie Bibliotek reaguje poprzez działania rzecznicze i zaangażowanie w procesy polityczne na poziomie federalnym, stanowym i lokalnym – w celu ochrony finansowania bibliotek oraz sprzeciwu wobec ustawodawstwa, które osłabia usługi biblioteczne lub ogranicza wolność intelektualną. Szkolenia i rozwój zawodowy wyposażają pracowników bibliotek w narzędzia, umiejętności i struktury potrzebne do włączenia cyfrowego, współpracy ze społecznością i analizy danych. Narracje publiczne i opowieści pokazują, w jaki sposób biblioteki realnie zmieniają życie ludzi. Ponadto partnerstwa z sektorem edukacji, dostawcami Internetu szerokopasmowego, służbami społecznymi oraz grupami lokalnymi wzmacniają znaczenie i zasięg bibliotek. Do największych wyzwań należą obecnie:

- cenzura i presja związana z zakazami wprowadzania konkretnych książek;
- ograniczone finansowanie i zasoby;
- przepaść cyfrowa i szybkie zmiany technologiczne;
- dobrostan i wsparcie pracowników bibliotek;
- świadomość społeczna i narracja dotycząca roli bibliotek.

Czy obserwuje Pani nowe modele usług bibliotecznych, które szczególnie dobrze odpowiadają na potrzeby współczesnych użytkowników?

Nowe modele usług bibliotecznych rozwijają się dynamicznie i coraz lepiej odpowiadają na zmieniające się potrzeby społeczności. Obejmują one między innymi usługi mobilne i działania zewnętrzne, takie jak bibliobusy (*Bookmobiles*), a także pracownie multimedialne i *makerspaces*, które służą tworzeniu i nauce. Coraz częściej biblioteki stają się również centrami wsparcia społecznego, współpracując z instytucjami zajmującymi się rozwojem zawodowym, mieszkalnictwem, imigracją oraz wsparciem dla małych przedsiębiorstw. Rozwijają się także usługi hybrydowe i wirtualne, które łączą programy stacjonarne z ofertą online, umożliwiając szerszy dostęp do zasobów i wydarzeń.

Coraz większą rolę odgrywają również usługi oparte na danych i współtworzone przez użytkowników – oferta bibliotek jest dostosowywana do konkretnych potrzeb lokalnych społeczności. Modele oparte na partnerstwie społecznym zakładają współprojektowanie usług wspólnie ze szkołami, samorządami i instytucjami społecznymi, aby jeszcze skuteczniej odpowiadać na potrzeby czytelników i użytkowników bibliotek.

Jak ALA wspiera biblioteki w zakresie ochrony wolności słowa i dostępu do informacji, zwłaszcza w obliczu zjawiska cenzury i tzw. *book bans*? Wiemy, że w ostatnich latach ALA znalazła się w centrum debaty o *book bans* i cenzurze w bibliotekach publicznych oraz szkolnych. Jakiego konkretnego działania organizacja podejmuje, aby wspierać bibliotekarzy poddawanych presji lokalnych władz lub grup społecznych? A może niektóre książki nie powinny jednak pojawiać się w bibliotekach?

U podstaw pracy bibliotekarza leży zobowiązanie do ochrony wolności intelektualnej. Każda osoba musi mieć swobodny dostęp do informacji oraz możliwość samodzielnego formułowania opinii i osądów. Nie istnieje moralny, przekonujący argument za ochroną wolności słowa tylko wtedy, gdy zgadzamy się z ich treścią. Każda wypowiedź może być przez kogoś uznana za szkodliwą – właśnie dlatego biblioteki zapewniają dostęp do różnych idei, umożliwiając ludziom ich poznanie i samodzielną ocenę. Rolą bibliotekarzy nie jest ocenianie moralności książek, lecz zagwarantowanie społeczności prawa do samodzielnego wyboru.

ALA wspiera biblioteki poprzez ramy polityki zawodowej, w tym Kartę Praw Biblioteki (*Library Bill of Rights*) oraz Deklarację Wolności Czytania (*Freedom to Read Statement*). Zapewnia też praktyczne wsparcie, m.in. poradnictwo prawne, zestawy narzędzi (*toolkit*) i sieci współpracy zawodowej, które pomagają bibliotekarzom reagować na presję ze strony władz lokalnych czy grup społecznych.

Działania rzecznicze ALA mają na celu ochronę bibliotek i ich pracowników przed sankcjami i atakami wynikającymi z prób ograniczania wolności słowa.

Nie ma książek, które powinny być kategorycznie usuwane tylko dlatego, że ktoś się z nimi nie zgadza. Biblioteki istnieją po to, by bronić prawa do czytania, krytycznego myślenia i samodzielnego podejmowania decyzji przez członków społeczności.

Czy mogłaby Pani podać przykład rażącego łamania prawa dostępu do informacji lub nacisków skierowanych na bibliotekarzy?

W kilku stanach USA wprowadzono projekty ustaw, które zakazują w szkołach publicznych książek poruszających określone tematy oraz ograniczają nauczanie dotyczące tożsamości płciowej, orientacji seksualnej czy krytycznej teorii rasy (CRT). Takie działania zagrażają bibliotekom i bibliotekarzom, ograniczając dostęp do różnorodnych historii i narażając pracowników na ryzyko prawne i zawodowe.

Bibliotekarze coraz częściej spotykają się z presją społeczną, naciskami ze strony rad bibliotecznych czy groźbami obcięcia finansowania, jeśli nie usuną określonych tytułów lub nie zrezygnują z konkretnych programów. W efekcie biblioteka staje się areną konfliktu kulturowego i politycznego.

Jako przykład można przytoczyć projekt ustawy HF 2176 (House File 2176) z Iowa. Propozycja ta miała usunąć dotychczasowe wyjątki chroniące biblioteki publiczne w ramach stanowego prawa dotyczącego obsceniczności. Zgodnie z proponowanym brzmieniem, osoba związana z biblioteką publiczną, która „świadomie rozpowszechnia materiały, o których wie lub powinna wiedzieć, że są obsceniczne lub szkodliwe dla nieletnich”, mogłaby zostać oskarżona o przestępstwo klasy „*aggravated misdemeanor*” (do dwóch lat więzienia) za

pierwsze wykroczenie lub o przestępstwo klasy D (do pięciu lat więzienia) w przypadku wcześniejszego skazania.

W stanie Luizjana uwagę przykuły dwa projekty ustaw: HB 777 i HB 414. House Bill 777 przewidywał karanie pracowników publicznych i bibliotek za korzystanie ze środków publicznych w celu współpracy z ALA (kara do 1000 dolarów grzywny lub do dwóch lat więzienia). Z kolei House Bill 414 miał usunąć ochronę bibliotek publicznych z ustawy stanowej dotyczącej obsceniczności, co oznaczałoby, że bibliotekarze mogliby być ścigani za udostępnianie „materiałów obscenicznych” nieletnim. Groziłyby im kary do trzech lat więzienia i grzywny do 5000 dolarów.

Te przykłady pokazują, jak działania legislacyjne mogą bezpośrednio zagrażać wolności informacji, zastraszać bibliotekarzy i ograniczać demokratyczne prawo obywateli do swobodnego dostępu do wiedzy i różnorodnych perspektyw.

Czy biblioteki mogą być przestrzenią dialogu społecznego i przeciwdziałania dezinformacji? W jaki sposób biblioteki w USA angażują się w edukację medialną i walkę z dezinformacją, szczególnie w kontekście wyborów i mediów społecznościowych?

Biblioteki zajmują unikalną pozycję w społeczeństwie – zapewniając dostęp do wiedzy, oferując jednocześnie dostęp do szans i możliwości rozwoju. Są to instytucje zaufania publicznego, w których członkowie społeczności z różnych środowisk mogą się spotykać, uczyć i wymieniać poglądami.

Poza organizowaniem warsztatów z zakresu kompetencji cyfrowych i oceny wiarygodności informacji, biblioteki współpracują ze szkołami, organizacjami obywatelskimi i grupami lokalnymi, prowadząc edukację medialną zarówno dla dorosłych, jak i dla młodzieży. Zapewniają dostęp do rzetelnych źródeł informacji, baz danych i usług informacyjnych oraz organizują bezpartyjne wydarzenia i sesje informacyjne dla wyborców podczas kampanii wyborczych.

Dzięki tym działaniom biblioteki pomagają mieszkańcom stać się partnerami w dialogu społecznym, ucząc ich, jak nawigować w złożonym świecie informacji i krytycznie oceniać treści. Poprzez promowanie dialogu obywatelskiego i zaangażowania społecznego, biblioteki aktywnie przeciwdziałają dezinformacji, wzmacniają wspólnoty i umożliwiają jednostkom świadomy udział w życiu demokratycznym.

Żadna inna instytucja w Stanach Zjednoczonych nie skupia się tak konsekwentnie na ochronie prywatności, równego dostępu, dobrobytu oraz praw obywateli w erze algorytmów i danych.

Coraz więcej bibliotek w USA testuje narzędzia oparte na sztucznej inteligencji. Czy mogłaby Pani podać przykłady, w jaki sposób AI jest wykorzystywana w usługach bibliotecznych?

Aмерыkańskie Stowarzyszenie Bibliotek oferuje szeroki zakres zasobów, wytycznych oraz forów dyskusyjnych, które pomagają pracownikom bibliotek odnaleźć się w możliwo-

ściach i zagrożeniach związanych ze sztuczną inteligencją (AI). Na przykład *ALA Association of College and Research Libraries* opracowało dokument „AI Competencies for Academic Library Workers”, który definiuje kluczowe kompetencje, postawy i umiejętności potrzebne do etycznego i świadomego wykorzystywania sztucznej inteligencji w środowisku bibliotecznym. Z kolei *ALA American Association for School Librarians* przygotowało przewodnik „Leveraging AI in School Libraries: From Basics to Best Practices”, opisujący podstawy i dobre praktyki korzystania z AI w bibliotekach szkolnych.

Jednym z najbardziej interesujących przykładów zastosowania sztucznej inteligencji w praktyce jest współpraca Biblioteki Publicznej w Bostonie (*Boston Public Library*) z Biblioteką Szkoły Prawa Uniwersytetu Harvarda (*Harvard Law School Library's Institutional Data Initiative*) oraz firmą OpenAI. Wspólny projekt ma na celu odpowiedzialne udostępnianie historycznych zbiorów poprzez: cyfryzację wspomaganą AI, wzbogacanie metadanych oraz publikowanie danych w domenie publicznej.

To przedsięwzięcie pokazuje, że biblioteki nie są jedynie użytkownikami narzędzi sztucznej inteligencji, lecz także aktywnymi podmiotami kształtującymi sposób, w jaki AI może służyć społeczeństwu – wspierając dostęp do informacji, ochronę prywatności, równość i wartości wspólnotowe.

Czy ALA opracowuje wytyczne dotyczące etycznego wykorzystania sztucznej inteligencji w usługach bibliotecznych i zarządzaniu danymi użytkowników?

Zadaniem Zespołu ds. Polityki AI przy ALA (*ALA's AI Policy Taskforce*) jest opracowanie rekomendacji, które zostaną przedstawione Radzie ALA podczas dorocznej konferencji w Chicago w 2026 r. Prace te podkreślają, jak ważne jest, aby biblioteki uczestniczyły w procesach decyzyjnych dotyczących sztucznej inteligencji i zarządzania treściami. Celem jest ochrona prywatności, dostępu i praw użytkowników, przy jednoczesnym uznaniu, że bibliotekarze wnoszą kluczowy kontekst, wiedzę kuratorską i kompetencje eksperckie w poruszaniu się po świecie informacji.

Jakie kompetencje zawodowe będą, Pani zdaniem, najważniejsze dla bibliotekarzy w perspektywie najbliższych pięciu–dziesięciu lat? A może istnieje niebezpieczeństwo, że bibliotekarz stanie się zawodem niepotrzebnym?

Najważniejsze kompetencje zawodowe bibliotekarzy w ciągu najbliższych lat to:

- biegłość cyfrowa i umiejętność pracy z danymi (*digital fluency & data literacy*);
- angażowanie społeczności i działania zewnętrzne (*community engagement & outreach*);
- znajomość zasad rzecznictwa i polityk publicznych (*advocacy & policy literacy*);
- przywództwo oparte na włączaniu i kompetencjach międzykulturowych (*inclusive leadership & cultural competence*);
- elastyczne, innowacyjne myślenie i zdolność adaptacji;
- silne podstawy etyczne i umiejętność podejmowania decyzji zgodnych z wartościami;
- umiejętność opowiadania historii i komunikacji (*storytelling & communication*).

Zawód bibliotekarza pozostanie niezbędny, o ile profesja będzie ewoluować, adaptować się i zachowywać znaczenie dla społeczności. To właśnie ludzie, a nie algorytmy tworzą most między informacją a zrozumieniem, między danymi a empatią.

Które dobre praktyki z amerykańskich bibliotek mogłyby być inspiracją dla bibliotek w Europie, w tym w Polsce?

Wśród najlepszych praktyk amerykańskich bibliotek, które mogą stanowić inspirację dla Europy, warto wymienić:

- mobilne biblioteki i działania terenowe na obszarach wiejskich;
- pracownie multimedialne i makerspaces;
- analizę potrzeb społeczności opartą na danych (*data-driven community assessment*);
- współpracę międzysektorową (z edukacją, biznesem, organizacjami społecznymi);
- obronę wolności intelektualnej i budowanie inkluzywnych kolekcji;
- mierzenie wpływu społecznego i zwrotu z inwestycji (ROI);
- elastyczne modele usług hybrydowych łączące działalność stacjonarną i cyfrową.

Dobrym przykładem podobnego podejścia w Polsce jest projekt „Biblioteka dla wszystkich. Różni. Równi. Ważni”, realizowanego przez Fundację Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego (FRSI) we współpracy z Save the Children International, który objął 120 bibliotek w całym kraju. Projekt ten wspierał dzieci i młodzież, w szczególności uchodźców z Ukrainy oraz ich polskich rówieśników, pomagając im kontynuować edukację, integrować się społecznie oraz budować mosty językowe i kulturowe w przestrzeni bibliotecznej. Biblioteki zostały wyposażone w tablety, laptopy, roboty edukacyjne, a bibliotekarze przeszli szkolenia i programy rozwojowe.

Ten model pokazuje, że biblioteka może pełnić rolę zintegrowanego centrum edukacyjnego i wsparcia społecznego, szczególnie dla migrantów i uchodźców. Połączenie elementów, takich jak wypożyczanie sprzętu, nauka języka, integracja rówieśnicza oraz szkolenia kadry, mogłoby z powodzeniem zostać zaadaptowane również w amerykańskim kontekście.

Jak dyrektorzy bibliotek w Stanach Zjednoczonych radzą sobie z ograniczonymi budżetami przy rosnących oczekiwaniach użytkowników, np. dotyczących technologii, godzin otwarcia czy nowych usług? W mediach pojawiały się doniesienia o protestach czytelników sprzeciwiających się ograniczaniu finansowaniu bibliotek – czy cięcie funduszy to zauważalny trend w Stanach Zjednoczonych?

Dyrektorzy bibliotek w USA muszą uważnie równoważyć ograniczone budżety z rosnącymi oczekiwaniami społeczności, dotyczącymi m.in. nowych technologii, wydłużonych godzin otwarcia, programów edukacyjnych i nowych form usług. Skuteczne zarządzanie wymaga nie tylko biegłości operacyjnej, ale także dogłębnej znajomości mechanizmów finansowania publicznego, możliwości grantowych oraz strategii rzeczniczych (*advocacy*).

Dyrektorzy często ustalają priorytety strategicznie, koncentrując się na kluczowych usługach i nawiązując partnerstwa z organizacjami edukacyjnymi, społecznymi czy samorządowymi, aby zwiększyć zasięg działań bez nadmiernego obciążania zasobów.

Kluczową rolę odgrywa komunikacja z opinią publiczną – biblioteki aktywnie promują wartość swoich usług poprzez działania informacyjne, programy społeczne i narracje pokazujące ich wpływ na życie mieszkańców.

W całym kraju można zaobserwować liczne przypadki protestów społecznych i kampanii w obronie finansowania bibliotek, co świadczy o tym, że społeczności postrzegają biblioteki jako instytucje kluczowe dla równości, edukacji i rozwoju lokalnego. Zrozumienie tych realiów finansowych jest niezbędne, aby utrzymać ciągłość usług, wspierać bibliotekarzy w skutecznym prowadzeniu placówek oraz edukować opinię publiczną o rzeczywistych społecznych i ekonomicznych korzyściach, jakie generują biblioteki.

Czy w bibliotekach amerykańskich funkcjonują systemy mierzenia ich efektywności, takie jak wskaźniki KPI (*Key Performance Indicators*), metody ROI, wskaźniki wpływu społecznego? Czy ALA zaleca ich stosowanie i pomaga w ich wdrażaniu?

Coraz więcej bibliotek w USA korzysta z formalnych systemów oceny efektywności, obejmujących m.in.:

- KPI (*Key Performance Indicators*) – czyli wskaźniki efektywności, mierzące np. liczbę wypożyczeń, uczestnictwo w programach, korzystanie z zasobów cyfrowych i zaangażowanie społeczności;
- ROI (*Return On Investment*) – badania zwrotu z inwestycji, które ilościowo określają korzyści ekonomiczne i społeczne, np. oszczędności użytkowników wynikające z wypożyczania zamiast kupowania książek;
- wskaźniki wpływu społecznego (*Social Impact Metrics*) – pokazujące, jak biblioteka wpływa na jakość życia społeczności.

ALA wspiera te działania, oferując narzędzia i przewodniki, m.in.:

- *Library Value Calculator* – kalkulator wartości biblioteki, przeliczający wykorzystanie usług na równowartość finansową;
- *Libraries Build Business Toolkit* – zestaw narzędzi wspierających biblioteki w programach rozwoju przedsiębiorczości;
- panele porównawcze (*Benchmarking Dashboards*) przygotowane przez *Public Library Association* (PLA) i *Association of College and Research Libraries* (ACRL), które umożliwiają porównywanie wskaźników między bibliotekami o podobnym profilu.

Dzięki tym narzędziom biblioteki mogą podejmować decyzje oparte na danych, uzasadniać potrzeby finansowe i komunikować wymierną wartość swoich działań społecznościom i decydentom.

I ostatnie pytanie – jakie doświadczenia z Pani kariery zawodowej albo życia osobistego najbardziej wpłynęły na wizję przyszłości bibliotekarstwa, którą chciałaby Pani realizować?

Jednym z doświadczeń, które najbardziej ukształtowało moją miłość do bibliotek, był letni program czytelnicy w małej, wiejskiej społeczności. Hasło przewodnie brzmiało wtedy „złap bakcyła czytania”, a uniwersytecki wydział entomologii przywiózł do biblioteki

mobilne „zoo owadów”. Razem z jednym z dzieci pokonaliśmy wspólny lęk przed pajakami – śmiejąc się i ucząc czegoś nowego o świecie. To doświadczenie mogło wydarzyć się tylko w bibliotece – miejscu, gdzie ciekawość jest świętowana, a wspólnota rośnie dzięki wspólnemu odkrywaniu.

To pokazało mi, że biblioteki to nie tylko przestrzenie książek, lecz przede wszystkim miejsca spotkań, nauki, empatii i rozwoju, gdzie każdy ma szansę uczyć się, łączyć z innymi i wносить swój wkład w życie społeczności każdego dnia.

Dziękuję za rozmowę.

Fotografia 1. Sam Helmick, prezydentka American Library Association

Źródło: fotografia nadesłana.

Przegląd literatury

Publikacje polskie

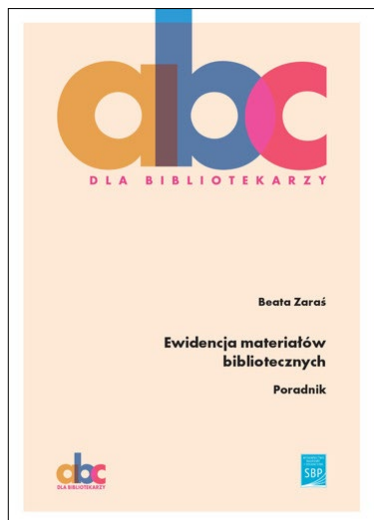
(Polish publications)

wybór i opracowanie Jolanta Laskowska

Biblioteka – ewolucja – rewolucja. Materiały z 16. Forum Młodych Bibliotekarzy / red. Dominik M. Piotrowski, Lilianna Lewandowska. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2025. ISBN 978-83-67723-31-2.

Tom pokonferencyjny, stanowiący zbiór artykułów, refleksji i relacji z Forum Młodych Bibliotekarzy, które odbyło się w 2024 r. w Toruniu. Pokazuje, jak współczesne biblioteki – szczególnie w Polsce – redefiniują swoją rolę: od tradycyjnych instytucji gromadzących książki do nowoczesnych centrów wiedzy, kultury, interakcji społecznych, edukacji i innowacji. W publikacji poruszono tematy kluczowe dla przyszłości bibliotek, takie jak: zastosowanie sztucznej inteligencji w katalogowaniu, wyszukiwaniu i zarządzaniu zbiorami; marketing i promocja bibliotek z wykorzystaniem nowych technologii; pozyskiwanie funduszy i zarządzanie projektami; edukacja ekologiczna i zrównoważony rozwój; psychologia przestrzeni bibliotek – jak projektować ich wnętrza, by sprzyjały spotkaniom, nauce i kreatywności; a także dobrostan pracowników i zarządzanie zmianą. Tom zawiera również rekomendacje i inspiracje – stanowi głos praktyków i wizjonerów, którzy chcą, by biblioteka była instytucją dynamiczną, otwartą, reagującą na potrzeby współczesnego społeczeństwa.

Ewidencja materiałów bibliotecznych / Beata Zarsa. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2025. ISBN 978-83-67723-30-5.

Praktyczny poradnik przeznaczony dla bibliotekarzy odpowiedzialnych za ewidencjonowanie zbiorów. W oparciu o wieloletnie doświadczenie autorki w dziedzinie gromadzenia materiałów bibliotecznych i pracę szkoleniową pokazuje ona, jak prowadzić rzetelną, zgodną z prawem i efektywną dokumentację materiałów bibliotecznych. Książka zawiera m.in.: omówienie podstaw prawnych ewidencji zbiorów, w tym zasad dotyczących wpływów i ubytków; zasady ustalania wartości zbiorów; wskazówki praktyczne dotyczące prowadzenia ewidencji w systemach komputerowych; procedury związane z przekazywaniem zbiorów do innych bibliotek, prowadzeniem skontrum oraz ewidencjonowaniem podręczników (np. w bibliotekach szkolnych). Tom jest więc użytecznym „zestawem narzędzi” – kompendium dla osób chcących profesjonalnie, zgodnie z przepisami i z odpowiednią starannością prowadzić ewidencję zbiorów bibliotecznych.

Nowe przestrzenie. I co dalej? Warto czy nie modernizować biblioteki? / red. Andrzej Buck, Przemysław Bartkowiak, Monika Simonjetz. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2025. ISBN 978-83-67723-27-5.

Publikacja stanowi zbiór analiz i refleksji poświęconych problematyce modernizacji przestrzeni bibliotecznych w warunkach współczesnych, determinowanych m.in. przez dynamiczny przyrost zasobów, zmieniające się potrzeby użytkowników oraz rosnące oczekiwania wobec funkcji pełnionych przez biblioteki. Autorzy podkreślają, że modernizacja biblioteki ma charakter procesu ciągłego i wielowymiarowego; nie ogranicza się ona wyłącznie do modernizacji infrastruktury czy reorganizacji przestrzeni, lecz obejmuje także redefinicję roli biblioteki jako miejsca spotkań, pracy, nauki oraz aktywności kulturalnej (zamiast jej postrzegania wyłącznie jako magazynu zbiorów). W tym kontekście zaprezentowano praktyczne wskazówki oraz omówiono doświadczenia, np. co warto brać pod uwagę przy planowaniu zmian (funkcjonalność, ergonomię, potrzeby użytkowników, a może perspektywę rozwoju?). To pozycja bardzo przydatna dla bibliotekarzy, managerów bibliotek, osób planujących modernizację placówki lub adaptację przestrzeni bibliotecznej do nowych ról społecznych.

Podstawy nauk o komunikacji społecznej i mediach / red. Jadwiga Woźniak-Kasperek, Janusz W. Adamowski. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2025. ISBN 978-83-67723-33-6.

Publikacja jest swego rodzaju bilansem zamknięcia dokonań wywodzących się z różnych tradycji – odrębnie istniejących dotąd bibliologii, informatologii i nauk o mediach, oraz bilansem otwarcia dla działalności badawczej w ramach jednej dyscypliny jako dowodu na możliwości integracji różnych tradycji badawczych i odmiennych metodologii – w odpowiedzi na zmieniające się oczekiwania społeczne i rozwój technologiczny. Publikacja ma służyć wzajemnemu poznaniu dorobku poszczególnych subdyscyplin, ich fundamentów historycznych i naukowych, przedmiotów i celów badań, podstawowych pojęć i metod – dla budowania nowej wartości badawczej i tożsamości w ramach jednej dyscypliny. Jej autorami są uznani specjaliści wywodzący się z różnych środowisk naukowych, reprezentujący różne „szkoły” badawcze.

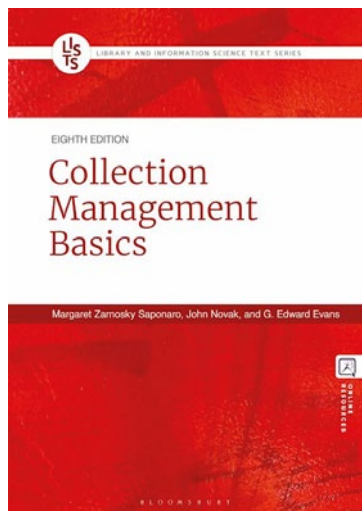
Zarządzanie informacją w nauce XX i XXI wieku. Perspektywa Europejskiej Przestrzeni Badawczej. Wybrane zagadnienia / Diana Pietruch-Reizes. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2025. ISBN 978-83-233-5634-9.

Autorka książki analizuje rozwój europejskiej nauki i jej organizacji z perspektywy zarządzania informacją. Pokazuje, jak kształtowały się i jak wyglądają dzisiaj rozwiązania wspierające badania w Europie, odwołując się do realiów powojennych, przemian technologicznych oraz integracji europejskiej. Praca wykorzystuje spojrzenie łączące naukę o informacji, europeistykę i studia nad nauką, aby przedstawić mechanizmy, praktyki i regulacje wpływające na przepływ danych i funkcjonowanie środowiska badawczego. Dzięki temu ukazuje wieloaspektowy obraz procesów, które uformowały dzisiejszą europejską infrastrukturę naukową.

Publikacje zagraniczne

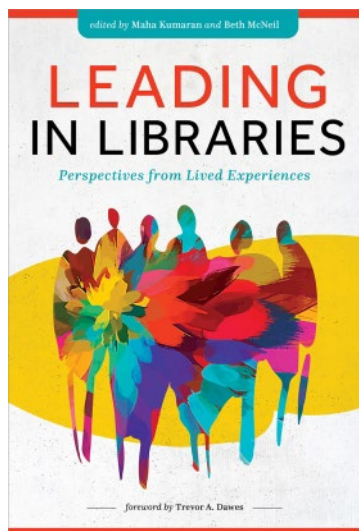
(Foreign publications)

wybór i opracowanie Jolanta Laskowska

Collection Management Basics / Margaret Zarnosky Saponaro, John Novak, G. Edward Evans. London; New York: Bloomsbury Publishing PLC; Bloomsbury Libraries Unlimited, 2025. ISBN 979-8-21617-025-9.

Podręcznik prezentuje kompleksowe ujęcie problematyki zarządzania zbiorami bibliotecznymi – od kryteriów doboru, poprzez procesy selekcji i ochrony zasobów, po nowe konteksty funkcjonowania bibliotek, takie jak *open access*, zastosowanie sztucznej inteligencji, przestrzenie typu *makerspace* oraz tzw. „biblioteki rzeczy” (*libraries of things*). Ósme wydanie publikacji zostało istotnie rozszerzone o zagadnienia związane z różnorodnością zbiorów, rozwojem zasobów elektronicznych i hybrydowych, zmieniającymi się modelami użytkowania, a także o kluczowe aspekty prawne i etyczne działalności bibliotecznej, w tym wolność intelektualną oraz prawo autorskie. Książka ma charakter praktyczny i jest adresowana do specjalistów odpowiedzialnych za rozwój i utrzymanie zbiorów bibliecznych, a także do studentów bibliotekoznawstwa i informatologii.

Leading in Libraries: Perspectives from Lived Experiences / Edited by Maha Kumaran, Beth McNeil. Chicago: ALA Editions, 2025. ISBN 979-8-89255-267-7.

Książka stanowi zbiór esejów przedstawiających różne style i ujęcia przywództwa w bibliotekach, z naciskiem na sprawiedliwość, inkluzywność, zmianę kultury organizacyjnej oraz praktyczne wskazówki dla liderów i menedżerów. Autorzy dzielą się doświadczeniami z codziennej praktyki pokazując, jak skutecznie reagować na wyzwania współczesnego środowiska bibliotecznego. Publikacja może być źródłem inspiracji dla osób pełniących funkcje kierownicze, oferując przykłady działań sprzyjających budowaniu bardziej świadomych i wspierających zespołów.

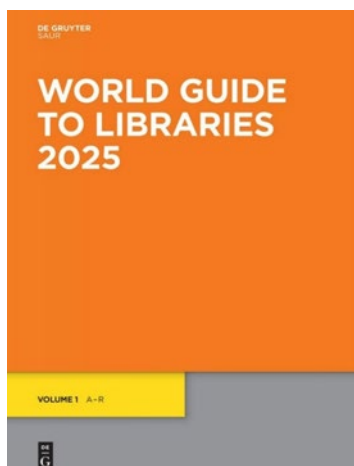
Management in Theological Libraries / Edited by Stephen Sweeney. Vol. 5. The Theological Librarian's Handbook. Chicago: Atla Open Press, 2025. ISBN 978-1-949800-44-9.

Publikacja koncentruje się na zarządzaniu bibliotekami teologicznymi (funkcjonującymi m.in. przy seminariach i szkołach duchownych), przy czym wiele omówionych zagadnień znajdzie zastosowanie także w bibliotekach akademickich. Książka została zaprojektowana z podziałem na trzy części („Principles”, „Processes”, „Personnel”), w których poruszono takie zagadnienia, jak np. różnice między administracją, przywództwem a zarządzaniem, rola elementu „opieki” (pastoralnej) w kierowaniu biblioteką, procesy zmian organizacyjnych, *workflow* w obszarze rekordów i metadanych, zarządzanie zespołem oraz model czterodniowego tygodnia pracy w małej bibliotece. Publikacja oferuje praktyczne spojrzenie na zarządzanie personelem oraz operacjami, a także zawiera konkretne przykłady i refleksje możliwe do bezpośredniej adaptacji w praktyce.

Practical Project Management for Librarians / Kirsten Clark. London: Bloomsbury Libraries Unlimited, 2025. ISBN 978-1-5381-8375-5.

Książka jest praktycznym przewodnikiem dla bibliotekarzy i menedżerów bibliotek, którzy planują, wdrażają i nadzorują projekty w instytucjach bibliotecznych. Autor omawia wszystkie etapy projektów – od inicjacji i planowania, poprzez realizację, aż po monitorowanie i zamknięcie. Publikacja obejmuje aspekty organizacyjne, zarządzanie zespołem, harmonogramowanie, kontrolę budżetu oraz włączanie technologii cyfrowych w procesy biblioteczne. Zawiera liczne przykłady projektów w bibliotekach akademickich, publicznych i specjalistycznych, co sprawia, że jest przydatnym narzędziem zarówno dla początkujących, jak i doświadczonych pracowników bibliotek.

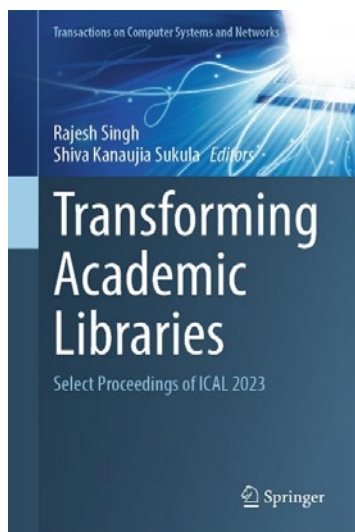
World Guide to Libraries 2025. München: K.G. Saur, De Gruyter, 2025. ISBN 978-3-11-163540-8.

Kompedium zawierające informacje o ok. 41 500 bibliotekach w ponad 200 krajach, uwzględniające m.in. biblioteki narodowe, akademickie, szkolne i specjalne. Publikacja prezentuje dane kontaktowe, informacje o możliwości wypożyczeń, kierownictwie instytucji, strukturze zbiorów (książki, czasopisma, rękopisy) oraz kolekcjach specjalnych. Choć nie jest klasycznym podręcznikiem zarządzania, stanowi cenne źródło danych kontekstowych i porównawczych, przydatnych do analizy struktury bibliotek w różnych zakątkach świata. Pozwala także obserwować zmiany w funkcjonowaniu poszczególnych typów placówek na przestrzeni lat oraz wychwytywać globalne tendencje i regionalne specyfiki w rozwoju sieci bibliotecznych.

The Organization of Information / Daniel N. Joudrey. New York: Bloomsbury Publishing, 2025. ISBN 978-1-4408-7859-6.

Książka stanowi kompleksową monografię poświęconą organizowaniu informacji – zarówno w ujęciu klasycznym, obejmującym katalogowanie, klasyfikację i normalizację haseł wzorcowych, jak i w kontekście współczesnych modeli i technologii, takich jak Library Reference Model (LRM), BIBFRAME czy sieć semantyczna. W poszczególnych rozdziałach omówiono m.in. opis bibliograficzny i zapewnianie dostępu (*description & access*), standardy opisu, analizę przedmiotową, systemy słownikowe oraz systemy kategoryzacji. Publikacja łączy solidne podstawy teoretyczne z aktualnymi rozwiązaniami praktycznymi i może służyć zarówno jako podręcznik akademicki, jak i punkt odniesienia dla praktyków zajmujących się organizacją wiedzy.

Transforming Academic Libraries: Select Proceedings of ICAL 2023 / Edited by Rajesh Singh, Shiva Kanaujia Sukula. Singapore: Springer Nature Singapore, 2025. ISBN 978-981-99-8956-0.

Publikacja stanowi zbiór wybranych referatów zaprezentowanych podczas konferencji *International Conference on Academic Libraries* (ICAL) 2023, poświęconych wyzwaniom oraz procesom transformacji bibliotek akademickich w perspektywie globalnej, ze szczególnym uwzględnieniem kontekstu indyjskiego. Omawiane zagadnienia obejmują m.in. rolę biblioteki jako elementu gospodarki wiedzy, zarządzanie danymi badawczymi (*research data management*), wyzwania związane z gromadzeniem zbiorów wielojęzycznych, a także wykorzystanie aplikacji mobilnych oraz narzędzi opartych na sztucznej inteligencji w działalności bibliotecznej. Książka adresowana jest do kadry zarządzającej bibliotekami akademickimi oraz osób zajmujących się analizą funkcjonowania bibliotek w ujęciu makro, w tym zagadnieniami polityki bibliotecznej, modelami zarządzania oraz strategiami rozwojowymi i transformacyjnymi.

Spotkania naukowe

Konferencje i seminaria polskie

(Polish seminars and conferences)

opracowanie Jolanta Laskowska

Seminarium „Otwarte dane badawcze – perspektywa polska ’25”

<https://lib.amu.edu.pl/seminarium-otwarte-dane-badawcze-perspektywa-polska-25/>

14 lutego 2025 r. odbyło się w Poznaniu seminarium poświęcone kluczowym zagadnieniom związanym z zarządzaniem i dostępnością Otwartych Danych Badawczych w polskim środowisku naukowym. Organizatorem wydarzenia była Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu. Choć temat skupiony był na danych badawczych, to kwestia ich organizacji, zarządzania i udostępniania jest kluczowa dla nowoczesnych strategii zarządzania zasobami bibliotek akademickich. Uczestnicy dyskutowali o standardach, infrastrukturze i wyzwaniach związanych z implementacją polityk otwartych danych.

XI Lubelskie Forum Bibliologów, Informatologów i Bibliotekarzy „Dobrostan w kręgu oddziaływania środowiskowego biblioteki”

<https://www.umcs.pl/pl/11-forum-dobrostan-w-kregu-oddziaływania-srodowiskowego-biblioteki,31323.htm>

Konferencja odbyła się 6 marca 2025 r. i poświęcona była temu, jak biblioteki wpływają na dobrostan – zarówno swoich użytkowników, jak i pracowników. Dyskutowano o dobrostanie psychologicznym, społecznym, informacyjnym i cyfrowym oraz o tym, jak organizacja pracy, przestrzeń biblioteczna, usługi, technologie i kultura instytucji mogą wspierać dobre samopoczucie. Wystąpienia oraz debata dotyczyły także roli bibliotek w kształtowaniu zdrowego środowiska pracy, jak również odpowiedzialnego, empatycznego zarządzania.

Druga Poznańska Konferencja Centrum Naukometrycznego Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu

lib.amu.edu.pl/ii-poznanska-konferencja-centrum-naukometrycznego-biblioteki-universyteckiej-w-poznaniu/

W dniach 8–9 kwietnia 2025 r. w Poznaniu odbyła się konferencja zorganizowana przez Bibliotekę Uniwersytecką oraz Pracownię Komunikacji Naukowej UAM. Konferencja skupiała się na naukometrii, ewaluacji działalności naukowej i zarządzaniu informacją

naukową, co jest bezpośrednio powiązane z zarządzaniem zasobami, personelem i strategią rozwoju bibliotek akademickich w kontekście ewaluacji jednostek naukowych.

Opolskie Dni Użytkowników Systemu OmegaPsir

<https://du.omegaprir.io/>

W dniach 22–23 maja 2025 r. miało miejsce spotkanie użytkowników systemu OmegaPsir, organizowane m.in. przez Uniwersytet Opolski i Politechnikę Warszawską. Wydarzenie koncentrowało się na aspektach technicznych i organizacyjnych zarządzania repozytoriami instytucjonalnymi oraz systemami informatycznymi wspierającymi ewaluację i zarządzanie działalnością naukową. Jest to także kluczowy element zarządzania technologiami i zasobami cyfrowymi w bibliotekach akademickich.

Konferencja naukowa „Filozofia w służbie bibliotek – biblioteki w służbie filozofii”

<https://www.konferencja.kinib.ukw.edu.pl/>

W dniach 27–29 maja 2025 r. w Bydgoszczy odbyła się konferencja organizowana przez Wydział Filozofii UKW, Wojewódzką i Miejską Bibliotekę Publiczną w Bydgoszczy oraz Miejską Bibliotekę Publiczną w Oświęcimiu. Konferencja dotyczyła szerokiego kontekstu działalności bibliotek, w tym ich organizacji, zarządzania przestrzenią oraz roli społeczno-kulturowej, kładąc nacisk na filozoficzne podstawy misji bibliotecznej i strategii działania.

EAHIL 2025 Workshop i XLII Konferencja Problemowa Bibliotek Medycznych

<https://eahil2025.umed.pl/xlii-konferencja-pbm/>

W dniach 9–13 czerwca 2025 r. w Łodzi przeprowadzono warsztaty Europejskiej Asocjacji Bibliotek Informacji Zdrowotnej (EAHIL) oraz XLII Konferencję Problemową Bibliotek Medycznych. Organizatorem obu wydarzeń było Centrum Informacyjno-Biblioteczne Uniwersytetu Medycznego w Łodzi. Koncentrowały się one na specyficznych wyzwaniach zarządzania w bibliotekach medycznych, w tym na dostępie do zasobów, organizacji usług informacyjnych oraz międzynarodowej współpracy i standaryzacji zarządzania.

5. Forum Dobrych Praktyk „Biblioteka 360°: technologie, usługi, użytkownik w centrum”

<https://forumdobrychpraktyk.wordpress.com/>

Forum Dobrych praktyk, organizowane przez Bibliotekę Główną Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, w 2025 r. odbyło się 19 września. Zostało poświęcone nowo-

czesnym kierunkom rozwoju bibliotek w ujęciu „Biblioteki 360°”, czyli instytucji, która łączy technologie, usługi i potrzeby użytkowników w spójną całość. Dyskutowano o cyfryzacji usług, m.in. takich jak e-wypożyczenia czy skanowanie na żądanie, a także o automatyzacji wybranych procesów oraz o tym, jak biblioteki mogą adaptować przestrzeń i ofertę do zmieniających się oczekiwań odbiorców. W centrum znalazł się użytkownik: jego doświadczenia, komfort, dostępność usług i udział w tworzeniu nowoczesnej biblioteki. Forum miało charakter praktyczny i było nastawione na wymianę sprawdzonych rozwiązań oraz inspiracji do dalszych działań.

15. Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Automatyzacja bibliotek” ph. „Między wiedzą a algorytmem”

<https://automatyzacjabibliotek.sbp.pl/home/program/>

W dniach 11–12 grudnia 2025 r. w Krakowie miała miejsce jubileuszowa konferencja zorganizowana przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, Uniwersytet Jagielloński oraz Bibliotekę Jagiellońską. Konferencję zaplanowano w formule hybrydowej. Podczas obrad poruszano kwestie nowoczesnego zarządzania technologiami informatycznymi w bibliotekach, a zwłaszcza automatyzacji procesów, wykorzystania algorytmów i sztucznej inteligencji, co jest kluczowe dla organizacji pracy, zarządzania zasobami cyfrowymi i przyszłości bibliotek.

Konferencje zagraniczne

(Foreign conferences)

opracowanie Jolanta Laskowska

Global Library Summit

<https://gls25.org/index.html>

W dniach 5–7 lutego 2025 r. w New Delhi w Indiach odbył się szczyt Global Library Summit. Wydarzenie zgromadziło bibliotekarzy, naukowców i decydentów z całego świata w celu omówienia wpływu bibliotek na przemiany społeczno-ekonomiczne. Tematyka związana z obszarem zarządzania i organizacji obejmowała takie zagadnienia, jak m.in.: dyplomacja biblioteczna, zachowanie dziedzictwa kulturowego, współdzielenie zasobów bibliotecznych, systemy bibliotek narodowych/publicznych, technologie dla bibliotek oraz budowanie potencjału i zaangażowania użytkowników.

International Conference on Library and Information Science (IGRNet)

<https://igrnet.org/calender.php>

Edycja 2025 międzynarodowej konferencji ICLIS, organizowanej przez IGRNet, odbyła się w Dubaju (ZEA) w dniach 4–5 marca. Wydarzenie dotyczyło szeroko pojętej nauki o informacji i bibliotekoznawstwa. Kluczowe tematy związane z zarządzaniem poruszane w ramach spotkania to: cyfryzacja i katalogowanie zbiorów, zarządzanie wiedzą, wdrażanie innowacji technologicznych w bibliotekach i archiwach oraz metody organizacji zasobów informacyjnych.

LibrarIN International Conference 2025 on Innovation and Value Co-Creation for a New Generation of Libraries

<https://librarin.eu/librarin-international-conference-2025-on-innovation-and-value-co-creation-for-a-new-generation-of-libraries/>

W dniach 22–23 maja 2025 r. w Alcalá de Henares w Hiszpanii zorganizowano międzynarodową konferencję, która była oparta na projekcie Horizon Europe – LibrarIN. Wydarzenie skupiało się na innowacjach oraz współtworzeniu wartości w bibliotekach. Kluczowe tematy związane z zarządzaniem uwzględnione podczas obrad to: zarządzanie partycypacyjne, zrównoważone finansowanie, transformacje technologiczne i organizacyj-

ne, współpraca wielopodmiotowa oraz budowanie kultury otwartych innowacji i zaawansowanych modeli menedżerskich.

American Library Association Annual Conference & Exhibition

<https://2025.alaannual.org/>

Doroczna konferencja American Library Association (ALA) odbyła się w 2025 r. w Filadelfii w dniach 26–30 czerwca. Jest to największe wydarzenie branżowe w Ameryce Północnej. Tematyka kluczowa dla zarządzania obejmowała: strategie zarządzania dużymi instytucjami bibliotecznymi, kwestie prawne i etyczne dotyczące wolności dostępu do informacji, rozwój zawodowy i budowanie potencjału kadry, usługi dla społeczności oraz rzecznictwo na rzecz bibliotek.

International Conference on Library and Information Science (WASET)

https://waset.org/library-and-information-science-conference-in-october-2025-in-osaka?utm_source=conferenceindex&utm_medium=referral&utm_campaign=listing

Międzynarodowa Konferencja ICLIS, organizowana przez World Academy of Science, Engineering and Technology (WASET), miała miejsce w dniach 30–31 października 2025 r. w Osace (Japonia). Konferencja skupiała się na zastosowaniach technologii informacyjnych w bibliotekoznawstwie. Kluczowe tematy związane z zarządzaniem i technologiami, które uwzględniono podczas wykładów, to: cyfrowe zachowanie zasobów (*digital preservation*), biblioteki cyfrowe, semantyczny web, metadane, systemy informacyjne oraz zarządzanie wiedzą.

Dubai International Library and Publishing Summit

<https://dilps.mbri.ac/>

Druga edycja szczytu bibliotecznego DILPS, organizowanego przez Mohammed Bin Rashid Library (MBRL), miała miejsce w dniach 30.10–01.11.2025 r. w Dubaju (ZEA). Konferencja skupiała się na integracji sektora bibliotecznego i branży wydawniczej w regionie i na świecie. Kluczowe tematy związane z zarządzaniem, poruszane podczas konferencji, to m.in.: międzynarodowe strategie zbierania i udostępniania zasobów oraz wzmacnianie roli bibliotek jako ośrodków kultury i innowacji.

**39th Australian and New Zealand Theological Library Association (ANZTLA)
2025 Conference: „Echoes of the past... creating stories for the future”**

<https://www.anztla.org/conferences-2025>

W dniach 26–29 listopada 2025 r. w Brisbane w Australii odbyła się doroczna konferencja bibliotek teologicznych. Choć ten typ bibliotek ma charakter niszowy, poruszana problematyka ma znaczenie wykraczające poza wąsko rozumiany kontekst dziedzinowy. Obejmowała ona bowiem kwestie zarządzania specjalistycznymi zbiorami, organizacji materiałów archiwalnych oraz planowania rozwoju bibliotek w warunkach dynamicznych zmian otoczenia. Zagadnienia te pozostają kluczowe dla zarządzania strategicznego we wszystkich typach bibliotek.

Redakcja zaprasza wszystkich autorów do współpracy.
Zapraszamy na stronę czasopisma na portalu Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
oraz na <https://czasopisma.bg.ug.edu.pl/index.php/ZB>.
Materiały do kolejnego numeru można nadsyłać na adres:
maja.wojciechowska@gmail.com

„Zarządzanie Biblioteką” znajduje się na liście czasopism
punktowanych Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego.
Wersją referencyjną czasopisma jest jego wersja drukowana.